جغرافيه

دولسم ټولگی

د پوهنې وزارت
د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف لوی رياست

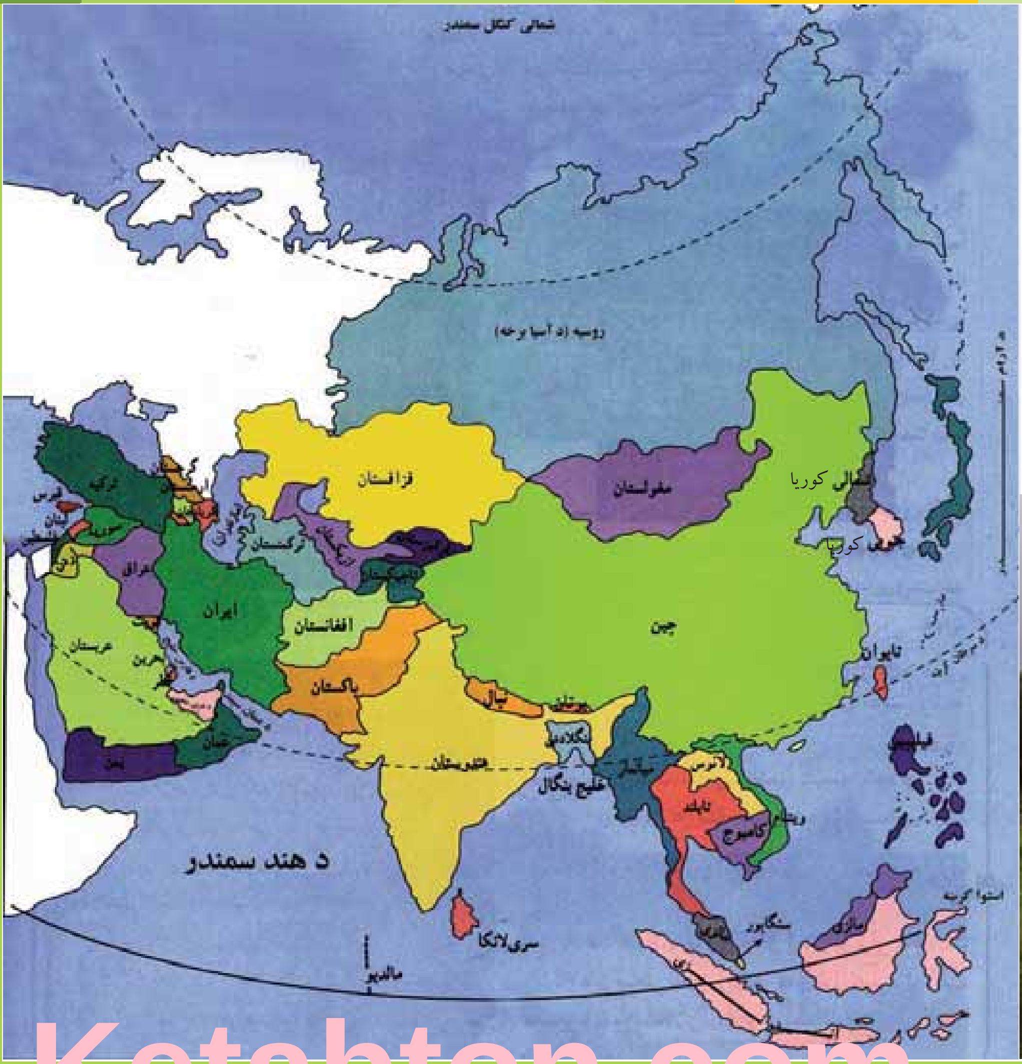

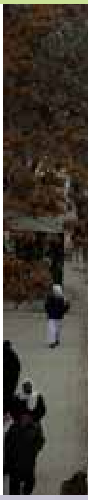

رخونه يې په کلکه

Ketabton.com

۱۳[illegible] هـ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت
د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو
د روزنې او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تأليف لوی رياست

جغرافيه

دولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالان:

د سرمؤلف مرستیال محمد رفیق (مومند)
سرمؤلف نجیب اله امین افغان
محمد رازق(بهیر)

علمي او مسلکي ایډیټ:

پوهاند غلام جیلاني(عارض)
عزت الله (سالمي وردگ)

د ژبې ایډیټ:

اقامحمد(گرندي)

دیني، سیاسي او کلتوري کمیته:

- ډاکټر عطاء الله واحدیار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئیس.
- مولوي عبدالصبور(عربي)
- حبیب الله راحل د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې د پوهنې وزارت سلاکار.

د څارنې کمیته:

دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین
دکتور شیر علي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول
د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس

طرح او ډیزاین:

حمیدالله غفاري او میر محمد سهیل انصاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرود ملی

دا وطن افغانستـــان دی | دا عزت د هــر افـغـان دی
کور د سولې کور د تورې | هر بچی یې قهـرمـان دی
دا وطن د ټولو کـور دی | د بـلـوڅـو د ازبـکـــو
د پښتـــون او هـزاره وو | د تـرکمنـــو د تـاجـکـــو
ورسره عرب، گوجـر دي | پامیـریـان، نـورستانیـان
براهوي دي، قزلباش دي | هم ایـمـــاق، هم پشه یان
دا هیــواد به تل ځـلیږي | لکــه لمــر پر شنه آسمـان
په سینــه کې د آسیـــا به | لکــه زړه وي جـاویـدان
نوم د حق مو دی رهبـــر | وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کيږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زياتې شوې دي. د زده‌کړې په بهير کې د زده‌کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه ګرځيدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده‌کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده‌کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستی د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د ځرګندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تآليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

لړلیک

سرلیکونه | مخونه

لومړی څپرکی
سرحدات او اداري تشکیلات

لومړی لوست ۱-۱ د افغانستان څلور خواوی او موقعیت ۱
دویم لوست ۱-۲ شمالي سرحدونه ۵
دریم لوست ۱-۳ شمال ختیځ سرحدونه ۹
څلورم لوست ۱-۴ ختیځ او جنوبي سرحدونه ۱۳
پنځم لوست ۱-۵ لویدیځ سرحدونه ۱۷
شپږم لوست ۱-۶ اداري تشکیلات ۲۱

دویم څپرکی

اووم لوست ۲-۱ د هېواد په پرمختیا کې دنفوسو اهمیت ۲۵
اتم لوست ۲-۲ احصایه او د نفوسو جغرافیایي ویش ۲۷
نهم لوست ۲-۳ د نفوسو وده او منځنی عمر ۲۹
لسم لوست ۲-۴ د نفوسو کیفیت او په هېواد کې قومي ترکیب ۳۳
یوولسم لوست ۲-۵ داخلي او خارجي مهاجرتونه او نفوسو ځای پر ځای کول ۳۷

دریم څپرکی

دولسم لوست ۳-۱ دین ۴۱
دیارلسم لوست ۳-۲ ژبه ۴۵

څلورم څپرکی

څوارلسم لوست ٤-۱ دمواصلاتو اهمیت ٤۹
پنځلسم لوست - ځمکنی حمل او نقل ۵۳
شپاړسم لوست - الف- ځوږوله ترانسپورتي وسایل پیژنئ ۵۷
اوولسم لوست - ب–د افغانستان د لویو لارو په هکله څه پوهېږئ؟ ٦۱
اتلسم لوست ٤-۳ د هوایي ترانسپورت په هکله څه پوهیږئ؟ ٦۷
نو لسم لوست د هېواد هوایي شرکتونه او ډګرونه ٦۹
شلم لوست ٤-٤ الف -داړیکي اهمیت ۷۳
یوویشتم لوست- ب – پست په افغانستان کې ۷۷
دوه ویشتم لوست- تیلیفون او مبایل ۸۱
درویشتم لوست- انترنیټ ، ایمیل او فکس ۸۵

پنځم څپرکی - نفوس او نژاد

څلورویشتم لوست ۵-۱دنفوسو ویش او ګنوالی ۸۹
پنځه ویشم لوست ۵-۲ په نړۍ کې د نفوسو زیاتوالي او لږوالي ستونزې ۹۵
شپږویشتم لوست – د نړۍ په ځینو هېوادونو کې د فعالو اقتصادي نفوسو د لږوالي ستونزې ۱۰۱
اووه ویشتم لوست ۵-۳ مهاجرتونه او دهغو لاملونه ۱۰۵
اته ویشتم لوست -نړیوال مهاجرتونه او دهغو پایلې ۱۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیکونه | **مخونه**

نهه ویشتم لوست ٥-٤ - الف نژادونه ۱۱۳
دیرشم لوست ب - د نژادونو جغرافیایي ویش ۱۱۷

شپږم څپرکی

یو دېرشم لوست ٦-١ دنړۍ دمهمو دینونو په هکله څه پو هېږئ ؟ ۱۲۳
دوه دېرشم لوست الف _ داسلام سپیڅلی دین ۱۲۵
درې دېرشم لوست ب _ دمسیحیت ددین په هکله څه پوهېږئ؟ ۱۲۹
څلوردېرشم لوست ج _ تائوییزم او شنتوییزم د آینونو په هکله څه پوهېږئ؟ ۱۳۳
پنځه دېرشم لوست د _ بودایي او هندوییزم آینونو په هکله څه پوهېږئ ؟ ۱۳۵
شپږم دېرشم لوست ٦-٢ دنړۍ مهمې ژبې ۱۳۷
اوه دېرشم لوست الف -عربی ژبه ۱٤۳
اته دېرشم لوست ب - انګلیسي ژبه ۱٤۷
نه دېرشم لوست ج _ لاتیني ژبه (فرانسوي ، اسپانوي او پرتګالي) ۱٥۱
څلویښتم لوست د _ جرمني ژبه ۱٥٥
یو څلویښتم لوست هـ د چینایي ، جاپاني او اندونزیایي ژبو په هکله کې څه پوهېږئ؟ ۱٥۹
دوه څلویښتم لوست و _ بالتیک ، لیتواني او سلاوي ژبې ۱٦۱
درې څلویښتم لوست ز_ هندي او اردو ژبې ۱٦۳

اووم څپرکی

څلور څلویښتم لوست ۷-۱ -اړیکی او نړیواله کېدنه يې ۱٦٥
پنځه څلویښتم لوست: د اړیکو غوره وسیلو ډولونه ۱٦۷
شپږ څلویښتم لوست الف- پُست Post په نړۍ کې ۱٦۹
اووه څلویښتم لوست ب - په نړۍ کې تیلیفون او موبایل ۱۷۱
اته څلویښتم لوست ج -فکس په نړۍ کې ۱۷۳
نهه څلویښتم لوست د - انټرنیټ او ایمیل ۱۷٥
پنځوسم لوست ۷-۲- د سپوږمکیو شبکه ۱۷۹

اتم څپرکی

د ژوندانه د چاپیریال نړیوالې ستونزې
یو پنځوسم لوست ۸-۱- دسون موادو لوګي او غازونه ۱۸۳
دوه پنځوسم لوست الف – وړلو- راوړلو(حمل او نقل) وسېلې ۱۸۷
درې پنځوسم لوست ب – د ژوند په چاپیریال باندې د کارخانو أغېزې ۱۸۹
څلور پنځوسم لوست ۸-۲ – دصنعتي موادو پاتې شونې ۱۹۳
پنځه پنځوسم لوست ۸-۳- د اوزون د طبقې د نړۍ کیدلو خطرونه........ ۱۹۷
شپږپنځوسم لوست د اوزون دطبقې زیانمن کېدل ۲۰۱
اووه پنځوسم لوست ۸-٤ د ځنګلونو پریکول ۲۰٥
اصطلاحات ۲۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست:

لومړی څپرکی
سرحدونه او اداري تشکیلات

۱-۱څلورخواوې او موقعیت:

د افغانستان د موقعیت او څلور خواوو په هکله څه پوهیږئ؟

د آسیا د لویې وچې دولس هیوادونه د افغانستان په ګډون په وچې پورې تړلي دي. افغانستان د طبیعي څرګندو څانګړتیاوو له مخې د آسیا په جنوب کې یو غرنی هیواد دی. افغانستان د پنځه زره کلن تاریخ په درلودلو سره د آسیا لرغونی هیواد ګڼل کیږي. افغانستان په شمالي نیمه کره کې د شمالي عرض البلدونو ۲۹ درجو، ۲۲ دقیقو او ۵۳ ثانیو او ۳۸ درجو، ۲۹ دقیقو او ۲۸ ثانیو او ختیځه نیمه کره کې د ختیځ طول البلدونو ۶۰ درجو، ۲۸ دقیقو او ۴۱ ثانیو او ۷۴ درجو، ۵۱ دقیقو او ۴۷ ثانیو ترمنځ موقعیت لري. د افغانستان مساحت ۶۵۲، ۰۰۰ کیلومتره مربع دی د مساحت له مخې د هریوه اروپايي هیواد څخه لوی دی. افغانستان د مساحت له مخې په آسیا کې دولسم هیواد دی[1]. د افغانستان نفوس په ۱۳۸۹ المریز کال کې ۲۶ میلیونه تنه اټکل شوي دي. د افغانستان اعظمي اوږد والی له ختیځې نقطې یعنې د یولي له دري څخه ترلویدیځې نقطې یعنې ذوالفقار پورې ۱۲۰۰ کیلومتره او سوربې په شمال کې له خماب څخه په جنوب کې د چګایي تر غرونو پورې ۹۱۲ کیلومتره دی. په مستقیم ډول د هند سمندرته د افغانستان نږدې فاصله د هلمند د ولایت د کشتګان

۱- روسیه،چین، هند، سعودي عربستان، ایران، منګولیا، قزاقستان، اندونیزیا، پاکستان ،ترکیه، میانمار او افغانستان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

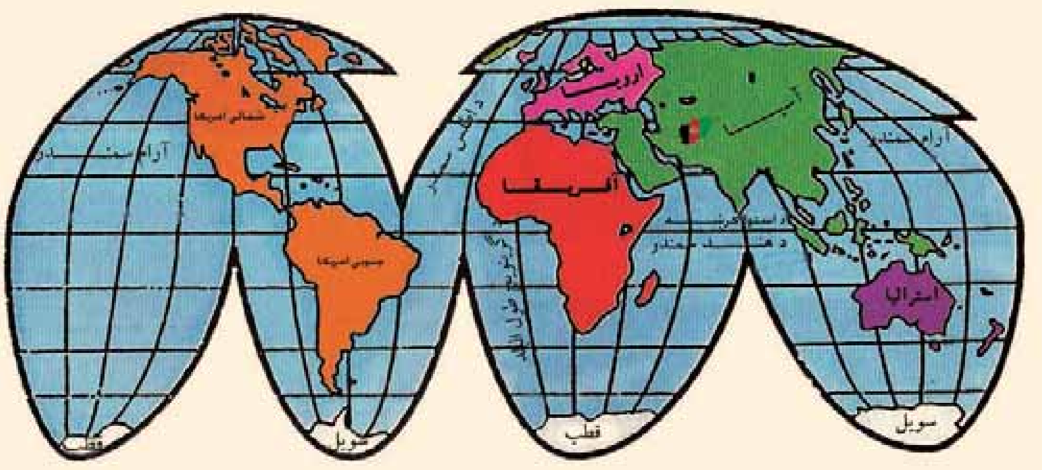

د افغانستان موقعیت په نړۍ کې

غر د مزاري د کوتل له جنوب لویدیځ څخه د عرب د سمندرگي تر ډیر نږدې ساحل پورې تقریباً ۳۹۰ کیلومتره ده. د افغانستان لرغونی هېواد په شمال کې د منځنۍ آسیا د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان له هېوادونو، په لویدیځ کې د ایران له اسلامي جمهوریت او په ختیځ اوجنوب کې د پاکستان له اسلامي جمهوریت سره گډه پوله لري.

د افغانستان ختیځ او جنوبي سرحدونه د ډیورنډ د تپل شوې کرښې په واسطه، چې د پښتنو قبایلوله زړه څخه تیریږي، په نښه شوي دي. نوله همدې امله د افغانستان خلکو هغه په رسمیت نده پیژندلې(۱) افغانستان په شمال ختیځ کې تقریباً د ۹۲ کیلومترو په واټن د چین د جمهوریت د سنکیانګ د ولایت سره ګډه پوله لري.

۱- د افغانستان او برتانوي هند ترمنځ طبیعي سرحد دسند سیند او د بلوچستان جنوبي سواحل وو، خو د انګلیسانو دسیسو او د ګندمک او ډیورنډ د معاهدې په تپلو د افغانستان له خاورې څخه یوه برخه بېله شوه او د افغانستان سرحد دپامیر او واخان څخه تر بلوچستان پورې وټاکل شو. چې د هغې له مخې د چمن، پښین، وزیرستان، کرمې، پاړه چنار، افریدو، باجوړ، سوات او چترال سمې د افغانستان له خاورې څخه بېلې شوې او د هغه وقت د برتانوي هند په دولت پورې وتړل شوې . د پاکستان له منځته راتلو وروسته په پاکستان پورې وتړل شوې، چې د افغانانو لپاره د منلو وړ نه دي.

ډپاميرپه برخه کې افغانستان څه نا څه تر ۲۴ کيلومترو پورې سور لرې چې تاجکستان د پاکستان له کشمير څخه جلا کوي. افغانستان دجغرافيايي موقعيت له مخې د منځنۍ آسيا په لاره کې پروت دی،د دې سيمې موقعيت د سياست او اقتصاد له پلوه ډېر مهم دی، ځکه چې افغانستان، ايران، هند، پاکستان د دريو حوزو او د منځنۍ آسيا هېوادونه سره يوځای کوي. د منځنۍ آسيا هېوادونه هم آزاد سمندر ته لاره نه لري، نو له همدې امله يې سوداګري د آسيا لويې وچې له سويلي هېوادونو سره د افغانستان له لارې کېږي همدغې موضوع د افغانستان موقعيت ته زيات ارزښت ورېخښلی دی.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو و ويشل شي، هره ډله دې د لاندې موضوعاتو په باره کې يوله بل سره بحث وکړي له هرې ډلې څخه يوتن به خپله موضوع په ټولګي کې تشريح کړي.

- افغانستان د ځمکې د کرې په کومه برخه کې پروت دی. د طول البلد او عرض البلد له مخې معلومات وړاندې کړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ اعظمي اوږد والی او سور يې د سيمو له مخې په نقشه کې وښيئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ. له آزاد اوبو سره د افغانستان ډير نژدې واټن، د سيمو له نومونو اوفاصلې سره، بيان کړئ.
- د افغانستان څلور خواوې بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱ - افغانستان څه ډول طبیعي څرنګوالی لري؟

۲ - د پنځو داسې هېوادونو نومونه واخلئ چې له افغانستان څخه ډېر مساحت لري.

۳ -زموږ هېواد له سمندر څخه څومره واټن لري؟

۴ - یوازې د افغانستان د شا وخوا د طول البلدونو او عرض البلدونو درجې ووایئ.

۵ - د افغانستان مساحت څومره دی؟

۶ - د افغانستان خلکو ولې د ډیورنډ کرښه په رسمیت نه ده پېژندلې.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د بولي دره، ذوالفقار دره، پامیر، خماب او د افغانستان ګاونډیان د نقشې پرمخ وټاکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم لوست:

۱-۲ شمالي سرحدونه

الف: د امیر شیر علی خان سرحدي کرښه.

(۳) شکل د افغانستان شمالي سرحدونه

د افغانستان کوم سرحد د پنج او آموسیند په واسطه ټاکل شوی دی؟

په ۱۹ پېړۍ کې د انګلیسانو او تزاري روسیې د پرمختګ د سیاست له مخې ددې خاورې زیاته او مهمه برخه د افغانستان له بدن څخه جلاشوه. پخوابه د افغانستان شمالي سرحد ونه د افغانستان د محلي حکومتونو او د مرکزي آسیا د هېوادونو له خانانو او یا د افغانستان د مرکزي حکومتونو او د ماوراء لنهر د امیرانو ترمنځ ټاکل کېدل. خوکله چې د ۱۹ پېړۍ په جریان کې تزاري روسیې په پرمختګ او په مرکزي آسیا کې په فتوحاتو پیل وکړ انګلیسانو ددې لپاره چې خپلې استعماري ګټې د هند په شمال کې وساتي، د روسانو له نیت څخه په ویره کې شول او ویې غوښتل، چې زر تر زره د روسانو دیرغل په وړاندې خنډونه رامنځته کړي. په لومړي پړاو کې یې امیر شیر علي خان وهڅاوه چې خپل سرحدونه له تزاري روسیې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر شیر علي خان

سـره وټاکي، نو له همدې امله د دواړو دولتونو ترمنځ خبرې پیــل شــوې. د انګلیسانو د بهرنیو چارو وزیــر لارډ ګرینویل Lord Granville او د روســیې د بهرنیوچارو وزیر پرنس ګورچکوف Prince Gorchakov د افغانســتان او تزاري روســیې د سـرحدونو د تثبیت لپاره وټاکل شـول په پای کې په ۱۸۷۳ میلادي کال چې د ۱۲۵۱ لمریز کال سـره سم د افغانستان شمالي سرحدونه له زرقول څخه تر خماب پورې چې د پنج او آمو سیندونو مسـیردی د امیر شـیرعلي خان د سرحدي کرښې په نوم تثبیت شـول. د امیر شیرعلي خان کرښه ۱۲۰۰ کیلومتره اوږد والی لري.

د هغـه تـرون لـه مخـې چـې د ۱۳۲۵ لمریـز کال د غبرګولي د میاشـتې په ۲۲ مـه نیټه چې د ۱۹٤٦ میلادي کال د جون له میاشتې سره سمون خوري، د خپل وقت د شوروی د بهرنیو چارو وزیر مولو توف او په مسـکوکې د افغانسـتان سـفیر په واسطه لاسلیک شـو، پریکړه وشوه چې د آموسیندمنځنۍکرښـه دسـرحد په توګه وپیژندل شـي او د درقد ټاپو چې تقریباً ۴۲۲ کیلومتره مربع مسـاحت لري او د تخار ولایت په شـمال کې پرته ده د افغانستان د خاورې برخه وګڼل شي. په۱۳۴۲ لمریز کال کې چې له ۱۹۴۶ میلادي کال سره سمون خوري د پنج او آمو سیندونو له اوبو څخه د ګډې ګټې اخیستنې تړون لاسلیک شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- دریجوي سرحدي کرښه:

کله چې امیر عبدالرحمن خان واک ته ورسیده، وېې پتیله چې پاتې شمالي سرحدونه د ځمکې پرمخ تثبیت کړي. نو له همدې امله د تزاري روسیې او برتانیې ترمنځ د دویم ځل لپاره خبرې پېل شوې پریکړه وشوه چې د دریو هېوادونو افغانستان، برتانیې او روسیې پلاوي دې د ۱۸۸۴ میلادي کال په نومبر کې سرخس ته حاضر شي. د روسیې هئیت په خپل وخت ټاکلي ځای ته حاضرنه شو.، او برعکس د روسیې عسکرو په منځنۍ آسیاکې خپلو یرغلونو ته دوام ورکړ، ترخوچې پنجده ته نیژدې شول او د خاتون له پل څخه یې چې د هریرود د سیند له پاسه دی د نظامي پایګاه په توګه کار اخیست. د افغاني پوځیانو شمیرچې دوه زرو تنوته رسیده، د پنجده د ساتنې له پاره هلته اوسیدل افغاني پوځیانو د جنرال غوث الدین خان په مشرۍ د روسیې له قوې سره چې د علي خانوف تر مشرۍ لاندې وه، ښبته وشوه افغاني پوځیانو چې شمیرېې لږ او په محاربوي تجهیزاتو هم سمبال نه وو، له پنجده څخه یې دفاع ونه شوه کولای. پنجده او آق تپه په ۱۸۸۵ میلادي کال چې له ۱۲۴۳ لمریز کال سره سمون خوري، تزاري روسانو اشغال کړه، له دې واقعې وروسته د ملکې وکتوریا د انګلستان د هغه وخت د ملکې له تهدید څخه ډک تلګرام دویم الکساندر روسې تزارته ددې سبب شو چې روسي عسکرو له زیات پرمختګ څخه صرفنظر وکړ. یوځل بیا سرحدي مذاکرې د تزاري روسیې او انګلستان د استازو ترمنځ په لندن کې پېل شوې چې د افغانستان شمال لویدیځ سرحدونه د تزاري روسیې سره وټاکل شي ببلابېلو هیئاتونو په مذاکرو پېل وکړ، چې په ۱۸۸۷ میلادي کال چې له ۱۲۶۵ لمریز کال سره سمون خوري شپږ فقره یيز پروتوکول یې لاسلیک کړ او شمال لویدیځ سرحد چې د ریجوي د کرښې Riage Way په نوم یادیږي د نقشې پرمخ تثبیت کړ دغه سرحدي کرښه وروسته د چارلس پت charles pate د انګریزانو د استازي او کپتان کامروف capitan kamerove د تزاري روسیې داستازي پواسطه د ځلورو کلونو په موده کې د ۵۴۰ کیلومتره په اوږد والي د ذوالفقار له درې څخه ترخماب پورې په یوې قوسي کرښې تثبیت شوه چې د ۳۰ کیلومترو په اوږد والي د مرغاب دسیند او نور یې د پېلرونو پواسطه په نښه شوې.

امیر عبدالرحمن خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو ویشل کېږي. هره ډله له لاندنیو موضوعګانو څخه په یوه موضوع په خپلو منځونو کې بحث کوي. له هرې ډلې څخه یو نفر خپله موضوع د ټولګي په مخ کې بیانوي.

- د افغانستان نقشه رسم کړئ او د امیر شیرعلي خان سرحدي کرښه په کې په نښه کړئ او دهغې په باب معلومات ورکړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ، دریجوي سرحدي کرښه په کې وښیی او دهغې په باب معلومات ورکړئ.

پوښتنې:

۱- د افغانستان شمالي سرحدونه څرنګه وټاکل شول؟
۲- ولې انګلیسان د تزاري روسیې له نیت او فتوحاتو څخه چې په مرکزي آسیا کې یې سرته رسول، په ویره کې و.
۳- په اوسني وخت کې کوم هېوادونه کولای شي د پنج او آموله سیندونو څخه په ګډه ګټه واخلي.
۴- روسانو پنجده په څه ډول اشغال کړه؟
۵- ولې روسانو په افغانستان کې زیات پرمختګ ته دوام ورنه کړ؟
۶- د ریجوې سرحدي کرښه له کومې سیمې څخه ترکومې سیمې پورې اوږده شوې ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې د زرقول (ویکتوریا) جهیل، خماب، ذوالفقار، د امیر شیرعلی خان او ریجوي سرحدي کرښې وښیئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وښیئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم لوست:

۱-۳ شمال ختیځ سرحدونه

د افغانستان نقشه، (د شمال ختیځ او پامیر سرحدونه)

د افغانستان په شمال ختیځ کې دوه سرحدي کرښې شته. د پامیر سرحدي کرښه د افغانستان او تاجکستان ترمنځ او شمال ختیځ سرحد د افغانستان او د چین د ولسي جمهوریت ترمنځ په نښه شویدی. د پامیر او واخان لوړه سطحه چې د سمندر له سطې څخه ۶۰۰۰ متره لوړوالی لري د آمو او د سند سیند ترمنځ بیلېدونکې ساحه ده. دغه دواړه سیندونه د همدې سیمې له دایمي کنګلونو څخه سرچینه اخلي. له همدې امله د پامیر لوړه سطحه د نړۍ د بام په نوم شهرت لري. دغه کم سوره افغاني ساحه چې د هغې وخت د تزاري روسیې، چین او برتانوي هند ترمنځه پرته وه. په دې ساحه کې د سرحدونو تثبیت له ډېرې مودې څخه د بحث لاندې وو. د ۱۸۷۳- ۱۸۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميلادي کلونو ترمنځه، کله چې د افغانستان شمالي سرحدونه تثبيتيدل، د شمال ختيځو سرحدونو په هکله هم خبرې وشوې خو ثرنګه چې د آمو د سيند سرچينه په ثرګنده توګه معلومه نه وه، نو په دې برخه کې څه ستونزې وې ځکه چې ځينوفکر کاوه چې د آمو سيند د زرقول له جهيل څخه سرچينه اخيستې ده او ځينو ويل چې د آمو سرچينه د اقسو اوبه دي چې د چقمقتين، له جهيل څخه يې سرچينه اخيستې ده. نوله همدې امله پدې برخه کې د افغانستان د سرحد ټاکنه او رسمول ضروري وه.

د اميرعبدالرحمن خان د دورې په وروستيو کلونوکې په ۱۸۹۵ ميلادي کال کې چې د ۱۲۷۲ لمريز کال سره سمون خوري د دريو هېوادنو استازي چې له افغانستان څخه غلام محی الدين خان دهغه وقت د قطغن او بدخشان د ولايت حکمران، مجرجرلو Major Gerlow د انګليسانو د هئيات مشر او فيفرو شوايکوسکي Fifroshuikoisky د تزاري روسيې د هئيات مشر وو د کوچني او لوی پا مير په سيمه کې يې په مذاکرې پېل وکړ. دغه مذاکرې نه مياشتې اوږدې شوې. په پای کې د پامير سرحد په ختيځ کې دچين ترسرحده پورې د افغانستان او تزاري روسيې ترمنځ وټاکل شو د انګليسانو ځينې سياستمداران د خپلو لاندې شويو ساحو او د تزاري روسيې ترمنځ د يوې حايلې ساحې سره مينه درلوده. د پامير او واخان په ساحه کې د انګليس او روسيې امپراطورۍ يوله بل سره نښتې، نو ددې لپاره چې د هغوي ترمنځ يوه حايله (بيطرفه) ساحه راشي، نو واخان يې بې پوښتنې افغانستان ته ورکړه.

د پامير سرحدي کرښه د زرقول د جهيل له ختيځ څخه په ختيځ کې ديو لي تر درې پورې اوږدوالی لري. د روسيې دولت د ۱۹۸۶ ميلادي کال د مارچ په مياشت کې دغه کرښه ومنله پدې ډول واخان افغانستان ته د يو نړيوال تړون له مخې ورکړل شو. د همدې کال په اکتوبر کې اميرعبدالرحمن خان درواز ونيو روسانو روشان او شغنان د آمو هغه خواکې چې د افغاني قوې له خوا خالي شوی وو دبخارا اميرته وسپارل.

په ۱۹۴۹ میلادي کال کې د چین دولسي جمهوریت له تاسیس څخه وروسته سرحدي مذاکرې یوځل بیا د محمد ظاهر شاه د پاچاهۍ په دوره کې د افغانستان د دولت او دچین د ولسي جمهوریت ترمنځه پیل شوی. په ۱۳۳۶ لمریز کال کې چې له ۱۹۵۷ میلادي کال سره سمون خوري، موافقه وشوه چې د دواړو هېوادونو ترمنځه دې سرحدونه وټاکل شي او دځمکې پرمخ دې تثبیت شي. نوله همدې امله شمال ختیځ سرحد چې دیولي له درې څخه دیوقوس په بڼه د کلیک تر غاښې پورې چې د واخجیر غاښې په جنوب ختیځ کې پروت دی د افغاني پامیر او د چین د سنکیانګ د ولایت ترمنځ د ۹۲ کیلومترو په اوږد والي د ۱۳۴۳ لمریز کال د زمري په میاشت کې په فني ډول د پیلرونو په نصبولو علامه ګذاري او تثبیت شو.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو ووېشئ. هره ډله دې په خپلو منځوکې په لاندې موضوعاتو بحث وکړي. یوتن دډلې په استازیتوب خپله موضوع خپلو ټولګیوالوته تشریح کړي.

- د پامیر د لوړې سطحې او دهغې د مخکنیو او اوسنیو حدودو په باره کې بحث وکړئ.
- د پامیر سرحدي کرښه څرنګه وټاکل شوه؟
- د یوې حایل ساحې هدف څه و؟
- د پامیرد ساحې نقشه رسم کړئ او شمال ختیځه سرحدي کرښه وربانديې رسمه کړئ او دهغې په باره کې معلومات وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- په ۱۹ پیړۍ کې د پامیر او واخان دسیمې حدود بیان کړئ.

۲- د پامیر او واخان د سیمې اوسنی حدود شرحه کړئ.

۳- د پامیر سرحدي کرښه د کومو هېوادونو ترمنځ پرته ده؟

۴- د آمو سیند له کوم ځای څخه سرچینه اخلي؟

۵- له کومو هېوادونو څخه کوموکسانو د پامیر د سرحدي کرښې دټاکلو په پریکړه کې برخه درلوده؟

۶- شمال ختیځ سرحد د کومو هېوادونو ترمنځ پروت دی او څومره اوږدوالی لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان د پامیر او واخان د سیمې نقشه رسم کړئ د ویکتوریا او چقمقتین جهیلونه، د یولي دره، د کلیك او واخجیرغاښي، د پامیر او شمال ختیځ سرحدونه په کې وښیی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم لوست:

۱-٤ ختیځ او جنوبي سرحدونه

د احمد شاه بابا له واکمنۍ څخه د محمد زيانو د واکمنۍ تر لومړي وخت پورې افغانستان په ختيځ او جنوب کې ترکشمير، لاهور، پنجاب، پيښور، د اسماعيل خان ديرې غازي خان ديرې، شکارپور، سند، ملتان او په پای کې عرب سمندرگي پورې پراخوالی درلوده.خو د سدوزيي او محمد زيي ورونو ترمنځ خپلمنځي نفاق او د سدوزيانو او محمد زيانو دکورنيو ترمنځ سياليو کې ځينې نوموړې سيمې د وخت په تيريدو سره د انگليسانو لاس ته ورغلې او د انگليسانو د لاس لاندې سيمو او زموږ د هېواد ترمنځ سيمه کې سرحد نه و.

انگليسانو زياته قوه په ۱۸۹۳ ميلادي کال کې د افغانستان په لوري راوليږله او امير عبدالرحمن خانه ته يې ياد داشت واستاوه چې د جنرال رابرت سياسي هئيات له يوې عسکري فرقې سره په جلال آباد کې ومني. امير عبدالرحمن خان په قهرشو او خپلو سلو زرو عسکروته يې دتيارسۍ امر ورکړ او دجهاد د اعلانولو اراده يې وکړه. خوکله چې انگليسانو دغه مقاومت وليد د خپلوپريکړو څخه تير شول او پدې قانع شول چې، خپل پنځلس کسيز سياسي هئيات دمارتيمر ډيورنډ په مشرۍ کابل ته واستوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیورنډ کابل ته راغی او د ډیورنډ تړون چې مواد یې مخکې د انګلیسانو له خوا ترتیب شوي وو امیر عبدالرحمن خان ته وړاندې کړل. له ډیرو خبرو وروسته یې هغه په امیر عبدالرحمن خان د چهلستون په ماڼۍ کې لاسلیک کړ د ۱۸۹۳ میلادي کال د نومبر ۱۲ نیټه چې د ۱۳۱۱ قمري کال د جمادی الاول ددویمې نیټې سره سمون لري. امیر عبدالرحمن خان د خپلو دولتي اراکینوله مشورې پرته تړون لاسلیک کړ او یو لوی تاریخي مسؤلیت یې په غاړه واخیست. ددې تړون په پای کې د ډیورنډ سرحدي کرښه د کلیک له کوتل څخه د واخجیر کوتل، واخان او چترال په جنوب ختیځ کې د بلوچستان او ملک سیاه ترغره پورې د هېواد په جنوب لودیځه زاویه کې د ۱۹۲۰ کیلومترو په اوږدوالي وټاکل شوه. چمن، پښین، وزیرستان،کرم، پاړه چنار، افریدي، باجوړ، سوات او چترال د افغانستان له خاورې څخه جلاشول او د هغه وخت برتانوي هندپورې وتړل شول د برتانوی هند د هئیات د رئیس له خوا پریکړه وشوه، چې د هغې له مخې د روشان او شغنان سیمې د پنج د اوبو په شمال کې او د آمو دسیند پاسنی برخه چې د ګورچکوف او ګرینویل د ۱۸۷۳ میلادي د پریکړو له مخې د افغانستان په واک کې وې، بیرته دې تزاري روسیې ته وسپارل شي او دهغې په مقابل کې د ې واخان او أسمار د افغانستان د خاورې برخه شي. د ډیورنډ پریکړه چې د کاغذپرمخ لیکل شوې وه د ځمکې پر مخ نه وه ټاکل شوې، د ستونزو او اختلافونو باعث شوه دغه پریکړه د افغانستان د خلکو لپاره د منلو وړنه وه ځکه چې له یوې خوا دغه پریکړه د ځمکې پرمخ په عملي توګه د تطبیق وړ نه وه او غوښتل یې چې یوبل هیئات دغه تړون له سره د بحث او څیړنې لاندې ونیسي.

خو متاسفانه د وروستیو هیئاتونو مشاهدات او نظریات هم یوطرفه او غیر عادلانه وو. کله چې د افغانستان حکومت د موضوع په حقیقت پوه شو او له بلې خوا د ډیورنډ د سرحدي کرښې ددې سیمې قومونه او قبیلې چې له موږ سره ګډدین، ژبه، کلتور، ثقافت، رسم او رواجونه او نور بشري مشترکات لري، په دوه برخو وویشل او حاکمې ستراتیژیکې نقطې هم د برتانوي هند په برخه شوې.

د ډیورنډ د ترون له لاسلیک څخه وروسته په ټولو قبایلي سیمو په تیره بیا د وزیرو او مسودو په قبیلوکې یو په بل پسې مسلسل شورشونه پیل شول. هغوی له امیر عبدالرحمن خان څخه غوښتل چې له انګلیسانو څخه یې وژغوري او په افغانستان پورې یې وتړي، خو امیر په دې برخه کې کوم اقدام ونکړ.

انګلیسانو په زور او ظلم، نه یوازې قبایلو ته قناعت ورنکړی شو، بلکې زیاتې ستونزې یې رامنځته کړې انګلیسانو له امیر عبدالرحمن خان سره د ښو دوستانه اړیکو لپاره په کال کې ۱۲ لکه روپۍ امیر ته ورکولې، د ترون له لاسلیک څخه وروسته یې شپږلکه روپۍ نورې هم ورباندې زیاتې کړې.

د افغانستان له خپلواکۍ (۱۹۱۹ میلادي کال) څخه وروسته بیا هم د ډیورنډ د سرحد مسأله ناحله پاتې شوه په ۱۹۴۷ میلادي کال کې د پاکستان د دولت په رامنځته کېدو سره، بیاهم دغه موضوع د پاکستان له دولت سره ناحله او له پریکړې پرته پاتې شوه.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي هره ډله دې په پخپلو منځوکې له لاندنیو موضوعګانو څخه پریوې بحث وکړي د خپل بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالو ته په ټولګي کې وړاندې کړي.

- د احمد شاه بابا له دورې څخه د محمد زیانو د دورې تر پیل پورې د افغانستان د هغو سیمو نومونه واخلئ چې اوس د افغانستان له خاورې څخه جلا شوې دي.
- د ډیورنډ د سرحدي کرښې د ټاکلو جریان په څه ډول و؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د افغانستان نقشه رسم کړئ او د ډیورنډ سرحدي کرښه، چترال، بلوچستان او د ملک سیاه غر په نقشه کې په نښه کړئ.

پوښتنې:

۱- د ډیورنډ سرحدي کرښه په کومه نیټه کې لاسلیک شوه؟

۲- د ډیورنډ تړون د چاله خوا لیکل شوی وه؟

۳- انګلیسانو د ډیورنډ تړون په څه ډول په امیر عبدالرحمن خان تحمیل کړ؟

۴- زموږ هېواد ددې تړون په لاسلیک کې کومه ښه غوره کړه؟

۵- ولې د افغانستان ولس د ډیورنډ د سرحدي کرښې پریکړه نه مني؟

۶- د ډیورنډ کرښې د دواړو غاړو خلک څه فرهنګي ورته والی لري؟

۷- انګلیسانو ولې او څومره پیسې امیر عبدالرحمن خان ته ورکولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ، د امیر شیرعلی خان ؛ پامیر، شمال ختیځ او د ډیورنډ کرښې پکې وښیئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره ټولګي ته راوړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۵ لویدیځ سرحدونه

د لویدیځو سرحدونو په باره کې څه پوهېږئ؟

زموږ د هېواد په لویدیځ کې د افغانستان د اسلامي جمهوریت او ایران ترمنځه دوه سرحدي کرښې شته، چې د مکمهان او فخري سرحدي کرښو په نوم یادیږي چې هریو یې په تفصیل سره لولو.

الف: د مکمهان سرحدي کرښه:

د سیستان سیمه چې د هېواد په جنوب لویدیځ کې پرته ده، د تاریخ په بیلابیلو دوروکې کله د افغانستان په لاس کې وه او کله به هم د ایران د اداري لاندې وه.

د احمد شاه بابا له واکمنی څخه(په ۱۷۴۷ میلادي کال کې چې له ۱۱۲۵ هجری لمریز کال سره سمون لري) د ۱۹ پېړی ترنیمایي پورې سیستان د افغانستان د خاورې برخه وه.

- د امیر شیرعلي خان د واکمنی په وخت کې د سربندي د قبیلي مشر د علي خان په نوم له

خپلې قبیلې سره د ایران د دولت تابعیت ومانه او ځان یې له خپلې قبیلې سره د ایران دولت ته تسلیم کړ. له هغې څخه وروسته سرحدي مشکلات د افغانستان او ایران په منځ کې را پورته شول، نو لازم وګڼل شول چې د افغانستان او ایران ترمنځ سرحد وټاکل شي.

د افغانستان او ایران حکومتونو د سرحدي مشکلاتو له مخې ونشو کړای چې کومې پریکړې ته ورسیږي.

نوله همدې امله یې دهند له وایسرا سره تماس ونیو او د افغانستان او ایران د سرحدي ستونزو د حل لپاره یې د حکمیت غوښتنه وکړه. د هند وایسرا فرید ریک ګولډسمت Sir Fridric goldsmith د سیستان د ناحیې لپاره د حکم په توګه و ټاکه، چې د افغانستان او ایران ترمنځ د منځګړي په توګه کار وکړي او موضوع فیصله کړي ګولډ سمیت د انګلیسي هئیات رئیس د افغاني او ایراني هیاتونو مشرانو سره دوه کاله د سیستان په سرحدونو کې په څېړنو بوخت شو او په ۱۸۷۳ میلادي کال کې یې چې له ۱۲۱۱لمریز هجری کال سره سمون لري داسې پریکړه وکړه:

د سیستان حوزه د هلمند د سیند په وروستی برخه کې په دوو برخو و ویشل شوه. هغه سیمې چې د نادعلي د سیند په لویدیځ کې پرتې دي د خاص سیستان او ختیځې سیمې یې د ماورای سیستان په نوم ونومولې. خاص سیستان په ایران او ماورای سیستان په افغانستان پورې و تړل شول.

په ۱۲۷۴ لمریز هجري کال کې د هلمند سیند له اصلي مسیر څخه چې د نادعلي سیند دی او د افغانستان او ایران تر منځ سرحد و، منحرف شو او د اوبو یوه زیاته اندازه له بلې لارې چې د پریان د سیند په نوم یادیږي او د نادعلي د سیند په لویدیځ کې پروت دی د هلمند هامون ته ورتو ئیږي.

څرنګه چې د ګولدسمت په وخت کې سرحدي کرښه د ځمکې پرمخ په نښه شوې نه وه، د هلمند د سیند د مسیر تغییر د دویم ځل لپاره د افغانستان او ایران د خلکو ترمنځ ستونزه رامنځته کړه.

ځکه چې د افغانستان حکومت د نادعلي او د هلمند د سیند مسیر اصلي لاره ګڼله او د ایران دولت د هلمند د سیند د مسیر تغییر پخپله ګټه په پام کې نیولی و.

بیاله انګلیسانو څخه مرسته و غوښتل شوه. د انګلستان حکومت مکمهان Macmahan له پنځلس زره انګلیسي او هندي افسرانو سره ددې کار لپاره موظف کړل د دریوارو هېوادونو افغانستان، ایران او انګلیسانو هیأتونه دڅیړنې په ټولو وسایلو سمبال وو. هغوي دوه کاله او درې میاشتې له ۱۹۰۲- ۱۹۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال پورې چې د ۱۲۸۰- ۱۲۸۲ هجري لمریز کلونو سره سمون لري (د امیر حبیب الله د حکومت دوره) څېړنه او مطالعه وکړه او سرحدي کرښه يې د ملك سیاه له غره څخه تر سیاه کوه پورې چې د مکمهان د کرښې په نوم یادیږي تثبیت کړه.

کله چې د افغانستان حکومت د هلمند او ارغنداب پرمختیایي پروژه د لاس لاندې ونیوله د ایران دولت د ملګرو ملتونو د امنیت شوراته د اوبو د کموالي په هکله ګیله وکړه.

په پای کې د امریکا متحده ایالتونو پدې برخه کې د منځګړیتوب هیله وکړه. د افغاني، ایراني او امریکایي استازو ترمنځ په واشنګټن کې خبرې پیل شوې. د امریکا متحده ایالتونو وړاندیز وکړ چې یوفني کمیسیون دې وټاکل شي چې نوموړې موضوع په سیمه کې وڅیړي او خپله پریکړه دې دواړو هېوادونوته واوروي.

فني متخصصین د امریکا د متحده ایالتونو، کاناډا اوچیلي له پوهنتونونو څخه و ټاکل شول هغوی د هلمند دوادي انکشافي پروژه ولیدله. د ګولدسمت او مک مهان تاریخي اسناد يې وکتل او په پای کې يې داسې وویل: د هلمند دوادي پروژه د سیلابونو د کنترول او د کال په اوږدوکې د هلمند د سیند د جریان د تنظیم لپاره جوړه شوې ده او دسیند او به يې ندي کمې کړې، بلکې په ټول کال کې په یوه ټاکلي اندازه ساتي.

د ایران سهم باید دکال په اوږدوکې د اوبو د جریان د توپیرله مخې د هرې میاشتې لپاره وټاکل شي.

د افغانستان دولت په ۱۳۲۱ هجري لمریز کال کې د درې کسیز کمیسیون راپور ومانه او د ایران د هغه وخت شاهنشاهي دولت سره يې د خبرو د پیل لپاره خپل چمتووالي وښود.

ب: د فخري سرحدي کرښه:

له سیاه کوه څخه د ذوالفقار تر درې پورې چې زموږ د هېواد په شمال لویدیځ کې پرته ده. ځوځلي د افغانستان او ایران ترمنځ سرحد وټاکل شوه، خو پدې برخه کې کومه غوڅه پریکړه ونشوه، ترڅو چې دواړو دولتونو په ۱۳۱۳ هجري لمریز کال کې د ترکیې له دولت څخه د منځګړیتوب غوښتنه وکړه د ترکیې دولت جنرال فخرالدین التایي د سرحدي اختلافونو د حل لپاره وټاکه. جنرال فخرالدین التايي له ډیرې څیړنې او مطالعې څخه وروسته خپله پریکړه دواړو د افغانستان او ایران هېوادونو ته واو روله.

په دې ترتیب سره د افغانستان لویدیځ سرحد چې د فخري د کرښې په نوم یادیږي د سیاه کوه له سیمې څخه د ذوالفقار تر درې پورې د شمال په استقامت تثبیت او وټاکل شو. د سیاه کوه څخه تر اسلام قلعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې سرحدي کرښه د ځمکې پرمخ او له اسلام قلعه څخه د ذوالفقار تر درې پورې د افغانستان او ایران ترمنځ د هریرو د سیند سرحدي کرښه جوړوي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو ویشل کیږي. هره ډله د لاندې موضوعاتو څخه په یوه موضوع پخپلو منځوکې بحث کوي او پایلې ټولګیوالوته وړاندې کوي.

- د سیستان د سیمې ځرنګوالي په هکله معلومات.
- ولې د افغانستان او ایران دولتونو دسرحدي کرښو د ټاکلوپه هکله د هند له وایسرای څخه د مرستې غوښتنه وکړه او د ګولډ سمت د کار پایله څرنګه شوه؟
- د نادعلي د رود د اصلي مسیر انحراف څه ستونزې رامنځته کړې او موضوع په څه ډول حل شوه؟
- ولې د ایران دولت د ملګرو ملتونو د امنیت شوراته ګیله وکړه او پایله یې څه شوه؟
- د فخري سرحدي کرښه څرنګه وټاکل شوه؟

پوښتنې:

۱- ولې د افغانستان او ایران ترمنځ د سیستان د سیمې په سر اختلاف راپورته شو؟

۲- د سیستان د حوزې په باره کې معلومات ورکړئ.

۳- د مکک مهان سرحدي کرښه د کومو سیمو ترمنځ پرته ده؟

۴- د فخري سرحدي کرښه د (   ) او (   ) سیمو ترمنځ پرته ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د مکمهان او فخري کرښې پکې وښیئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست:

١-٦ اداري تشکيلات

د افغانستان د لويو ولايتونو نومونه اخيستلای شئ؟

د امان الله خان په دوره کې افغانستان د اداري تشکيلاتو د واحدونو له مخې په پنځو ولايتونو او څلورو اعلی حکومتونو ويشل شوی و. د افغانستان ولايتونه کابل، کندهار، هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان او اعلی حکومتونه له مشرقي سمت، جنوبي سمت، ميمنه او فراه څخه عبارت وو.

له ۱۳۴۳ لمريز کال څخه مخکې د ځينو ولايتونو ساحه دومره پراخه وه چې د هغو اداره د طبيعي خنډونو له مخې لکه غرونه، پراخې اوسوځوونکې دښتې تنګې او صعب العبوره درې ستونزمنه او دهغه وخت د حمل ونقل د وسايلوله مخې زياتې ستونزې رامنځته کړې وې د دولت دکارکوونکو مصروفيت دومره زيات و چې په ډېر مشکل سره د خلکو عريضو او شکايتونو ته غوږ نيول کېده.

عرفاني او ټولنيزو موضوعګانو ته کمه پاملرنه کېده. نو په ۱۳۴۳ لمريزکال کې د لومړي ځل لپاره د اساسي قانون د تطبيق او د ولسواکۍ د تعميم لپاره د هېواد په اداري تشکيلاتوکې اساسي تغيرات راغلل او افغانستان په ۲۹ اداري واحدونو يا ولايتونو وويشل شو.

هر ولايت د والي په واسطه چې له مرکز سره مستقيمه اړيکې لري اداره او کنترولېږي. د هر ولايت اداري او قضايي چارې پخپل وار د خلکو د ارامۍ او آسانتياوو لپاره په کوچنيو اداري واحدونو ويشل شوي دي.

هر ولايت په ولسواليو او کليو ويشل شوي دی علاقه دارۍ اوس له منځه تللي او په ولسواليو بدلې شوې دي. د هرې ولسوالۍ په رأس کې ولسوال دی د ولسواليو اداره له ولايت او دهغه اداره له مرکز سره اړيکې لري. د اجرايي قوې نور غړي د وزارتونو له خوا ټاکل کيږي او خپلې دندې په ولايت کې د والي د نظر لاندې او په ولسواليو کې د ولسوال د نظر لاندې سرته رسوي.

والي د قانوني کارونو د سرته رسولو په برخه کې د محلي ارګانونو رياست او جمهوري رياست ته مسووليت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري او ځواب ويونکی دی.

د هېواد په اداري ويش کې په ۱۳۷۰ لمريز کال کې ۳۲ ولايتونه، ۹۴ ښاري ساحې او ۲۹۴ ولسوالۍ او ۳۳،۵۰۰ اصلي او فرعي کلي شامل وو. له ۱۳۸۵ لمريز کال څخه وروسته دوې ولسوالۍ چې يوه پنجشير او بله يې دايکندي وه نوی ولايت ته لوړې شوې.

• په دې وروستيو کلونو کې د افغانستان اسلامي جمهوريت په ۳۴ ولايتونو او ۳۶۴ ولسواليو ويشل شوی دی. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار د هېواد پلازمينه ده لاندينی جدول د هېواد ولايتونه او د ولايتونو مرکز ونه ښيئ

شمېره	د ولايتونو نوم	د ولايتونو مرکزونه	د ولايتونو مساحت په کيلو متره مربع
۱	کابل	د کابل ښار	۴۵۲۳/۵۸
۲	قندها ر	د قندهار ښار	۵۴۸۴۴/۵
۳	هرات	د هرات ښار	۵۵۸۶۸/۵۳
۴	بلخ	د مزارشريف ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۵	ننگرهار	د جلال آباد ښار	۷۶۴۱/۰۵
۶	پکتيا	د گرديز ښار	۵۵۸۳/۱۵
۷	غزنی	د غزنی ښار	۲۲۴۶۰/۵۳
۸	پروان	د چاريکارو ښار	۵۷۱۵/۰۵
۹	هلمند	د لښکرگاه ښار	۵۸۳۰۵/۰۷
۱۰	بغلان	د پلخمري ښار	۱۸۲۵۵/۲۴
۱۱	فارياب	د ميمني ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۱۲	نيمروز	د زرنج ښار	۴۲۴۰۹/۵۳
۱۳	بدخشان	د فيض آباد ښار	۴۴۸۳۵/۹۱
۱۴	جوزجان	د شبرغان ښار	۱۱۲۹۱/۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵	باميان	د باميانو ښار	۱۸۰۲۹/۱۶
۱۶	زابل	د قلات ښار	۱۷۴۷۱/۸۰
۱۷	غور	د چغچران ښار	۳۶۶۵۷/۴۲
۱۸	بادغيس	د قلعه نو ښار	۲۰۷۹۴/۰۱
۱۹	سمنگان	د ايبک ښار	۱۳۴۳۷/۸۱
۲۰	تخار	د تالقان ښار	۱۲۴۵۷/۸۲
۲۱	کندز	د کندز ښار	۸۰۸۰/۸۶
۲۲	لغمان	د مهترلام ښار (د سراج قلعه)	۳۹۷۷/۰۸۷
۲۳	فراه	د فراه ښار	۴۹۳۳۹/۱۱
۲۴	پکتيکا	د شرني ښار	۱۹۵۱۵/۸۶
۲۵	کونړونه	د اسعد آباد ښار	۴۹۲۵/۹۰
۲٦	لوګر	د پل علم ښار	۴۵۶۸
۲۷	وردک	ميدان ښار	۱۰۳۴۸/۳۲
۲۸	کاپيسا	د محمود راقي ښار	۱۹۰۸
۲۹	نورستان	د پارون ښار	۹۲۶۶/۷۴
۳۰	خوست	د متون ښار	۴۲۳۵/۲۶
۳۱	سرپل	د سرپل ښار	۱۶۳۸۵/۵۷
۳۲	ارزگان	د ترين کوټ ښار	۱۱۴۷۳/۶۷
۳۳	پنجشير	د بازارک ښار	۳۷۷۱/۶۲
۳۴	دايکنډي	د نيلي ښار	۱۷۵۰۱/۳۶

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلوو ویشل شي. هره ډله دې د لاندنیو موضوعاتو په باره کې پخپلو منځو کې بحث وکړي. یو تن دې د ډلې په استازیتوب خپله موضوع ټولګیوالو ته شرحه کړي.

- د اماني دوري اداري تشکیلات:
- ولې په ۱۳۴۳ هجری لمریز کال کې په اداري تشکیلاتو کې بدلون راغي.
- د ولایتونو او ولسوالیو اداره په څه ډول ده؟
- د هېواد د ولایتونو، ولسوالیو او کلیو شمېر څومره دی؟ وروستني ولایتونه، چې د ولایت سطحې ته لوړ شوي دي نومونه يې واخلئ.

پوښتني:

۱ - د امان الله خان د دوري د ولایتونو نومونه واخلئ.
۲ - د امان الله خان د دورې اعلی حکومتونه کوم دي؟
۳ - کوم ولایتونه د هېواد په شمال کې پراته دي.
۴ - د افغانستان د مرکزي ولایتونو نومونه واخلئ.
۵ - د کابل، بلخ، ننګرهار، او هرات د ولایتونو د مرکزونو نومونه واخلئ.
۶ - د هېواد لویدیځ ولایتونه په نقشه کې وښیئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد دلویو ولایتونو او ښارونو موقعیت و ټاکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱ د هیواد په پرمختیاکې د نفوسو اهمیت.

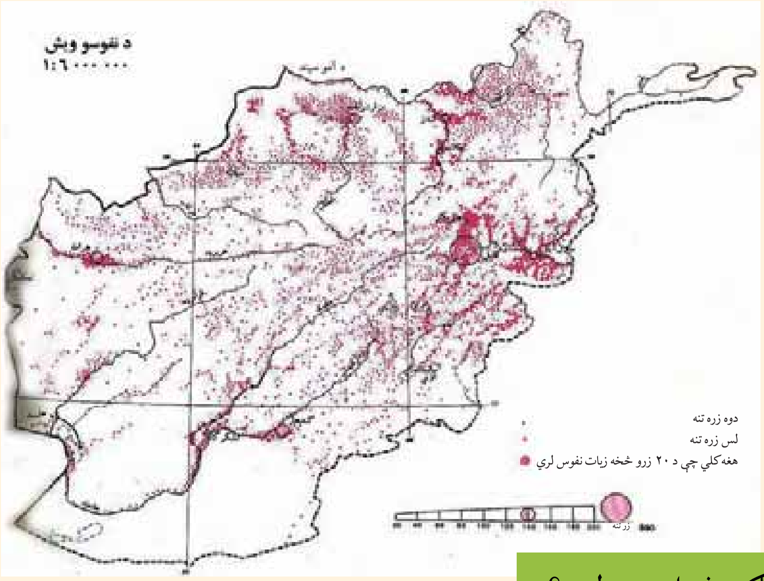

نفوس د هیواد په پرمختیاکې څه اهمیت لري؟

نفوس د هیوا د له ټولو اوسیدونکو څخه عبارت دي، چې په بیلابیلو ځایونو کې د بیلو لاملونوله مخې استوګن او ځای پرځای شوي دي. د نفوسو شمیر په ځینوځایونوکې لږاو په ځینوځایوکې ډیر دی.

نوله دی کبله د نفوسو تناسب د استوګنې پرسیمه باندې د اهمیت وړ دی.

د نفوسو دګڼوالي له پاره باید د یوې سیمې نفوس د هغې په مساحت وویشو. د افغانستان نفوس ۲۶ میلیونه اټکل شوی دی، چې په ټول هیوادکې ژوندکوي اوسنی نفوس په ټول هیوادکې یو ډول ندی بلکې اقلیمي، د ځمکې د جوړښت شرایط او نور اقتصادي، بشري او سیاسي لاملونه د نفوسو په تمرکزکې اغیزه لري.

همدارنګه د پور تنیو لاملونو په پام کې نیولو سره په حاصلخیزو سیمو لکه (ننګرهار، لوګر، کاپیسا، لغمان، او پروان کې په زیات شمیر نفوس ځای پرځای شوي دي. په داسې حال کې چې د بکوا او مارګو په سوځوونکو دښتوکې د نفوسو شمیر ډېر کم دی.

په هیوادکې پرمختیایي پلانونه د نفوسو د زیاتوالي له مخې په پام کې نیول شوي دي.

د افغانستان نفوس په صنعتي مرکزونو،اقلیمي سیمو، ښارونو او کلیو کې په مختلفو اندازو ځای پر ځای شوی دی. د خلکو دژوندانه لپاره د کرنې په پرمختیا او د لومړنیو توکود تولید پر بنا ۸۰ سلنه خلک په کلیو او ۲۰ سلنه نور په ښارونو کې ژوند کوي. په دې وروستیو کلونو کې د وخت په تیریدو او د سیاسي بدلونو نو پر اساس د نفوسو ګڼه ګوڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابل،جلال آباد، مزار شریف، هرات او داسې نورو ښارونو کې زیاته شوې ده .

- د اقتصادي او صنعتي لاملو په سبب د هېواد یو شمېر وګړي په صنعتي مرکزونو کې ژوند کوي. لکه د پلخمري د نساجی فابریکې دبغلان دقندفابریکې او داسې نورو کارخانو په شاوخواکې استوګن دي.

- په کرنیزو پروژوکې لکه د هډې او غازي آباد فارمونه، دهلمند،ناد علي او داسې نورې پروژې د زیاتو نفوسو دځای پرځای کېدنې لامل شوي دي.

- د کرنیزو ځمکو دخړوبولو لپاره د سیندونو شتون دکرنیزو کلیو د پرمختګ سبب شوی. همدارنګه سوداګریز بندرونه لکه تورخم، اسلام قلعه، حیرتان ، سپین بولدك او داسې نور د ډېرو نفوسو دځای پرځای کیدنې سبب شوي دي.

لنډه داچې په اوارو او مناسبو اقلیمي سیموکې دنفوسو دمېشته کیدنې مینه ډېره وي نه په سوځونکو شګو او یا په غرنیو لوړو برخوکې.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلوو ویشل شي. هره ډله دې له لاندنیو موضوعاتو څخه په یوه موضوع بحث وکړي او پایلې په ټولګي کې شرحه کړي.

۱- په سیاسی لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

۲- په اقتصادي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

۳- په طبیعي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

پوښتنې:

۱- نفوس تعریف کړئ.

۲- لاندینی ولایتونه ډېرګڼوالی لري.

الف: کابل، کاپیسا، ننګرهار، لوګر، او پروان ب: تخار، کونړونه او لغمان

ج: لوګر، میدان وردك او غزني د: دایکندي، خوست، او پکتیا.

۳- آیا اقلیم او ښه خاوره د نفوسو په ګڼوالي اغېزه لري؟

۴- په سوځوونکو دښتوکې د نفوسو ګڼوالی په څه ډول دی؟ د دغې موضوع بېلګه ووایاست.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د نفوسو په ویش او ګڼوالي کې کوم لاملونه شامل دي، نمونه یې واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست:

۲-۲ احصایه اود نفوسو جغرافیایي ویش

د خپل استوګنځي په باره کې فکر وکړئ و وایاست چې د هغې سیمې نفوسو ولې پرمختیا کړې ده؟
افغانستان له ډېرو پخوا دوروڅخه د خلکو د استوګنې ځای و او بېلا بېلو قبیلو ته یې د غرونو په شنو لمنو، دو یا لوېه غاړه، د سیندونو په ساحلونو او دخوړونو په غاړوکې ځای ورکړی دی او د افغانستان په تاریخ کې یې د لرغوني آریایي،مدنیت بنسټ یې ایښی دی. چې تاریخي جغرافیه د دې حقیقت ښکارندوی ده.
د دې هیواد تاریخي لغونتوب، د نفوسو استقرار چې د لویو مد نیتونو او د تاریخي ښارونو د تاسیس له مخې لکه بلخ پیل کېږي. تقریبا له ۸۰- ۸۵ سلنه نفوس یې په کرنه او د هغې په اړونده کارونو بوخت دي. تر اوسه هم کرنه د نفوسو د تمرکز او ویش د سترو لاملونو څخه ګڼل کېږي. نوله همدې امله د فزیکي چاپیریا ل جوړښت، د اقلیم ډول، د هایدرو ګرافی ځانګړتیا وې، د انساني نفوسو د تمرکز او استوګنې لپاره، په بیلا بیلو تناسبونو شرایط برابر کړي دي. زموږ په هیواد کې هم د نرۍ د نورو سیمو پشان، سیمې په بیلا بیلو تناسبونو رامنځته شوي دي. زموږ په هیواد کې د نرۍ د نورو سیمو په شان، درې، وادي، جلګی او د سیندونو غاړې په ډېرو پخوا نیو زمانو کې مساعد چاپیریال د خلکو د بېلا بېلو ډ لود استوګنې لپاره رامنځته کړي دی او د کرنې او ژوندانه له پاره یې مساعدې برخې جوړې کړې دي، چې د کرنې، صنعت او مالداری او د صنعتي فعالیت د پر اختیا له لپاره ګټورې دي او غېرمسکونی سیمې یې د استوګنې په سیمو بدلې کړي دي. د هیواد په شمال کې د نفوسو تمرکز په هغو سیمو کې چې لوړوالی یې له ۲۵۰۰ متروڅخه زیات دی، محدود دی او پدې سیمو کې یو شمیر نسبتاً پر اخې سیمې یې نیولې دي. هغه سیمې چې مساعد اقلیم، ښه خاوره او ډېرې اوبه لري، زیات شمېر خلک پکې استوګن دي. په همدې ډول هغه سیمې چې له ۱۰۰۰ متروکم لوړوالي لري پراخې او هوارې سیمې دي لکه لویدیځه، شمالي، ختیځه د جنوب لویدیځ یوه برخه او جنوبي حوزې. د دې سیمو زیات نفوس په کرنه او مالداری او نورو تجارتي اوصنعتي دندو بوخت دي.
د افغانستان اداري واحدونه څرګندوي، چې د کرنې له مخې زیات اهمیت لري او زیات نفوس یې ځانته جلب کړی دی اود نورو سیمو په تناسب یې ګڼ نفوسه سیمې جوړې کړي دي. په همدې ډول یې په پورتنیو نقطو کې د سوداګرۍ راکړې ورکړې لوی ښارونه او داسې نورې سیمې جوړې کړي دي چې د زیاتو نفوسو په تمرکزکې اغېزه لري.
صنایع او د فابریکو جوړول، عرفاني او فرهنګي مرکزونه، اداري نظامي او توریستي واحدونه هم د نفوسو د راټولیدو او تمرکز باعث شوي دي. چې کولای شو د کابل له ښار، د ننګرهار او کاپیسا له ولایتونو او نورو ښارونو څخه یې یادونه وکړو.
د ا وبو شتون د نفوسو په ګڼو الي کې ډېره اغېزه لري. که چېرې د سیندونو، د چینو او کاریزونو غاړې ترکتنې لاندې ونیسو. دغو سیمو د نورو سیمو په نسبت زیات نفوس ځانته جلب کړي دي. په تیره بیا د سیندونو، کاریزونو او چینو منځنی او وروستنی برخې د نفوسو په تمرکز کې له ډېرو پخوا کلونو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه برخه درلوده. د نفوسو ګڼوالی په دې نقطو کې په څرګنده توګه په سترګو کېږي. د مثال په ډول د لوګر، پنجشیر، الیشنګ، الینګار، کونړ، د هریرود سیند او مرستیالان یې، د هلمند د سیند ساحل او مرستیالان یې لکه ترنک، ارغستان او ارغنداب، د مرغاب سیند او مرستیالان یې، د کندز سیند، فراه رود، خاشرود او ادرسکن او د آمو د سیند کیڼ ساحل د افغانستان ډېر ګڼ نفوسه سیمې دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي لومړی په ډ لو ویشل کیږي. وروسته هره ډله د لاندې پوښتنو په باره کې فکر کوي او نتیجه یې د ډ لو استازي نورو ته تشریح کوي.
د کومو د لیلونو له مخې د نفوسو ګڼوالی په یوه ځانګړې سیمه کې زیات وي؟ په قناعت بخښونکو د لیلونو یو له بل سره بحث وکړئ.

پوښتنې:

۱. د هغو سیندونو نومونه واخلئ چې د نفوسو د ګڼوالي باعث ګرځي.
۲. د هلمند سیند د لاندې اهمیت لرونکی دی:
الف: اقتصادي، کرنیز، صنعتي او تولیدي ب: اقتصادي او انرژي
ج: اقتصادي او شخصي د: ټول سم دي
۳. د کابل د سیند مرستیا لان له ( ) څخه عبارت دي.
۴. هغه سیمې چې په ۱۰۰۰ متره لوړوالي کې پر تې دي، د نفوسو تمرکزیې( ) دی.
۵. د کاریزونو اهمیت د هیواد د اوسیدونکو په ژوندانه کې، بیان کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

کوم جغرافیایي شرایط د ښارونو د جوړېدو او د نفوسو دګڼو الي سبب شوي دي؟
په کتابچو کې د ځواب له لیکلو وروسته یې نورو ته تشریح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم لوست:

۲-۳ د نفوسو وده او منځنی عمر

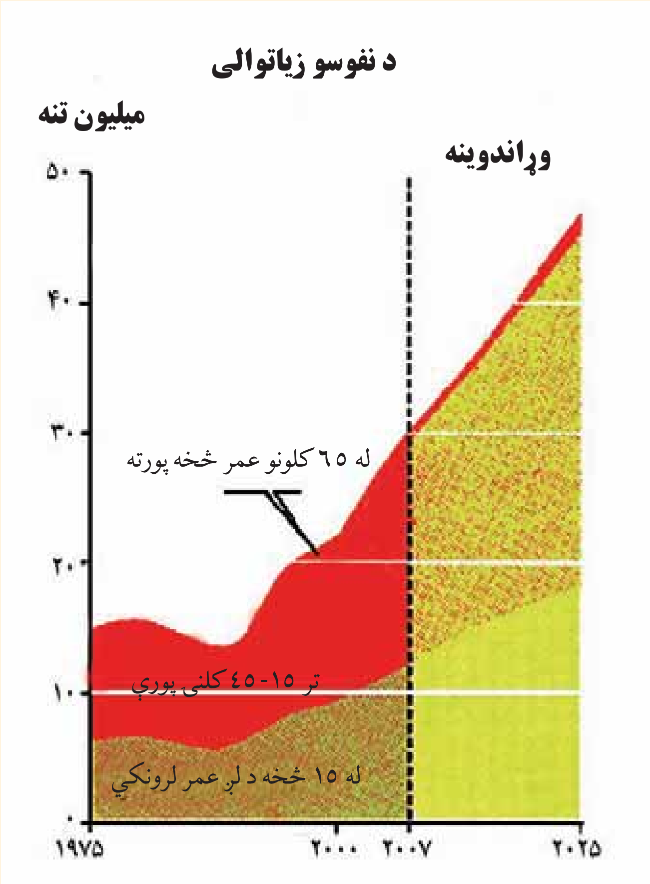

ايا پوهيږئ چې د نفوسو وده او منځنی عمر زموږ په ګران هيواد کې څومره دی؟

د نفوسو نسبي وده د يوه هېواد د خلکو زياتوالي ته ويل کيږي. د خلکو د شمېر او د نفوسو دنسبي ودې په باره کې بنسټيز ارقام او څېړنه له اساسي ارتيا ووڅخه ګڼل کيږي. په دې ډول کولای شو چې د ديموګرافی له مخې چې د نفوسو وده، مړينه (نارينه او ښځينه) او نور ارقام هر وخت د څېړونکو او مؤسساتو په واک کې کيږدي. په مخ پروډې هېوادونو کې د نفوسو وده د ټولنيزو، مذهبي او اقتصادي مقرراتو تابع ده.

- د ټو لنيزې او روغتيا له مخې عادي وده په پام کې ده..

نو له همدې امله په افغانستان کې منځنی او عادي و ده له ۲.۵ څخه تر ۳ سلنه محاسبه شوې ده. سره

له دې چې دقیقه احصایه نشته. د افغانستان د نفوسو په هکله اټکلي ارقام په رسمي ډول د لومړي ځل له پاره په ۱۳۱۵ لمریز کال کې خپاره شول. د افغانستان ټول نفوس په دې کال کې لس میلیونه او اویا زره ښوول شوي دي. په داسې حال کې چې په ۱۳۸۸ لمریز کال کې چې له ۲۰۰۹ میلادي کال سره سمون لري ۲۶ میلیونه څرگند شوي دي.

د پلان وزارت د ۱۳۲۹ لمریز کال د احصایې له مخې د ټول هېواد نفوس ۱۲ میلیونه اټکل کړي دي. د همدې کلونو د نفوسو وده په اټکل ولاړه ده.

د نفوسود لومړۍ نمونه یې څېړنه په ۱۳۳۲ لمریز کال کې، د هېواد په پلا زمېنه کابل ښار کې د روغتیا د نړیوالې مؤسسې له خوا سرته ورسیده او د لسو ولا یتونو په ۸۵ اړونده کلیو کې په تیت او پرک ډول دنفوسو د ترکیب(عمر، جنس، دنده او داسې نور) او نورو ځانګرتیا وو په باب معلومات راټول شول. له هغې څخه وروسته یوه بله نمونه یې څېړنه دکابل دکلیو (ده خدای داد) په باره کې په ۱۳۳۸ لمریز کال کې سرته ورسیده. دغه عملیه د دیموگرافۍ د پوهې له مخې د ساحې او دنفوسو د شمېر د محدودیت اود احصایې له مخې لازم ارزښت نلري او له هغې څخه سمه علمي نتیجه په لاس نه راځي. بشپړه سرشمېرنه د ۱۳۵۸ لمریز کال د جوزا د میاشتې په ۲۵ نېټه پیل او د چنگاښ د میاشتې په ۱۴ نېټه پای ته ورسیده. سره له دې چې دقیقه احصایه واخستل شوه، خو بیا هم ویې نه شوکولی چې د هېواد د ټولو سیمو احصایه واخلي. د ۱۳۵۹ لمریز کا ل د احصایې له مخې د افغانستان ټول نفوس۱۵.۹٤ میلیونه تنه اټکل شوي چې د هغو له جملې څخه ۱۳.۴ میلیونه تنه دایمي استوګن نفوس او ۲.۵۶ میلیونه تنه نورکوچیان وو. د ټول نفوس ۱۵.۴ سلنه په ښارونو او ۸٤.۶ سلنه په کلیو کې ژوند کوي.

پدې کال کې په کلیو یا ښارونو کې میشت نفوس چې ټولې کورنۍ ۲،۱ میلیونه وې چې په منځني ډول د هرې کورنۍ غړي ۶ تنه ثبت شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۸۶ کال کې، د نفوس د گروپونو بیلوالی د عمر له مخې

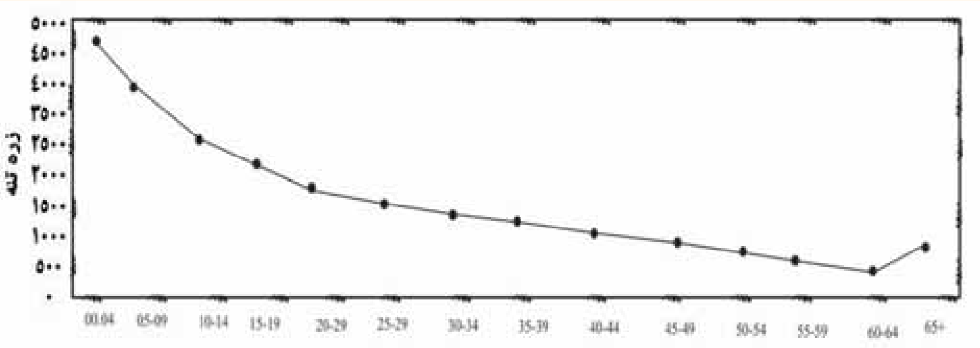

اضافي معلومات:

د نفوسو د زیاتوالي معلوماتي جدول له ۱۳۴۰ څخه تر ۱۳۷۰ لمریز کلونو پورې:

گڼه	کال	د ودې سلنه
۱	۱۳۴۰	۳,۱
۲	۱۳۴۸	۳
۳	۱۳۵۰	۲,۸
۴	۱۳۵۹	۲,۶
۵	۱۳۷۰	۱,۹
۶	۱۳۸۶	۲,۰۳

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي. هره ډله دې د نفوسو د اهمیت په باره کې بحث وکړي او د هېواد د پرمختیا په باره کې دې د هغې اغېزې پخپلو منځو کې شریکې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- د مخ په ودې هېوادونو د نفوسو وده څرنګه ده؟

۲- د نفوسو وده څه ارزښت لري؟

۳- د افغانستان د نفوسو احصايه اټکلي ده که واقعي؟

۴- په کومو هېوادونو کې د نفوسو کنترول مجاز نه دی؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زموږ په هېواد کې د نفوسو وده د کومو لاملونو تابع ده؟ وروسته له دې چې د ليلونه مو په کتابچه کې وليکل، بله ورځ پرې په ټولګي کې بحث وکړئ.

د نفوسوخرنګوالی او په هېواد کې قومي ترکیب

په افغانستان کې د نفوسو څرنګوالی، د لاندنیو مطالبو له مخې مطالعه او ارزولی شو.

- د عمر له مخې.
- د جنس له مخې.

د نفوسو د څرنګوالي مطالعه د ټولنیزو او اقتصادي خدمتونو له مخې(کرنه، کانونه او داسې نور) د ۱۳۵۸ لمریز کال راهیسې د هېواد په سطحه کومه سر شمیرنه نه ده شوې نو له همدې امله په افغانستان کې د نفوسو دویش، ترکیب دودې د اندازې او اقتصادي او ټولنیزو ځانګړتیا وو په هکله مستند احصایوي معلومات په لاس کې نشته. خو په ۱۳۸۳ لمریز کال کې د نفوسو د څرنګوالي لوموړیتوب د جنس(د نارینه او ښځینه) له مخې مطالعه شو.

- په ۱۳۸۳ لمریز کال کې د نفوسو دجنس له مخې د څرنګوالي لومړیتوب احساس شو. د اتیا ویمې لسیزې په پیل کې د ښځینه وویه لور پاملرنه را وګرځیده، چې د هغو فعاله ونډه اخیستنه په ټولو برخو کې په څرګنده ښکاري. اوس د کتنې ورشمیر ښځې په شورا(ولسي اومشرانو جرګه) کې دنده ترسره کوي. په همدې ډول د ښځو ونډه په دولتي ادارو کې په تیره بیا په پوهنې او د اقتصاد په بیلا بیلو سکتورونو کې زیاته شوې ده.
- د مخ پرودې هیوادونو په ډله کې زموږ د هیواد د ټولو نفوسو(د صفر څخه تر ۱۵ کلنی پورې) ۴۴ سلنه او د (۱۵ څخه تر ۶۰ کلنی پورې) ۵۲.۹ سلنه او د ۶۵ کلنی څخه پورته ۲.۶ سلنه اټکل شوې ده.

په هېواد کې اقتصادي فعاله نفوس تر (۱۵- ۶۵) [1]کلنی پورې دی چې د هغې له جملې څخه ۸۰ سلنه دکرنې او مالدارۍ په برخه کې مشغول دي ا وپاتې نورې په صنایعو، کانونو او ټولنیزو خدمتونو کې بوخت دي او له ۶۵ کلنی څخه پورته غیر فعاله اقتصادي نفوس تشکیلوي.

۱- د کوچنیوالي عمر د مشغولیت له پلوه د حقوق بشر سازمان ۱۸ کلنی غوره کړۍ دی.

په افغانستان کې د عمر او جنس د ترکيب څرنګوالی:

کال	ښاري نفوس		کليوالي نفوس	
۱۳۸۸	ښځې	نارینه	ښځې	نارینه
	۲۵۰۳۰۹۰ تنې	۲۶۵۶۲۰۰ تنه	۸۷۵۲۳۰۰ تنې	۹۱۲۷۴۰۰ تنه
	۵۱۵۹۲۰۰ تنه		۱۷۸۷۹۷۰۰ تنه	

په پورتني جدول کې د ښځو شمېر د نارینه و په پرتله ۳.۵ ځلي لږدی.

خو د عمر له پلوه د کوچنیانو شمیر د پنځه کلنی ځخه کښته ۲۰ سلنه

۲۵ ځخه کښته ۸ سلنه

۴۰ ځخه کښته ۵ سلنه

۶۵ ځخه کښته ۴ سلنه

د افغانستان ټول نفوس جوړوي

په هیواد کې قومي جوړښت او د قومونو جغرافيايي ويش:

• په افغانستان کې د ساکنو قومونو جغرافيايي ويش په څه ډول دی؟

د افغانستان اوسیدونکي اویا اتباع د تاریخي عنعناتو له مخې او همدارنګه د اساسي قانون له مخې ټول افغانان دي. خو د بشري جغرافيې له مخې زموږ په هیواد کې بیلا بیل قومونه ژوند کوی چې په لنډ ډول د هغو په باب اشاره کېږي.

په دې خاوره کې پښتانه د تاریخي اسنادو له مخې د اریایانو ډېر پخوانی نژاد بلل کېږي هغه ژبه چې پرې خبرې کوي د پښتو په نوم یا دېږي.

هیرودت د یونان وتلي مورخ پښتانه د پکټ تویس او سیمو، پکتیس په نوم هم یاد کړي دي. پښتانه په ټول افغانستان کې استوګن دي، خو زیات یې په ختیځو په کابل او د کابل په ګاونډیو ولایتونوپه جنوبي، جنوب ختیځ، ختیځ او جنوب لویدیځ کې په ګڼه توګه ژوند کوي په شمالي ولایتونو کې هم اوسېږي.

• تاجکان د پښتنو پشان د دې سیمې د اریا یانو له ډېرو پخوا نیو قومونو ځخه دي، چې بیلا بېل قومونه یې د هیواد په شمال کې له بدخشان ځخه تر هرات او د هندوکش په جنوب کې له پروان ځخه تر کابل پورې ژوند کوي. او په عمومي توګه په دري ژبه خبرې کوي.

• ازبیک او ترکمن هم د دې هیواد اوسیدونکي دي او د هېواد په شمال او شمال لویدیځ کې ژوند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازبیک قرغز، قزاق او ترکمن په ترکي او ازبیکي ژبو خبرې کوي.

• هزاره زموږ د هېواد اوسیدونکي دي چې په هزاره ګي لهجه په دري ژبه خبرې کوي. په بامیانو او مرکزي لوړو سطحو کې اوسیږي.

• نورستانیان له اریا یي قوم څخه دي او د دې هیواد له اصلي اوسیدونکو څخه شمېرل کېږي. د نورستانیانو داوسیدو سیمه نورستان او ژبه یې د ختیځ اریایي ژبو څخه ده. یو بل قوم چې اریایي نژاد لري، پشه یان دي چې په کونړونو او کاپیسا کې ژوند کوي. ژبه یې ختیځه اریایي ریښه لري.

• بل قوم چې اریایي نژاد لري بلوڅ دي چې د کندهارپه جنوب اوچخا نسور کې ژوند کوي. ژبه یې بلوڅي اریایي ده په پښتو او دري هم خبرې کوي.

په همدې ترتیب زموږ په ګران هیواد کې یو شمېر قزل باش، عرب اوسیدان هم ژوند کوي. په همدې ډول یو محدود شمېر هندوان اوسکان هم په کابل، ننګرهار، کندهار، ګردیز، خوست او غزني کې ژوند کوي، چې د دې هیواد اوسیدونکي دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

د نفوسو کیفیت څه مفهوم لري؟ هره ډله به په دې هکله بحث وکړي. د ډلې استازي دې هم ټو لګیوالوته ووایي. چې په هېواد کې د میشتو قومونو په هکله بحث وکړي ا وخپل معلومات له نورو سره شریک کړي.

پوښتنې:

۱. هغه قومونه چې په افغانستان کې ژوند کوي، نومونه یې واخلئ.

۲. د اضافي معلوماتو د جدول له مخې په کاربو ختو نفوسو سلنه پیدا کړئ

۳. د کوم عمر خلکو ته اقتصادي فعاله نفوس ویل کیږي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

په افغانستان کې د استوګن قومونو په باره کې، له بیلا بیلو سرچینو څخه په ګټه اخېستنه، یوه لنډه مقاله ولیکئ.

اضافي معلومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر (په کال)	فیصدي	ټول نفوس (تنه)	ښځینه (تني)	نارینه (تنه)
۱۳۸۶(۲۰۰۷–۲۰۰۸)				
ټول دایمي استوګن نفوس				
	۱۰۰	۲۳۰۳۸۹۰۰	۱۱۲۵۵۳۰۰	۱۱۷۸۳۶۰۰
۰۰–۰۴	۲۰	۴۵۱۴۵۶۲	۲۳۲۱۸۷۱	۲۱۹۲۶۹۱
۰۵–۰۹	۱۵	۳۴۴۵۶۷۹	۱۶۹۴۹۶۲	۱۷۵۰۷۱۷
۱۰–۱۴	۱۱	۲۶۵۳۱۴۳	۱۲۵۳۶۸۷	۱۳۹۹۴۵۶
۱۵–۱۹	۹	۲۱۶۵۸۸۱	۱۰۱۷۴۴۴	۱۱۴۸۴۳۷
۲۰–۲۴	۸	۱۸۶۰۸۹۸	۹۰۴۷۱۲	۹۵۶۱۸۶
۲۵–۲۹	۷	۱۵۴۰۶۹۳	۷۷۹۷۲۱	۷۶۰۹۷۲
۳۰–۳۴	۵	۱۲۸۷۲۲۳	۶۷۶۸۰۵	۶۱۰۴۱۸
۳۵–۳۹	۵	۱۱۳۴۶۸۴	۵۹۵۲۷۱	۵۳۹۴۱۳
۴۰–۴۴	۴	۹۸۱۲۷۷	۴۸۶۵۳۴	۴۹۴۷۴۳
۴۵–۴۹	۴	۸۵۲۶۸۲	۴۰۲۴۶۱	۴۵۰۲۲۱
۵۰–۵۴	۳	۷۲۰۶۱۳	۳۲۳۹۲۵	۳۹۶۶۸۸
۵۵–۵۹	۳	۵۸۰۱۷۴	۲۵۱۶۲۶	۳۲۸۵۴۸
۶۰–۶۴	۲	۴۴۷۱۶۴	۱۹۰۹۰۶	۲۵۶۲۵۸
۶۵ کلن او د هغې څخه پورته	۴	۸۵۴۲۲۷	۳۵۵۳۷۵	۴۹۸۸۵۲

نوټ: د کوچیانو ۱٫۵ میلیونه نفوس پکې شامل نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوولسم لوست:

۲-۵ د داخلي او خارجي مهاجرتونه او د نفوسو ځای پر ځای کېدل

د هغو مهاجرتونو په هکله چې زموږ له هېواده شوي، معلومات لرئ؟

زموږ په هېواد کې د اخلي، خارجي، سیاسي او تاریخي مهاجرتونه چې د طبیعي پېښو د اغېزو له مخې کېږي، د هغو انگیزې په لاندې ډول دي:

• **سیاسي مهاجرتونه**: سیاسي مهاجرتونه هغه وخت کېږي چې فکري او عقیدتي ازادي موجوده نه وي. له ۱۳۵۷ لمریزکال څخه وروسته د روس دتهاجم او تیري له امله د افغانانو ډېرلوی مهاجرتونه چې په نړۍ کې سارى نه لري نورو هیواد و نو او لویو وچوته شوي دي، د افغانستان له پنځه میلیونو څخه زیات نفوس د نړۍ په گوټ گوټ کې مهاجر شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

•اقتصادي مهاجرتونه:

دکليو،دکوچنيو او لويو ښارونو خلک لويو صنعتي ښارونو ته دکار او دندو د موندلو او د شتمنيو د لاس ته را وړلو او د مصؤن ژوند لپاره مهاجرت کوي. د پورتنيو لاملونو په نظر کې نيولو سره دکليو خلک ښارونوته لکه کابل، کندهار، هرات، مزار شريف او نورو صنعتي ښارونو ته مهاجرت کوي چې دغه کار لا تر اوسه دوام لري.

•تاريخي مهاجرتونه:

په ډيرو پخوانيو وختوکې اريا يانو له بلخ (بخدي) څخه شاوخوا سيمو ته ترهند اوفارس پورې مهاجرت وکړ. يونانيانو،کوشانيانو او مسلمانانو يو پر بل پسې مهاجرت وکړ.

•په ۱۳۴۹ لمريز کال کې د وچکالۍ له امله زموږ هېوادوال د خپلو کورونو پرې ښودلوته اړشول چې د بادغيس، ارزگان او د هزاره جاتو لوړه سطحه په دې ډله کې راځي.

•مو سمي مهاجرتونه د تودو او سړو سيمو ترمنځ کېږي يعنې مهاجرين په اوړي کې د څارويو د روزنې او همدارنگه د کرنې لپاره گاونډيو سيمو ته مهاجرت کوي. د هېواد کوچيان يې ښه مثال دي.

•د مهاجرت اغيزې:

مهاجرتونو په افغاني مهاجرينو مثبتې او منفي اغيزې کړې دي.

۱-د فعال اقتصادي نفوس له لاسه ورکول.

۲- د مغزونو تيښته (د پوهانو او ماهرو خلکو مهاجرت).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- منفي اغېزې لکه: په HIV او د پوستکي په ناروغيو اخته کيدل.

٤- باندنيو هېوادونو ته د سرمايې لېږدول.

مثبتې اغيزې لاندې دي:

۱- د خپل فرهنگ لېږدول او د نورو له فرهنگ سره آشنايي.

۲- د خپلې ژبې رواجول او د نورو له ژبو سره بلدتيا.

۳- د نوي تکنالوجيو سره بلدتيا.

٤- په پايله کې هر مدنيت د يوه مهاجرت زېږنده ده.

۵-د هغوی انساني حقوق تر پښو لاندې کيدل

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي دې په ډلو وويشل شي او هره ډله دې د لاندې پوښتنو په باره کې بحث وکړي او د هرې ډلې استازي دې خپل معلومات په ټولگي کې وړاندې کړي.

۱. په سياسي مهاجرت او د هغه په انگېزه بحث وکړي.

۲. زموږ هېوادوالو ولې لويو صنعتي ښارونوته مهاجرت کړی؟

۳-آيا تاريخي مهاجرتونه زموږ په هېواد کې شوي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱-زموږ په ګران هېواد کې اوسېدونکو ولې له کلیو څخه ښارونوته مهاجرتونه کړي.

۲- د مهاجرت منفي تاثیرات بیان کړئ؟

۳-آیا زموږ هېوادوال اوس هم نورو هېوادونو ته مهاجرت کوي. ولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ولې زموږ د هیواد اوسیدونکي نورو هیوادونوته مهاجرت کوي؟ ددې سر لیک لاندې یوه مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکي ساعت کې یې هم ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی
دین او ژبې

۱,۳ دین

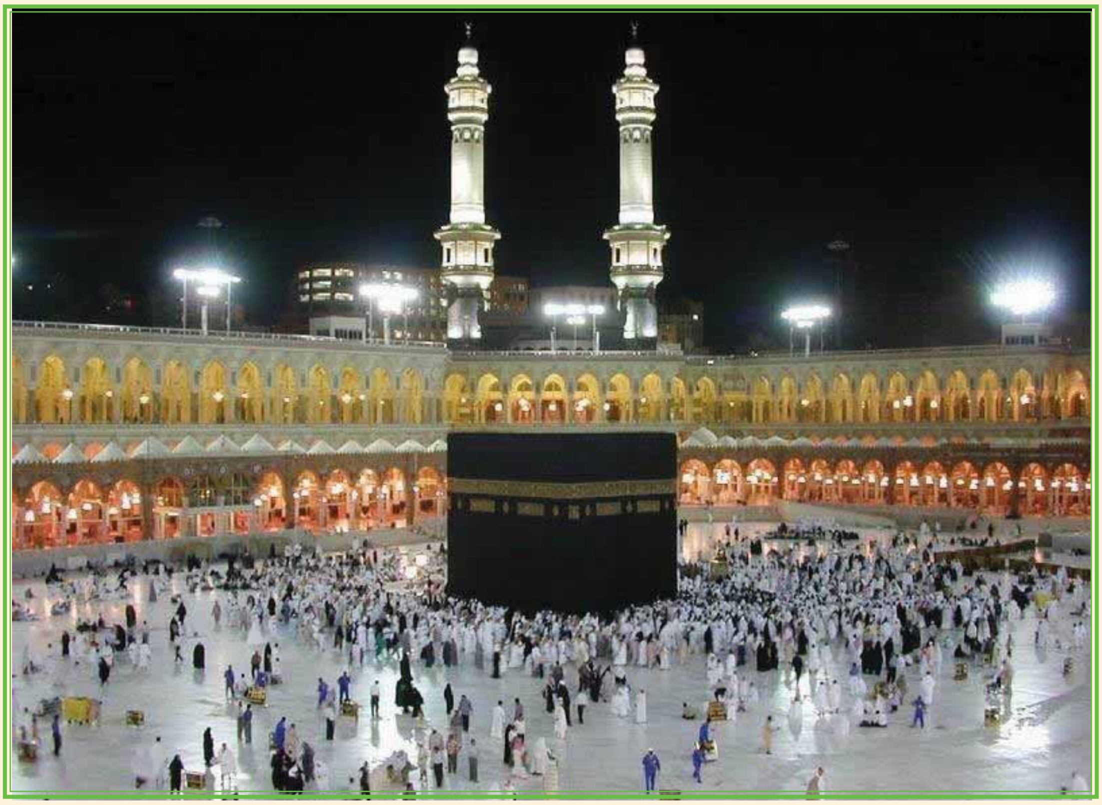

د مکې معظمې انځور

د افغانستان زیاتره خلک د کوم دین و مذهب پیروان دي؟

انسانان له خپلو عقیدو سره ژوند کوي. زموږ خلك هم له ډېرو پخوا وختو راهیسې د بېلا بېلو دینو نو پیروان وو. زموږ نیکونو اریایانو نوو سیمو ته له کوچیدو مخکې ساده آیین در لوده. دوی د طبیعت هغه عناصر چې په ژوندانه یې اغېز درلوده مقدس شمېرل. د افغانستان خلك، سره له دې چې دویدي او برهمني زړې عقیدې پیروان وو، د هیواد په ختیځ، شمال لویدیځ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زر دشتي آيين رواج درلود. خو کله چې له میلاد څخه مخکې ۲۰۶ کال کې اشوکا دبودايي دين د تبليغ او خپرولو له پاره ملا وتړله چې د هغه تاريخ نه زر کاله وروسته هم دی عقيدې او آيين د هېواد په ختيځ اوشمال کې بشپړ رواج ومونده، چې د فکري، هنري او فرهنګ له پلوه يې د دې خلکو په ژوندانه ژوره اغېزه در لوده. بودايي دين داشوکادنفوذ او سلطې په واسط د هندوکش له جنوب څخه ترکندهاره پورې خپورشو.

د اسلام دمقدس دين په ظهور سره بېلا بېل دينونه لکه زردشتي، بودايي او لړ څه آسماني دينونه لکه يهوديت، مسيحيت په خراسان (افغانستان) کې پېرو او پلويان در لودل. خو داسې دين چې په ټول افغانستان کې عام رواج ولري او دملي دين په توګه ومنل شي، وجود نه در لوده. چې پدې ډول سره د هغه وخت خراسان يا اوسنی افغانستان د اسلام مقدس دين د منلو له پاره چمتو و. د حضرت عثمان(رض) په واکمنی کې، له ۲۵ هجري کال څخه وروسته اسلامي فتوحاتو په افغانستان کې پرمختګ وکړ. احنف بن قيس د هرات ښار ونيوه اوخلك يې د اسلام په دين مشرف کړل. دريم خليفه حضرت عثمان (رض) عبداله بن عامر بن کريز چې ۲۵ کلن ځوان و د ابوموسی اشعري په ځای وټاکه. عبداله بن عامر اسلامي امپراطورۍ ترختيځ پورې وغزوله هغه سرخس، فارياب، تالقان، کندهار او غزنی فتح او اسلام يې هلته خپورکړل. کابل يې يو کال محاصره کړ او په مشکل سره يې فتح کړ. د وخت په تيريدو سره د افغانستان ټولې سيمې داسلام په دين مشرف شوې. يوازې کافرستان چې وروسته په نورستان ياد شو پخوانی دين يې تر ډېرې مودې پورې وساته چې په ۱۹م پېړۍ کې د اميرعبدالرحمن خان په دوره کې د اسلام په دين مشرف شول. د افغانستان د اسلامي جمهوريت د دولت رسمي دين د اسلام مقدس دين دی. د نورو دينونو پيروان، د خپل دين په پيروۍ او ديني مراسمو په سرته رسولو کې د قانون له احکامو سره سم آز اد دي. په افغانستان کې هيڅ قانون نه شی کولای چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام د مقدس دين د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

په اوسني وخت کې د افغانستان خلک ۹۹.۶ سلنه د اسلام د مقدس دين پيروان دي. يو شمير هندوان او سکان په افغانستان کې اوسيږي. هندوان اوسکان په کابل، جلا ل آباد، کندهار، چاريکارو، گرديز او نورو ښارونوکې اوسيږي چې اکثر يې سوداگر دي.

د افغانستان مطلق اکثريت خلک د حنفي مذهب پيروان دي او د تشيع مذهب پيروان هم لري.

د افغانستان اهل تشيع په جعفري او اسماعليه مذهبونو ويشل شوي دي.

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په ډلو ويشل کېږي او هره ډله دې له لاندنيو موضوگانو څخه په يوه موضوع بحث وکړي او د بحث نتيجه دې په ټولگي کې شرحه کړي.

- آريايان دکوم ايين لرونکي وو؟
- بود ايي آيين څه وخت په کومه سيمه کې خپورشو؟
- د اسلام دين په افغانستان کې په څه ډول خپور شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لاندنی سمې او غلطې پوښتنې یو له بل څخه بېلې کړئ:

۱ . اریایانو د طبیعت هغه عناصر چې په ژوندانه کې یې اغېزمن وو مقدس شمېرل.

۲ . د افغانستان ټول خلک د یو مذهب یعنې اسلام پیرو دي.

۳ . کومو خلکو په افغانستان کې د اسلام په خپرولو کې نقش درلوده؟

۴ . په اوسني وخت کې د افغانستان خلک د کومو دینونو او مذهبو نو پیرو دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اسلام دمقدس دین د ښېګنو په اړوند د ټولنو په هوساینې کې څو کرښې ولیکئ او ټولګیوالوته یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ ۲ ژبه

په افغانستان کې له دیرشو څخه زیاتې خپلواکه ژبې شته چې د هیواد په بېلا بېلو سیمو کې خلک په بېلا بېلو لهجو پرې خبرې کوي.

د افغانستان د ژبو اهمیت، لکه د نړۍ د نورو ژبو پشان د ویو نکو په شمېر پورې اړه لري. د مثال په ډول پښتو او دري د هیواد په پراخه ساحه کې عمومیت لري او خلک په هغو خبرې کوي او تقریبا د افغانستان ټول خلک پرې پوهېږي په داسې حال کې چې په اورمړي او عربي یوازې په څو محدودو کلیوکې خبرې کېږي.

اندو اروپایي ژبې په دوو اریایي (اراني) او هندي ویشل کېږي. اریایي ژبه په عمومي ډول د هیواد په جنوب لویدیځ، شمال لویدیځ او شمال ختیځ کې زیاته رواج لري او مشهورې ژبې یې پښتو، دري، بلوچي، اورمړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاميري غلچه يي ژبه يعنې غرنۍ ژبې دي. په هندي ژبه کې ګوربتي، کلشه يي، تيرايي، سندي او پنجابي شاملې دي. رويدا ژبه چې د آريايي هندي ګروپ ترمنځ يوه څانګه ده چې کتي، بشکلي، واېګلي، پرسيني، اشکوني، پشه يي، پراچي اونورستاني په کې شاملي دي چې په عمومی ډول د نورستان او دهغه د شاوخوا خلك پرې خبرې کوي.

د افغانستان نورې ژبې ترکي او مغولي دي چې د وه لړۍ په کې شاملې دي. يوه لړۍ هغه ژبې دي چې په مرکزي آسيا پورې اړه لري لکه ازبيکي، قزاقي او قرغزي. دويمه لړۍ يې په جنوب لويديځ پورې اړه لري چې ترکمني او آذري احتوا کوي.

۳.۳. د ژبو جغرافيايي ويش:

د افغانستان ژبې چې خلك په يوه سيمه کې پرې خبرې کوي په لاندې ډول دي:

- **پښتو**: هغه کسان چې په پښتو خبرې کوي، تقريبا په ټول هيواد کې استوګن دي. خو زياتره پښتانه د افغانستان په ختيځو، جنوبي او جنوب ختيځو سيمو کې استوګنه لري. د اژبه ډېرې لهجې لري چې د مشرقي او کندهاري لهجې يو له بل څخه توپير کوي.
- **دري**: د هېواد د ډېرو پخوانيو ژبوڅخه ده د هېواد زيات شمېر خلك په مختلفو لهجو له دې ژبې سره آشنايي لري. څه نا څه په ټول هېواد کې ور سره بلديت لري.
- **بلوڅي**: د هلمند، ګود زېرې، صابری هامون او هېواد دلويديځ سرحدونو يو شمېرخلك پرې خبرې کوي.
- **ازبکي**: د هېواد په شمالي ولايتونو کې يو شمېر خلك پرې خبرې کوي.
- **ترکمني**: يو شمېرخلك د هيواد په شمال او شمال لويديځ کې د هرات تر ولايته پورې پرې خبرې کوي.
- **پراچي**: يو شمېرخلك د نجراب په يوه دره کې چې د تګاب له اله سای سره نښتې ده، پرې خبرې کوي.
- منجي ژبه د بدخشان په منجان، واخي په واخان، سريګي د واخان په شمال، سنګليچي د منجان په ختيځ او د بدخشان د زيباك په جنوب، زيباکي ژبه د بدخشان په زيباك، اشکاشمي د بدخشان په اشکاشم، شغني د بدخشان په اشکاشم او په شغنان،رو شاني اوو اشري د بدخشان په لويديځ او دېنج د سيند په غاړه کې او قرغزي ژبه په کوچني پاميرکې مرو جې دي.
- کته وايګلي، شکوني او پاروني په نورستان کې، ګوربتي ژبه په ختيځ نورستان، پشه يي ژبه په نو رستان

کې د لغمان په درو، تګاب، نجراب، کوهستان، کاپیسا او پغمان، تیراهي د خیبر په لویدیځ او ډکه اوجتې د جتړا نو ژبه ده.

- په سندی، لهندا او پنجابي اهل هنود خلک خبرې کوي.
- اورمړي په لوګر، براهوي د چخانسور د شورابک په شاو خوا سیمو کې رواج لري. مغلي، او آذري ژبې اوس له منځه تللي دي. خو قزاقي د بلخ دو لایت په ځینو سیموکې شته.

له پښتو او دري سره د افغانستان اکثریت خلک آشنایي لري او د دولت رسمي ژبې دي. په هغو سیموکې چې اکثریت خلک یې له ازبکي، ترکمني، پشه یي، نورستاني، بلوچي ګوجري او یا پامیري ژبو څخه په یوه ژبه خبرې کوي، هلته پر پښتو او درې سربېره سیمه ییزه ژبه هغو سیموکې د دریمې رسمي ژبې په توګه دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډلوو ویشل شي، هره ډله دې له لاندنیو موضوعګانوڅخه په یوه موضوع پخپلو منځوکې بحث وکړي. یو تن دې د خپلې ډلې په استازیتوب، موضوع په ټولګي کې شرحه کړي.

- د افغانستان خلک په کوموژبو خبرې کوي. کومې ژبې دکوم دلیل له مخې رسمي دي؟
- اندو اروپایي ژبه په څو برخو ویشل شوې ده؟د هر ګروپ مشهورې ژبې له سیمو سره واضح کړئ.
- درویدا، ترکې او مغولي ژبو په باره کې معلومات ورکړئ
- بلوڅان، ازبیک اوترکمن د افغانستان په کومه سیمه کې ژوند کوي؟
- په بدخشان اونورستان کې کومې ژبې رواج لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱. د افغانستان هندوان په (   )، (   ) او (   ) ژبو خبرې کوي.

۲ پشه يي ژبه دهېواد په کومو سيمو کې رواج لري.

۳. اوس کومې ژبې له منځه تللې دي او ويو نکي نه لري؟

۴. ولې پښتو اودرې رسمې ژبې دي؟

۵. کومې ژبی په کوم دليل د درې يمو رسمي ژبو حيثيت لري؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د افغانستان مهمې ژبې په ترتيب په يوه جدول کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱,۴– د مواصلاتو اهمیت:

په پورتني انځور کې کومه لویه لاروینئ

مواصلاتی لارې د ټولنې او یوه هېواد داقتصادي، ټولنیز او په پای کې سیاسي،کلتوري او اداري پرمختګ بنسټ ګڼل کېږي، ټولې اقتصادي اړتیاوې(کرنیزې، صنعتي او تجارتي)، ټولنیز، فرهنګي او سیاسي د مواصلاتي کرښو دترقۍ او پرمختګ پرته امکان نه لري.

د يوې هوسا ټولنې اقتصادي او صنعتي پرمختيا د مواصلاتي کرښو او نقليه وسيلو په پرمختګ او ترقۍ پورې اړه لري.

مخ پروده هېوادونه چې د اقتصادي او صنعتي پرمختګ لومړني پړاوونه وهي، تر ټولو لومړی باید مواصلاتي او ترانسپورتي شرايط چمتوکړي، چې توليدي او تجارتي وسايل اوکسب او کار وده اوپراختيا ومومي. افغانستان د مخ پروده هېوادونو په ډله کې وچې پورې تړلی او غرنی دی . سيندونه يې هم دزيات خوړې او سيلابي رژيم په درلودلو دبېړيو دچلولو لپاره برابرنه دي. نو له همدې امله دځمکني مواصلاتي او هوايي سکتورونو وده دهېواد دبنسټېزو اړتياوو څخه دي. له منظمې مواصلاتي شبکې پرته هر اړخيزه اقتصادي او ټولنيزه وده ممکنه نه ده. مواصلاتي لارې ښارونه او سيمې يو له بل سره نښلوي . اومه او د انرژۍ توليدوونکي مواد صنعتي مرکزونو او صنعتي او کرنيز محصولات بازارونو او استهلاکي مرکزونو ته ليږد وي.

په دې برخه کې پانګه اچونه د يوه هېواد داقتصاد بنسټ جوړ وي، چې په ټول هېواد کې د اقتصادي، سياسي، فرهنګي او اقتصادي پلان جوړونې د ودې او پراختيا سبب ګرځي .

په لنډه توګه د مواصلاتو د اقتصادي اهميت په هکله ويلی شو چې:

- د منظمو ترانسپورتي لاروڅخه دګټې اخيستني په سبب بازارکې دکاليو بيه کمېږي.

-د سون دموادو په لګښت کې سپما کېږي او د سوداګرۍ مالونه د وخت له ضايع کېدلو پرته بازارنو ته لېږدول کېږي.

- بيلا بيل قومونه ديواوبل له دود او دستور څخه خبرېږي. د هېواد ملي يووالی تامنيږي.په ضمن کې په ستونزواخته سيموته په چټکۍ مرستې استول کېږي.

- د ترانسپورتي لارو په نه شتون کې سربېره پردې چې پورتني هدفونه لاس ته نه راځي بلکې د فرهنګي او د ښوونې اوروزنې د وروسته والي سبب هم کېږي.

زموږ په هېواد کې په تيرو وختونوکې د پورتنيو ستونزو په درک سره پخپلوپنځه کلنو پلانونوکې ډېره پرمختيايي بودجه، د موجود سړکونو د جوړولو لپاره بېله شوې وه. په وروستی تپل شوې له درې لسيزو څخه په زياته اوږده داخلي جګړه کې ټولې مواصلاتي شبکې ويجاړې شوې اودهغو دويم ځلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړولوته اړتیا پیښه شوه. نو له همدې امله د موقت حکومت له تشکیل څخه وروسته د توکیو – جاپان په کنفرانس کې دهېواد دلویو لارو جوړولو او پراختیا لپاره د اقتصادي زیربنا په توګه دلومړیتوب حق ورکړل شو. اوس دحلقوي لویې لارې ۸۰ سلنه او له بندرونو سره نښلول یې بشپړ شوي دي. په همدې ډول یوله بل سره د ولایتونو او له مرکز سره دولسوالیو نښلول دوام لري.

له بلې خوا په پام کې دي چې ترانزیتي کرښې دشمال او لویدیځ ګاونډیانو سره فعالې شي او زموږ دهېواد د سوداګرۍ اړیکې به په منطقه کې پراختیا ومومي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو کې تنظیمېږي. یوه ډله د مواصلاتو اهمیت د هېواد داقتصادي زیربناءپه توګه او دویمه ډله دهېواد په اقتصادي او ټولنیزې ودې کې د مواصلاتو برخه تر بحث لاندې نیسي، د زده کوونکو دفعالیت پایلې د ډلې یو غړی، ټولګي ته وړاندې کوي. په پای کې ښوونکی د ډلې د فعالیت پایلې د خپلو معلوماتو په ورزیاتولو را ټوله وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

په لنډه توگه ځواب ورکړئ:

۱- زموږ په هېواد کې ځمکني اوهوايي ترانسپورت ولې د مواصلات له نورو برخو څخه ښه وده کړې ده؟

۲- ولې په تيرو پنځه کلنو پلانونو کې زياته پاملرنه دمواصلاتو ودې ته راگرځول شوې وه؟

۳ -ولې د توکيو جاپان دهمکاريو په کنفرانس کې زياته پاملرنه دهېواد د لويولارو بيا جوړولو ته اړول شوې وه.

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

د ځمکنيو مواصلاتو اهميت دهېواد د اقتصادي ودې له مخې په ښو کرښوکې وليکئ او د جغرافيې دمضمون په راتلونکي ساعت کې يې له ځانه سره راوړئ اوپه ټولگي کې يې و لولئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست:

۲,۴ـ ځمکنی حمل او نقل

ایا پوهیږئ چې موټر کله زموږ هېواد ته وارد شو؟

د حمل و نقل دیو منظم مواصلاتي سیستم شتون د ټولیز اواقتصادي(صنایعویه گڼون)پرمختیابنسټ جوړوي او په هېواد کې د ټولنیز، اقتصادي یووالي درامنځته کیدو سبب گرځي اود خدماتي موادو او اطلاعاتو دانتقال لپاره اسانتیاوې جوړوي. په ملي سویه سوادگري پرمختگ کوي اوله هغې سره یوځای د پرسونل استخدام او عواید هم زیاتیږي.د ژوند سویه هم لوړیږي. ددې ډول زیر بناوو شتون په افغانستان کې، دځمکې د جغرافیایي جوړښت په پام کې نیولو سره چې په ځانگړو او جلا سیمو ویشل کیږي، د حمل ونقل اسانتاوې فوق العاده ارزښت لري. په تیره بیا د صنایعو پراختیا، چې له هغې پرته صنعتي موسسو ته داومو موادو او انرژي تولیدوونکي مواد او دهغو تولید ات استهلاکي سیموته انتقالیدای نه شي.

د منځنی آسیا په جنوب کې دافغانستان دجغرافیایي موقعیت په پام کې نیولو سره د تاریخ له ډیرې پخوا دورې څخه د یوې اوږدې مودې لپاره د ختیځ او لویدیځ او دشمال او سویل تر منځ دسوداگرۍ اړیکو په تامین کې ډېر اهمیت لري.ددې تجارتي او فرهنگي اړیکو دوام د هېواد د ژوندانه دسویې په لوړولو کې داقتصاد او فرهنگ له پلوه ډېر مهم رول لوبوي. له میلاد څخه مخکې په څلورمه پیړۍ کې د یوځي یرغل په پای کې د یونان او هند ترمنځ سوداگریزې اړیکې د افغانستان له لارې تآمین شوې وې. په لومړي میلادي کال کې د یونان باختري پاچاهانو په وخت کې افغانستان د سوداگرۍ اړیکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تأمین کې لوړ مقام درلوده، بلخ دهغې لارې د نښلیدوځای ګڼل کیده.

په همدې ډول د وریښمو او در ملولاره (دکوشانیانود امپراطورۍ په دوره کې) له دې هېواد څخه تیریده. نو له همدې امله دبلخ ښار د لویدیځ (اروپایی) او ختیځ (دچینایی او هندي) کالیو د تبادلې مرکز و.

د امیر عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې د نوو کاروان سرایونو ابادول او په هېواد کې دننه د سوداګرۍ دمحصول لغوه کیدل دسوداګرۍ او اقتصاد لپاره زمینه برابره کړه. انګلیسانو له کراچی څخه تر کویټې (چمن) پورې د اوسپنې کرښه و غځوله، خو د هېواد خارجي تجارت ته پاملرنه و نه شوه.

تر ۱۹۳۰ م کال پورې چې د ۱۳۰۸ لمریز کال سره سمون خوري ټول مسافرتونه په پلي ډول وو او یا ورل او راوړل د حیواناتو په مرسته سرته رسیده. له هغې څخه وروسته په حمل ونقل کې له عصري وسایلو څخه ګټه اخېستنه په چټکۍ وده وکړه.

په ۱۹۰۹م کال کې د امیرحبیب اله خان په دوره کې دلومړي ځل لپاره موټرونه د دملر له کمپنۍ څخه په ممبیي (بمبیي)کې وپېریدل شول اوپه کابل کې په کار واچول شول.(۵۷) تنه کارګران هم بمبیی ته واستول شول چې د موټرو تخنیکي کارونه زده کړي. په دې ډول د موټروشرکت د در باریانو له خوا جوړ شو. دیادونې وړ ده، چې بایسکل مخکې افغانستان ته وارد شوی و.

دکاروانونو د تګ او راتګ لارې تر میم شوې. د موټرولپاره نوي سړکونه د کابل – جلال أباد، جلال أباد- لغمان ، کابل ـ جبل السراج، کابل – لوګر او کابل – غزني ترمنځ جوړ شول. د ټول هېواد په ښارونو کې کاروان سرایونه دسراجیه رباطونو په نوم په خلکو ودان شول. د دوه رباطونوتر منځ واټن شپږ کروه (تقریباً د ۱۸ کیلومتره) و. په دې سر ببره د سیندو له پاسه عصري پلونه د مو ټرو د تګ او راتګ لپاره جوړ شول.

د امانیه په دوره کې او له هغې څخه وروسته ځمکنیو مواصلاتو ته زیاته پاملرنه وشوه. دسړکونو جوړول او د مواصلاتي کرښو پر مختیا یولازمي امر وګڼل شو.ځرنګه چې افغانستان په وچې پورې تړلی هېواد دی او سمندر ته لاره نه لري . نو له همدې امله په هېواد کې دننیو او بهرنیواړیکو د تامین لپاره له ځمکني او په دویم پړاوکې له هوایي ترانسپورت څخه اغېزمنه طریقه نه شته.

دځمکنیو ترانسپورتي لارو د جوړولو او پراختیا په مخکې زیاتې ستونزې شته چې ځینې یې په ګوته کوو.

- د هېواد طبیعي جوړښت او غرنی بڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د غرنۍ او دښتي سيمو بيل اقليمونه.

- د عصري وسايلو،فني پرسونل او پوره پانګې نشتوالی.

لکه څرنګه چې تاسې پو هېږئ زموږ د هېواد درې په څلورمه برخه غرنۍ ده.دغه غرونه د شمال ختيځ څخه د جنوب لويديځ په لور ديوه طبيعي ديوال په توګه پراته دي او هېواد يې په دوه شمالي او جنوبي برخو ويشلی د ی. زياتره کوتلونه يې له ۳۰۰۰ مترو څخه زيات لوړوالی لري، چې د کال په زياته موده کې په واورو پټ وي او د تګ او راتګ په وړاندې خنډ ګرځي. زياتې درې يې له شمال څخه جنوب ته چې سور يې لږ دی د سيندونو په اوږدو کې پرتې دي،چې دتګ او راتګ په وړاندې ستونزې جوړوي. په همدې ډول غرنۍ سيمې او پراخه شګلنې دښتې هم د ځمکنې ترانسپورت د پراختيا په وړاندې ستونزې جوړوي، چې زياتې پانګې، عصري وسايلو او فني پرسونل ته اړتيا لري. دهېواد دسيندونو بهيرونه او مسيرونه ، سره له دې چې دکارواني لويو لارو په غځولو کې اغېز منه مرسته کړې ده. خو دځمکني ترانسپورت په غځولو او پر مختګ کې يې ستونزې را منځته کړې دي. ددې تر څنګ چې ځينو ځايونو کې درې دومره تنګې دي، چې يوازې دسيند د بهيدو لاره يې جوړه کړې ده لکه ماهيپر، درونټه، سالنګ او داسې نور، چې په ځينو ځايونو کې د غرونو د توږلو او دتونل دکيندلو لپاره اړتيا پيښيږي. سيندونه هم کربړي او تاوراتاويږي او سرکونه بايد څو ځله دسيند له پاسه تيرشي. سر بېره په دې بايد بېشماره پلونه ا و استنادي ديوالونه دواوړې د ښوييدو په وړاندې جوړ شي. نو له همدې امله ددې ستونزې د حل لپاره زيات وخت، پوره پانګې او فني پرسونل ته اړتيا ده.

ددې ټولو ستونزو سره سره ځمکنی ترانسپورت له ټولو نورو ترانسپورټونو څخه اړين او ګټور دی.

د اوسپنې دکرښو دپرمختګ په وړاندې پاسنې يادشوي خنډونه د پاملرنې وړ دي، چې دهغې له مخې زموږ په هېواد کې داوسپنې کرښې نه وې جوړې شوې.خو په پام کې ده چې دګاونډيو هېوادونو (ايکو او سارک) په مرسته دغه ستونزه په را تلونکې کې حل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو کې تنظیم شي، هره ډله دې په هېواد کې د مواصلاتو په رول د اقتصادي او ټولنيزې زیر بنا په توګه په خپلو منځوکې بحث وکړي اود خپلو بحثونو پایلې دې یو زده کوونکی ټولګېوالو ته بیان کړي او ښاغلی ښوونکی دی د بحث پایلې،دخپلو معلوماتوسره را ټوله کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه جواب وواياست:

۱-د خپل هېواد د ځمکني ترانسپورت د پرمختګ په وړاندې ستړي ستونزي په لنډه توګه توضیح کړئ.

۲-ولې ځمکني ترانسپورت له نورو ترانسپورتي ډولونو څخه په هېواد کې زیاته پراختیا موندلې ده؟

۳-د هېواد په اقتصادي پر مختګ کې د ځمکني ترانسپورت اهمیت توضیح کړئ.

لاندنی جملې بشپړې کړئ:

۱- موټر لومړ ی ځل لپاره د..............حکومت په دوره کې هېواد ته وارد شو.

۲-د لومړي ځل لپاره د افغانستان له لارې د هند اویونان تر منځ د ....

دحکومت په وخت کې تأمین شوی وی.

سم ځوابونه د (س) په توري او غلط ځوابونه (ن) په توري په نښه کړي:

۱- ایا زموږ دهېواد جغرافیایي موقعیت د ختیځ او لویدیځ تر منځ د تجارتی اړیکو په تآمین کې ډیر اهمیت لري؟

۲-ایا د موټر لپاره د سړکونوجوړول د امیر عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې پیل شول؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هیواد د اقتصادي، ټولنيزې او کلتوري پراختیا په هکله د ځمکني ترانسپورت اهمیت په ځو کرښو کې ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې ټولګیوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: څو ډوله ترانسپورتي وسایل پېژنئ؟

پورتنيو عکسونو ته په غور وګورئ چې دغه وسایل د ترانسپورت په کوم ډول پورې اړه لري؟

د ځمکني ترانسپورت اصطلاح هغو وسیلوته ویل کېږي چې د ځمکې د و چې برخې له پاسه حرکت کوي، لکه دباروړلو حیوانات، بایسیکل، موټر سایکل، موټر (لارۍ، بسونه، میني بسونه، او ګړندي موټرونه) او اورګاډي له ټولو ډولونو سره.

ددغو وسیلو په اختراع سره دسیمو او هېوادونو تر منځ واټن لنډېږي. هغه واټنونه چې کاروانونو په اونیو کې وهل، اوس ددې وسیلو په مرسته، څو ساعتونو ته را لنډ شوي دي. همدارنګه له دې وسیلو څخه په ګټه اخیستنې درانه تجارتي مالونه، چې پخواېې د لېږدېدو توان نه وو، اوس په اسانۍ لېږدول کېږي.

بایسکل د ترانسپورت ډېره ګټوره وسیله ده. هره ورځ په نړۍ کې په میلیونونو انسانان ورڅخه ګټه اخلي. آن داچې په ځینو هېوادونوکې یې دبایسکل دچلولو لپاره ځانګړې جادې هم جوړې کړې دي.

دلومړي ځل لپاره بایسکل یوانګلیسي پوه کنت دوسواک په ۱۷۹۰م کال کې اختراع کړ، چې دوه څرخونه او یو چوکاټ یې درلود. اوس دنړۍ په هېوادونو کې په سلګونو ډوله بایسکلونه جوړېږي، چې نه یوازې ترانسپورتي وسیله ده، بلکه دسپورت لپاره هم ګټور دي. د سون مواد نه لګوي، داستوګنې چاپېریال نه ککړوي. د چین دخلکو دځمکني ترانسپورت زیاته برخه په تیره بیا په ښارونو کې بایسکل جوړوي.

زموږ هېواد ته بایسکل له موټر څخه مخکې د امیر حبیب الله خان د حکومت په وختکې واردشو.

اوس په زرګونو تنه خلک ور څخه ګټه اخلي.

بله وسیله چې له موټر سره ورته ده، خو دکوچني ماشین په مرسته، چې لږ تیل لګوي فعالیت کوي، د موټر سایکل په نوم یادیږي. څرنګه چې دتیلو لګښت یې لږ دی نو له همدې امله زیاته ګټه ورڅخه اخیستل ګیږي. زموږ په هېواد کې یې استعمال له بایسیکل څخه وروسته دی .

د ۱۸ م پیړۍ په دویمه نیمایي کې د بخار ماشین په کشف سره، سمنګتن د انتقالولو یوه وسیله جوړه کړه، چې دبخار په واسطه یې حرکت کاوه چې دغه لومړنی جوړ شوی موټر ګڼل کېږي.

په انګلستان کې زیاتې انتقالاتي وسیلې جوړې شوې، خو د ډېرو سکرود لګولو له امله یې زیات لوګی کاوه او د تخنیکي نیمګړتیاوو له مخې یې زیات ټکرونه کول.

د ۱۹ م پیړۍ په دویمه نیمایي کې داسې موټر اختر اع شو چې په نفتو یې حرکت کاوه. زموږ په هېواد کې کله چې مستر دین د برتانوي هند د خارجه چارو وزارت سکرتر په۱۹۰۴ز یږ.دیز کال په ډسمبر کې کابل ته سفر کاوه د نورو سوغاتونو تر څنګ یې یوه عراده موټر هم امیر حبیب اله خان ته ډالی کړ، چې ۷۰۰ ستر لنګ پونډه ارزښت یې در لوده. په هغه موټر کې د تیلو پر ځای لرګي سوځېده او ماشین ته یې حرکت ورکاوه.

اوس زموږ هېواد ته بیلابیل ډوله موټرونه وارد شوي دي لکه باروړونکي موټرونه (لارۍ، د طبیعي ګاز اوتیلو ټانکرونه) ،کوچني اولوی بسونه اوګړندي موټرونه چې د نړۍ د ډېرو عصري کمپنیو څخه پېرودل کېږي.

د اوسپنې کرښه د مالونو د وړلو او راوړلو ډېره پخوانۍ وسیله ده، چې دبخار د ماشین په واسطه په کار اچول شوې او داوسپنې کرښې ورته غځیږي او نن سبا د ځمکني حمل ونقل ډېره ستره وسیله ده .

په ۱۳۰۵ لمریز کال کې د شاه امان الله خان په دوره کې، کله چې د دارالامان عصري ښار جوړول پېل شول، د خلکو او تعمیراتي مالونو د انتقال لپاره یو کوچنی اورګاډی د اوسپنې کرښې سره هم هېواد ته وارد شو چې داکرښه د شاه دو شمشیره له زیارت څخه د دارالامان تر ماڼۍ پورې غځېدلې وه.دغې اورګاډي د بخار یو انجن (ماشین) او څو ډبې در لودې او هره ورځ به یې خلک او کالي په دې کرښه انتقالول . تراوسه یې نښې دکابل په موزیم کې شته.دغې کرښې له ۸-۷ کیلومترو پورې اوږدوالی در لوده اوتر ۱۳۰۷لمریز کال پورې فعاله و. د شاه امان اله خان له سقوط څخه وروسته، د هغه وخت حکومتونو د اوسپنې کرښې له جوړولو او غځولو سره مینه ښکاره نه کړه.

دیادونې وړ ده چې په هېواد کې ټولې ترانسپورتي تصدیګانې د ملي بس څخه پرته منحل اعلان شوې، دا تصدي د زرو څخه د زیاتو بسونو په در لودلو د کابل ښار په دننه او دهېواد په ولایتونو کې فعالیت کوي او همدارنګه په نظر کې لري چې د بریښنا یي بسونو پروژه چې دکابل ښار په داخلي جګړو کې ړنګه شوې وه دویم ځلي احیاکړي. بریښنایي بسونه سربیره پردې چې لږ لګښت لري د ژوند چاپیریال هم نه ککړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات (د مطالعې لپاره):

ځمکنی ترانسپورت په ځانګړي ډول د وسایطو واردولو د یادونې وړ پر مختګ کړی دی. په ۱۳۸۵لمریز کال کې د ټولو ثبت شوو موټروشمېر ۶۰۶۹۴۴ عرادو ته رسېده دا شمېر په ۱۳۸۶لمریز کال کې ۸۷۳۷۰۱عرادو ته لوړ شو چې ۸/۴۳سلنه ډېروالی راښیي. شخصي او ټکسي موټر ډېر زیاتوالی ښکاره کوي او همدارنګه لاری د ۱۱۷۴۶۰څخه ۱۳۵۴۴۶ او بسونه د ۴۸۵۱۳ څخه ۵۸۰۴۹ عرادو ته لوړ شوي.

ځمکنی ترانسپورت				
خصوصیات	د مقیاس واحد	۱۳۸۴ لمریز کال کې	۱۳۸۵ لمریز کال کې	۱۳۸۶ لمریز کال کې
ټول موټرونه	عرادې	۴۸۶۱۴۱	۶۰۶۹۴۴	۸۷۳۷۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۲۸۵۱۰	۳۰۲۵۱	۳۳۳۰۶
خصوصي سکتور	عرادې	۴۵۷۶۳۱	۵۷۶۶۹۳	۸۴۰۳۹۲
لارۍ	عرادې	۱۰۰۸۸۳	۱۱۷۴۶۰	۱۳۵۴۴۶
دولتي سکتور		۱۱۳۴۱	۱۱۹۰۸	۱۲۹۱۵
دخصوصي سکتور	عرادې	۸۹۵۴۲	۱۰۵۵۵۲	۱۲۲۵۳۱
بسونه	عرادې	۴۱۷۱۳	۴۸۵۱۳	۸۰۴۹
دولتي بسونه	عرادې	۳۳۶۸	۳۵۸۶	۴۲۱۳
ګرځندي موټرونه	عرادې	۲۶۲۷۰	۳۱۴۱۶۵	۵۱۷۶۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۵۷۹	۱۳۲۳۳	۱۴۵۰۱
موټر سیکلونه	عرادې	۶۴۸۱۷	۱۰۸۲۸۲	۱۲۷۹۵۹
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۲۲	۱۵۲۱	۱۶۷۷
په هېواد کې د بهرنیو اتباعو و سایط	عرادې	۱۲۶۶۸	۱۳۲۹۶	۲۵۷۹۴

۱۳۸۶ لمریز کال در مرکزي احصایې د ادارې دکلنی احصایې ۲۰۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د نن فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او ټولې ډلې دې په ټولنه کې د ځمکني ترانسپورت په اهمیت اوهمدارنګه دهغه دبېشانه زیاتوالي اغېزې دې د ژوندانه په چاپېریال باندې روښانه کړي او دډلې یو غړی دې د بحثو نو پایله هم ټولګیوالو ته بیان کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه یې ځواب کړئ:

۱- د ځمکني ترانسپورت د وسایلو ډولونو نومونه واخلئ.

۲- د ترانسپورتي وسیلو اختراع کومې اسانتیاوې رامنځته کړې دي؟

لاندنی جملې بشپړې کړئ:

الف: د بایسکل مخترع ....دی.

ب: زموږ هېواد ته موټر د برتانوي هند د بهرنیو چارو دسکرتر .... سفر په وخت کې کابل ته راوړل شو.

سم ځواب په نښه کړئ:

الف: بایسکل د انتقال ګټوره وسیله ده چې د ژوندانه چاپېریال نه ککړوي.

ب: پخوانی ټولې ترانسپورتي تصدۍ منحل شوي دي.

ج: د اوسپنې کرښه د امان اله خان د پاچاهی په دوره کې افغانستان ته وارد شوې وه .

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هېوادکې د ځمکني ترانسپورت (د اوسپنې کرښې) د سترې وسیلې د اهمیت په هکله تبصره ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکې ساعت کې یې ټولګیوالوته بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست:

ب: د افغانستان د لویو لارو په هکله څه پوهیږئ؟

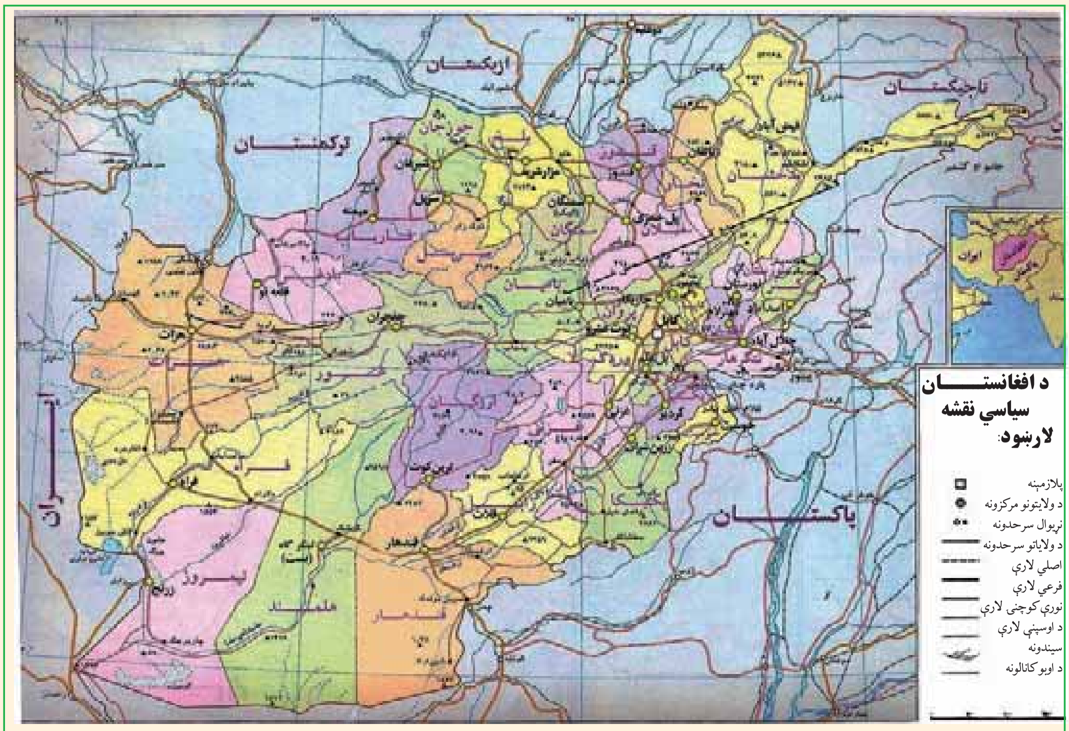

لویې لارې په یوه هېواد کې، دبدن لپاره د وینې د شریانونو په معنا دي.هغه هېوادونه چې په هغو کې لویې لارې لږې پر مختللې دي، په واقعیت کې په هغه هېواد کې ټولنیزه او اقتصادي وده په ټپه دریدلی او د اقتصادي څرخ بیلې برخې لکه صنعتي تولیدات،کرنیز محصولات، عرضه او تقاضا، په بازار کې پېرودل او پلورل، مسافرتونه اوګرځېدنه له یوه ځایه څخه بل ځای ته تلل او راتلل په بشپړ ډول له ستونزوسره مخامخ کېږي. هېواد او اړونده ټولنه په بشپړ ډول په فرهنګي او اقتصادي انزواکې واقع کېږي.

ددې لپاره چې زموږ هېواد د اقتصاد او ټولنیز فعالیت له امله ارزښتمنده خوځښت ولري، باید په هېواد کې دننه د ټولو ولایتونو، ولسوالیو اوکلیو ترمنځ او له هېواد څخه د باندې له ګاونډیو هېوادونو سره سیاسي او اقتصادي دوامداره تماسونه ټینګ کړو،نو اړین برېښي چې مواصلاتي برخې ته یې ځانګړې پاملرنه وشي.

د امان الله خان او محمد ظاهر خان د پاچاهی په دوره کې، په تیره بیا د محمد داوود خان دصدارت په دوره کې ډېره هڅه وشوه چې هېواد له اقتصادي او ټولنیز ي انزوا څخه وژ غوري. په ټولو پنځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلن پلانونو کې د لويو لارو جوړولته، د اقتصادي زير بنا په توګه، ځانګړې پاملرنه وشو ه. په پنځه کلن لومړي پلان (۱۳۳۰ - ۱۳۳۵) لمريز کال)، دويم پلان (۱۳۳۵-۱۳۴۰) او دريم پلان (۱۳۴۱-۱۳۴۵) کالوکې د پرمختيايي بودجې ۵۰ سلنه په لويو لارو و لګيده او له ۲۵۰۰ کيلومترو څخه زيات قير شوي او کانکريټي سړکونه جوړ شول.

خو په داخلي جګړوکې دغه ټولې جادې تر يوې اندازې پورې ويجاړې شوی، چې ترميم يې غوښته. د پخوانيو لويو لارو پراختيا اود نوو لويو لارو جوړول، د دولت اساسي اړتياوې دي.

څرنګه چې خصوصي سکتور په دې برخه کې له پانګې اچونې سره مينه نه لري. نوله همدې امله دلويو لارو ترميم او جوړول د دولت په غاړه دي.

لوې لارې په دوه برخو ويشل کيږي:

۱- حلقوي لويې لارې چې په هغو باندې ترافيک له يوې نقطې پيل او له يو دوراني حرکت څخه دنامنظمې دايرې يا بيضوي ته ورته دايرې په بڼه، د پيل له نقطې سره نښلي. لکه دکابل – مزار شريف –شبرغان – ميمنه – بادغيس – هرات – کندهار – غزني ا و کابل حلقوي سړک.

۲-بيلې او پربکړل شوې لارې، چې له حلقوي لويو لارو څخه جلا شوي دي لکه دکابل –خوست او داسې نورې لارې.

د هيواد مهمې لويې لارې عبارت دي له:

د هيواد شمالي لويه لاره:

د مرکزي او شمالي و لايتونو د سوداګرۍ او مواصلاتو په بر خه کې، دغه لويه لاره ستره برخه لري. ددې پروژې ګټې په لاندې ډول دي:

۱- ددې لويې لارې په جوړيدو سره مرکزي ولايتونه مستقيماً له شمالي ولايتونو سره ونښلول شول. دغه لويه لار ه د ښکارۍ درې له لارې څخه چې ۴۰ کاله يې دهيواد شمالي سيمې د مرکزي او جنوبي سيمو سره نښلولې، ۲۰۰ کيلومتره لنډه ده. په پای کې ترانسپورتي لګښتونه او د موټرو استهلاک کميږي او په لږ وخت کې حاصلات سوداګريزو مرکزونوته وړل کيږي.

۲-د هيواد دشمالي سيمو تو ليدي محصولات په جنوب کې لګښتي مرکزونو ته او صادراتي مالونه دهيواد شمالي بندرونو ته په ډېر لږ وخت کې وړل کيږي.

۳-يوشيمر فابريکې لکه د بغلان د بورې فابريکه، غوري سمنټ، دګلبهار، پلخمري، جبل السراج نساجي او داسې نور ې ددې لويې لارې په اړدوکې پرتې دي، دهغو توليدات د وخت له ضايع کيدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته دخرڅلاو بازارو نوته او همدارنګه اومه مواد او د اړتیا وړ نور مواد یې له همدې لارې څخه انتقالېږي.

د کابل – تورخم لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي لویو مشهورو لارو څخه ځانګړې اهمیت لري. دغه لویه لار د تورخم له لارې له پېښور سره نښتې ده له هغې څخه وروسته د اوسپنې د کرښې او قیر شوې لویې لارې په واسطه د کراچۍ له بندر سره اود هغې له لارې د هند د سمندر اوبو د نړیوالې لارې سره نښلي. له هغې څخه په ګټې اخیستنې زموږ د هېواد دسوداګرۍ ټول مالونه د هند هېواد او د آسیا، اروپا او امریکا نورو هېوادونو ته صادرېږي. د نړۍ دهېوادونو څخه وارداتي مالونه د ترانزیت له حق څخه په ګټې اخیستنې سره، زموږ هېواد ته واردېږي.

دغه لویه لار د فرعي قیرشوو لویو لارو په واسطه د کنړ، لغمان او نورستان ولایتونو او د ننګرهار له ولسوالیو سره نښتې ده.

ددې لویې لارې په اوږدو کې د بریښنا بندونه او د ننګرهار د کانال پروژه جوړه شوېده، چې د هغې په بشپړېدو کې یې ستر رول لوبولی دی. په همدې ډول د نومړو ولایتونو تولیدي او کرنیز محصولات کابل او نورو استهلاکي مرکزونو ته انتقالېږي، چې په پای کې د نومړو ولایتونو د اقتصادي پرمختګ سبب ګرځي.

کابل – کندهار لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي فعالیت له مخې د هېواد دلویو لارو په ډله کې لومړی مقام لري، ځکه چې د کابل –کندهار لویه لار دکندهار – سپین بولدک له لارې د چمن د اوسپنې کرښې پواسطه د کراچۍ او ګوادر (د عرب د سمندرګي په غاړه پروت دی) له بندرونو سره نښلوي. همدارنګه د کندهار – هرات د لویې لارې پواسطه د تورغونډۍ د بندر په واسطه د ترکمنستان له جمهوریت سره، د اسلام کلا د بندر په واسطه چې په هرات کې پروت دی، ابونصر فراهي بندر چې په فراه کې موقعیت لري، د نیمروز د ولایت د لارام – زرنج لویې لارې په واسطه د ایران اسلامي جمهوریت سره او د هغې لارې داوسپنې دکرښې په واسطه د ایران دهېواد د شاه بهار له بندر سره دعرب د سمندرګي نړیوالو اوبوته لاره پیداکوي. ددې بندر له لارې نه یوازې افغاني مالونه بلکې دمرکز ي آسیا دجمهوریتونو مالونه هم وارد اوصادرېږي.

دکابل –کندهار لویه لار، څو ولایتونه چې د تاریخي او تجارتي ځایونو لرونکي دي یو له بل سره نښلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کندهار – هرات – تورغنډۍ (پخوانۍ قره تپه) لویه لار:

دغه لویه لاره د جوړښت له مخې ډېره عصري په کانکریټي ډول جوړه شوې وه. خو اوس د بیا رغونې په پایله کې قیر شوې ده. زموږ هېواد د ترکمنستان او د ایران اسلامي جمهوریت سره نښلوي. په همدې ډول دلویدیځو ولایتونو مرکزونو د نښلولو له مخې اهمیت لري، چې کندهار او هرات په مستقیم ډول او فراه، نیمروز او هلمند په غیر مستقیم ډول نښلوي.

هرات – اسلام قلعه لویه لار:

ددې لویې لارې اوږدوالی ۱۲۴ کیلومتره دی اود هرات ښار د اسلام قلعه له بندر سره چې له ایران سره د افغانستان په سرحد کې پروت دی نښلوي. دغه لویه لار له ایران، ترکیې اونورو اروپایي هېوادونو سره په سوداګرۍ کې زیات اهمیت لري.

د پلخمري – شبرغان – فاریاب لویه لار:

دغه لویه لار د سوداګرۍ او اقتصاد له پلوه ځانګړی اهمیت لري او د هېواد د حلقوي لویې لارې برخه ده، چې د هېواد شمالي ولایتونه لکه بغلان، سمنګان،بلخ، جوزجان او فاریاب یوله بل سره نښلوي او د بادغیس د ولایت له لارې دهرات له ولایت سره نښلي. له هرات سره دهغې په نښلولودغه حلقوي لویه لار بشپړیږي . د هغې څخه د جلاشوو لویو لارو په واسطه د حیرتان،کلفت او د اندخوی د آقینې له بندرونو سره هم نښلي.

د کابل- خوست لویه لار:

له ډېرو کلونو راهیسې ددویمې درجې لویې لارې په نامه یادیده خو کله چې دخوست د غلام خان د بندر سره وصل شوه او دهغې لارې د کرمې ایجنسی سره ونښته ځانګړی اقتصادي او سوداګریز اهمیت یې پیداکړ. د هېواد جنوبي ولایتونه لکه لوګر، پکتیا او خوست یې له کابل سره ونښلول.

د کندز – بدخشان لویه لاره:

د هېواد مهم حاصل خیز کرنیز او صنعتي ولایتونه لکه کندز، تخار او بدخشان یو له بل سره نښلوي. همدارنګه دهېواد د شمالي لویې لارې په واسطه د حلقوي لویې لارې سره نښتي. په همدې ډول د کندز شیرخان بندر له لارې د تاجکستان له هېواد سره نښلي.

دهېواد دلویو لارو جوړول سربېره پردې چې دهېواد د بیلابیلو سیمو تر منځ اقتصادي او تجارتي اړیکې، نږدې کوي، بلکې دهغو له لارې د جنوبي او مرکزي آسیا دهېوادونو تر منځ دوستانه اړیکو

کې هم مهمه برخه لري.نو د همدې موقعیت له مخې یوځل بیا د افغانستان تاریخي اهمیت د جنوب ختیځې او مرکزي آسیا او مدیترانې د حوزې په نښلولو کې څرګند وي.

اضافي معلومات د مطالعې لپاره

شماره	لویه لار	اوږدوالی په کیلومتر
۱	کابل – کندز	۳۳۷
۲	کندز – شیر خان بندر	۶۳
۳	پلخمري ـ شیبرغان	۳۶۰
۴	شبرغان – میمنه	۱۷۹
۵	کابل – تورخم	۲۳۲
۶	کابل – جلال آباد	۱۴۸
۷	جلال آباد – اسعد اباد	۹۰
۸	سرخکان – مهتر لام	۱۸
۹	کابل – کندهار	۴۸۳
۱۰	کندهار –سپین بولدک	۱۰۱
۱۱	کندهار – هرات – تور غندی	۶۷۹
۱۲	هرات – اسلام قلعه	۱۲۴
۱۳	کندهار – هرات	۵۶۷
۱۴	کابل –ګردیز	۱۲۲
۱۵	ګردیز – خوست	۱۱۴
۱۶	کندز – تخار	۷۰
۱۷	تخار – بدخشان	۱۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دهېواد په مواصلاتي نقشه کې دیوې لویې لارې تګلوری وټاکي، چې کوم ولایتونه سره نښلوي لکه دکابل – کندهار، کندهار – هرات، پلخمري – هرات، کابل – تورخم اوداسې نور. هره ډله دې د فعالیت پایله خپلو ټولګیوالو ته بیان کړي. ښاغلی ښوونکی دې د ډلې دفعالیت پایلې د خپلو معلوماتو سره یو ځای را ټولې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د منځمهالې اداري له جوړیدو وروسته ولې د لویو لارو پراختیا ته ځانګړې پاملرنه وګرځیده؟

۲- د هېواد په اقتصادي پرمختګ کې د لویو لارو اهمیت توضیح کړئ.

۳- د هېواد کومې ترانزیتي لارې د عرب سمندرګی له نړیوالو اوبو سره نښتې دي؟

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۴- دهېواد لویې لارې په سترو دوو برخو............... او............. ویشل شوي دي.

۵- د شمال حلقوي لویه لار د..............، .... او ....بندرونو له لارې دتاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان دهېوادونو سره نښتې ده.

۶- زموږ دهېواد د.............،..............او............ لویو لارو له لارې دایران له هېواد سره نښتی دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد حلقوي لویه لار رسم کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې خپلو ټولګیوالوته وښئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم لوست:

۳,۴ د هوايي ترانسپورت په هکله څه پوهېږئ؟

هوايي ترانسپورت د هېواد دلېږي پرتو سيمو او نړۍ په نږدې کولو کې ارزښتناکه رول لوبوي. خو دغه ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله د انرژيکي موادو د ډېر لګښت له کبله په لوړه بيه تمامېږي خو سياسي،تجارتي او نظامي اړيکي په چټکۍ ټينګوي، نو له همدې امله هر هېواد د خپل مالي او اقتصادي شرايطو له مخې ددې سکتور ودې ته ډېر ه پاملرنه کوي.

لکه چې پوهېږو افغانستان غرنی هېواد دی. د هندوکش، بابا او فيروزکوه غرونو ديوه طبيعی حايل په توګه هېواد په دوو شمالي اوجنوبي برخو ويشلی دی. په دې سر بېره زموږ هېواد په وچې پورې تړلی دی. د لويو لاروغڅول د خلکو اړتياته ځواب نه شي ويلای. نوله همدې امله دهوايي حمل ونقل اهميت زيات او دپاملرنې وړ دی. دغه هېوادله يوې خوا سمندر ته لاړ نه لري او له بله پلوه دغرونو په واسطه په کوچنيو او بېلو جغرافيايي سيمو و يشل شوی دی، چې دغه ډول طبيعي شرايط ټولنيز او آن سياسي ستونزې لري. د همدې اصل له مخې د اړتياوړ زياتره مواد په مناسب وخت په هېواد کې دننه او بهرکې مصرف کوونکو ته په ټاکلي وخت نه رسيږي.

زموږ هېواد دهوا نوردۍ فعاليت اوله الوتکو څخه د مسافرينو او تجارتي مالونو په وړلو او راوړلو کې ډېر لرغونتوب نه لري . د هوا نوردۍ دفعاليت پيل په ۱۳۰۶ لمريز کال د امان اله خان د پاچاهی په دوري پورې مربوط ګڼل کېږي چې د لومړي ځل لپاره يوې کوچنۍ روسي الوتکې په مياشت کې دوه ځله د کابل او ترمز ترمنځ په الوتنی پيل کړې و.

په ۱۳۱۷ لمريز کال کې د جرمني دلوفت انزا دکمپنۍ يوه درې ماشينه الوتکه له برلين څخه هرات اوکابل او له کابل څخه جاپان ته الوتنه کوله.

هوايي لومړنۍ شرکت په هېوادکې دآريانااافغان هوايي شرکت په نو م، دمسافرينو او تجارتي مالونو دحمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونقل په منظور په **۱۳۱۷لمریز** کال کې جوړ او په فعالیت پیل وکړ. څرنګه چې پوره تاسیسات او امکانات یې نه درلودل، نو له همدې امله د هېواد اړتیاوو ته یې ځواب نشوویلای.نوېه **۱۳۳۵لمریز** کال کې دملکي هوانوردۍ ریاست جوړ شو. دهغې په جوړېدو سره په افغانستان کې د هوانوردۍ د پراختیا او پر مختګ لپاره زمینه برابره شوه. دهوانوردۍ ریاست په کندهار، مزارشریف، هرات او جلال اباد کې دهوایي ډګرونو په جوړولو اقدام وکړ. بهرنیهوایي نمایندګۍ هم دافغانستان له هوایي ډګرونو څخه ګټه اخلي. له هوایي ترانسپورت څخه د مسافرینواو هغه مالونو او کالیو دانتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي، چې حجم یې لږ او ارزښت یې زیات وي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او هره ډله دې دهوایي ترانسپورت د پرمختګ په اهمیت او اړتیا بحث وکړي او پایلې دې دډلې یو غړی ټولګیوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سمې جملې د (س) په توري او ناسمې جملې د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱ - هوایي ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله ډېره انرژي لګوي.

۲ - د ملکي هوانوردۍ ریاست په جوړېدو سره دهوانوردۍ د پراختیا لپاره وخت برابر شو.

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱ - د هېواد دملکي هوانوردۍ فعالیت د........پاچاهی په دوره کې په ۱۳۰۶لمریز کال کې پېل شو.

۲ - د هېواد لومړني داخلي شرکت د...........په نوم په ۱۳۳۳لمریز کال په فعالیت پېل وکړ.

لنډ ځواب ورکړئ.

۱ - له هوایي ترانسپورټ څخه د کوموMالونود انتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي؟

۲ - د هوایي ترانسپورټ د پراختیا لاملونه بیان کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هوایي ترانسپورټ د اړتیا او پراختیاپه باره کې مقاله ولیکئ اود جغرافیې دمضمون په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره راوړئ او خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسم لوست:

الف ــ د هېواد هوايي شرکتونه او ډګرونه

د کابل د نړيوال هوايي ډګر يوه برخه

دملکي هوايي رياست په ۱۳۳۵لمريزکال کې جوړ شو، چې په هغه وخت کې يې دوه ستري موسسې دهوا پېژندنې او هوانوردۍ په نوم درلودلې چې د نړۍ د ملکي هوانوردۍ د موسسې غړيتوب يې هم درلود، چې دهغو دمالي او معنوي مرستو څخه يې په ټولو برخوکې ګټه اخيستله، دهوايي ډګرونو جوړول اومراقبت، دمخابرو اود دستګاوو او د هوانو ردۍ د وسيلو او ميتورولو ژۍ Meteorology د ستيشونو نصبول، دټولو تشبثاتو او د هوايي حمل و نقل د موسسو تنظيم او اداره، د ملکي هوانوردۍ اړونده دټولو مقرراتو او اصولنامو اجراکولو او په پای کې په نومروړ څانګو کې دارتيا وړ فني پرسونل روزنه، ددې رياست ستري دندې ګڼل کيدې.

د کابل دنړيوال ډګر جوړول:

ددې ډګر د جوړولو کار په ۱۳۳۹لمريز کال کې پيل شو، اوپه ۱۳۴۱لمريز کال کې پای ته ورسيده، چې د دننيو او بهرنيو الوتکود ګټې اخيستنې وړ وګرځيد. په دې سربېره دغه ډګر يو عصري ترمينل چې په ټولو وسايلو سمبال دی لکه مخابره، هواپېژندنې، هوايي ترافيک،دګمرک څانګې،تعليمي مرکز، تخنيکي ورکشاپونه او داسې نور هم لري. دغه ډګر په وروستيو کلونو کې نور هم پراخه شو، په ۱۳۸۸لمريزکال کې د جاپان دهېواد په مرسته ددې ډګر په لويديځه برخه کې نوی ترمينل چې په

نوو وسايلو او ملحقاتو سمبال دی هم جوړشو.

په نورو ولايتونو کې دهوايي ډګرونو دجوړولو پلان هم عملي شو،په لومړي پړاو کې د کندهار، هرات،کندز او جلال اباد د ډګرونو جوړيدل پيل شول.

له هغې جملې څخه د کندهار هوايي ډګر د کندهار دښار د جنوب ختيځ په ۸ کيلو متری‌کې د سپين بولدک په لاره کې په يوه پراخه ساحه کی جوړ شوی. دغه هوايي ډګرد کابل د نړيوال هوايي ډګر په شان دهر ډول الوتکو د ګټې اخيستنې لپاره مناسب دی. دا ډګر په ابتدايي او محلي ډول په ۱۳۳۰ لمريز کال کې د ګټې اخيستنې ور ګرځيدلې و.

دکندهار هوايي ډګرپه ټولو عصري تاسيساتو لکه هو ټل، ترمينل، مخابراتي وسايلو اوداسې نورو سمبال دی.

په لنډه توګه ويلای شو چې په ۱۳۸۸ لمريز کال کې تقريباً ۳۷ هوايي ډګرونه وو. چې له هغې ډلې څخه د کابل او کندهار هوايي نړيوال ډګرونه لومړۍ درجه پر مختللي تاسيسات او دالوتکو دمنډې قير شوی لارې لري.

د هرات، مزارشريف، جلال آباد او کندز هوايي ډګرونه د لږ ظرفيت په لرلو په دويمه درجه کې دي ترمينل او دالوتکو دمنډې قير شوی لارې لري نور ۱۴ هوايي ډګرونه دريمه درجه او ۷ نور څلورمه درجه کې راځي چې ترمينل او دالوتکو دمنډې خامه لارې لري د هغو سربېره پنځمه درجه هوايي ډګرونه هم په هېواد کې شته.

د يادونې وړ ده چې هغه عوايد چې دنړيوالو ډګرونو له مقررې سره سم دبهرنيو الوتکو له الوتنو څخه په ۱۳۸۸ لمريز کال کې ددولت خزانې ته تحويل شوي دي په لاندې ډول دي:

۱- دهرې بهرنۍ الوتکې له ټول وزن څخه، ديو ټن(۵۰۰) افغانۍ د دولت عوايدو ته تحويل شوي دي.

۲-دهرې بهرنۍ الوتکې له الوتنې څخه ترافيکې خدمتونه (۷۵۰۰) افغانۍ اخېستل شوي دي.

۳-هره بهرنۍ الوتکه چې له څلورو ساعتونو څخه زياته په هوايي ډګر کې تم شوې،د درولوکرايه د (پارکنګ ټکس) ور څخه اخيستل شوی دی.

۴-هره بهرنۍ الوتکه چې په ترانزيتي توګه زموږ دهېواد له فضا څخه تيريږي، (۲۰۰۰۰) افغانۍ اويا دهغې معادل ۴۰۰ امريکايي ډالره ورڅخه اخېستل شوي دي.

ب- د هېواد هوايي شرکتونه:

۱- د آريانا افغان هوايي شرکت لومړنی دولتي شرکت دی چې په ۱۳۳۳ لمريزکال کې يې د

مسافرانو او د سوداګرۍ دمالونو په حمل و نقل کې رسماً په فعالیت پیل کړی، لو مړنی پانګه یې درې سوه زره امریکایي ډالره وه، چې په هغې کې ۵۱ سلنه ددولت ونډه او ۴۹ سلنه د انډیمان شرکت ونډه وه.

د دې شرکت لومړنی الوتنې د DC-۳ الوتکې په مرسته چې د ۲۸ مسافرانو ظرفیت یې در لود له کابل څخه د کندهار، هرات او مزار شریف ښارونو ته یې الوتنه کوله.

دوه کاله وروسته دانډیمار لوی شرکت دپان امریکن په شرکت کې مدغم شو او کله چې DC -۴ او DC -۶ په نوم دوه الوتکې وپېرودلې شوې دآریانا شرکت نړیوالو هوایي ډګرونو ته لار پیداکړه. دآریانا افغان هوایي شرکت لومړنی بهرنی الوتنه له کابل څخه د بحرین په لور وه، چې د ۱۳۳۴ لمریز کال دغوایي په میاشت کې له ۲۸ مسافرانو سره سرته ورسېده.

د آریانا افغان هوایي شرکت سره له دې چې په درې لسیزو داخلي جګړو کې ډېر مالي، اقتصادي او کادري تاوانونه ولیدل، بیاهم ۴- ۲۱ AN الوتکه او۷۲۷- B څلور الوتکې ۳۰۰- Airbus یوه الوتکه او ۳۱۰ - Airbus نوی ماډل دوه الوتکې لري چې هره ورځ له پلان سره سم د هرات، کندهار، مزارشریف، جلال آباد، زرنج، لښکرګاه، بادغیس، فیض آباد، کندز اومېمنې ته الوتنې کوي.

په همدې ډول دآریانا هوایي شرکت د نړۍ ۱۷ لوی ښارونه هم د خپلو الوتنو دپوښښ لاندې نیولې او د پراختیا په حال کې دي. د نړۍ هغه ښارونه چې آریانا ورته الوتنه کوي د ډهلي، امرتسر،تهران، مشهد، اسلام آباد،دو شنبې، ارومچې، باکو، مسکو، دوبی، شارجه، استانبول،انقره،ریاض، جده، کویت او فرانکفورت نومونه اخیستلای شو.

د اریانا افغان هوایي شرکت د خپلو الوتکو په الوتنو سربېره داخلي خصوصي شرکتونو او بهرنیو هوایي شرکتونو ته لکه انډین ایر لاین، دآسمان هوایي شرکت، د اذر بایجان هوایي شرکت، د عرب متحده آماراتو او دپاکستان هوایي شرکت ته هم لازم ځمکنې ټول خدمات برابر وي. بار وړونکو لویو الوتکو (کارګو) بارول او تخلیه کول او نور لازم خدمتونه په چټکی سرته رسوي.

۲- هوایي خصوصي شرکتونه له صافی ایرویز، پامیر او کام ایر څخه عبارت دي. چې دفعالیت جواز یې د افغانستان له پانګې څخه د ملاتړ له اداري څخه تر لاسه کړی دی او د خپلو الوتکو په مرسته کورنیو او بهرنیو کرښو کې په خدمت بوختې دي. پر عوایدو باندې د مالیاتو دقانون له مخې ۱۰ سلنه داخلي عواید او دوه سلنه بهرنی عواید په هغه ټکس سربېره چې د هوا نوردۍ وزارت او آریانا افغان هوایي شرکت ته ورکوي، ددولت خزانې ته یې هم تحویلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي،هره ډله دې دهوايي ډګرو په اهمیت او اقتصادي ارزښت باندې په خپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پایلې دې خپلوټولګیوالو ته ووايي.

پوښتنې:

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱-دملکي هوا نوردۍ ریاست په **۱۳۳۵** لمریز کال کې جوړ شوی دی.

۲-دکندهار هوايي ډګر له **۱۳۳۰** لمریز کال راهیسی دګټې اخیستنې وړ دي.

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- دهیواد هوايي نړیوال ډګرونه له............او .... څخه عبارت دي.

۲- له هغو بهرنیو الوتکو څخه چې په ترانزیتي ډول دافغانستان له فضا څخه تېرېږي له هرې الوتنې څخه............افغانی عواید لاس ته راځي.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱-د دولت خزانې ته د بهرنیو شرکتونو د الوتکو له الوتنو څخه څومره عواید تحویلیږي؟

۲- د هېواد په کومو ولایتونوکې دویمه درجه ملکي هوايي ډګرونه جوړ شوي دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې په هېواد کې د هوايي ډګرونو دجوړولود اړتیا په هکله، دځمکې دجوړښت او جغرافیايي موقعیت په پام کې نیولو سره په سېمه ییزه او نړیواله سطحه تبصره وکړي او دجغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې بیان کړي.

۴,۴ – اړیکي Communication

الف: د اړیکو اهمیت:

اړیکي د مخابراتو (د افکارو د راکړې ورکړې ټینګول، او د پیغامونو استول او اخیستل) او ترانسپورتیشن څخه عبارت دي چې د تیرولوستونود مواصلاتو په برخه کې له هغو څخه یادونه شوی ده. مخابرات Tele Communication د خلکو ترمنځ د لیکنو، غږونو، عکسونو یا د دوارو په واسطه د افکارو، احساساتو او اطلاعاتو دراکولو ورکولو معنا لري، یا په بل عبارت مخابرات د خبر، احوال، تجارتي ، صنعتي، رسمي،شخصي پیغامواو د معلوماتو د وړاندې کولو او رسولو وسیله ده چې له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته کېږي چې دننه او بهر بېلا بېلې سیمې سره نښلوي. د اړیکو ټینګولو لپاره له بېلا بېلو ډولونو او وسیلو څخه ګټه اخېستل کېږي لکه اخبار، راډیو، تلګراف، ټیلفون، تلویزیون، پُست، فکس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنیټ. دغه ټول له لیرې واټن څخه د اړیکو چټکې وسیلې دي. په اوسنۍ نړۍ کې غږ او عکس د الکترونیکي بهیر په توګه د سیم، راډیو او تلویزیوني څپو پواسطه د فضاء له لارې اونوري څپې د نوري فایبر په واسطه سره نښلي.راډیوي اونوري څپې په یوه ثانیه کې د ۳۰۰۰۰۰ کیلومترو په چټکۍ حرکت کوي. په داسې حال کې چې الکترونیکي نښو لیږد هم په همدې اندازه کې دي.

د مخابراتود اهمیت په هکله دیادونې وړ ده چې داړیکو دې برخې ته د ټولنې داعصابو اصطلاح ور کړشویده.ځکه چې په ټولنه کې د افکارو د انتقال او راکړې ورکړې ښه و سیله ده، په هغو ټولنو او هېوادونو کې چې مخابرات یې ښه فعال دي، په دې معناچې د ټولنې اعصاب ښه کار کوي او ټولنې هم ښه پر مختګ کړی دی.

مخابراتي لومړنۍ وسیله د تلګراف اختراع ده چې د مورس د نښو د اختراع له مخې د بریښنا د جریان په واسطه د سیم په اوږدو کې لیږل کېده. نن ورځ عکسونه، غږونه، تلویزیوني عکسونه د سپوږمکیو، رادیو او نوري فایبر له لارې دځو ثانیو څخه په لږه موده کې د نړۍ ګرد چاپیره مخابره کېږي.

مصنوعي سپوږمکیو د مخابراتو او اړیکو په برخه کې ډېر لوی انقلاب رامنځته کړی دی، چې دټیلیفون اومبایل، تلویزیون او انټرنېټ د تکنالوژۍ د پراختیا سبب شوی ده. په دې سربېره، مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې څخه په بېلابېل لوړوالي عکسونه اخلي او خپلو ځمکنیو مرکزونو ته یې انتقالوي، چې د هغو له مخې بیلابیل تصویرونه او جغرافیایي نقشې جوړېږي.

اوس زموږ په هېواد کې هم د مخابراتو وزارت ملي او نړیواله ګیت وې Gate -way د کابل دښار دمهتاب کلا په ساحه کې جوړه کړې ده. دځمکني تم ځای او مصنوعي سپوږمکۍ په واسطه فعالیت کوي. یولوی دیش او مخابراتي او تخنیکي پرمختللی سیستم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. له دې ګيټ وې څخه په ملي او نړيواله کچه ګټه اخېستل کېدی شي. اوس دولتي ارتباطات او مخابراتي شرکتونه دټيلېفوني، فکس، تلويزيوني اوانترنيټي اړيکو لپاره له هغې څخه ګټه اخلي او دهېواد ۳۶۴ ولسوالۍ او اداري د همدې ګيټ وې په مرسته له نړۍ سره نښتي دي. همدارنګه د مخابراتوخصوصي شرکتونو دنړيوال فعاليتونو لپاره د خپلواکه ګيټوويو دګټې اخېستنې اجازه هم ورکړ شويده. د نوري فايبر په مرسته د ځمکې له لارې دهېواد مخابراتي ارتباطات له نړۍ سره را منځ ته شوي دی، چې د مخابراتو له مصنوعي سپوږمکيو پرتله خورا ارزانه تماميږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې په اوسنۍ نړۍ کې اړيکوپه اهميت پخپلومنځوکې خبرې وکړي او د بحث پايله دې دډلې يو غړی خپلوټولګيوالوته وړاندې کړي. ښوونکی دې د فعاليت په پای کې وړاندې شوی معلومات را ټول او لنډيز دې زده کوونکو ته و وايي.

پوښتنې:

د جملوتش ځايونه بشپړ کړئ:

۱- ارتباطات ۰۰۰۰۰۰-۰او ۰۰۰۰۰۰احتواکوي.

۲-د نوري او راديوي څپو چټکوالی په يوه ثانيه کې۰۰۰۰۰۰۰۰ کيلومتره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳-لومړنی اختراع شوې مخابراتي وسیله د .... څخه عبارت ده.

لنډ ځواب ورکړئ:

۴-مخابرات تعریف کړئ.

۵-مصنوعي سپوږمکی کوم مخابراتي خدمتونه سرته رسولای شي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د جغرافیې په مضمون کې له مخابراتي و سیلوڅخه دګټې اخیستنې څرنګوالي تر سر لیک لاندې یو مطلب ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. پُست Post په افغانستان کې

ایا پوهېږئ چې د مخابراتو دوزارت د پُست ریاست کوم خدمتونه سرته رسوي؟

پورتني عکس ته وګورئ او ووایاست چې د موټرواو بایسیکلونو سپرلی کومې دندې سرته رسوي.

د افغانستان پُستي کارونو د لومړي ځل لپاره په ۱۸۷۰ م کال کې د امیر شیرعلي خان په دوره کې رواج وموند. په هغه وخت کې یوه پُسته خانه په مرکزکې د کابل په بالاحصارکې د (چاپار خانې) په نوم او په لویو ولایتونو کې په ابتدایي ډول جوړې شوی. دولتي مکتوبونه او شخصي لیکونه یې په را جستر شوي ډول دیو مثقال او دوه مثقاله په وزن د پُسته خانې په مرکز کې منل.پُستي ټکټونه د شاهي او ثنار او دهغې وخت په مروجوسکو په بیه، په سپین کاغذ په کمزوري رنګ چاپ او دمکتوبونو او لیکونو له پاسه نصبول. دهغه وخت مشهور پُستي ټکټونه د زمري د سر په نامه یادیدل. او له نصبولو څخه مخکې یې یو کنج غوڅیده. دپُستي د انتقال لپاره له یومرکز څخه بل

مرکز ته ټاکلي وخت په پام کې نه وه نیول شوی. انتقالات د پُستې د ټاکلي حد تابع وو.

هغه دولتي مکتوبونه چې دفوري کلمه ور باندې لیکل شوې وه. فوق العاده پُسته ګڼل کېده د پُسته بردار په نوم يادیده، دغه پُسته پر اسپ سپاره استوونکي له خواچې چاپار په نوم يادیده، اصلي ځای ته لیږدول کېده.

د مکتوبونو ویش د ویشونکو مستخدمینو له خوا کېده چې د لیک رسوونکي په نوم یادیدل.

که کوم دولتي مکتوب چې به کوم بهرني هېواد ته استول کېده، دهغه استونه د ځانګړي قاصد له خواسرته رسیده.

پورتنیو اجراآتو تر ۱۸۷۸م کال پورې دوام در لود ه. له ۱۸۹۲ م کال څخه وروسته یعنې د امیر عبد الرحمن خان د واکمنی په دوره کې د پُستې منظم کارونه رامنځته شول. په ۱۹۰۷م کال یعنې د امیرحبیب اله خان په دوره کې پُستې کارونو ښه پرمختګ وکړ. د پُسته خانو په شمېر اوپُستي کرښوکې زیاتوالی راغی. د دولتي مکتوبونو لپاره ځانګړي ټکټونه چاپ شول. په دې وخت کې د پُستې دفترونه د ډاکخانو په نوم یادیدل. یوه ډاکخانه په پېښور کې هم جوړه شوې وه. پُستي کارونه د امانیه په دوره کې ډېره پراختیا وموندله او د داخلې د وزارت په چوکاټ کې د پُست او تلګراف عمومي مدیریت جوړشو.

په۱۹۲۵م کال کې د کابل او مشرقي تر منځ د لومړي ځل لپاره د پُستی د حمل او نقل لپاره له موټر څخه ګټه واخېستل شوه او د تبادلې یو دفتر په تورخم کې هم جوړ شو . نور دفترونه په اسلام کلا، دایران په طیبات، د مزارشریف په تاشګذر، سپین بولدك او تور غنډۍ کې جوړ شول.

افغانستان په ۱۹۲۸ م کال کې د نړۍ د پُستي اتحادیې غړیتوب حاصل کړ او د پُست اداره د د پیلوماتیکو لارو دنړۍ د پُستي کنوانسیون د حکمونوسرته رسولوته ژمنه شوه. پُستي سیستم مخ په سمون شو.

په ۱۳۴۴ لمریز کال کې د مخابراتو ریاست د مخابراتو وزارت ته لوړ شو، دپُست د انتقال لپاره پُستي سرویس موټرونه د کابل څخه د تورخم او کندهار په لور په کار واچول شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په پُسته کې پُستي قلمونه لکه مکتوبونه، پُست کارتونه،کوچنی بستې، چاپ شوي مواد، درندوپانې او پارسلونه شامل دي. ددې قلمونو تبادله د ځمکې او هواله لارې، د دننیو خدماتو سربېره، په نړیواله کچه د آریانا افغان هوایی شرکت لخوا سرته رسېږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دپُستې په سترو خدمتونوپخپلو منځوکې بحث وکړي. د خپل بحث پایلې دې د ډلې یو غړی خپلوټولګیوالو ته تشریح کړي. ښاغلی ښوونکی دې د بحث پایله د خپلومعلوماتوپه ور زیاتولو را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ووایاست:

۱-د لومړي ځل لپاره پُستي کارونه د کوم پاچا په وخت کې مروج شول؟

۲-په پُستي خدمتونو کې کومې برخې شاملې دي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-د امیر شیرعلي خان د حکومت په وخت کې د کابل په بالاحصارکې پُسته خانه د .... په نوم جوړه شوه.

۲- د امیر شیرعلي خان د حکومت په وخت کې بیړنۍ پُسته د اسپ په سپرلی چې د .... په نوم یادیده لېږدول کېده.

۳-د امیر حبیب اله خان د حکومت په دوره کې پُستي دفتر د   په نوم یادیده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې دیو پارسل دپاسه لازمې لارښوونې ولیکي، چې د پُستي له لارې یو اروپایي هېواد ته په مصؤن ډول د پام وړ تن ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج – ټیلیفون او مبایل

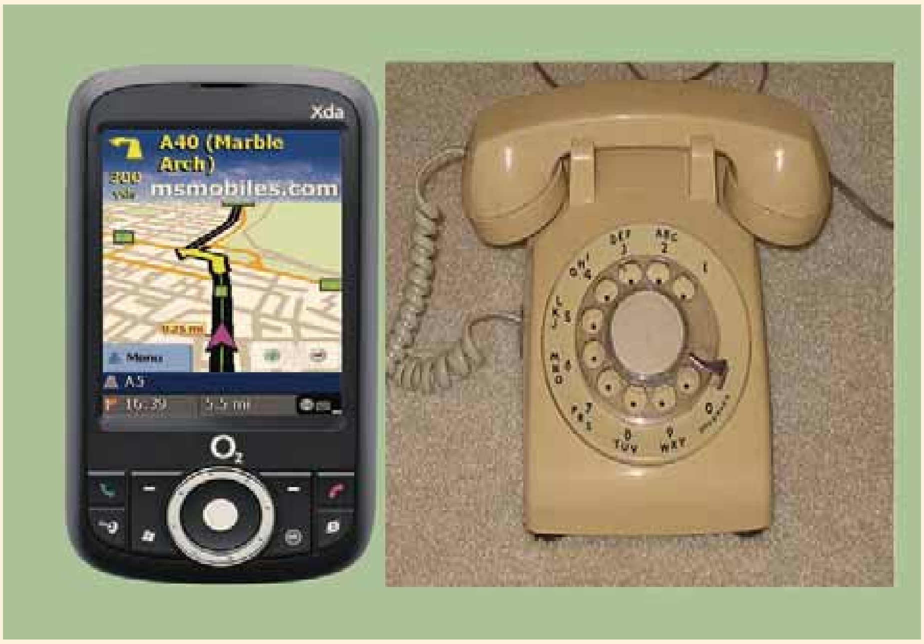

ټیلیفون داسې وسیله ده چې غږ لېرې او نژدې سیموته انتقالوي.

په لسمې پیړۍ کې زیاتې اختراعګانې د ارتباطاتو او رسنیو په برخه کې را منځته شوې. لکه عکاسي ،سینما، چاپ اوداسې نور، چې د خلکو په ژوند کې یې ستر بدلون راووست. خو ډېره مهمه اختراع تیلیفون او تلګراف وو.چې د چټکو ارتباطاتواړیکه یې له لېرې سیموسره را منځته کړه. تیلیفون له دوو کلمو څخه جوړ شوی دی. د Tele دویلو او phone د غږ په معنادی.

د هیواد لومړنی د ټیلیفون دستګاه د مسي سیمي لین په واسطه د امیر حبیب اله خان او دهغه د ورور نصراله خان د استوګنې په ځای کې د یوکیلومتر په اوږدوالي فعالیت کاوه او بل لین یې د امیر د استوګنځي او دهغه وخت تر قوماندانی پورې او دریم لین یې د ارګ له دروازې څخه د بابر تر بڼ پورې غځیدلی و.

زموږ په هیواد کې د ټیلیفون لومړنی بطري لرونکې سویچبورډ چې د ۲۵ لینونو ظرفیت یې درلوده د امیر حبیب اله خان د واکمنی په دوره کې د ارګ په شمالي څلي (برج) کې جوړشو.

د امان الله خان د پاچاهی په دوره کې په ۱۲۹۸لمریز کال کې یو (۵۰) لینه سوچبورډ د شاه دو شمشیره د پُسته خانې په ودانۍ کې نصب شو او ټیلیفوني اړیکې د مرکز او نورو ښارونو تر منځ جوړې شوې. په همدې ډول دهېواد پلازمینه د تلګراف په مرسته دلویو نړیوالو مرکزونو تر منځ وصل شوه.
په لومړي سرکې په دولتي دایرو کې له ټیلیفون څخه ګټه اخېستنه مروجه شوه، وروسته انفرادي اشخاصو هم وکولای شول د ولایت له مرکز څخه یو له بل سره خبرې وکړي او شخصي او تجارتي پیغامونه ولېږي.
له ټیلیفون څخه ګټه اخېستنه دسیمي لین دغځېدنې اود لویو لارو په اوږدو کې د پایو په نصبولوسره ممکن شوه. لومړني ټیلیفون ځانګړې انډل در لوده چې دهغه په مرسته به له سویچبورډ (دخپرولود مرکز سره) او له هغه ځایه به د سویچبورډ د مسوولوکسانو (اپریتر) په مرسته دپام وړ ا رتباط را منځته کېده.
په ۱۳۲۲ لمریز کال کې د ۵۰۰۰ لینونو اتومات لومړنی دستګاه د المان د زیمنس له کمپنۍ څخه وپېرودل شوه او په کابل کې په کار واچول شوه او لومړنۍ ټیلیفوني مخابره د کابل اوپاریس ترمنځ ټینګه شوه. په همدې ډول د پاریس دترانزیت مرکزونو د افغانستان ټیلیفوني مخابره د نړۍ له نورو هېوادونو سره ټینګوله.
په ۱۳۴۰ لمریز کال کې د مخابرې ترانزیت له نورو مرکزونو سره د ډهلي،لندن او مسکو سره هم ټینګ شو، وروسته ټیلیفون په پرمختللي ډول دانالوګ اوډیجیټل په بڼه تبدیل شو ددې ټیلیفوني مرکزونو ولایتي او نړیوال اړیکې د سټلایټ (مصنوعي سپوږمکۍ) له لارې ټینګیږي.

موبایل:

موبایل په ۱۹۸۰ م کال کې د ارتباط وسیلې په توګه و پېژندل شو او په ۱۹۸۳م کال کې د امریکا دمتحده ایالتونو په شیکاګوکې د ټولو دګټې اخېستنې لپاره وړاندې شو.موبایل په کمزورو لنډو څپو کار کوي چې پیغام د انتن پایګاه ته مخابره کوي اوبیا یې اخلي. ګټه اخېستونکی کولای شي له هر ځای څخه ټیلیفون وکړي او یا پیغام تر لاسه کړي.
زموږ په هېوادکې په وروستیو دیرش کلنو جګړو کې ټولې مخابراتي شبکې تر یوې اندازې اویا په بشپړ ډول ویجاړې شوې او آن داچې په وروستیو کلونو کې خلک دنړیوالې مخابرې لپاره ګاونډیو هېوادونو ته سفرکاوه. د افغانستان دغرني جوړښت په پام کې نیولو له مخې او دیوزیات شمیر مهاجرینو شتون په باند نیوهېوادونو کې، ارتباطاتو د جوړولوپه منظور لویې خصوصي کمپنۍ لکه افغان بیسیم او روشن په ۱۳۸۲لمریز کال کې MTN په ۱۳۸۴لمریز کال او اتصالات په ۱۳۸۵لمریز کال کې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت پیل وکړ. نن ورځ په ټول هېواد کې په سلګونو زره ګڼون کوونکي لري، چې کولای شي په ټول هېواد کې د اړوندو انتنونو او له هېواد څخه د باندې د ارتباطي سپوږمکیو په مرسته خپلې ټیلیفوني اړیکې جوړې کړي.
زموږ دهېواد ټیلیفوني کود ۰۰۹۳ دی. ددې کود په مرسته، له بهرنیوهېوادونو څخه هېوادته دننه ټیلیفوني اړیکې ټینګیدلای شي.
له ټیلیفون څخه په ګټه اخیستنه اقتصادي اوتجارتي اړتیاوې او د خلکو ورځنی ستونزې په ډېرې چټکی او لږ وخت کې حل کیږي. دخلکو ترمنځ د تفاهم ډېره چټکه او ارزانه وسیله ګڼل کیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي اوهره ډله دې دټیلیفون د اهمیت په هکله پخپلومنځو کې بحث وکړي اود فعالیت پایلې دې د ډلې یو غړی خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي. ښاغلی ښوونکی دی د فعالیت پایلې را ټولې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ووایاست:

۱-ټیلیفون په سوداګرۍ کې څه ارزښت لري توضیح یې کړئ؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-زموږ په هېواد کې لومړی ځل ټیلیفون..........د حکومت په وخت کې استعمال شو.

۲- زموږ په هېواد کې دموبایل لویې کمپنۍ له.............او.......څخه عبارت دي.

سم ځواب د(س)په توري او ناسم ځواب د(ن)په توري په نښه کړئ.

۱- په ۱۹ م پېړۍ کې د اریکو په برخه کې با ارزښته اختراع ټیلیفون او تلګراف دی.

۲-زموږ په هېواد کې ټیلیفون څخه لومړی ځل د امان اله خان د پاچاهی په دوره کې ګټه واخېستل شوه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

په ورځني ټولنیز ژوند کې د ټیلیفون د اهمیت په هکله یوڅوکرښې ولیکئ او دجغرافیې په را تلوونکي ساعت کې خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

د: انټرنېټ،ايمل او فکس Internet, E–mail and Fax

له انټرنېټي خدماتو څخه څنګه ګټه اخېستلاي شو؟

له انټرنېټ څخه ګټه اخېستنه،د انټرنېټي شبکې،کپيوټر اوله هغې څخه دګټې اخېستنې په طريقې پوهېدلو اړينه ده. انټرنېټ په ۱۹۸۳م کال کې رامنځته شو،د انټرنېټ د رامنځته کولو فکر د امريکا دمتحده ايالتونو د دفاع وزارت څخه پيل شو، چې په هغه وخت کې له انټرنېټ څخه د اطلاعاتو د تبادلې د باوري سيستم په عنوان ګټه اخېستل کېده. وروسته انټرنېټ دعلمي زده کړو دسرچينې او د خو رسنيو له يو ځای کېدو څخه را منځته شو. د ۱۳۶۹ لمريز کالونويه لسيزه کې په ټوله نړۍ کې په ميليونونو رسنيو د انټرنېټ له نړيوالې شبکې سره ونښتې. انټرنېټ هغه وسيله ده چې د نويوعلمي او فني پرمختګونو د اندازه کولوتوان لري او هغې له بشپړېدولوسره مرسته کوي.

انټرنېټ له دوو کلموInter له International نړيوال او Net د Network له شبکې څخه اخېستل شوي دی.

انټرنېټ بې مثله نړيواله معلوماتي وسيله ده، هر څوک هر ډول معلومات چې غواړي له هغې څخه لاس ته راوړلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنیټ په حقیقت کې د سیستم یاشبکې نوم دی چې د نړۍ ټولې کمپیوټري شبکې سره نښلوي.
د انټر نیټ لپاره ډېر پروګرامونه جوړ شوي دي او د جوړېدو په حال کې دي انټر نیټ د ایمیل یا برېښنا لیک لویه سر چینه ده. څه موده مخکې یوازې پیغامونه د انټرنیټ له لارې استول کېدل. اوس ټیلیفون، تلویزیون، راډیو اونور موضوعات دهغې پرمخ راتلای شي.
زموږ په هېواد کې انټرنیټي فعالیتونه د شوکمپنیو له لارې سرته رسیږي.
له انټرنیټ او ایمیل څخه د جغرافیې په مضمون کې څه ګټه اخېستل کېږي؟
له نورو جغرافیه پوهانو سره داړیکوټینګول دایمیل E mail له لارې سرته رسېږي. انټرنیټ ددې امکان برابر وي چې جغرافیه پوهان دنړۍ په بیلابیلو سیموکې خپلمنځې اړیکې ټینګې کړي او یودبل په نظریاتو پوه شي.
د ایمیل یا برېښنالیک: په انټرنیټ کې کولای شو د خپل نظر وړ شخص سره دهغه دایمیل ادرس په علاوه کولو اړیکې ټینګې کړو.له نوروڅخه مطالب لاس ته راوړو اویا علمي اطلاعات او داسې نور هغه ته واستوو.

انټرنیټ او جغرافیه:

مینه وال کولای شي چې د پام وړ جغرافیایي موضوعګانو دموندلو لپاره، اړونده انټرنیټي سایټونو ته ور ننوځي او د اړتیاوړ اطلاعات لکه متن، عکسونه، نقشې او فلم لاس ته راوړي. نو موږي اطلاعات د پرنټر printer په مرسته چاپ او یا په کمپیوټر کې زېرمه او ثبت Save کړي.
د انټرنیټ ډېره لویه ګټه داده چې د هغه په مرسته بېلا بیلې مو ضوعګانې پلټلای شو. هریو زموږ څخه کولای شي چې د جغرافیې د اړتیا وړ اصطلاح په لیکلو سره لکه اوقیانوس، نقشه،مهاجرت او داسې نور، په هغه صورت کې چې دسایټ فهرست اویا ادرس په واک کې ولرو اویا د څېړنې د وسیلې له لارې Search Engine دقیق معلومات لاس ته راوړو. د جغرافیې د پلټنې دسایټونو له جملې څخه کولای شو د Gmail Hot mail , yahoo, Amazon ,M SN ,Google او داسې نورو نومونه واخلو.
ایا کله مو د فکس په مرسته پیغام استولی دی؟

پورتني عکس په غور وگورئ او ووایاست چې نوموړې دستگاه د اړیکو د ټینگولو له مخې څه اهمیت لري؟

د فکس دستگاه په نړیوالو اړیکو کې مهم رول په غاړه لري. دغه دستگاه په څوثانیو کې استول شوي پیغامونه د لیکلي پیغام په توگه اخیستونکي ته د نړۍ هرې نقطې ته رسوي. د فکس دستگاه د فوتوکاپي ماشین سره ورته ده، خو په ټیلیفون سنباله ده. دغه دستگاه د پیغام د استولو په وخت، پیغام په کلمو او کرښې په الکترونیکي نښو چې دانتقال وړوي تبدیلوي. د پیغام اخیستونکي دستگاه، دغه لاس ته راغلې نښې په لیکلو نښواړوي او دقیقه نسخه د اصلي نسخې په څېر بهر ته راباسي.

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي. هره ډله دې د ایمیل او انټرنېټ دموضوعگانو او گټو په هکله پخپلو منځو کې بحث وکړي او د ډلې یو غړی دې د بحث پایله خپلوټولگیوالو ته وړاندې کړي. همدارنگه ښاغلی ښوونکي دې د ډلې د فعالیت پایله دې را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱-په لومړي ځل انټرنېټ په کوم هېواد کې په کارپیل وکړ او د څه لپاره ورڅخه ګټه اخېستل کېده؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-د انټرنېټ اصطلاح له دوه کلمو ....او ....څخه ترکیب شوې ده چې معنایې نړیواله شبکه ده.

۲-دجغرافیې دپلټنې سایټونه له.....،.....،......، او داسې نورو څخه عبارت دي.

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ:

۱-په ۱۹۸۳ میلادي کال کې د اطلاعاتویه میلیونونو رسنیو په ټوله نړۍ کې د انټرنېټ له شبکو سره وصل شوی.

۲- انټرنېټ له علمي او زده کړې له سر چینو او د ډېرو رسنیو د پیوستون څخه منځته را غلې دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي د انټرنېټ دامکاناتو په لرلو سره د جغرافیایي اصطلاحګانولکه اور غورځونې د فعالیت او ټوریسم په هکله دې معلومات راټول ثبت یا زېرمه کړي او خپلوټولګېوالو ته دې دجغرافیې په راتلونکې ساعت کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
نفوس او نژاد

۵-۱ د نفوسو ويشل او ګڼوالی

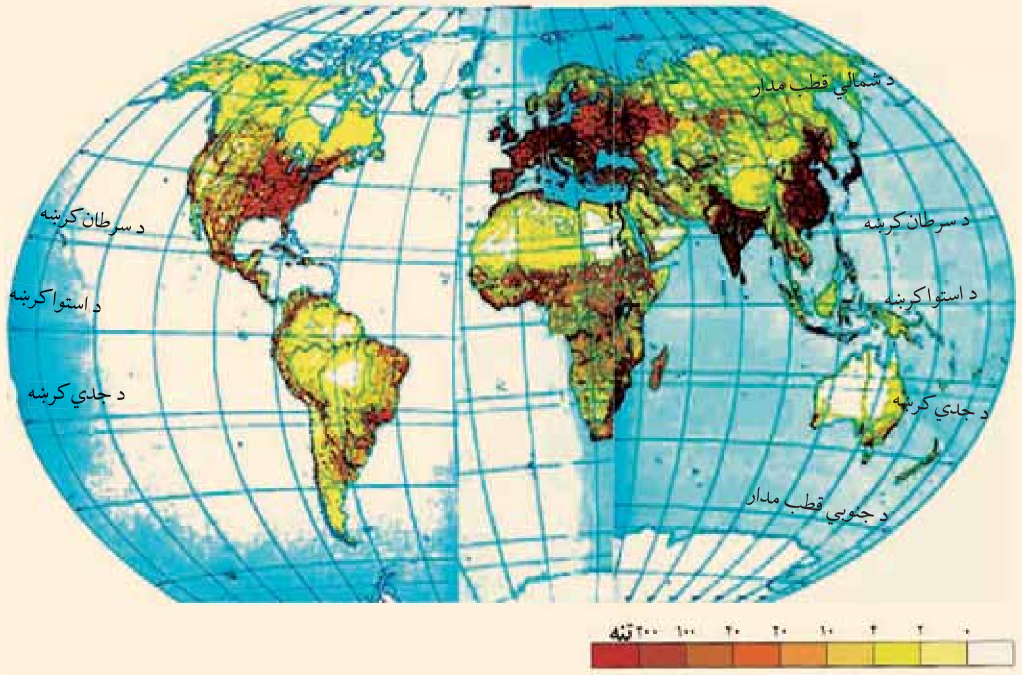

په يوه کيلومتر مربع کې د نفوسوويش

آيا پوهېږئ چې په ځمکه کې نفوس په څه ډول ويشل شوی دی؟

د نفوسو د ويش پورتنۍ نقشه په غور ولولئ او وواياست چې ډېر زيات او ډېرلږ نفوس د نړۍ په کومه برخه کې ځای پرځای شوی دی. ولې؟

د نفوسو ګڼوالی د ځمکې د سطحې په يوه واحده ساحه کې داوسېدونکو خلکو دشمېر څخه عبارت دی. د نفوسو دګڼوالي د معلومولو لپاره بايد د يوې سيمې نفوس د همغې سيمې په پراخوالي وويشل شي.

د نړۍ نفوس په ۲۰۱۰ ميلادي کال کې ۶،۸ ميلياردو تنوته ورسيد، چې د ځمکې پرمخ ژوند کوي. دغه نفوس په ټوله نړۍ کې په مساوي ډول نه دي ويشل شوی. ياپه بل عبارت اقليمي شرايط د ځمکې جوړښت او نور اقتصادي، بشري او سياسي لاملونه د نفوسو په تمرکز اغېز لري. لکه دښتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې(هغه تودې او سوځوونکې سیمې چې پوره اوبه هم ونه لري)، لوړې، نااواره سړې سیمې، د غرونو لړۍ، جبې، ګڼ او لنده بل ځنګلونه، استوايي توده او لنده بله هوا، قطبي سړه هوا، له سواحلو او د حمل اونقل له لارو څخه لیریوالی، د نفوسو ډېره لږه پاملرنه يې ځانته را اړولې ده. آن داچې په ځینو سیموکې د سلګونو کیلومترو په واټن لېږې سیموکې هم د انسانانو نښې په سترګو نه ښکاري. په داسې حال کې چې د ځمکې په بله سیمه کې لکه: په ښو اقلیمي شرایطو (معتدله آب او هوا او پوره باران)، مناسب جغرافیایي موقعیت، اوارو او ښېرازو ځمکو، پوره اوبولرونکوځمکو، د سیندونو او سمندرونو په غاړو، بندرونو، د صنایعو، کانونو او د ارتباطي لارو په شاو خواکې ډېر خلک استوګنه کوي، چې دځینو ځایونو په یوه کیلومتر مربع کې له زرو څخه زیات خلک ژوند کوي. په دې ترتیب په یوه سیمه کې د نفوسو استوګنه د فزیکي، اقتصادي سیاسي او بشري لاملونو پایله ده. چې د دې لاملونو اغیزې په لنډه توګه بیانوو:

• **فزیکي عواملو اغزې**: لکه جغرافیایی موقعیت (عرض البلدونه)، لوړې سیمې، اقلیمي شرایط، اوبه او داسې نور د ځمکې پرمخ دتل لپاره لیدلای شو، چې په مستقیم یا غېر مستقیم ډول دځمکې د منابعو څخه په ګټه اخیستنې باندې اغیزه لري. دغه لاملونه د نفوسو د زیات ګڼوالي او یا برعکس د یوې سیمې د نفوسو د کموالي لامل ګرځي.

• **د اقتصادي لاملونو اغېزې**: په طبیعی منابعو او بشري فعالیتونو متکي دي، چې له کانونو، اوبو، د خاورې له ډولونو، نباتاتو، حیواناتو، د پانګې په شتون او په نوې تکنالوژۍ، دکار په شرایطو، صنایعو او داسې نورو څخه عبارت دي، چې د نفوسو په ګڼوالي اغېزلري یعنې دصنعتي پراختیا او د نفوسود ځای پر ځای کیدنې تر منځ متقابل اړیکې شته دی. په هر ځای کې چې د صنعت او له هغې څخه وروسته د هغې پورې تړلي خدمتونه را منځته شي، نو زیات نفوس په هغې سیمې کې جذ بیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یادونې وړده چې تر ۱۸ مېلادي پېړۍ پورې کرنه او د هغې اړوند لاملونو(اوبو،خاورې، او اقلیم) د نفوسوپه استوګنې ټاکونکې اغیزه درلوده، لکه د مصر په هېوادکې د نیل د سیند وادي او داسې نور. زموږ د هېواد اقتصاد تر اوسه پورې په کرنه ولاړ دی او د نفوسو ډېره زیاته برخه له همدې لارې ژوند کوي.

• د سیاسي لاملونو: په برخه کې د حکومت پرېکړې او د اداري مرکزونو له تشکیل څخه یادونه وکړو که چېرې دولت د هېواد ځینو سیموته د پرمختیایي پروګرامونو به برخه کې پانګې اچونې، د کارونو پیداکولو او یا خدماتي امکاناتو او روغتیايي فعالیتونو ته پاملرنه ونه کړي، د نفوسو ګڼوالی هلته لږ وي.

• بشري لاملونه: په پورتنیو موضوعاتوسر بېره لېرې پرتې سیمې، چې د حمل و نقل لارې او ارتباطي وسایل په لاس کې نه لري، خلک هلته په تیت او پرک ډول ژوند کوي.

د هغو لویو وچو دننه سیمې چې له سیندونو او سمندرنو څخه لېرې پرتې دي دساحلي سیمو پر تله لږ تجارتي امکانات لري، لږ نفوس پکې استوګنه کوي.

د پورتنیو لاملونو په پام کې نیولو سره د نرۍ ګڼ نفوسه سیمې Densely population region کولای شو په درې حوزو په نښه کړو:

۱ - لومړنۍ ګڼ نفوسه سیمه د آسیا د لویې وچې جنوبي سیمه (پاکستان، هند او بنګله دیش)، د جنوب ختیځې آسیا ځینې برخې (اندونیزیا) او ختیځه آسیا (د چین ختیځ، د کوریا ټاپو وزمه او جاپان) دي. د دې سیمې په هېوادونو کې په منځنې ډول د نفوسو ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع مساحت کې له ۱۰۰ تنوڅخه زیات دی. او په ځینو ځانګړو ځایونوکې په یوه کیلومتر مربع مساحت کې له ۱۵۰۰ تنوڅخه زیات دي. چې علت یې موسمي آب و هوا، د کرنې (د وریجو کرنی) ښه شرایط او د نفوسو طبیعي زیاتوالی دی.

۲ - دویمه ګڼ نفوسه سیمه د اروپا په لویه وچه کې د پانګوالۍ په دوره کې رامنځته شوې ده. د دې سیمې په ځینو هېوادونو کې د نفوسو منځنی ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع پراخوالي کې له ۲۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټخه تر ۴۰۰ تنوته رسيږي. په همدې ډول په صنعتي سيموکې د نفوسوګڼوالي په يوه کيلومتر مربع مساحت کې له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ تنو پورې رسيږي. چې ډيرزيات يې د سيندونو په غاړه، په بندرونو او د صنعتي مرکزونو په شاو خوا او د کرنې ورسيموکې ژوند کوي.

دريمه ګڼ نفوسه سيمه د امريکا د متحده ايالتونو د شمال ختيځې ځينې برخې (نيوانګلند، نيويارک، پنسلوانيا او د پنځه ګونو جهيلونو شاوخوا) او د کاناډا جنوب ختيځ دی. چې د هغې لامل تجارتي او صنعتي فعاليتونه دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکې دې، په مناسبو ډلو وويشل شي. پخپلو منځوکې د مشورې له مخې دې لاندني جدولونه کاپي او بشپړ کړي او د ډلې استازی دی خپلوټولګيوالوته وړاندې کړي.

موقعيت	د نفوسو د ميشته کيدلو لاملونه
د چين ولسي جمهوريت او د هند هېواد	
شمال لويديځه اروپا	
د امريکا د متحده ايالتونو شمال ختيځ او د کاناډا جنوب ختيځ	
د هماليه غرونه	
د امازون ځنګلونه	
د ګرينليند ټاپو	

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاندې جدول کې د نفوسو منځنۍ ځای پرځای کېدنه د مالتا، بنګله دیش او استرالیا په هېوادونو کې محاسبه کړئ.

ګڼه	هېواد	د هېواد مساحت په کیلو متر مربع	نفوس	د نفوسو ګڼوالي په یوه کیلو متر مربع مساحت کې
۱	موناکو	۲	۳۲۲۷۰ تنه	۱۵۸٤٦,۵ تنه
۲	سنګاپور	٦٤۷	٤,۳۵۳,۸۹۳ تنه	٦۷۲۹,۳ تنه
۳	مالتا	۳۱٦	۳۹٦,۸۵۱ تنه	
٤	بحرین	٦٦۸	٦۷۷,۸۸٦ تنه	۱۰۱٤ تنه
۵	بنګله دیش	۱٤۷۵۷۰	۱٤۱,۳٤۰,٤۷٦ تنه	
٦	مغولستان	۱,۵٦۵,۰۰۰	۲,۷۵۱,۳۱٤ تنه	۱,۷ تنه
۷	استرالیا	۷,٦۸٦,۸۵۰	۱۹,۹۱۳,۱٤٤ تنه	
۸	کاناډا	۹,۹۷۰,٦۱۰	۳۲,۵۰۷,۸۷٤ تنه	۲/۳ تنه

پوښتنې:

لنډځواب وواياست:

۱ . د آسیا د جنوب اوجنوب ختیځو هېوادونو د نفوسو د ګڼوالي لامل بیان کړئ.

۲ . د اروپا په شمال لویدیځ کې د اروپا د نورو سیمو په نسبت ولې ګڼ نفوسه سیمې منځته راغلي دي.

۳ . د شمالي امریکا کومې سیمې ګڼ نفوسه دي، لامل یې بیان کړئ؟

۴ . د آسیا د ډېرګڼ نفوسه هېوادونو نومونه واخلئ.

۵ . د نړۍ په ټولو برخوکې ولې نفوس په مساوي ډول نه دی ویشل شوی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. کوم سیاسي لاملونه د نفوسو په ګڼوالي زیات اغېزلري څرنګه؟

۷. آیا بشري عوامل هم کولای شي د نفوسو پرځای پرځای کېدنی اغېز وکړي؟ څرنګه؟

سم ځواب په نښه کړئ.

۱- کوم طبیعي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو دګڼوالي سبب کېږي؟

الف: مناسب اقلیمي شرایط او اوبه

ب: لوړې او سړې قطبي سیمې

ج: ګڼ او لنده بل استوایي ځنګلونه

د: ټول ځوابونه سم دي

۲- کوم اقتصادي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو دګڼوالي سبب ګرځي؟

الف: ابتدایي کرنه

ب: په صنایع کې پانګه اچونه

ج: د پرمختیایي پلانو نو تطبیق

د: ټول ځوابونه سم دي

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې پوښتنې ته ځواب وواياست او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

که چېرې ستاسې ټولګي ۶ متره اوږد والی او ۴ متره سور ولري او د زده کوونکو شمېر ۶۰ تنه وي، تاسې مهرباني وکړئ د ټولګي په یوه متر مربع کې د نفوسو ګڼوالي محاسبه کړئ.

ستاسې له نظره د ټولګي د زده کوونکو مناسب شمېر باید څو تنه وي. ولې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست:

۲,۵ په نړۍ کې د نفوسو د زیاتوالي لړ والي ستونزې

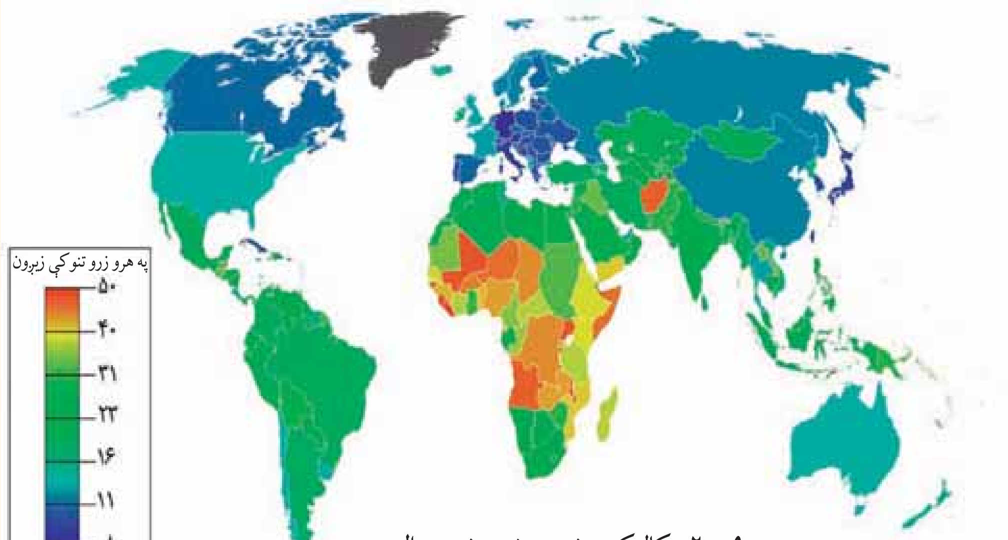

په ۲۰۰۹ م کال کې د نړۍ د زېږېنونو ډېروالی

د نفوسو موضوع د پراختیا له مخې د دوو جلا موضوعاتو تر عنوان لاندې لوستل کېږي.

۱ - د نړۍ په هېوادونو کې د نفوسو زیاتوالی:

د نړۍ نفوس په ډېره چټکۍ زیاتیږي، ځکه چې زېږونه Birth Rate له مړيني Death Rate څخه زیات دي.

د شلمې پېړۍ په پیل کې دغه د نفوسو زیاتوالی په کال کې ۱۰ میلیونه، دهمدې پېړۍ په نیمایي کې په کال کې ۳۵- ۴۰ میلیونو پورې او اوس له ۶۰ څخه تر ۶۵ میلیونو تنو پورې په کال کې زیاتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملګرو ملتونو د احصايې له مخې د نړۍ نفوس

(اضافي معلومات)

کال	د ځمکې ټول نفوس
۱۹۰۰ میلادي	۱٫۶۱۷ میلیارده تنه
۱۹۴۰ //	۲٫۲۵۲ میلیارده تنه
۱۹۶۰ //	۲٫۹۸۲ میلیارده تنه
۱۹۷۰ //	۳٫۶۱۰ ملیارده تنه
۱۹۷۹/	۴٫۳۳۶ میلیارده تنه
۲۰۰۸//	۶٫۶۰۰ میلیارده تنه
۲۰۱۰ //	۶٫۸ میلیارده تنه

له پاسني جدول له مطالعې څخه دې نتيجې ته رسيږو چې د نړۍ نفوس په وروستيو تقريباً ۵۰ کلونو کې په ډېره چټکۍ زيات شوی دی.

د نفوسو دغه زياتوالی په دوه لاملونو پورې اړه لري:

- د نفوسو طبيعي زياتوالی.
- د نفوسو ميخانيکي زياتوالی.

الف: د نفوسو طبيعي زياتوالی: Natural Tncreasre

د نفوسو دغه زياتوالی د زېږونونو په زياتوالي او د مړينې په کموالي پورې اړه لري. د مثال په ډول که په يوه هېواد کې زېږونه په زرو کې ۴۰ وي او مړينه په زروکې ۲۰ وي د نفوسو زياتوالی به ډېر زيات وي. د نفوسو زياتوالی په ډېرو لاملونو پورې اړه لري، چې ډېر زيات مهم يې په يوه هېواد کې ټولنيز اقتصادي او کلتوري لاملونه دي. په تيره بيا وقايوي او معالجوي طب وده او پرمختيا د نفوسو په زياتوالي ډېره اغېزلري. چې له يوه پلوه د مړينې د کموالي سبب ګرځي او له بله پلوه منځنۍ عمر اوږدېږي. خو دنفوسو دغه زياتوالی د نړۍ په ټولو هېوادونو کې په يو ډول نه دی. موږ کولای شو چې دغه ټول په دوه برخو ووېشو: لومړی ډول د شمالي امريکا او اروپا پانګه والو هېوادونو او د چين او روسيې ځانګړتيا ده.د هغو خصوصيات ډېره لږه زېږونه چې نورهم دکمښت په حال کې دي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاملونه یې په لاندې ډول دي:

۱- په پرمختللو هېوادونو کې ښاري نفوس اکثریت لري. ښکاره ده چې زېږونه په ښاري کورنیو کې له کلیوالي کورنیو څخه لږ وي.

۲- په دې هېوادونو کې ښځې ټولنیزو کارونوته جلب او جذب شوي دي. معمولاً هغه ښځې چې له کور څخه د باندې کارونه لري، نسبت هغو ښځو ته چې کار نه کوي د ماشومانو شمېرېې لږ وي.

په پرمختللو هېوادونو کې د زېږېدنو او مړینو دواړو شمېرلږ وي. د نفوسو طبیعي زیاتوالی۰,۵ - ۱ سلنه یا په زرو کې له۵- ۱۰ پورې وي. کله یې اندازه له دې څخه هم کمه وي. دغه لږ زیاتوالی د پرامختللو هېوادونو ځانګړتیا ده.

دویم ډول زیاتوالی د مخ پر ودې هېوادونو ځانګړتیا ده لکه آسیایي، افریقایي او د لاتیني امریکا هېوادونه، چې هغه د زیات زېږونونو څخه عبارت دی، چې په لاندې لاملونو پورې اړه لري:

د اقتصادي ودې ډېره ټیټه سطح، د میکانیزه (ماشیني) کرنې نه شتون، بیسوادي د اکثریت خلکو له پاره د حفظ الصحې نشتوالی، په ټولنه کې د عنعنوي فرهنګ څخه د ښځو پیروي کول او د هغوی له وخت څخه مخکې نکاح او داسې نور.

په آسیایي، افریقایي او د لاتیني امریکا په هېوادونو کې د روغتیایي خدماتو د سمون په پایله کې په مړینه کې کمښت راغلی دی، نو همدغه لامل ددې سبب شوی دی چې د نفوسو زیاتوالی زیات شي.

له زیات زېږونونو سره جوخت د نفوسو طبیعي زیاتوالي چټکوالی مومي چې د نفوسو دغه زیاتوالی له ۲ څخه تر ۳ سلنه پورې د تغیر په حال کې دی. چې په هرو زرو تنوکې له ۲۰ څخه تر ۳۰ پورې زیاتوالی مومي. دغه زیاتوالی زیاتره د وروسته پاتې ټولنو او هېوادونو ځانګړتیا ده.

د پرمختللو صنعتي هېوادونو او مخ پر ودې هېوادونو د نفوسو د ودې د مقایسې لپاره د عمر هرم په راتلونکې مخ کې وګورئ. د عمر په هرم کې افقي کرښې د نفوسو شمېر په سلنو او په عمودي کرښو باندې د نارینه او ښځینه شمېر په مختلفو عمرونو ښودل کېږي ماشومان او نوي ځوانان (له صفر څخه تر ۱۸کلنۍ) او سپین ږیري (له ۶۵کلنۍ څخه د زیات عمر خاوندان) معمولاً اقتصادي فعال نفوس نه ګڼل کېږي. لویان (له۱۵ - ۶۵کلنۍ پورې) اصلي تولیدوونکي او اقتصادي فعاله ډله ګڼل کېږي.

دنړۍ په بیلا بیلوبرخوکې د عمر هرمونه سره توپیر لري مخ پرودې هېوادونو لکه مکسیکو کې د هرم قاعده لویه وي یعنې په هرو ۱۰۰ تنوکې زیات نفوس له۰- ۱۵کلنۍ پورې وي. د غه هېواد ځوان نفوس لري. هغه هېوادونه چې ډېر زیات ځوان نفوس لري، نو باید د ځوانانو اړتیاوو د پوره کولو له پاره په تیره بیا د ښوونې او روزنې، د هغوی لپاره دکار په پیداکولو کې پانګه واچوي. په پرمختللو صنعتي هېوادو لکه سویډن کې زېږونونه او مړینه دواړه کم دي او ژوند ته زیات هیله من دي. په دې هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

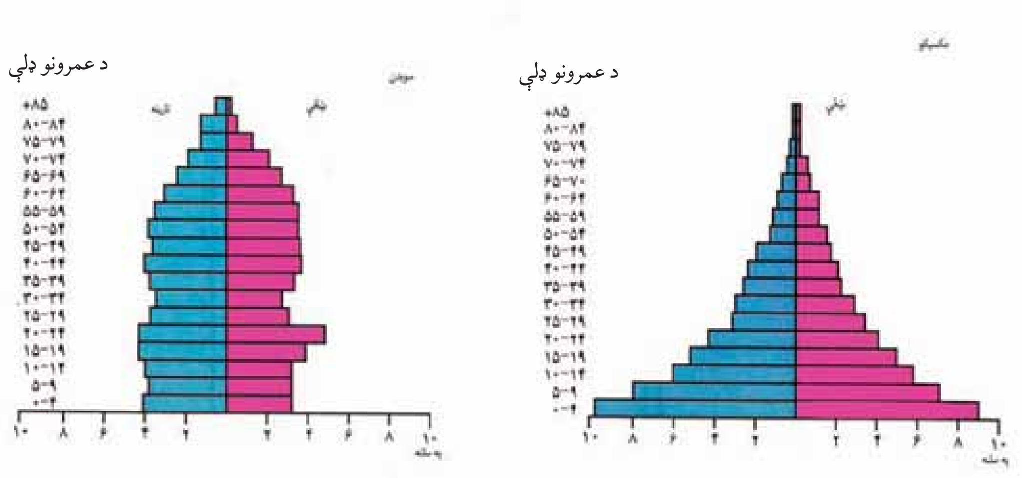

د هرم قاعده کوچنی ده او فعال اقتصادي نفوس زيات دی، خو نفوس ورو ورو د سپین ږېرتوب په لور پرمخ ځي.

دغه شمیرنه باید دیوه کال په اوږدو کې ترسره شي، پایله يې په سلنه اعلان شي. کله چې زیږېد له مړیني څخه زیاته وي، د نفوسو طبیعي زیاتوالی شتون لري.

$$\text{د نفوس طبیعی زیاتوالی} = \frac{\text{د زیږونونو شمیر − د مړینې شمېر}}{\text{ټول نفوس}}$$

ب: د نفوسو میخانیکي زیاتوالی:

د نفوسود طبیعي زیاتوالي سره یوځای د نفوسو میخانیکی خو ځښت یعنې مهاجرتونه هم د نفوسو په زیاتوالي کې د پاملرنې وړ اغیز لري.

په هېواد کې دننه مهاجرتونه یوازې د نفوسو د بیا ځای پرځای کیدنې سبب ګرځي او د هېواد نفوس تغیر نه کوي، خو له هېواد څخه د باندې مهاجرتونه د نفوسو په شمېر باندې اغېز لري. که چېرې هېواد ته له باندې څخه مهاجرتونه له هېواد څخه بهرته مهاجرتونویه نسبت زیات وي د نفوسو میخانیکي زیاتوالی را منځته کېږي. او برعکس يې د نفوس د کمښت سبب ګرځي. د یوه هېواد د نفوسو په مطلقې ودې کې باید له زیږیدنو او مړینو سر بېره مهاجرتونه هم وشمېرل شي.

د نفوسو مطلقه وده = (د زیږونونو شمېر – د مړینې شمېر) + هېواد ته له باندې څخه مهاجرت.

د نفوسو مطلقه وده = (د زیږونونو شمېر – د مړینې شمېر) – له هېواد څخه نورو هېوادونوته مهاجرت،

د نفوسو ډېره زیاته طبیعي او میخانیکي وده د اضافي نفوسو over popalation مسأله رامنځته

کوي.د اضافي نفوسو اصطلاح هغه وخت رامنځته کېږي او استعمالېږي چې په يوه سيمه کې د منابعو له شتو امکاناتو څخه زيات نفوس استوګنه ولري او يا له ټاکلو ټولنيزو هدفونو څخه زيات وي.

کله هم ښايي نفوس مناسب وي، خو نامناسب ويش رواج ولري. په ځينو مآخذونو کې د مناسبو نفوسو اصطلاح کارول شوې ده. خو دغه اصطلاح هم کوم ټاکلي تعريف نه لري. اضافي نفوس نسبي اصطلاح ده چې په سيمه کې له منابعو څخه ګټې اخېستنې په اندازې پورې اړه لري. د مثال په ډول پرمختللي هېوادونه له مخ پر ودې هېوادونو څخه له همدې موجوده منابعو څخه د خلکو له پاره ښه کار او زيات امکانات برابر کړي دي. نوله همدې امله د اضافي نفوسو مطالعه د تکنالوژۍ د پرمختګ په سويې پورې اړه لري.

په پاي کې ويلاي شو چې د نفوسو چټکه وده او د زېږونونو زياتوالی د وروسته پاتې هېوادونو ځانګړتيا ده. د نفوسو دغه طبيعي زياتوالی اقتصادي بودجه محدود وي او فشار پرې زياتوي او کارونه په ټپه دروي.

په ښوونځيو وختونو کې صحي خدماتو زياته پراختيا نه وه کړې قحطي، ناروغي او جګړې د نفوسو د محدود ولو لاملونه وو. خو نن ورځ نفوس په سرسام اور ډول زيات شوی دي او وروسته پاتې هېوادونه چې له لوږې، ناروغيو او بيکارۍ سره لاس په ګريوان دي. دغه بيکاري د بيوزلۍ او بېوزلي د فقر او يا غير قانوني مهاجرتونو سبب ګرځي.

ټولنپوهان دغې زيات زياتوالي ته د نفوسو چاودنه وايي او ټولنې ته يې زيات خطر بولي. د نړۍ ټول نفوس چې په ۲۰۱۰م کال کې ۶,۸ ميلياره وو. په ۲۰۵۰ ميلادي کال کې به ۹ ميلياردو او په ۲۱۵۰ ميلادي کال کې د اټکل له مخې ۱۱ ميلياردوته د رسيدو وړاند وينه شوې ده چې که کنټرول نه شي نو نړۍ به له فاجعې سره مخامخ کړي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او لاندې جدول دې کاپي او بشپړ کړي او هغه پوښتنه چې له جدول څخه لاندې ليکل شوې دي، ځوابونه دې وواييي او د ډلې استازي دې هغه خپلوټولګيوالو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونه	د نفوسو گڼوالی په یوه کیلومتر مربع ساحه کې	زېږونونه په ۱۰۰۰ تنو کې	مړینه په زرو تنو کې	طبیعي زیاتوالی په زرو تنو کې	د نفوسو وده په سلنه
برازیل	۱۸ تنه	۲۶	۸	۱۸	۱,۸
ایتوپي(حبشه)	۴۷ تنه	۴۹	۱۹		
جاپان	۲۳۰ تنه	۱۲	۸	۴	۰,۴
عربستان سعودی	۸ تنه	۳۶	۵		
ألمان	۲۲۹ تنه	۱۱	۱۲		
کنیا	۴۷ تنه	۴۳	۱۰	۳۳	۳,۳
د امریکا متحده ایالتونه	۲۳۹ تنه	۱۴	۹		
فرانسه	۱۰۶ تنه	۱۳	۱۰		
بنگله دیش	۷۹۱ تنه	۴۱	۱۴		

الف: د هغو هېوادونو د نفوسو طبیعي وده چې معلومه نه ده محاسبه کړئ.

ب: د ټولو هېوادونو طبیعي وده په سلوکې محاسبه کړئ.

ج: آیا کولای شئ چې هېوادونه د نفوسو د لړې او زیاتې ودې له مخې و وېشئ. دغه کار څرنگه کیدای شي؟

پوښتنې:

۱- مخ پرو دې هېوادونو کې کوم لاملونه د نفوسو د چټکې طبیعي ودې سبب گرځي؟

۲- د نړۍ په پرمختللو هېوادونو کې کوم لاملونه د ورو ودې باعث گرځي؟

۳- په یوه هېواد کې کوم لاملونه د اضافي نفوس د ودې سبب گرځي؟

۴- د اضافي نفوسو اصطلاح هدف څه دی، څرگنده یې کړئ؟

۵- د ټولنې دعمر په جوړښت او ترکیب کې د طبیعي نفوسو چټکه وده په څه ډول ده واضح یې کړئ؟

۶- په هغو هېوادونو کې چې د نفوسو وده یې ورو ده د ټولنې د عمر جوړښت په څه ډول دی توضیح یې کړئ؟

له ټولگي څخه بهر فعالیت:

لاندې پوښتنوته ځواب برابرکړئ او د جغرافیې په راتلونکې ساعت کې یې خپلو ټولگیوالوته وړاندې کړئ.

آیا زموږ د هېواد نفوس په چټکۍ زیاتیږي؟ که چېرې دغه نفوس په همدې ډول زیات شي، څه ستونزې به رامنځته کړي؟ څرنگه کولای شو د نفوسو د زیاتوالی مخنیوی وکړو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږویشتم لوست:

د نړۍ په ځینو هېوادونو کې د فعال اقتصادي نفوسو دلړوالي ستونزې.

تاسې په تیر لوست کې د اضافي نفوسو په باره کې معلومات حاصل کړل. اوس د نفوسو د کمښت ستونزې مطالعه کوو. د نفوسو کنترول په هغو هېوادونو کې چې په هغې کې اضافي نفوس شتون ولري، ګټور کارېږي. خو په یو شمېر نورو هېودونو کې، د نفوسو د کنترول له مخې د زېږونونو شمېر له مړینې څخه لږ دی. همدغه لامل سبب کېږي چې د بوډاګانو نفوس چې عمر یې له۶۵ کلنۍ څخه زیات وي یا متقاعد او د ناتوانو خلکو شمېر زیاتېږي. په دې صورت کې صنایع د بشري قوې له کمښت سره مخامخ کېږي او د صنایعو پرمختګ محدودېږي. په پای کې په ټولنه کې له موجوده بشري استعدادونو څخه په ټولنه کې په ګټوره توګه ګټه نه اخیستل کېږي دغه حالت په هغو هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو په کمښت De

population اخته وي(۱۸ څخه تر ۶۵ کلنی)، لیدل کیږي. او د شتو صنایعو او منابعو په کار اچولولپاره اقتصادي فعالو نفوسو ته اړتیا لري. نو مجبوراً باید دغه اړتیاد زیږونو د هڅونې (د مثال په ډول اروپایي هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو له کمښت سره مخامخ دي معمولاً د کورنیو د هڅونې، د جایزو په ډالۍ کولو او یا کورنۍ د کار او ژوندانه د وسایلو او دماشومانو د ساتنې د ځانګړو اسانتیاوو په پام کې نیولو له مخې هڅول کیږي). یا هېوادته د بهرنیو مهاجرینو په جلبولو سره دغه ستونزه حلوي.

په پای کې ویلای شو چې اضافي نفوس او کم نفوس دواړه حالتونه هېواد ته ستونزې پېښوي. یوتن انګلیسي ټولنپوه د مالتوس په نوم باور درلوده چې د ځمکې سر چینې د نفوسو د اړتیاوو په نسبت چې هره لحظه شمیرېې مخ په زیاتیدو دی، محدودې دي. کورنۍ باید د زیږونونو د محدود ولو له لارې کنترول شي. له دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته د نفوسو دغه بېساري زیاتوالی د نړۍ د اقتصادي ستونزو $\frac{۲}{۳}$ برخې جوړوي. د ۱۹۵۰ میلادي کلونو په لسیزه کې پرمختللو هېوادونو، مخ پر ودې هېوادونوته د اقتصادي او فرهنګي پرمختګ له پاره د کورنیو د محدودولو وړاندیز وکړ. هند لومړنی هېواد و چې د کورنیود محدودولو له پالیسی سره یې په ۱۹۵۲ میلادي کال کې موافقه وکړه وروسته دغه پالیسي د چین او د مصر په هېواد کې هم پلي شوه. د چین هېواد په دې برخه کې زیات بریالیتوبونه په برخه شول. د نفوسو د زیاتوالی ضریب چې ۱۹۵۵ میلادی کال کې ۴ سلنه و په ۱۹۹۶ میلادی کال کې ۱,۷ سلنې ته راښکته شو، چې دهغې له مخې هرې چینایي کورنۍ ته له یوه ماشوم څخه زیات ماشوما ن منع شول. په داسې حال کې چې په هند کې د نفوسو د زیاتوالي ضریب له ۲،۶ - ۳،۹ سلنه دی.

د مالتوس د نظریې برخلاف ځینې ټولنپوهان باور لري چې زیات نفوس د تولیداتو د زیاتوالي او د اقتصادي ودې سبب ګرځي، نو د نفوسو د زیاتوالي موضوع باید ازاده پرېښودل شي. له همدې امله یو شمېر هېوادونه د کورنیو له محدودولو سره مخالفت کوي او ګڼ نفوسه کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅوي. دغه پاليسي په ۱۹۳۰ ميلادي کال کې په نازي آلمان کې پلې شوې وه.

همدارنګه بلجيم، سويډن، انګليستان او فرانسې کې هم په بېلابېلو وختونوکې يې پلويان درلودل. ددريمې نړۍ په ځينوهېوادونوکې له خپلواکۍ وروسته د بزګرانو اوکارګرانو د زياتوالي لپاره او په خارجيانو باندې نه تکيه کول، د نفوسو د زياتوالي له پاليسي څخه پلوي کوله. په پاي کې ويلای شو، په هغو شرايطو کې چې د لګښت وړ منابع او د نفوسو اندازه يوله بل سره متناسبه نه وي او د مصرف کوونکو فشار له اندازې څخه زيات وي ويلای شو چې په منابعو فشار شته که د نفوسو د زياتوالي ضريب کم نه شي دغه فشار نور هم زياتيږي. ياپه بل عبارت که چېرې د يوه هېواد د اقتصادي ودې پلان د نفوسو د زياتوالي سره متناسب نه وي اقتصادي او ټولنيزې ستونزې را منځته کوي . د نفوسو لږوالی هم د اقتصادي ودې د رکود سبب ګرځي او د صنايعو دنه پرمختګ سبب کېږي او د يوه هېواد د وروسته پاتې کېدو لامل ګرځي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشي. هره ډله دې په لاندې موضوعاتو يخپلو منځوکې بحث وکړي او د فعاليت پايله دې، د ډلې استازې خپلو ټولګيالو ته وړاندې کړي.

آيا زموږ د هېواد منابع د هېواد د نفوسو اړتياوو ته ځواب ويلای شي يا نه؟

که چېری د هېواد اړتياوو ته ځواب ويلای شي، ولی زموږ خلك بېوزلي او بيکاره دی اوبهرنيو هېوادونو ته مها جرت کولو ته اړکېږي په دې برخه کې پخپلو منځوکې بحث وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب و واياست

۱- ولې مخ پر ودې زياتو هېوادونو کې د کورنيو په محدود ولو ټينګار کېږي؟

۲- د کورنيو محدود ول څه پايلې لري؟

۳- د کورنيو محدود ول په کومو هېوادونو کې اغېزمن دي؟

٤-ولې ځينې هېوادونه د کورنيو د محدودولو مخالف دي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

لاندې موضوع تحليل کړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

اضافي نفوس په يوه هېواد کې د کومو ستونزو سبب ګرځي. د هغې لپاره د حل کومه لاره وړاندې کوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۵ مهاجرتونه او د هغو لاملونه

مهاجرت څه ته وايي او څو ډوله مهاجرتونه پېژنئ؟

مهاجر یا Immigrount هغه چا ته ویل کېږي چې د استوګنې ځاي ته بدلون ورکړي او د یوه ادراي واحد څخه بل اداري واحد ته نقل مکان شوی وي. مهاجرتونه د انسان د تاریخ په اوږدوکې سرته رسېدلي او بیلا بیل ډولونه لري، چې ځینې په هیواد کې د ننه کېږي، لکه کلیوال چی ښارونو، صنعتي سیمو او نوو کرنیزو ځمکو ته مهاجر کیږي او داسې نور. ځینې نور له نړیوالو سرحد ونو څخه تیر یږي او بهرنی مهاجرت بلل کیږي.

دغه مهاجرتونه په بېلا بیلو هیواد ونو کې په بېلا بیله اندازه پلي شوي دي. نوموړي زیاتره مهاجرتونه اختیاري مهاجرتونه دي چې پخپله خوښه د زیاتې اجورې اوښه ژوند له پاره کېږي.

خو اجباري مهاجرتونه هم کېږي چې خلک د سیاسي او نظامي شخړو په سبب مهاجرت ته اړ شي.هغه څوک چي په هیواد کې د ننه نقل مکان کوي په هیواد کې د ننه د بیځایه شوي په نوم یادیږي.د ملګرو ملتونو د ارقامو له مخې شمیرېي په ۱۳۸۷ لمریزکال کې ۲۴ میلیونه وو او هغه خلک چې له نړیوالو سرحد ونو څخه اوړي دپناه اخیستو ونکو په نوم یادیږي. لکه فلسطینیانوچي په عربي هیواد ونو کې او

افغانانو په‌ګاونډیو اود نړۍ په نورو هیواد ونو کې پناه اخیستي ده د هغو پناه اخیستونکوټول شمېر ۱۶ میلیونو ته رسیږي چې افغانان هم په‌کې شامل دي. ځیني نوموړي مهاجرتونه لنډ مهاله دي چې لومړني ځاي ته د بېر ته راګرځیدو نیت لري. لکه زموږ د هیواد کوچیان چې د آب وهوا،څړځایونو د او دموسم د تغیرله مخې بیا بېرته لومړني ځای ته راګرځي. دایمی مهاجرتونه هم شته چې لومړني ځاي ته د راګر ځیدو نیت نه لري.

مهاجرتونه بیلا بیل لاملونه لري، چي کولای شو د هغې ځینې برخې دلته یادې کړو:

۱. طبیعي لاملونه: طبیعي لاملونه هم د مهاجرت سبب ګرځي لکه په سیمه کې د اوبو کمښت د آب و هوا د شرایطو خرابتیا، د خاورې کمزورتیا یا طبیعي آفتونه لکه زلزله، سیلابونه، سمندري طوفانونه، وچکالي او داسې نور.

۲. اقتصادي لاملونه: اقتصادي لاملونه د مهاجرت بنسټیز لامل دي، اوس دغه مهاجرت دمخ پر ودې هیواد ونو ځانګړ تیاده. ځکه په دې هیواد ونو کې د کلیو او ښارونو ترمنځ ډیره نا برابري ده. په داسي حال کې چې په پر مختللو هیواد ونوکې د کلیوالو ژوند په ډیره چټکۍ سره ښاري ژوند ته نژدې شوي دي. برعکس په دې هیواد ونوکې ښاري خلک مینه لري چي له ښارڅخه د ښار څنډو او کلیوته مهاجرت وکړي، چې په پاکه هوا او چاپیریال کې په ارامه ژوند وکړي.

مخ پرودې هیواد ونو کې ددې مهاجرت اصلي لامل اقتصادي دی. د کلیوالوډ عایدات یوازې لومړنۍ اړتیاوې پوره کوي نو نشي کولای چي په کلیو کې اقتصادي فعالیت پرمخ بوځي. له بلي خوا د نفوسو طبیعي ودې له مخې په کلیو کې ځمکه او اوبه د ټولو اوسیدونکو د اقتصادي فعالیت له پاره کافي نه دي. دکرنې ماشیني کیدل هم د یو زیات شمېر بزګرانو د بیکارۍ سبب ګرځي او مهاجرت ته اړکیږي.

دغه مهاجرین چې زیاتره یې ځوانان دي او په ښارکې خپله دنده له بزګرۍ څخه په غیر بزګري کار ونو بدلوي په ښارونو کې دغه مهاجرین هغه دندې چې لاس ته یې را وړی هم ناکافي دي. ځکه هغوي ماهر کار کو ونکي نه دي، نو په هغو کارونو لاس پورې کوي چې سطح یې ټیټه او عایديي لږ وي لکه: لاسي خرڅلاو او شاقه فزیکي کارونه او داسي نور. نوپه پای کې په لومړني استوګنځي کې او هغه ځای ته چې د ژوندانه لپاره یې ورته سترګې نیولي وي د نفوسو په زیاتوالي اوکمښت، د نفوسو د عمر په ترکیب، د کار قوه،بیکارۍ مزدورۍ، همدارنګه فرهنګ، او ژبه اغیزه کوي.

د اقتصادي مهاجرتونو بل ډول دکر نېزې ځمکې په پر اختیا، د اوبو لګولو په نویو پروژو، صنعتي سیمو د کانونو په را ا یستلو او تجارتي فعالیتونو او یا برعکس د کورنیو عاید کموالي، بیکاري، د کار خانو تعطیل په سبب منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. سیاسي مهاجرت: دغه اصطلاح زیا تره د سیاسي پناه اخیستو نکو له پاره کارول کېږي. هغه چاته اطلاق کېږي،چې د بیلا بیلو لا ملونه له مخې لکه جگړې، دهشت،سیاسي تعقیب، مذهبی عقایدو، د ټولنیزو ډ لود اړیکو او هغه قومي اقلیتونه چې اصلي هېواد ونه يې پرې ایښي دي او له بل هېواد څخه يې د پناه اخیستنې غو ښتنه کړې وي لکه افغاني پناه اخیستونکي چې له ۱۳۵۷ لمریز کا ل څخه وروسته يې گاونډیو او د نړې هیواد ونو ته مهاجرت کړی دی اویا د بو سني اوهرزه گوني د پخوانی(یو گوسلاویا) پناه اخېستونکي او په افریقاکې د روندا د کمپ پناه اخیستونکي او د سوډان د داد فور پناه اخیستونکي او داسې نور. په جینواکې د ۱۹۵۱ میلادي کال دکنو انسیون پریکړې، د پناه اخیستونکو د حالت په هکله او د هغو حقونو څخه د دفاع له پاره په یو مهم سند بدل شوي دی. د پناه اخسېتونکي او یا د پناه اخېستنې د غوښتنې اصطلاح هغه چاته ویل کېږي چي په اصلي هیواد کې د عقیدتي فعالیت(ایډیالوژیکي او سیاسي)، نژاد، ژبې، ملیت اوقوم له مخې د تعقیب لاندې وي او یا عملاً (روحي او فزیکي) زندان او مړینې شکنجې خطر لاندې وي.

د اقتصادي او سیاسي مهاجرینو ترمنځ گډېکي یوازې له وطن څخه جلا توب اوبېوزلي ده. د اقتصاد له مخې مهاجرت، مهاجر وېخپله منلی دی او د خپلې اقتصادي بنې په ښه والي پسي گرځي. په داسې حال کې دو یم یي (سیاسي مهاجر) ځان قرباني بولي، سره له دي چي په ارامه او مطمینه فضاکې ژوند کوي.

۴- مذهبي مهاجرتونه: دغه ډول مهاجر تونه په مذهبي او نورو ټولنیزو او فرهنگي مسایلو باندې د قیوداتو او محدود یتونود وضع کولو له مخې کېږي. د دې ښه مثال په ۱۹۴۷ میلادي کال کې په هندوستان او پاکستان باندې د هند د لویې نیمې وچې ویش و چې دهغه په پاي کې په میلیونو د هند و مذهب د پېروانو کورنی له پاکستان څخه هند ته او په مقابل کې په میلیونونو مسلماني کورنیو له هند څخه پاکستان ته پخپله خوښه مهاجرت وکړ.په لنډه توگه ویلاي شو، هغه لاملونه چي د مهاجرت سبب گرځي هغه له اقتصادي، بیکاري، طبیعي افتونو، سیاسي، مذهبي، فرهنگي او نور لاملونو څخه عبارت دی.

هغه لاملونه چي د مهاجرینود جذب او هڅونې سبب گرځي عبارت دي د ښه ژوندانه له امکا ناتو څخه، ښه ښوونه او روزنه، داستوگنې ښه ځاي او په کورنیو پورې تړاو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو وويشئ. په لاندې موضو عګانو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د مباحثې پايلې دې د ډلې استازي ټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

۱. په هيواد کې د ننه مهاجرت اوله هيواد څخه بهر مهاجرت.

۲. د مهاجرت اقتصادي لاملونه.

۳. هغه لاملونه چې د هغې له مخې افغانان نورو هېواد ونو ته مهاجر شوي.

۴. که چېرې مهاجرت له کليو څخه ښارونو ته ادامه ولري په کليو او ښارونو کې څه ستو نزې رامنځته کوي. تاسې د دې مهاجرت د کمولو له پاره د حل کومې لارې وړاندې کوئ.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. د کوچيانو مهاجرت زموږ په هيواد کې ---------- مهاجرت دی.

۲. د فلسطينيانو مهاجرت د اردن او لبنان هيواد ونو ته ------ ډول مهاجرت دی.

لنډ ځواب وواياست:

۳. کوم طبيعي لاملونه د مهاجرت سبب ګرځي؟

۴. ولې د مخ پرودې هيواد ونو خلک له کليو څخه ښارونو ته او پرمختللي هيواد ونه برعکس له ښار ونو څخه کليو ته له مهاجرت سره مينه لري؟

۵. د څو اقتصادي ډوله مهاجرتونو نومونه واخلئ.

۶. کوم سياسي لامل د مهاجرت سبب ګرځي؟

۷. د ۱۹۵۱ ميلادي کال د اپريل کنوانسيون چې په ژنو کې لاسليک شو پناه اخيستونکي يې څه ډول تعريف کړ؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې په دې موضوع چې ولې له مخ پرو دې هيواد ونو څخه خارجي مهاجرتونه کيږي. د دې مهاجرتونو د مخنيوي له پاره د حل کومې لارې وړاندې کوئ. يوه مقاله وليکئ او دجغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوال مهاجرتونه او د هغې پایلې

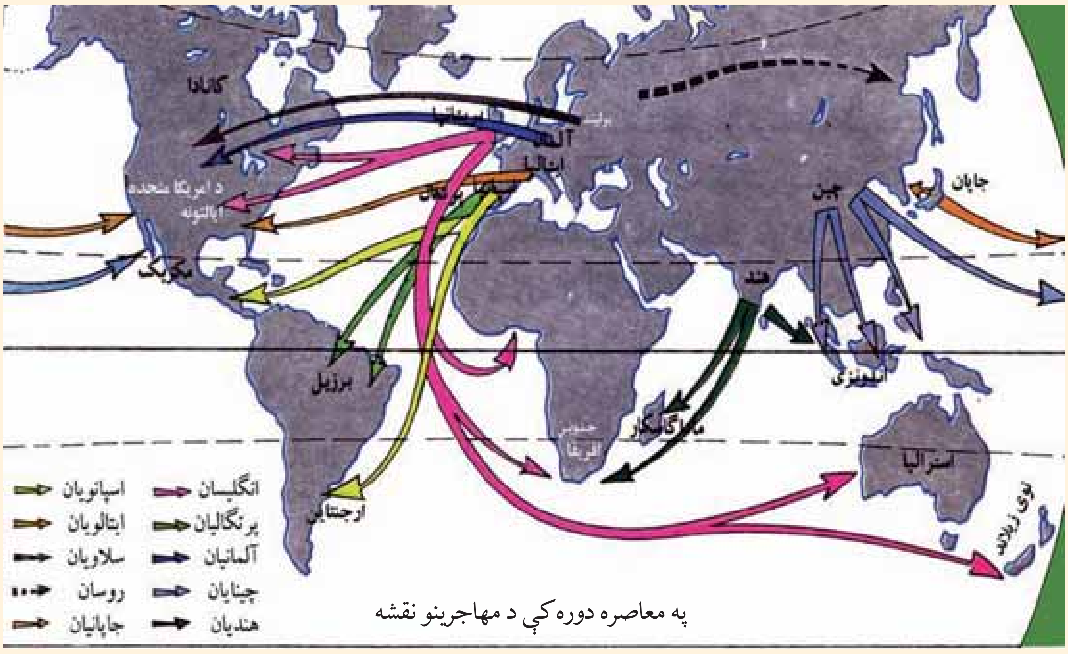

په معاصره دوره کې د مهاجرینو نقشه

ولې خلك له هیواد څخه د بهر مهاجرت سره مینه لري؟

لکه چې په تیرولوستونوکې یادونه وشوه، مهاجرت د دوو لا ملونوله مخې کېږي.

۱ . نامساعد لاملونه: لکه طبیعي،اقتصادي، ټولنیز، سیاسي او مذهبي لاملونه چې په مخکینیو لوستونوکې ورڅخه یادونه شوې ده.

۲.جزبونکي لاملونه: لکه ډیوې ساحې دنفوسوکموالي، راښکونکې سیمې، د ځمکې لاندې منابع،دکار زیاتوالي او ډېره اجوره.

مهاجرتونه د تاریخ په اوږدوکې رامنځته شوي دي اوتراوسه جریان لري.ځینې په هیواد کې دننه وي، چې په هیواد کې دننه دمهاجرت په نوم یادیږي، ځینې له نړیوالو سرحد ونوڅخه په تیریدو سره کېږي، چې د بهرنیومهاجرتونوپه نوم یادیږي.مهاجرین غواړي چې د اړونده هیواد له سیاسي، اقتصادي یاټولنیزوشرایط څخه ګټه واخلي. د آریایانو مهاجرتونه ختیځ، جنوب او لویدیځ ته اویاد ختیځې آسیاد خلکو مهاجرت، د امریکا لوېې وچې او همدارنګه نړیوال مهاجرتونود ۱۵ م پیړۍ د جغرافیایي لویواکتشافونوپه پایله کې پراختیاوموندله او د نړۍ نورو سیمو ته د اروپایانو د مهاجرت سبب شو. په هغه وخت کې په یوه نیمه پیړۍ کې ۷۰ میلیونه تنه مهاجرشول، چې له خپلې پانګې څخه په نوې نړۍ کې ګټه واخلي اوپه سوداګرۍ لاس پورې کړي. په پایله کې د امریکا او اوقیانوسیې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویې وچې ګڼ نفوسه شوې. چې ښه مثال یې دشمالي امریکا هیواد ونه دي. چې ۹۵ سلنه نفوس یې اروپا یي مهاجرین او ۲ سلنه یې افریقایي تورپوستکي دي. د ۱۹ پېړۍ په ټوله دوره کې د نفوسو زیاتوالی او اقتصادي بحران د مهاجرتونو سبب شوچې دهغو پواسط د اروپا اضافي نفوسودګڼوالي د روند بارکم شو. یوازې د انګلستان په هیواد کې له ۱۸۱۵ میلادي څخه تر ۱۹۲۰ میلادي پورې ۱۷ میلیونه تنومهاجرت پیل کړ. دغو مهاجرتونو دوه اړخونه درلودل، دایمي مهاجرین او د اداري کارکونکواو مذهبي مبلغینو مهاجرت چې موقتي جنبه یې لرله. ددې دوو مهاجرینو له ترکیب څخه د بریتانیا امپراتورۍ رامنځته شوه. چې وروسته دغه مهاجرتونه په بېساري ډول په نړیواله ستونزه بدل شوه او هیواد ونه

یې اړکړل چې د مهاجرینو د منلو له پاره مقررات وضع کړي. د امریکا دمتحده ایالتونوکانګرس دمهاجرینو دمخنیوي له پاره په ۱۹۲۴ میلادي کال کې دمهاجرینو په نوم قانون تصویب کړ. دغه قانون امریکا ته په هغه شمېر مهاجرین چې له بیلا بیلو هیواد ونو څخه کولای شي امریکا ته راشي مقررات وضع کړل. نوموړي قانون زیات دهغو مهاجرینو مخه نیوله چې د جاپان اوچین ژېرنژاد پورې یې اړه درلوده. وروسته د نورو هیواد ونو په باره کې هم عملي شو. ددې مقررې له مخې مهاجرین باید خپله پانګه هم له ځانه سره ولري. هغوی کولای شول چې له پنځو کلونو وروسته په امریکا کې د اوسېدنې تابعیت حاصل کړي او یا له امریکا څخه خارج شي. اوس بر عکس زیاتره نړیوال مهاجرین د دریمې نړۍ له هیوادونو څخه پرمختللي صنعتي هیوادونو ته کېږي چې بنسټیزلامل یې اقتصادي اوسیاسي لامل دي. کله چې د یوې کورنۍ عایدات یوازې د لومړنیو اړتیا وو پوره کول وي او یا حد اقل معاش وي، هغوی د دې توان نه لري چې په هیواد کې د ننه پانګه واچوي. له بلې خوا ورځ په ورځ نفوس زیاتېږي او د نفوسو طبیعي زیا توالی او دا سې نور مشکلات ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب گرځي چي خلک له کليو څخه ښارونو او خارجي هيواد ونو ته مهاجرت وکړي. څرنگه چي هغوی له مهاجرت له پاره قانوني اسناد نه لري. نو له غير قانوني اوقاچاقي لاروڅخه استفاده کوي. نو د ستو نزو په منلو او آن د تلفاتو په منلو ځانونه ټاکلي هيواد ونو ته رسوي. دغه نفوس د يوه هيواد فعا ل اقتصادي نفوس(له ۱۵ کلنه څخه تر ٦٥ کلنه پورې) احتواکوي څرنگه چي دهغوي يو شمير دکارکولو رسمي ويزه اوکارکولو اجازه او دکار ځانگړې مهارت نه لري نوله همدې امله لږمعاش او خراب چاپيريال کې چي د دولت نظارت څخه لېرې وي شاقه او غير صحي کارونو ته مخه کوي.

ديا دونې ورځ خبره دا ده چي يو شميرپر مختللي پانگه وال هيواد ونه د نفوسو د طبيعي کنترول له مخي د بشري قوي له کمښت سره مخامخ دي چي د دې ستونزې د حل له پاره د قانوني لارې مهاجر کار گران مني. په لويديځه اروپا کي تقريبا ۱۱ ميليونه مهاجرکار گران کارکوي. د مهاجروکارگرانو د منلو له مخې المان په لومړۍ درجه کې دی، وربېسې انگلستان،فرانسه، سويس او سکند يناوي هيواد ونه دي.

د لويديځي اروپا هيواد ونه په ورستيو کلونوکي له گاونډيو هيواد ونو(ايتاليې، پرتگا ل او هسپانيې) موسيمي مهاجرو کارگرانو دکموالي د احساس له مخي، د جنوب ختيځې اروپا، ترکيې، د انتيل د ټا پوگانو او افريقا د هيواد ونو کارگرانو ته متوجه شول. المانيان معمولا د ترکې اويو ناني مهاجرو کارگرانو څخه، فرانسويان د شمالي افريقا د مهاجرو کارگرانو څخه او انگلستان د مشترک المنافع د هيواد ونو له کارگرانو څخه گټه اخلي. د امريکا متحده ايالتونه د مکسيکو له مو سيمی کار گرانو څخه کاراخلي.

په همدې ډول د نړۍ د پرمختللو پانگه والو هيواد ونو څخه مخ پرودې هيواد ونو ته هم مهاجرت کيږي د هغوی پانگه په کارکې پوهه په تيره بيا د هغوی په کارکې تجربه ده چي پخپلو هيواد ونو کې يي حاصله کړې ده.په کال کې د دې مهاجر ينو شمير تقريباً له ۲۰۰ څخه تر ۳۰۰ زرو پورې رسيږي، چي د کار او د ښه ژوند په لټه کې خپل هيواد ونه پرېږدي او د لويو وچو ترمنځ په مهاجرت لاس پورې کوي. نوي سيمې دغه مهاجرين په پرانيستې غېږه او زياتو امکاناتو او ښه ژوند په برابرولو مني. خارجي مهاجرتونه، له هغه هيواد ونو څخه چي مهاجرت کوي د نفوسو په کمښت او هغو هيواد ونو ته چي مهاجرت کيږي د نفوسو د زياتوالي سبب گرځي. د مخ پرودې هيواد ونو ټول مهاجرين ځوان او فعال اقتصادي نفوس تشکيلوي. د دې مهاجرت له مخې د مخ پر ودې هيواد ونو فعال اقتصادي نفوس کميږي، چي په پای کې د اقتصادي رکود سبب گرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي. د لاندې موضوعګانو په باره کې دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او مباحثې پایله دې د ډلې مشر په ټولګي کې وړاندې کړي.

١. دیوه هیواد کوم نا مساعد عوامل اوسیدونکي د وطن پر پرېښودو ته اړباسي. دغه ستو نزه پخپلو کې وارزوئ.
٢. کوم لاملونه د مهاجرینو د جذب سبب ګرځي. زموږ له هیواد څخه زیات مهاجرین کومو هیوادونو ته تللي دي. ولې؟
٣. تاسې له کلو څخه ښارونو ته د مهاجرینو د کموالي او مخنیوي لپاره اوباله وطن څخه د باندې مهاجرت له پاره څه وړاندیز لرئ؟
٤. د خارجي مهاجرتونو اغیزې د هیواد په اقتصاد او نفوسو ترکتنې لاندې ونیسي.
٥. د مخ پرودې او پر مختللو پانګه وال هیوادونو د مهاجرینو شرایط پرتله کړئ.

پوښتنې:

١. کوم لاملونه د مهاجرینو د جذب سبب ګرځي؟
٢. کوم لاملونه د مهاجرینو مخه نیسي؟
٣. د جغرافیایي لویو اکتشافاتو څخه وروسته کومو لویو وچو زیات مهاجرین منلي دي؟
٤. ولې د امریکا د متحده ایالتونو کانګرس په ١٩٢٤ میلادي کال کې امریکا ته د مهاجرینو قانون وضع کړ.
٥. کوم لاملونه له دریمې نړۍ څخه پر مختللي صنعتي هیوادونو ته د مهاجرت سبب ګرځي؟
٦. کومو مهاجرتونو ته قانوني او کومو مهاجرتونو ته غیر قانوني مهاجرتونه وایي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هیواد کې کوم لاملونه د د اخلي او خارجي مهاجرتونو د زیاتوالي سبب ګرځي.
د دې تحلیلي مطلب په باره کې مقاله ولیکئ او د جغرافیه د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

۴,۵ نژادونه

په نړۍ کې ولې بیلابیل نژادونه شته؟

الف: نژاد

نژاد دخلکو ډلې ته ویل کېږي چې د ظاهري څېرې، د پوستکي او ویښتانو رنګ، بیلوونکې نښو او ارثي ګډې ځانګړتیاوې و لري. د نړۍ ټول خلک په دریو اصل نژادونو ویشل شوي دي. چې له سپین یا اروپایي نژاد،ژیړ نژاد یا مغولي نژاد او تور یااستوایي نژاد څخه عبارت دي.له یادو شوو نژادونو څخه هر یو نژاد ځانګړې ارثي مشخصات لري. لکه د ویښتانو شکل او رنګ، دپوستکي رنګ او دسترګو،پزې او دسردکوپړۍ جوړښت او داسې نورې ځانګړتیاوې.

سپین نژاد: لوړه ونه،سپین پوستکی، جګه پزه او خرمایي ویښتان او پرانېستي سترګو ځانګړې بڼه او داسې نور.

ژیړ نژاد: ژیړ پوستکې، تور او صاف ویښتان، لړه ږیره،ګرد سر، بادامي سترګې لنډه پزه ، ټیټه ونه او لږ غونډې چاغ وي.

تور نژاد: تور یا نصواري ته ورته پوستکی اوپلنه پزه، ګړګوتي ویښتان او پیړې شونډې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډ یا دوه رګه نژاد: د مهاجرتونو او د مختلفو نژادونو تر منځ دودونو په پایله کې منځته راغلي دي لکه مولات او سامبو نژادونه.

سره پوستکې: اصلاً د ژیړ نژاد پورې اړه لري، خو د مذهبي عقیدوله مخې په مخ او وېښتانو نکریزي وهي. نوله همدې امله د سور پوستکو په نوم مشهور شوي دي.

ستاسې په نظر دنومړو نژادونو په منځته راتللوکې کوم لاملونه اغېزه لري؟په داسې حال کې چې ټول انسانان له یوه مور او پلار څخه یعنې آدم (ع) او بي بي حوا (ع) څخه پیدا شوي دي.

پوهان دې پوښتنې ته داسې ځواب وایي:

نژادونه د طبیعي چاپېریال د بېلابېلو شرایطو، اقلیم او خوړو سره د تطابق له مخې چې په انساني ژوند باندې اغېزه لري، را منځته شوي دي. نوموړي طبیعي شرایط په بېلابېلو نژادونو اغېزه کوي. د مثال په ډول په کومو ځایونو کې چې تور پوستکي ژوند کوي د لمر وړانګې په عمود ډول لګېږي او د هوا تودوخه زیاته وي او لمر دسیمې د اوسیدونکو په پوستکي په مستقیم ډول اغېزه کوي، له اړتیاو اندازې څخه زیاته تودوخه انسانانو ته تاوان اړوي. نو له همدې امله ددې هېوادونو د اوسېدونکو جسم (اورګانېزم) د زرګونو کلونو په تېریدو سره له اندازې څخه دزیاتې تودوخې سره توافق کړي دي او په پای کې دتور رنګه نسجونو ماده یې په پوستکی کې را ټولېږي. دغه نسجي ماده (میلانین) د پوستکي ایپدرمس رنګینه طبقه داسې حجرات لري چې د پوستکي رنګ جوړ وي، ژیړ، نصواري، سور اوآن داچې تور رنګ لرونکي وي.

د هغو خلکو پوستکی چې ډېر میلانین لري د بدن پوستکي یې زیات تور وي، دغه ماده د لمر دوړانګو د نفوذ مخه نېسي او پوستکي د لمر د وړانګوله سوځېدو څخه ژغوري. د وخت په تېریدو سره په دې ډله کې د پوستکی تور والي مېراثي ګرځي، زیږه او ګړګوتي وېښتان د سر کاسه له تودوخې څخه ساتي.

سپین پوستکی زیاتره په شمالي معتدله سیموکې ژوند کوي، په داسې سیمو کې زیات اوربښت، لندبل او زیاتره وریځ وي او خلك یې له لمر څخه لږه ګټه اخلي، نو له همدې امله یې بدن زیات لمر ته اړتیا لري. د هغوی په بدن کې د میلانین ماده یوازې په اوړي کې زیاتیږي. هغه وخت چې د انسان بدن د لمر د وړانګو پواسطه د اړتیا وړ ویټامین ډي جذبوي د انسان پوستکي غنم رنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرځي.

په هغو ځايونو کې چې ژېړ پوستکي ژوند کوي، په هغه ځايوکې معمولاً باد او طوفانون لګېږي، چې له ځان سره خاورې، ميده شګې انتقالوي. د کلونو په تېرېدو سره له دې بادونو او طوفانونو سره توافق کوي او د ژېړ پوستکو سترګې تنګېږي، چې و کولای شي دخاورې او شګويه وړاندې وساتل شي. دغه نښنه په ژېړ پوستکو کې ارثي ګرځي اود زياتره خلکو ورځني خواړه وريجي وي، چې ډېرلږ غذايي مواد لري. ټول نژادونه د ذکاوت او استعداد له مخې توپير نه لري، د هغوی ظاهره څېره لکه چې ورڅخه يادونه وشوه د طبيعي او محيطي شرايطو محصول دی.

ځينې پوهان باور لري چې سپين نژاد، عالي نژاد دی او ژېړ او تور نژاد له شاته پاتې نژادونو څخه ګڼل کېږي. هغوی يوازې جسماني کارونه سرته رسوي. نژاد پالونکي تراوسه په ځينو هېوادونو کې همدغه نظرعملي کوي. په دې هېوادونوکې تور پوستکي له سپين پوستکو څخه لږ ارزښت لري نو تور پوستکي تحقير وي او لږه حق الزحمه ورکوي.

۱۹۶۵م کال د ملګرو ملتونو عمومي غونډې د ټولوډولونو نژادي تبعيض د له منځته وړلوپاره نړيواله معاهده لاسليک کړه. د هغې له مخې يې د هر ډول نظرياتو خپريدل چې په نژادي امتيازاتو ولاړ وي منع کړل. توهين اود هر ډول نژادي تبعيض لپاره هڅې جنايت ګڼي. دغه موضوع د اساسي قانون د دويم فصل په ۲۲ ماده کې درج شوې ده. چې د افغانستان په اتباعو کې هر ډول تبعيض او امتياز منع دي.د افغانستان اتباع ښځې وي او که نارينه د قانون په وړاندې مساوي حقونه اووجايب لري.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مساوي ډلوويشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پايله دې د ډلې داستازي په واسطه خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړي.

۱- په بشري نژادونوکې کوم نژاد ذکي اوډېر استعداد لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-ولې تور نژاد تور پوستکي او ظاهري ځانګړې څېره لري؟

۳-ولې سپین نژاد ظاهري ځانګړي خصوصیات لري ؟

۴-سره پوستکي دنړۍ په کومه لویه وچه کې استوګن دي او دځېرې د سوروالي علت یې توضیح کړئ؟

۵-ګډ نژاد په څه ډول منځته راځي ؟

پوښتنې:

لنډ ځواب ور کړئ:

۱-د تور پوستکو ظاهري ځانګړ تیاوې بیان کړئ.

۲-سور پوستکي په نړۍ کې په کوم نژاد پورې اړه لري؟

سم ځواب په نښه کړئ:

۱-د نړۍ ټول خلک په څلورو نژادونو لکه سپین،سور،تور او ژیړ نژاد ویشل شوي دي.

۲-سپین نژاد لوړه ونه، سپین پوستکې، جګه پزه، تور ګورګوتي وېښتان لري.

۳- نژادونه د بېلابېلو طبیعي محیطونو،اقلیم او خوړو محصول دي.

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-ګډ نژادونه د مهاجرت او د ودونو پواسطه منځته راغلي لکه۰۰۰۰۰او ۰۰۰۰۰۰

۲-د اساسي قانون د دویم فصل ۰۰۰۰۰۰۰۰ مادې له مخې د افغانستان اتباعو ترمنځ هر ډول تبعیض او امتیاز منع دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې موضوع تحلیل کړئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

زموږ دهېواد خلک دکوم نژاد پورې اړه لري. دهېواد اساسي قانون په کومه ماده کې هر ډول تبعیض منع شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د نژادونو جغرافيايي ويش:

په آسيا کې د ژبو او نژادونو د ويش نقشه

د نړۍ په کومو لويو وچو کې د سپين نژاد، او تور نژاد نفوس متمرکز شوي دي؟

د آسيا د لويې وچې نفوس له بېلابيلو نژادونو څخه جوړ شوي دي، چې زياتره يې زيړ نژاد جوړ وي او پاتې نور يې سپين پوستکي او تور پوستکي دي.

د هغوی د جغرافيايي ويش په باره کې لنډ معلومات وړاندې کېږي.

د آسيا د لويې وچې نژادي گروپونه:

الف زيړ نژاد: د آسيا په لويه وچې کې ددې نژاد خلکو د نورونژادونو په پرتله ډېر نفوس تشکيل کړي دي. مغلان، تبتيان، ساموېديان، ترکمنان، قرغيز يان د شمالي چين خلک،کوريايان په لړ څه تو پير همدغه نژادي ځانگړتيا وې لري، د جنوب ختيځې آسيا خلک (جنوبي چين،کامبوج، لاوس، تايلند، برما او ويتنام او آن جاپانيان

چې د پوستکي رنګ یې روښانه دی د همدغې نژاد برخه جوړوي. ددې نژاد ځینې فرعي ډلې دشمالي سایبریا د تندرا او تایګاه په ځنګلونو (ستنې ډوله پاڼې لرونکي ځنګلونو) کې د خو زریزوخلکو د ډلې په څېر ژوند کوي.

ب- سپین نژاد: په هندوچین کې د سپین پوستکو نژاد نسبتاً لږ شمېر مونډل کېږي، چې په ابتدايي ډول ژوند کوي.د سپین پوستکو د استوګنې اصلي ځای د همالیاد غرونو دلړیو لویدیځې سیمې او دهند نیمه وچه ده . افغانان،ایرانیان،بلوڅان، قفقازیان او روسان د سپین نژاد ښې بېلګې دي. همدارنګه سامي نژاد ه په عربستان، سوریه، اردن، اسرائیل، د ترکیې یوه برخه او کردستان کې استوګن دي د سپین غنم رنګه نژاد پورې اړه لري.

ج: تور نژاد: تور نژاد په استوایي سیموکې ژوند کوي، چې نژاد پېژندونکي هغوی ته نګریتو Negritos وایي. دغه تور پوستکي کوړې کوړې وېښتان لري چې سوچه بېلګه یې په سیلون،هند کې د همالیې د غره په جنوب کې، د ملاکا په ټاپو وزمه، د اندیمان او نیکوبار په ټاپوګانو کې تیت شوي دي. دغه خلک په نیمه ابتدایي حالت ژوند کوي او زیاتره یې په ځنګلونو کې استوګن دي چې زیاتره یې د همالیه د غرونو په جنوب کې استوګنه کوي.

د اروپا د لویې وچې نژادي ډلې:

د اروپا اوسیدونکي تقریباً ټول سپین پوستکي دي او په شمالي، ختیځ، الپي، دیناریکي اومدیترانه یي ډلو ویشل شوي دي. شمالي او ختیځ سپین نژاد برخې داستوګنې ځای سکندیناوي هیوادونه، انګلستان، د فرانسې شمال، المان، لهستان(پولینډ) د روسیې اروپایي برخه ده، الپي نژاد یې د اروپا په مرکزي او لویدیځو برخوکې استوګن دي. په داسې حال کې چې مدیترانه یي نژاد ځانګه یې غنم رنګه څېره لري د مدیتراني د سمندر ګي په شاوخوا هیوادونو کې ځای پر ځای شوی دي د اروپایي نژاد دیناریکي برخه په البانیه او دختیځې اروپا په ځینو هیوادونو کې ژوند کوي. لاپنیان د اروپا په ډېره شمالي برخو کې استوګن دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افریقا دلویې وچې نژادي ډلې:

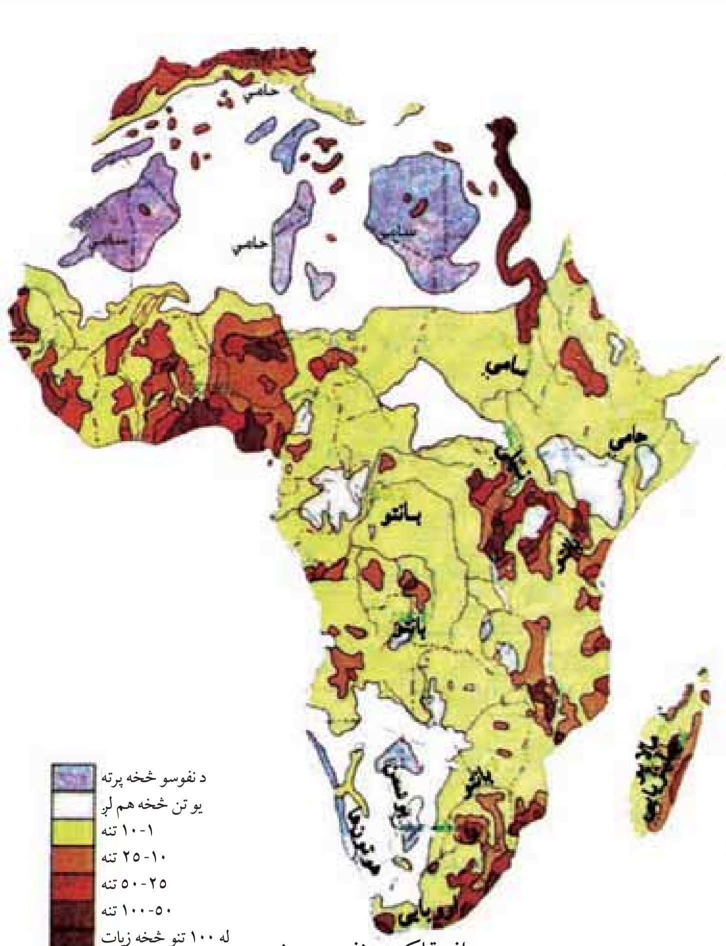

په افریقا کې د نفوسو ویش

د افریقا نژادي ډلې تور پوستان، عربان، بربریان، آسیایان او اروپایان تشکیلوي. تور پوستان دافریقا ۷۰ سلنه نفوس جوړوي، چې ټول یې د لویې صحرا په جنوب کې استوګن دي. تورنژاد هم په څلوروډلو ویشل کېږي: چې عبارت دي له بانتو، نیلوت Nelotes پیګیمي Pygmies بوشمن Bushmen او هوتن تت Hottentots څخه.

د دې هرې ډلې په څېره کې زیات توپیرونه لیدل کېږي.بانتو د افریقا دتورپوستا نو ډېره لویه ډله ده چې د افریقا په لویدیځ کې په تیره بیا ددې سیمې دساحل په اوږدو کې په مرکزي افریقا کې، په ختیځ او جنوب ختیځ برخو کې او د مادغاسکر په ټاپوکې ژوند کوي.

د هغوي د بدن پوستکی قهوه اي، پلنه پزه، ډبلې شونډې او کوږې کوږې ويښتان لري.

نیلوت خلک جګه ونه لري(۱۸۳سانتي متره) چې په سوډان، یوګندا او کینیا کې ژوند کوي.

پیګمیان په استوایي ځنګلونو کې استوګن دي. ونه یې ټیټه ده (لوړوالي یې ۱۴۷ سانتي مترو پورې رسېږي).

بوشمن او هوتن تت ټیټه ونه لري او د کالاهاري ددښتې په شاوخواکې ژوند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربان او بربران د لويې صحرا په شمال کې استوګن دي. عربان غنم رنګه دي او تو ر وېښتان لري د افريقا په شمال لويديځ کې سپين پوستکي بربر قبيلې ژوندکوي چې په نسل کې داسپانيې اوايټاليې له خلکو سره ورته والی لري. نو له همدې امله د الجزاير، تونس اومراکش هېوادونو، خلك د بربر دهېوادونو په نوم يادوي.

سپين پوستکي اروپايې مهاجر، له استعمار څخه وروسته په افريقا کې تيت شول.د تمر کز اصلي ځاي يې په شمال لويديځ کې (المغرب) اوپه جنوب کې (جنوبي افريقا او زمبابوي)دي. همدارنګه په کينيا او زاير کې هم ژوند کوي، مهاجرآسيايان له اروپايانو څخه زيات دي. هنديان په جنوبي افريقا، کينيا او يوګنداکې استوګن دي. د مورشس د ټاپوګانو نفوس زياتره هنديان دي.د ماد غاسکر زياتره نفوس مالايي يان او پولينزي يان دي.

د امريکادلوې وچې نژادي ډلې:

د امريکا زيات اوسېدونکي سپين پوستکي ياګډ نژاد څخه دي.د امريکا د لويې وچې اصلي اوسېدونکي سور پوستکي دي. چې په اصل کې د زېړ نژاديوه برخه ده، چې د مذهبي عقيدې له مخې خپل مخ اوېښتان په نکريزو سره کوي.شمېر يې په شمالي امريکا کې ډېر محدود دی، خو په مکسيکو او السلوادور کې د نفوسو اصلي عنصر ګڼل کېږي، د بوليويا، ګوايتمالا، اکوادور، پيرو ا و پاراګوای د لوړوسيمو نيم نفوس سور پوستکي دي. د امريکا په لويه وچه کې د سپين پوستکو دزياتوالي لامل د نړۍ له بېلا بېلو هېوادونو څخه امريکاته د

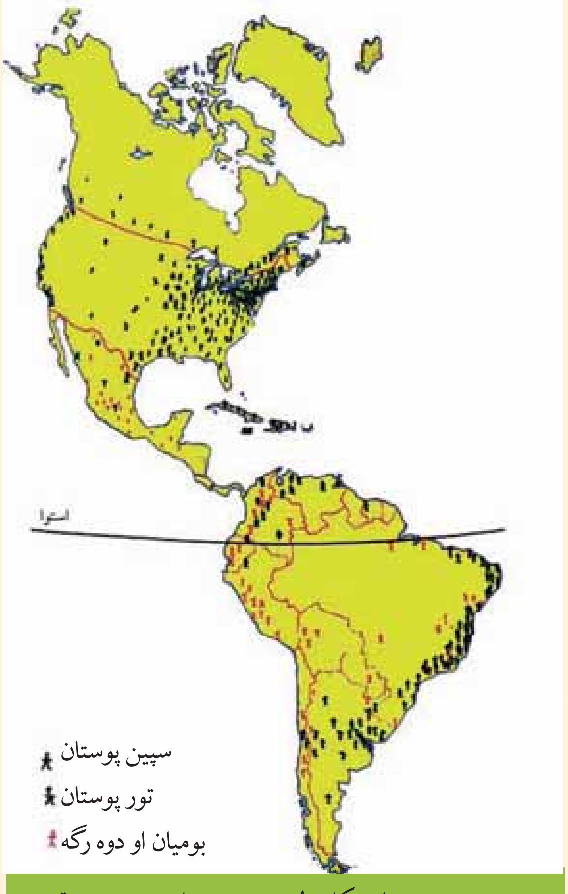

د امريکا په لويه وچه د نژادونو د وېش نقشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین پوستکو مهاجرت ګڼل کېږي زیړ پوستکو له چین او جاپان څخه دې لویې وچې ته مهاجرت کړی دی. تور نژاد د غلامی اوغلامانو د خرڅلاو د رواجولو په پایله کې امریکاته له افریقا څخه راوړل شوي دي. له پورتوریکو، کیوبا او دومنیکن پرته نور ټول ټاپوګان د توریوستکو د استوګنې سیمې ګڼل کېږي او د ونزویلا،سورینام، فرانسوي ګیانا او پانامې کې تور پوستکي ژوند کوي.

دوه رګه اوګډ نژادونه د سپین پوستکو او تور پوستکو د ودونو په پایله کې (مولات Mollstes) اوتور پوستکو او سور پوستکو د وادوکولو په پایله کې زانبوسZanbus)) د څلورنیمو پېړیو په اوږدو کې را منځته شوي دي، زیاتره دغه نژادونه د مرکزي او جنوبي امریکا په هېوادونوکې ژوندکوي. په اقیانوسیه کې زیات نفوس سپین پوستکي اروپایی مهاجرین دي. یو لږ شمېر تور پوستکي او زیړ پوستکي او دوه رګه نژادونه هم شته.

د استرالیا نژادي ډلې:

د اروپایانو له مهاجرت څخه مخکې په استرالیا کې ۵۰۰ تور پوستکې قبیلې مېشتې وی چې د خلکوشمېرېې څه ناڅه شپیته زرو تنو ته رسیده. د استرالیا اروپایي کېدنه له (۱۸۳۰) م کال څخه وروسته د اروپایانوله مهاجرت سره پیل شوه. لومړني مهاجرین یې هغه محکومین وو چې دهېواد د پرېښودو په جزا محکوم شوي وو. اوس ددې لویې وچې د دوه رګه وو نفوس اکثریت جوړوي. د هغې لامل داوه چې سپین پوستکې ښځه حاضره نه وه چې دې ټاپوګانو ته مهاجرت وکړي ، نو له همدې امله یې له بومي ښځو سره یې ودونه وکړل او ګډ نفوس یې را منځته کړ.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او یو له پوښتنو څخه دې دیو اوبل په مشوره ځواب برابر کړي او دډلې استازي دې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي.

۱- د نقشې له مخې په نړۍ کې د سپین نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د نقشې له مخې په نړۍ کې د زېړ نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړې.

۳- د نقشې له مخې د تور نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړې.

۴- د زېړ نژاد خصوصیت ولیکئ.

۵- ګډ نژاد څه ته وایي او دغه نژاد د نړۍ په کومه لویه وچه کې زیات دی.

پوښتنې:

لاندې تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ.

۱- د آسیا د لویې وچې اکثریت نفوس ....تشکیلوي.

۲- د اروپا اکثریت نفوس........نژاد، د افریقا...........نژاد تشکیلوي.

۳- د تور پوستکو او سپین پوستکو دوادو کولو په پایله کې...........ګډ نژاد را منځته شو.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د اروپایي سپین نژاد غنم رنګه برخه د نړۍ په کومو هېوادونو کې ژوند کوي.

۲- د افریقاد لویې وچې دنژادي ګروپونو نومونه واخلئ.

۳- سور نژاد ځانګړتیا وې بیان کړئ.

۴- ګډ نژاد څه ته وایي او دغه نژاد زیاتره په کومه لویه وچه کې شتون لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

مهاجرین په کومو لویو وچو کې د نفوسو د زیاتوالي سبب شوي.

ددې مطلب لاندې مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکې ساعت کې په ټولګي کې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

۶- ۱ د نړۍ د مهمو دینونو په هکله څه پوهېږئ؟

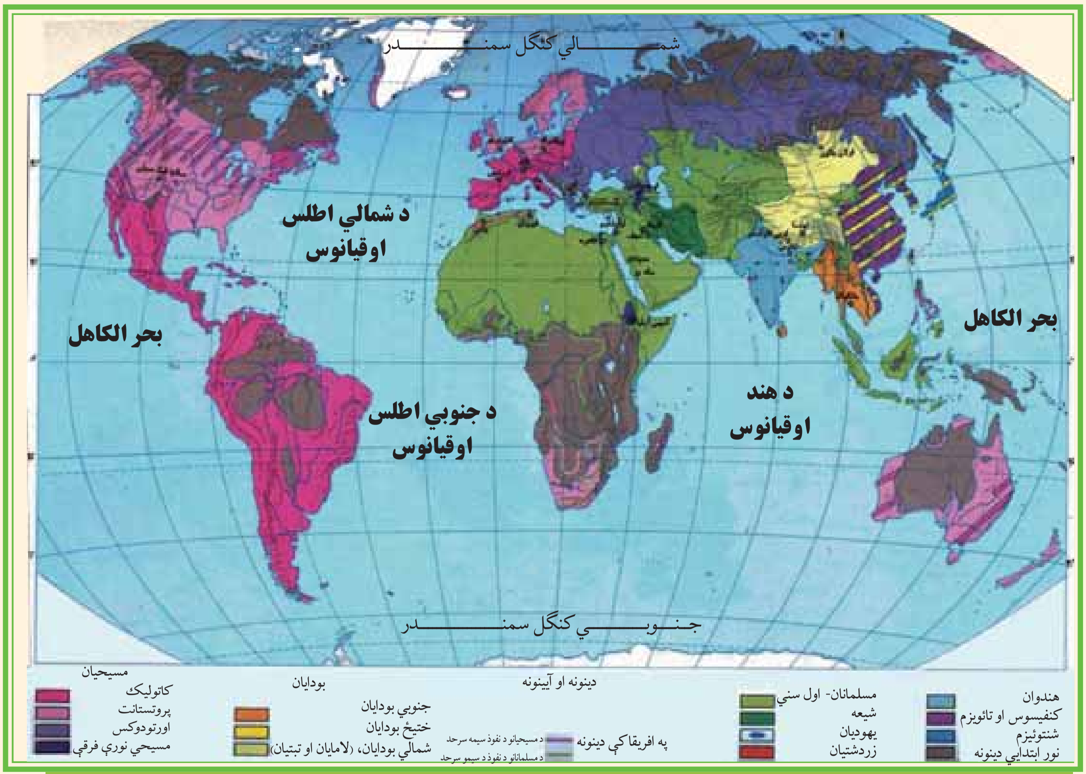

پاسنی نقشه په غور ولولئ او و وایاست چې په نړۍ کې کوم دینونه زیات پیروان لري؟

دین د انسانانو د فرهنګ ډېر مهم عنصر دي. هر یو دین له یوه ټاکلي ځای کې منځته راغلي دي او وروسته نورو سیموته خپور شوي دي. دینونه معمولاً له سیاسي، نژادي، ژبني او اقتصادي سرحدونو څخه اوړي او د نفوذ ساحه یې له پورتنیو لاملونو څخه د هیڅ یو تابع نه ده، دینونه دپیروانو د عقیدې له مخې په لاندې برخو وېشل کېږي:

۱. **انیمزم** Animism **یا د طبیعي پدیدو د عقیدو پیروان**: انیمزم د انسانانو له لومړنیو آیینونو څخه ګڼل کېږي، د دې آیین پیروان وایي چې ټول شیان او جمادات روح لري. ددې آین پیروانو په تیرو وختونو او دوروکې په تیره بیاله تاریخي دوري څخه مخکې، طبیعي په تیره بیاحیرانوونکي (خارق العاده) شیانو او پدیدوته د خدایي خاصیت قایل و، لکه بریښنا، تندر، رو ښنایي، طوفان، باران او داسې نور د ماورای طبیعت قدرت په صفت پیژندل. دغه آیین اوس په قطبي، بیاباني او لېرې پرتو ځنګلي سیمو کې په تور پوستو او زېړ پوستو خلکو کې لیدل کېږي.

۲. **د ارباب الانواع د عقیدې پیروان**: ددې عقیدې پیروانو باور درلوده چې هره حادثه او پدیده جلا خدای لري. دغه آیین دیونان له مدنیت څخه پیل شوی دی او د روم د مدنیت په وخت کې اعلی درجې ته ورسیده لکه د اورغورځوونکي (اتشفشان)خدای، د بریښنا او تندر خدای، دسمندرونو خدای، د ستورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای، د باران خدایاو داسې نور.

۳. د اسماني دينونو پېروان: دغه دينونه زياتره اخلاقي اړخ لري او د خدای(ج) عبادت کوي. چې د هغې د لارښوونې له پاره يې بيلابيل پيغمبران درلودل لکه يهوديت، مسيحيت او اسلام چې ترټولو کامل دين د اسلام مقدس دين دی.

له بېلابيلو دينونو څخه د خلکو پيروي ځينې وختونه په ټولنيز چاپيريال کې د زياتو توپيرونو سبب ګرځي. مثلاً هندوان د غوايي غوښه نه خوري او د غوايي غوښه خوړل په کې منع دي. د هغوی د ژوندانه په قلمرو کې د غوايي د غوښې د خرڅلاو مرکزونه، نه ليدل کېږي. همدارنګه مسلمانان او عيسويان چې خپل مړي ښخوي. د هغوی د ژوندانه په ساحه کې هديرې ليدل کېږي. په هغو ځايونو کې چې هندوان اوسيږي، نو هلته د مړو د سوځيدو ځايونه ليدل کېږي، ځکه چې هغوی خپل مړي سوځوي.

د رخصتۍ ورځې هم په بيلابيلو دينونو کې تو پيرلري، چې په اقتصادي فعاليتونو او نورو کارونو اغېزلري. دبيلګې په ډول په اسلام کې د جمعې ورځ او په عيسويت کې د يکشنبې ورځ رخصتي وي. په اسلامي سيمو کې د معمارۍ ځانګړی سبک شتون لري او کورونه د حريم ټاکلي ځايونه لري. جماتونه ګلدستې، رواقونه، منارونه او ګنبځې په اسلامي هيوادونو کې ځانګړی سبک لري چې په عيسويت کې داډول سبک نه ليدل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو و ويشئ. هره ډله دې دنړۍ ددينونو په نقشه کې دانميزم، ارباب الانواع او آسماني دينونو دعقيدو دنفوذ ساحه، په نښه کړي اوهره ډله دې راټول شوي معلومات خپلوټولګيوالو ته وښيي.

پوښتنې:

لنډ ځوابونه ورکړئ :

۱. دنړۍ دينونه په عمومي ډول په څو برخو ويشل شوي دي؟
۲. اينميزم څه ډول مذهب دی؟
۳. ارباب الانواع له انيميزم سره څه تو پير لري؟
٤. کاملترين دين کوم يو دی؟
۵. په يوه سيمه کې د يو ځانګړي فرهنګي سيمي په را منځته کيدو کې د مذهب د آيين اغيزي واضح کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

دنړۍ د دينونو او آيينونو نومونه واخلئ او دين او آيين ترمنځ تو پيرونه واضح کړئ.

الف: داسلام سپیڅلی دین

دنړۍ د اسلامي هیوادونو په هکله څه پوهیږئ؟

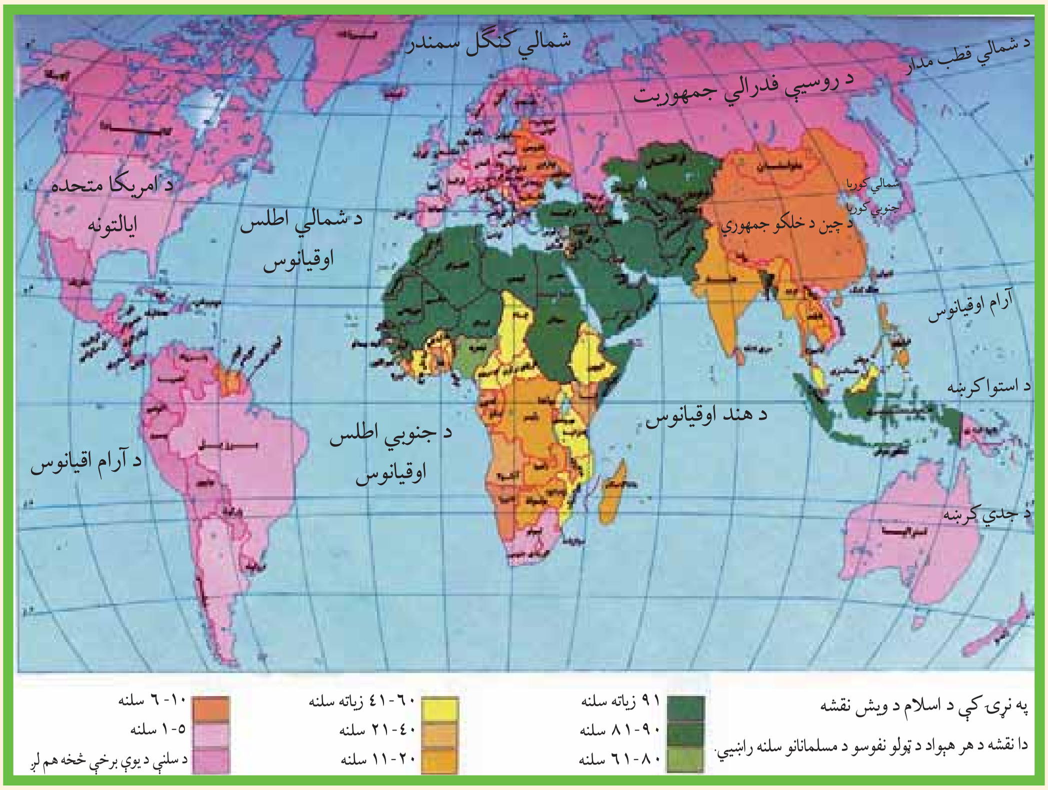

پو رتنی نقشې ته ځیرشئ او و وایاست چې زیات اسلامي هیوادونه دنړۍ په کومه لویه وچه کې پراته دي؟

د اسلام سپیڅلې دین د الهي و حدانیت او ټولنیز عدالت په بنسټ ولاړدی، چې د حضرت محمد(ص) په بعثت او دقرانکریم په نازلیدو سره په مکه مکرمه کې انسانانو ته وړاندې شو.

کله چې حضرت محمد(ص) له مکې معظمې څخه مدینې منورې ته هجرت وکړ، له هغې څخه وروسته داسلام مقدس دین په ډیره چټکۍ خپورشو اود ختیځ اولویدیځ په افکارویې زیاتې او دایمي اغیزې وکړې. زیاتروخلکو دقناعت اوښه والي له مخې اسلام و منه او نوریې هم اسلام ته دعوت کړل نو ځکه په ډیره لږموده کې په پراخه ساحه کې خپورشو.

اوس دنړۍ په ټولو هیوادونو کې اسلامي دعوت په یوه ډول یا بل ډول وجود لري.

نن ورځ مسلمانان د ځمکې په پراخه ساحه کې استوګن شوي دي. تقریباً د نړۍ د نفوسو پنځمه برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان دي. د آسیالویه وچه دنړۍ د مسلمانانود استوګنې لومړنۍ سیمه ده. ددې لویې وچې اسلامي هېوادونه په منځني ختځ،منځنی آسیا، جنوبي او جنوب ختیځې آسیا کې پراته دي. د دې اسلامي هېوادونو د خاورې پراختیا ۱۵ میلیونه کیلومتره مربع او نفوس یې د آسیا د لویې وچې د نفوسو دریمه برخه جوړوي. په آسیا کې ۲۷ هېوادونه مسلمانان دي چې د هغو څخه د ۱۸ هېوادونو رسمي دین اسلام دی.

د یادونې وړده چې د اسلام سپیڅلی دین د آسیا په جنوب ختیځ کې(اندونیز یا کې) د هند ګجراتي او ایراني سوداګرانو په ۱۳ پېړۍ کې له سوداګرۍ سره یوځای د اسلام دین هم خپورکړ، ترڅو چې د وخت حاکمانو هغه ومانه او دهغه د خپرولوله پاره یې هڅې وکړې. نن ورځ ددې سیمې زیات مسلمانان په اندونیزیا، مالیزیا، بروني او فلیپین کې استوګنه لري.

د افریقا لویه وچه د اسلام دویم مرکز ګڼل کېږي.د افریقا په لویه وچه کې د مسلمانانو داستوګنې سیمه ددې وچې په شمال کې پرته ده دغه ناحیه د مدیترانې د سمندرګي په جنوب کې د سواناد تحت استوایي سیمې، په ختیځ کې د سره سمندرګي او په لویدیځ کې د اطلس د سمندر پورې غزېدلې ده. په نورو افریقایي هېوادونوکی په مختلفو فیصدۍ استوګن دي.

د اروپا او امریکا په لویه وچه کې د پاملرنې وړشمېر مسلمانان اوسېږي. د اروپا په لویه وچه کې په البانیې، بوسني او هرزګوني او په امریکا کې سور ینام په دواړو لویو وچو کې اسلامي سیمې ګڼل کېږي.

د ۲۰۰۰ میلادي کال د احصایې له مخې په ۶۳ نورو هېوادونوکې هم له ۱-۳۸ سلنه پورې مسلمانان ژوند کوي. اوس په نړۍ کې داسې هېواد نه شته چې هلته مسلمانان نه وي د زیاتو معلوماتو لپاره د دې لوست اړوند جدول ته مراجعه وکړئ.

د اسلامي نړۍ هېوادونه د اقتصاد او نفوسو له پلوه یوډول نه دي، خو په ځینوکارونو کې ګډې موخې لري. اسلامي زیات هېوادونه د طبیعي منابعو له مخې لکه نفت، طبیعي ګاز، د ډبروسکاره، مس، ربړ او داسې نورو له پلوه ډېر شتمن دي. د نړۍ په ۶۵,۵ سلنه د نفتو زېرمې د فارس په خلیج(په عرب خلیج) کې پرتې دي. د همدغوسرچینود شتون له مخې د نړۍ د استعمارګرانو د پام وړګر ځیدلي دي. په همدې ډول زیات اسلامي هېوادونه د استعماري هېوادونو د لاس وهنې اود متخصصینو د نشتوالي له مخې له خپلو منابعو څخه هم ګټه نه شي اخېستلای. په همدې دلیل په ارزانه بیه د لومړنیو اوموتوکو دسر چینو(منابعو) محصولات صادروي او په مقابل کې په لوړه بیه له پرمختللو هېوادونو څخه کالي واردوي. د اقتصاد له پلوه په شتمنو هېوادونو پورې تړلي دي.

لاندنې جدول ۲۰۰۰ میلادي کال د احصایې له مخې ترتیب شوی دی

اضافي معلومات

گڼه	دآسیا په لویه وچه کې	دمسلمان شمیر په سلنه	رسمي دین	گڼه	د افریقا د په لویه وچه کې	دمسلمان شمیرنه په سلته	رسمي دین	گڼه	د اروپا لویه وچه	د مسلمان شمیرنه په سلنه
۱	افغانستان	۹۹/۶	اسلام	۱	الجزایر	۹۹,۷	اسلام	۱	اذربایجان	۸۴
۲	اردن	۹۳,۵	اسلام	۲	تانزانیا	۳۵		۲	الباني	۳۸,۸
۳	ازبکستان	۷۶/۲	-	۳	تونس	۹۸,۹	اسلام	۳	بسینیا و	۴۳
	اندونیزیا	۷۶/۵	-		جیبوتي	۹۴,۱			هرزگونیا	
۴	امارات	۸۲/۷	اسلام	۴	چاد	۵۹				
۵	متحدعرب		اسلام	۵	سنیگال	۸۷,۶			د امریکا د	
	ایران	۹۹/۲	اسلام	۶	سودان	.۷۰/۳			لویې وچې	
۶	بحرین	۸۲/۴	اسلام	۷	سومالي	۹۸/۳	اسلام	۱	هیوادونه	
۷	برونی	۶۴/۴	اسلام	۸	سیرالیون	۴۵,۹			سورینام	۱۹/۶
	بنگله دیش	۸۵/۸	اسلام	۹	ساحل عاج	۳۸/۶				
۸	تاجکستان	۷۸/۶	-	۱۰	صحرا	۱۰۰	-			
۹	ترکمنستان	۸۷/۲	-		کومورو	۹۸				
۱۰	ترکیه	۹۷/۴	-	۱۱	گامبیا	۸۶,۹				
۱۱	پاکستان	۹۶	اسلام	۱۲	گینه	۶۷,۳				
۱۲	سوریه	۸۶/۲	-	۱۳	گینه بسیاو	۳۹,۹	-			
	فلسطین	۸۷/۷	اسلام	۱۴	لیبیا	۹۶,۱	اسلام			
۱۳	قزاقستان	۴۲/۲	-		مالي	۸۲	اسلام			
۱۴	قرغزستان	۶۰/۸	-	۱۵	مصر	۸۴,۴	اسلام			
۱۵	قطر	۸۲/۷	اسلام	۱۶	المغرب	۹۸,۳	اسلام			
۱۶	عربستان سعودي	۹۴	اسلام	۱۷	موریتاني	۹۹,۱	اسلام			
۱۷	عراق	۹۶	اسلام	۱۸	نیجیر	۹۰/۷				
۱۸	عمان	۸۷/۴	اسلام	۱۹	نیجریا	۴۵/۹				
	کویت	۸۳	اسلام		ولتای علیا	۴۸,۶				
۱۹	لبنان	۵۵/۳	-	۲۰	(بورگینافاسو)					
۲۰	مالدیو	۱۰۰	اسلام	۲۱	ارتیریا	۵۰				
۲۱	مالیزیا	۶۰/۴۵	اسلام	۲۲						
۲۲	یمن	۹۸/۹	اسلام	۲۳						

په برما، سریلانکا او فلپین کې یوزیات شمېر مسلمانان ژوند کوي او دهند دنفوسو ۱۲ سلنه مسلمانان دي.

د اسلامي نړۍ دکنفرانس غړي ۵۷ هیوادونه دي چې ۲۵ هیوادونه يې په اسیا ، ۲۷ هیوادونه يې په افریقا ۳ هیواودونه يې اروپا او ۲ هیوادونه يې په امریکا کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو کې تنظیم شي او هره ډله دې د نړۍ په ټولو لویو وچو کې د اسلام د دین د خپریدو د علتونو په هکله پخپلو منځو کې مباحثه وکړي او د ډلې استازی دې بحث پایلې په ټولګي کې وړاندې کړي. ښوونکی دې د بحث پایلې له خپل معلومات سره یوځای کړي او زده کوونکو ته دې توضیحات ورکړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. د اسلام د دین بنسټ په څه شي ولاړ دی؟

۲. په حضرت محمد(ص) لومړنۍ وحی څه وخت او په کوم ځای کې نازله شوه؟

۳. ولې اسلامي هېوادونه دنړۍ د استعمارګرانو د پاملرنې وړدي؟

سم ځواب په نښه کړئ:

۱. د آسیا د جنوب ختیځ په کوم هېواد کې د نړۍ ډېر زیات نفوس ژوند کوي؟

الف: مالیزیا ب:اندونېزیا ج:بنګله دیش د:افغانستان

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له ورکړ شوي نقشې او د نړۍ د اسلامي هېوادونو دلست څخه په ګټې اخیستنې د اسلامي هېوادونو بې نومه نقشه کاپي او بشپړه کړئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې دلویو وچو په بیلوالی ټولګي کې وړاندې کړئ.

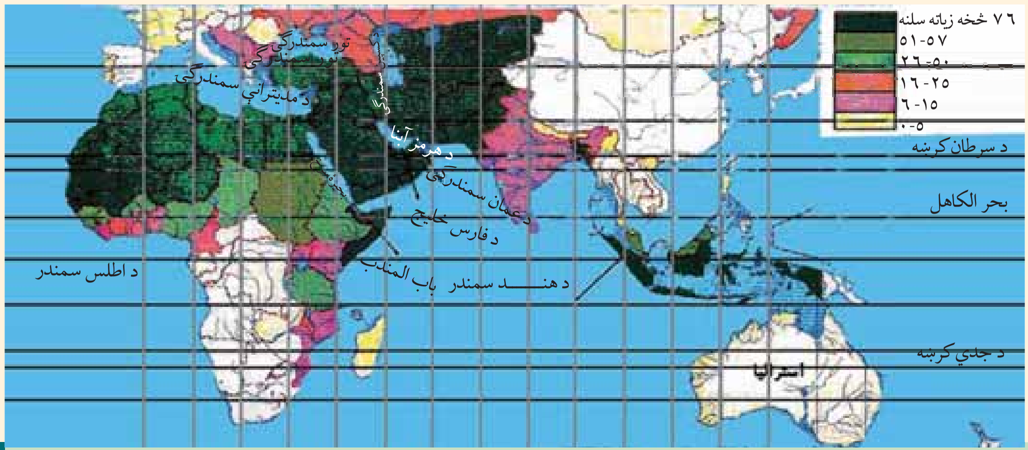

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب -د مسيحيت د دين په باب څه پوهېږئ؟

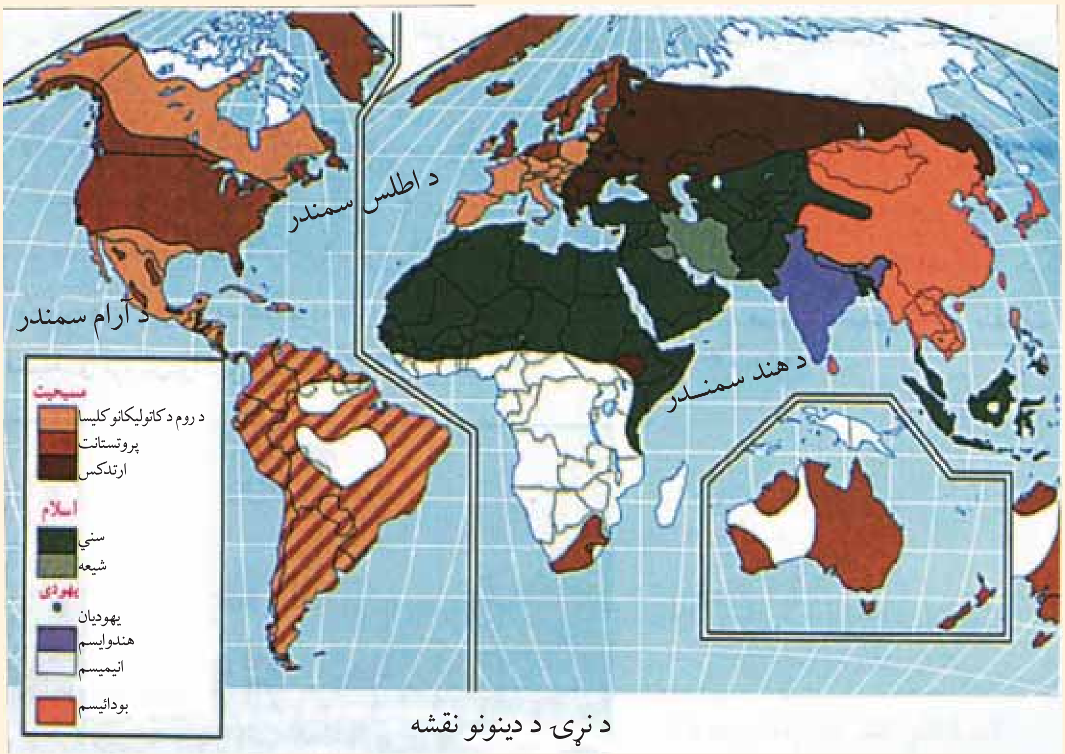

د نړۍ د دينونو نقشه

پورتنی نقشي ته وګورئ او وواياست چې د عيسويت د دين د پيروانو د نفوذ سيمې د نړۍ په کومو لويو وچو کې پرتې دي؟

عيسويت د آسماني نړيوالو دينونو له جملې څخه دی چې زيات پيروان لري او د لومړۍ ميلادي پېړۍ په لومړيو کې څرګند شوی دی او د دويمې ميلادي پېړۍ په پاي کې په ډېره چټکۍ يې پراختيا موندلې ده. دغه دين لومړی د حضرت عيسی (ع) بن مريم په واسط په فلسطين کې خلکوته ور وپېژندل شو. څرنګه چې حضرت عيسی(ع) پلارنه درلوده، نو ځکه د عيسی (ع) بن مريم په نوم يا د شوی دی.

پيروان يې دهغه د پيدايښت په هکله ډېرې نظريې لري. آن داچې ځنې هغه د الوهيت په درجه کې هم ګوري. له همدې امله دنن ورځې عيسويت له توحيد څخه منحرف شوی او شرکونو او زياتو خرافاتو په کې ځای نيولې دی عيسويان په تثليث عقيده لري يعنې په دريو خدايانو باورلري: خدای،خدای زوی(عيسی بن مريم) او روح القدس يا مريم.

حضرت عيسی(ع) د بني اسرائيلو په انبياوو کې وروستنی پيغمبر دی او د حضرت عيسی(ع) او حضرت محمد(ص) دپيدايښت ترمنځ بل پيغمبر نه دی رالېږل شوی. حضرت عيسی(ع) پخپل ژوند کې واده نه دی کړی او نه يې د استوګنې له پاره کور جوړ کړی دی.

د مسیحیت دین د لومړی کنستاتین په وخت کې له ۳۰۶ څخه تر ۳۳۷ میلادي کلونو پورې رسمي دین او کلیسا د روم د امپراطور د حکومت د مستقیم نظارت لاندې و او قوانین یې له مسیحیت سره موافق کړل، د سان پیترو لومړنۍ کلیسا په اوسني واتیکان کې جوړه شوه.

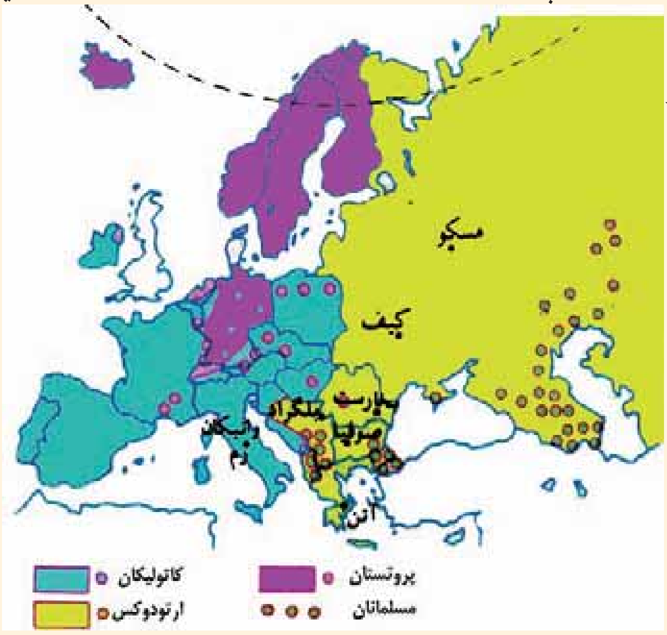

د مسیحیت د دین دسترو څانګو په باره کې څه پوهېږئ؟

د عیسویت مذهب په ۲۵۰ مذهبي فرقو ویشل شوی دی چې له هغې جملې څخه یې دري غوره برخې په لاندې ډول دي:

۱. **کاتولیک**: د کلي اوعمومي په معنادی. دغه اصطلاح دهغې پخوانۍ کلیسا په باره کې چې په نورو څانګو ویشل شوی نه وه او درومي کاتولیک په نوم یادیده، استعمالیده. د کلیسا په راس کې پاپ و. په لاتیني ژبه کې د پاپ اصطلاح د پلاریه معناده.

د روم اسقف د دغې برترۍ له مخې په ټولې مسیحي نړۍ باندې د مستقیم او مرکزي کنترول مدعي شو. د کاتولیکانو له نظره پاپ له ټولو ګناهونو، تیروتنو او اشتباګانو څخه مصئون دی. د کلیسا کار کوونکي باید واده ونه کړي. دغه مذهب په لومړۍ درجه په ایتالیه، بلجیم، فرانسه، اسپانیه، پرتګال او په ځانګړې توګه په لاتیني قوم کې او په دویمه درجه د اتریش، پولینډ، مجارستان، چک، سلواک، کرواتي او سلواني (پخوانۍ یوګو سلاویا) او اقلیتونه یې د بریتانیا په اتحادیه او نورو اروپایي هېوادونو کې په سترګو کېږي.

۲. **ارتودوکس** Orthodox: د کامل او صحیح په معنادی. د روم امپراطوري په ٤٧٦ میلادي کال کې په دوو ختیځو او لویدیځو برخو وویشل شوه. په همدې دلیل کلیسا هم د لویدیځ روم په کلیسا(کاتولیک) او یوناني ختیځ روم(ارتودوکس) وویشل شوه. دلویدیځ روم کلیسا هڅه کوله چې خپل نفوذ په سلاویانو(بلغارستان) کې پراخه کړي. دغه عمل د ختیځ روم کلیسا ناراضه کړه.

په همدې ډول مسلمانانو دیرموک په جګړه کې د حضرت عمر(رض) د خلافت په دوره کې ٦٢٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال کې ختیځ روم ته ما ته ورکړه او د سوریې او فلسطین سیمې یې ازادې کړې. د امویانو د خلافت په دوره کې ترکیه هم د مسلمانانو په لاس کې ولویده. د روم امپراطور دریم لیوي د اسلام د دین د نفوذ دمخنیوي لپاره ځیني مذهبي اصلاحات یې عملي کړل. په ۷٦٦ میلادي کال کې فرمان صادر شو چې د هغه له مخې دانځورونو او تمثالونو نصبول په کلیسا کې منع شول. دغه عمل یې یو ډول بت پرستي وګاڼه. دغه عمل په ختیځې او لویدیځې اروپا کې عکس العملونه رامنځته کړل. په ختیځ روم کې د نظامي قوې په زور عملي شول، خو د روم په ښارکې دریم پاپ ګری ګورس مذهبي شورا جوړه کړه او فتو ایې صادره کړه چې هر څوک چې په کلیسا کې تصویرونو او تمثال ته احترام نه کوي د ایمان له دایرې څخه خارجیږي.

د دې دواړو مذهبي فرقو ترمنځ لوی اختلاف په لاندې ډول دی:

۱. ارتودوکس په قطعي ډول د دې اصل مخالف دي چې د روم پاپ د مسیحي کلیسا په ټولو ټولنو عمومي ریاست ولري.

۲. د روم پاپ معصوم نه دی، باید په ایماني او اخلاقي مسایلوکې تیروتنې ونه کړي. د ارتودوکس د کلیسا کارمندان په واده کولو کې خود مختار دي.

د روسیې، صربستان، رومانیه او یونان زیاتره خلک او په عمومي ډول پر سلاویانو کې د ارتودوکس مذهب زیات پیروان لري.

۳. **پروتستانت**protestant: د اعتراض کوونکي په معنادي.

کاتولیکي کلیسا چې زیاتره دشکوه او جلال پسې ګرځیده نو د خپلو اړتیاوو دپوره کولو لپاره یې د ګناهونو د بخښنې پاڼې اولوحې خر ځولې او روحاني مقام یې د پیسو په مقابل کې پلورلو. آلمان کې مارتین لوتر روحاني(۱٤۸۳- ۱٥٤٦ میلادي کال پورې ژوندي و د اعتراض لاندې را وستل په ۱۵۱۷ میلادي کال د اکتوبر په ۳۱ اعتراضیه لیک چې ۹۵ مادې یې درلودې ولیکه.په ۱۵۳۴میلادی کال کې انجیل د لاتینې ژبې څخه چې مذهبي ژبه وه په آلماني ژبه و ژباړل شو او د انجیل لوستل اسانه شول. نوزیاتره خلک د لوتري کلیسا پلویان شول. چې شرایط یې اسانه وو او ډېر لږ یې شعایرو او رسم و رواجونو ته پاملرنه کوله دغه مذهب دلو تریسم په نوم هم یادیږي.

د پروتستانت څانګه په اروپا کې په جرمني قومونو کې زیات پیروان لري.ددغه مذهب پیروان په فنلند، سویډن، ناروې، ډنمارک، انګلستان، هالند، المان، اتریش او دسویس، چک، سلواک د هېوادونو په یوه برخه کې او هم د اروپا په نورو هېوادونو کې ځیني کوچنی لږه کی ژوند کوي.

د جغرافیایي لویو اکتشافاتو څخه وروسته، په ۱٦میلادي پیړۍ کې چې اروپایانولوېې استعماري

(c) ketabton.com: The Digital Library

امپراتوري جوړې کړې، نو په ټوله نړۍ کې يې خپل فرهنګ او مذهب خپور کړ. اوس د اروپا په ټولو پخوانيو مستعمروکې په بيلابيلو سلنو ددې دين پيروان شته د مثال په ډول د ټولو جنوبي او منځنۍ امريکا د هېوادونو مذهب کاتوليک او د شمالي امريکا د هېوادونو پروتستانت او کاتوليک دی. په همدې ډول هغه افريقايي هېوادونو کې چې يو وخت د اروپا د استعمار لاندې وو دغه مذهبونه شته. ښه مثال يې جنوبي افريقا، ايتوپي او دګينې د خليج ساحلي هېوادونه دي.

د اسيا او اوقيانوسيې د پخواني استعمار لاندې هېوادونو کې په مختلفو سلنو ددې مذهب پيروان شته دي. سره له دې هم عيسوي دين د جنوبي امريکا په دريوو هېوادونوکې(ارجنټاين، بوليوي او پيرو) په يو افريقايي هېواد(ليسوتو) او په دريوو اروپايي هېوادونو (مالټ، ناروې او واتيکان) کې د هېوادونو رسمي دين ګڼل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې په نړۍ کې د عيسويت د دين د خپريدو دلاملونو په هکله پخپلو منځوکې بحث وکړي او دکار نتيجه دې د ډلې استازی خپلو ټولګيوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

١. د عيسويت دين ولې په دې نوم يادېږي؟

٢. دبني اسرا ئيلو په نبيانوکې وروستنی نبي څوک و؟

٣. د حضرت مسيح(ع) دزېږېدنې په هکله خپل معلومات وړاندې کړئ

٤. د عيسويت د دين مهمې څانګې کومې دي؟

٥. د کاتوليکي او ارتودوکس د کليسا وو ترمنځ تو پير څه دی واضح يې کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د اروپا له لويې وچې څخه د باندې دعيسويت د دين دخپريدو په هکله تبصره وکړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج -د تائوییزم taoism او شینتو ییزم shIntoism آینونوپه هکله څه پوهېږئ؟

د نړۍ د ادیانو نقشه په (۱۲۳) مخ کې ولولئ او د تائوییزم او شینتوییزم د آیین ساحه په کې په نښه کړئ.

تا ئو په چیني ژبه کې د لارې او طریقې په معنادی دغه ښوونځی یا مکتب د چین په لوی فیلسوف لاوو تزو او یا لاووتان پورې اړه لري. یو افسانوي سړی چې د څېړني او مطالعې خاوند و، د هغه د ژوندانه د سرگذشت په هکله کوم معلومات په لاس کې نه شته. آن داچې د موجودیت حقیقت یې هم له پوښتنې لاندې دی.

داسې روایات شته چې دغه شخصیت د چو په ایالت کې له میلاد څخه مخکې په ۶۰۴ کال کې نړۍ ته راغی او ځینې دهغه د زیږون نېټه له میلاد څخه مخکې ۵۰۷ کاله بولي.

د تائوییزم فلسفه دکنفسیوس له عصرڅخه په چین کې مخکې ده.

د چین قوم او ملت په دغې عقیدې ولاړ دی. د تائوییزم آیین په ۱۶۵ میلادي کال کې د هوان له خواد هان د لړۍ خاقان په واسطه رسمي شو او دهغه په نوم یې معبد جوړکړ، خو دومره زیات پرمختګ یې ونه کړ. د تانګ د لړۍ بنسټ اېښودونکي په ۶۱۸ میلادي کال کې په هغه ایمان راوړو. له دې څخه وروسته تائوییزم په ساز مانې بڼه رسمي دین شو.

- شینتوییزم په لغت کې(د خدایانو د لارې) په معنادی او د جاپان د خلکوآیین دی.

ددې آیین له مخې زیات شمېر خدایان شته، چې امپراطور هم د خدایانو له ډلې څخه شمېرل کېږي. دغه آیین د جاپان له میلاد څخه په مخکې تاریخ پورې اړه لري.

جاپانیان باورلري چې له جاپانیانو څخه پرته، نور باید په دې هېواد کې ژوند ونه کړي او چاپانیان هم باید په بل ځای کې مړه نه شي. جاپانیان خپله سیمه الهي هېواد بولي او نور هېوادونه ددې ځانګړتیاوو لرونکی نه ګڼي.

د شینتوییزم آیین د جاپانیانو ډېر پخواني آیین دی، چې وروسته یې دکنفسیوس او بودایي آینونو د اغېزو لاندې تحول وکړ. اوسنی بڼه یې اداب،عنعنات، د مقدسو ځایو زیارت، جشنونه او عمومي اخترونه دی. دغه مسألې په مذهبي اړخ غلبه لري. ددې آیین پیروان په جاپان او د ختیځې آسیا په زیاترو هېوادونو کې ژوند کوي

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په دوه نفري ډلو وویشل شي د تائوییزم او شنتوییزم د آینونو د فلسفې په غوره ټکو دې پخپلو منځوکې مباحثه وکړي او د بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱. د تائوییزم د آیین معناځه ده او دغه آیین په کوم هېواد کې رامنځته شو؟
۲. د تائوییزم آیین پیروان په کومو هېوادونوکې استوګنه لري؟
۳. د شنتوییزم د آیین معناځه ده او دغه ایین په کومو هېوادونو کې زیات پیروان لري؟
۴. د شنتوییزم د آیین له مخې د جاپانیانو نظرد خپل هېواد په باره کې بیان کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د تائوییزم او شنتوییزم د آیینونو په هکله خپل نظر په څو کرښوکی ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- بودايي او هندوييزم د آيينونو په هکله څه پوهېږئ؟

په (۱۲۳ او ۱۲۹) مخ کې د نړۍ دمذهبونو نقشه په غور ولولئ او ووایاست چې بودايي دين د نړۍ کومو هېوادونو ته پراختيا موندلې ده؟

بودايي Buddha آيين له ميلاد څخه پنځه پېړۍ مخکې رامنځته شو. د هغه موسس د سيدارتا په نوم يو شهزاده و چې په (۳۰) کلنۍ عمر کې يې په دې لار کې برياليتوب تر لاسه کړ او د گوتاما لقب ورته ورکړ شو څرنگه چې پوهې او حقيقت ته ورسيده نو بودا (عاقل او فيلسوف) ونومول شو.

بودا باور درلود چې انسان بايد خپل نفساني تمايلات شهوت او غضب و پېژني او هغه کنترول کړي. بودايي آيين ډېر پلويان او کتابونه لري چې له ټولو څخه يې زيات مقدس ترى پتيکا(درې ټوکرۍ گل) دی. نن ورځ ددې آيين ډېر پېروان په هند، جاپان، چين، مغلستان، تبت، برما،کامبوج، تايلينډ بوتان او د نړۍ په نورو سيمو کې ژوند کوي. مقدس ښارونه يې په هند کې بنارس او په تبت کې لهاسا دی. دغه آيين د کامبوج، بوتان او تايلينډ په هېوادونو کې رسميت لري. د يادونې وړده چې د بودا مجسمه لومړی په گندهارا(د جلال آباد په هډه کې) د کنشکا دحکومت په وخت کې په افغانستان کې جوړه شوې وه. وروسته په باميانو کې لويې مجسمې په غره کې وتوږل شوې اودبوديزم دزيارت کوونکو ډېرستر ځای گڼل کيده. ددې آيين له سترو فرقو څخه لامائييزم دی. لاماييزم د بوديزم ځانگړی بڼه گڼل کېږي او زيات قلمرو يې په تبت کې دی چې د کار واک يې د روحاني رئيس په لاس کې دی چې لاما نوميږی.

هندوييزم Hinduism يو ټولنيز مذهبي سيستم دی چې د ۱۵۰۰ ميلادي کال په شاوخوا کې يې په هندوستان کې رواج درلوده. نن ورځ د هند زياتره خلک ددې آيين پيروان دي.

ددې آيين ځانگړتيا دروح تناسخ دی. د هندوانو په باور هر انسان په نړۍ کې د خپلو نيکو او بدو عملونو مسؤول دی. د هغوی په باور که چېرې انسان خپل ژوند په سمه توگه سرته ورسوي، نو روح يې دبښه سرې جسم ته او که بدکاره اوسي نو روح يې د مجازاتو له پاره د بد سرې جسم ته آن داچې حيواناتو ته انتقالېږي او تر هغه وخته دې کارته دوام ورکوي تر څوچې انسان نيک کارونه سرته ورسوي.

هندوان بايد طبقاتي قوانين مراعات کړي او داسې باور ولري چې د هغو په رعايت سره بيا په دې نړۍ کې زېږېږي اود هوسا ژوند خاوندان به شي. د هندوانو آيين درې خدايان لري برهما(د موجوداتو خالق)، ويشنو(د موجوداتو د ساتنې خدای)او شيوا(د موجوداتو د له منځه وړلو خدای) ددې آيين مقدس کتاب ويدا (د برهمنيانو ودا Vda)نوم لري. دغه کتاب دهند دارياانو له پاره هم سپيڅلی(مقدس) دی، چې د سانسکريت په ژبه ليکل شوی دی. د هند ددې پخواني دين اصول مذهبي سرودونه او دستورونه گڼل کېږي. چې لرغونتوب يې له ميلاد څخه ۷ پېړۍ مخکې دی.

هندوييزم په کاست مذهبي طبقاتو باور لري، چې نوموړي طبقات له برهمنانو، ويشيا، کشتريا او شودرا څخه عبارت دي. چې د هرې طبقې مقام په ټولنه کې تاکل شوی دی د پاملرنې وړنقطه داده چې دنړۍ ټول لوی دينونه او آيينونه د آسيا په لويه وچه کې څرگند شوی دی او د نړۍ نورو سيموته خپاره شوي دي. هر دين او آيين په بيلابيلو فرقو ويشل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دبودیزم او هندوییزم د آیینونو په غوره ټکو بحث وکړي اود ډلې استازی دې د فعالیت نتیجه خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي. ښوونکی دې موضوع را ټوله او د خپلو معلوماتو سره دې ټولګي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. د بودیزم د آیین بنسټ ایښودونکی څوک و، چېرې رامنځته شو او مقدس کتاب یې څه نو مېږي؟

۲. د بودیزم آیین د نړۍ په کومو هېوادونو کې پیروان لري؟

۳. د هندویزم په آیین کې دروح تناسخ په کومه معناکارول کېږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. د هندویزم مقدس کتاب .... په نوم یادیږي.

۲. د بودایانو مقدس کتاب د........... په نوم یادیږي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ګرانو زده کوونکود بودیزم او هندو یزم آیینونو په سیاسي فلسفي مسألو خپله تبصره ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته ولولي.

اضافي‌معلومات

ګڼه	هېوادونه	هندوایيزم	بودییزم	تائوايیزم	شنتوايیزم	ګڼه	هېوادونه	هندوایيزم	بودییزم	تائوايیزم	شنتوايیزم
۱	اندونیزیا	٪ ۳/۴				۱۰	فیجي	٪ ۳۳/۳			
۲	انګلیستان	٪ ۱				۱۱	شمالي کوریا		٪ ۲۲/۸		
۳	بنګله دیش	٪ ۱۲/۴	٪ ۰/۶			۱۲	مالیزیا		٪ ۱۹/۲		
۴	بوتان	٪ ۲۰/۵	٪ ۷۴			۱۳	میانمار		٪ ۷۲/۷		
۵	تایوان		٪ ۴۳/۴	٪ ۳۴/۵		۱۴	موریس	٪ ۴۹/۶			
۶	پاکستان	٪ ۱/۲				۱۵	نیپال	٪ ۸۰/۶			
۷	جاپان				٪ ۸۴/۲	۱۶	ویتنام		٪ ۴۹/۲		
۸	چین		٪ ۸/۵	٪ ۲۰/۱		۱۷	هند	٪ ۸۱/۳	٪ ۹/۱		
۹	سنګاپور	٪ ۴۲/۴									

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶–۲ دنړۍ مهمې ژبې:

آيا د نړۍ مهمې ژبې پيژنئ؟

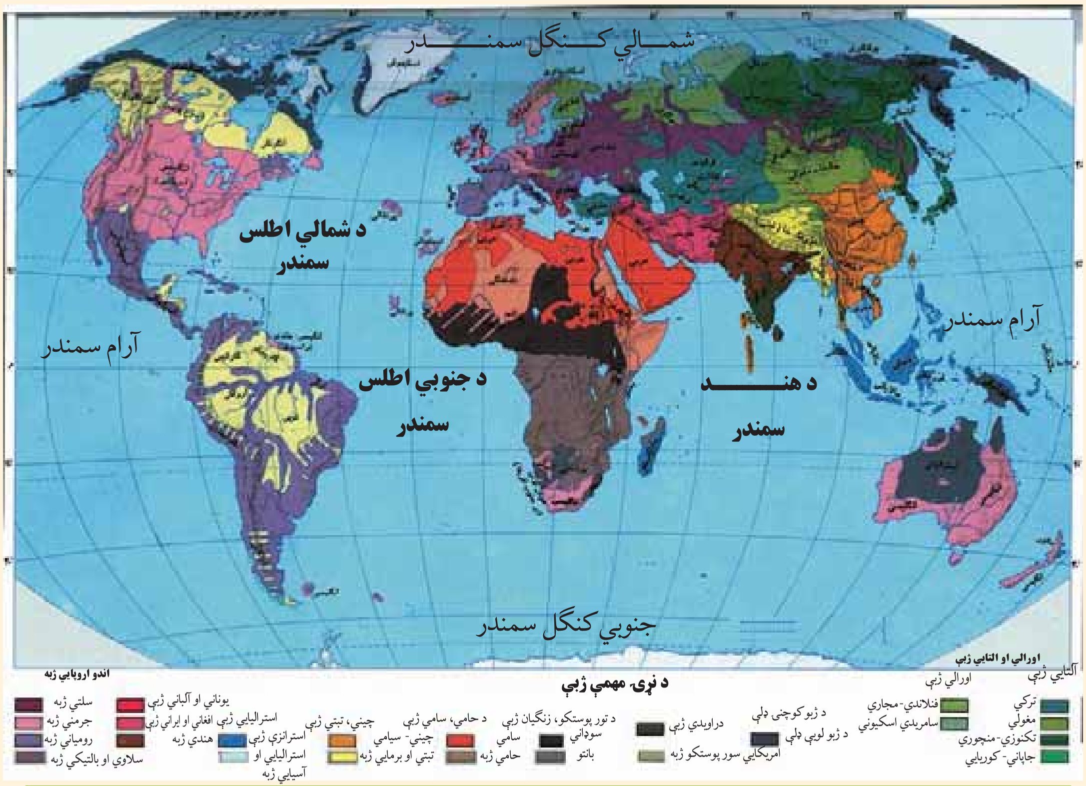

پورتنۍ نقشه په غور سره مطالعه کړئ. د دې نقشې مختلف رنګونه دنړۍ د بيلابيلو ژبو ښکارندويي کوي.

ژبه دصوتي سمبولونو دقراردادي کسب کوونکي سيستم څخه عبارت ده، چې انسان دهغې په وسيله خپلې تجربې تبادله کوي او راتلونکو نسلونو ته يې انتقالوي.

ژبه پوهولو او را پوهولو (د افهام او تفهيم) وسيله اود علايمو سيستم دی، چې دپوهې د انتقال او حاصلولو، معاشرې او دخلکو دتفاهم له پاره کارول کيږي او د انسانانو دکار او فعاليت په پروسه کې منځته راغلې او په تدريجي ډول يې تکامل کړی. خبرې کول انسان ته ددې توان ور بخښي چې خپلې تجربې وساتي او هغه راتلونکي نسل ته انتقال کړي.

د دنيا هغه ژبې چې يوه ريښه ولري د ژبو دکورنۍ په نوم يادېږي. دنړۍ د ژبو کورنۍ په لاندې

ډول دي:

الف: **اندو اروپايي ژبې**: د ژبو دغه برخه د ژبو د ډلو ډېره پراخه ډله ده، چې د اندو اروپايي په بيلابيلو څانگو (لاتين، بالتيک، سلاويک، جرمانيک، اريک او ارمني) ويشل شوې ده.

ب: دنيگرو ژبه کې لاندې دوه ژبې شاملې دي:

۱ - د سوډان په جنوب، د چاد په جمهوريت، نايجريا اود افريقا په استوايي هيواد نوکې خلک په دې ژبې خبرې کوي.

۲ -: **دبا نتو ژبه**: دکانگو، زمبيا او انگولا دحوزې خلک پرې خبرې کوي.

ج: **حامي او سامي ژبه**: په عربي آسيايي او دافريقا د شمالي برخې په هيوادونوکې اکثريت لري.

- **سامي ژبه**: د عربستان په ټاپو وزمه،د مصر په عربي جمهوريت، ليبيا، الجزاير، مالي او په مراکش کې مروجه ده.
- **دحامي ژبه**: په حبشه، الجزاير، نايجر او دسنيگال په يوه برخه کې خلک پرې خبري کوي.

د التايي او اورالي ژبو کې لاندې پنځه ژبې شاملې دي:

۱ - دفن په ژبه د الپ، فنلنډ، اويستاک او د اروپايي روسيې شمالی خلک پرې خبرې کوي.

۲ - **ترکي**: په ترکيه، ترکمنستان، ازبکستان، قزاقستان، قرغزستان، چين او افغانستان کې پرې خبرې کوي.

۳ - **منگوليايي**: په منگوليا(مغلستان) او د چين په شمال کې خلک پرې خبرې کوي.

۴ - **د توگوس ژبه**: د سايبريا په شمال کې په تيره بيا د تايگا او تندرا سيموکې مروجه ده.

۵ - **جاپاني او کوريايي ژبه**: دجاپان په ټاپوگانو او د کوريا په ټاپو وزمه کې خلک پرې خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوري ژبې:

۱- ماليزيايي او پولنزيايي ژبه: ماليزيايي او پولنزيايي ژبه د جاوا، سوماټرا په ټاپوګانو، د کمبوديا په يوه برخه او د بورنيويه ټاپو ګانوکې رواج لري.

۲- دامريکا اصلي او بومي ژبه د امازون په حوزه کې مروجه ده.

۳- د دراويدن ژبه: د هند په جنوب کې او د سريلانکا په يوه برخه کې رواج لري.

۴- چيني ژبه ديوې کتلې په توګه دچين په هيواد کې رواج لري.

أيا پوهيږئ چې د نړۍ زيات خلک په کومو ژبو خبرې کوي؟

اضافي معلومات

د نړۍ مهمې ژبې چې زيات ويوونکي لري.(شميرې په ميليون تنو)

ژبه	مورنۍ ژبه	د ژبې ټول ويونکي
ماندرين چينايی	۸۵۳	۱۲۱۳
هندی	۳۴۸	۴۵۴
اسپانوی	۳۴۶	۴۰۱
انګليسی	۳۳۰	۴۸۷
بنګالی	۱۹۷	۲۰۴
عربی	۱۹۵	۲۳۰
پرتګالی	۱۷۳	۱۸۶
روسی	۱۶۸	۲۸۰
جاپانی	۱۲۵	۱۲۶
آلمان	۹۸	۱۲۴
فرانسوی	۷۴	۱۲۶
مالای اندونيزيايی	۵۴	۱۶۴
ايتالوی	–	۶۲
اردو	–	۶۱

• مخامخ جدول په غور ولولئ

•ماندراتي ژبه د ختيځې آسيا له ډير و معروفو ژبوڅخه ده. دنړۍ پنځمه برخه خلک يا تقريباً ۸۵۳ ميليونه چينايي او په مجموع کې په نړۍ کې ۱۲۱۳ ميليونه تنه ژوندکوي.

• انګليسي ژبه چې د اند و اروپايي ژبو يوه خانګه ده چې ميليونونه انسانان په هغې خبرې کوي او دنړۍ په ۵۰ هيوادونو کې رسمي ژبه ده.

•عربي ژبه چې دسامي ژبې له کورنۍ څخه ده دنړۍ له ۲۲ هيوادونو څخه په زياتو هيوادونوکې رسمي ژبه ده او په هغې خبرې

کوي. دیادوني وړ ده چې د ژبې پر اختیاله سیاسي حدودو سره مطابقت نه لري.ښايي په یوه هیواد کې څو ژبې وي. خو د یوه هیواد ټول هغه خلك چې د هغه هیواد په سیاسي حدودوکې ژوند کوي، خپل ځان په یوه واحد پورې تړي او په هغې افتخارکوي. لکه افغانستان. په دې هیواد کې له ۳۰ څخه زیاتې ژبې او لهجې شته خو ټول په دوو رسمي ژبو پښتو او دری لیکل او لوستل کوي او په هغوسیموکې چې زیاتره خلك یې په اوزبکي، ترکمني، بلوچي،پشه یي، نورستاني او پامیري ژبو خبرې کوي د پښتو او دري سر بېره په هغه سیمه کې دریمه رسمي ژبه ده.

•برعکس په نړۍ کې داسي هیوادونه هم شته چې بیل سیاسي حدود لري خو په یوه ژبه خبرې کوي لکه عربي ژبه چې په عربستان، سوریه، عراق، مصر، لیبیا کې مروجه او رسمي ژبه ده.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او دنقشي له مخې دی دنړۍ دلویو ژبو سیمي وټاکي. د ډلي استازی دې لاس ته را غلي معلومات خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دی وړاندې شوي مطالب د خپلو معلوماتوسره په مناسب ډول را ټول کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ولیکئ

۱- ژبه یا لسان تعریف کړئ

۲- دسامي او حامي ژبې دنړۍ په کومو هیوادونو کې رواج لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د پنځو هغو لویو ژبو نومونه واخلئ چې زیات شمیر خلک پرې خبرې کوي؟

٤- ولې په نړۍ کې چینایې ژبه زیات و یونکي لري؟

٥- په اندو اروپایي ژبو کې کومې ژبې شاملې دي؟

٦- التایي او اورالي ژبې په کومو څانګو ویشل شوي دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د ژبې د اهمیت په باره کې څو کرښې ولیکي او د جغرافیې په بل ساعت کې دې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات:

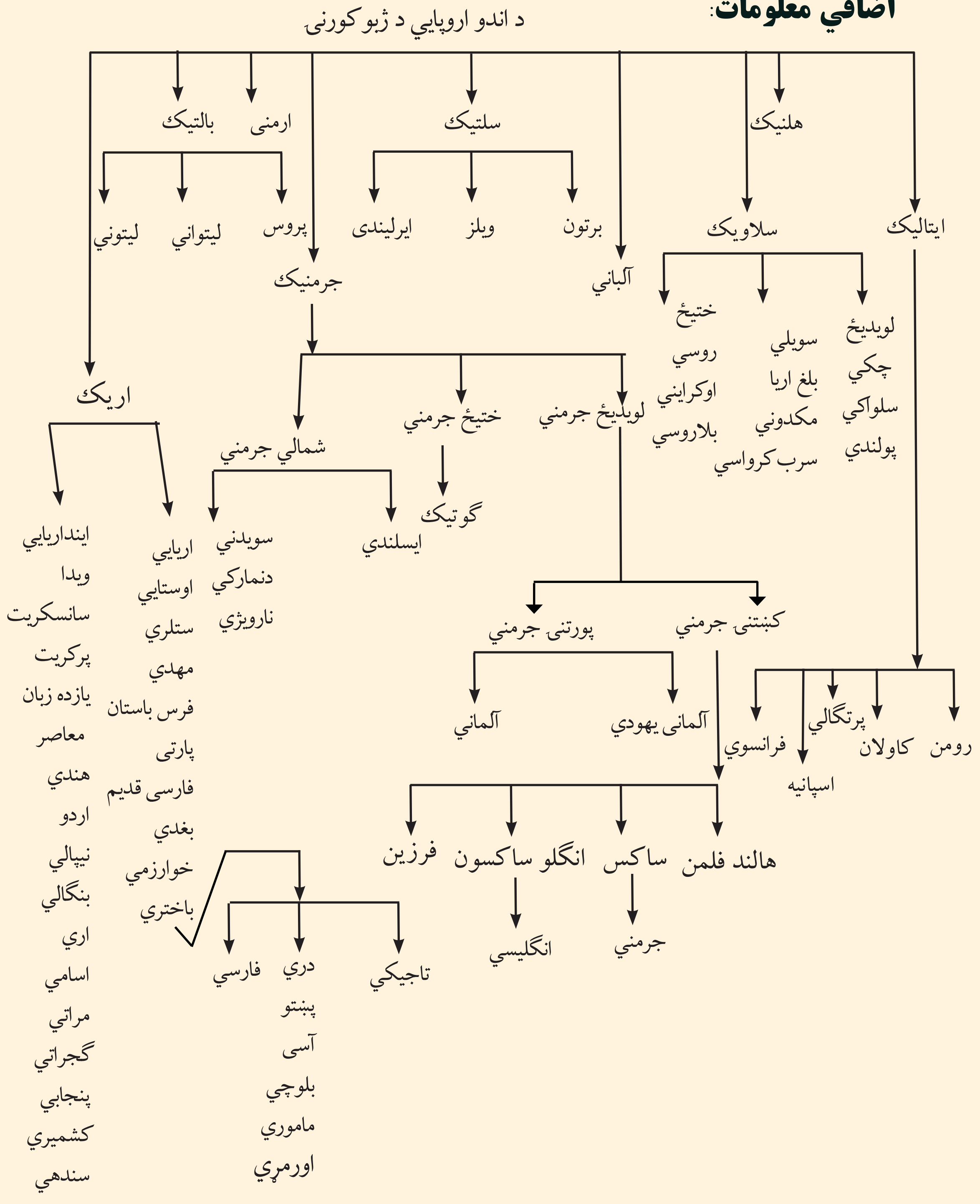

الف-عربي ژبه

ستاسې په نظر عربي ژبه په کومو هيوادونو کی رسمي ژبه ده؟

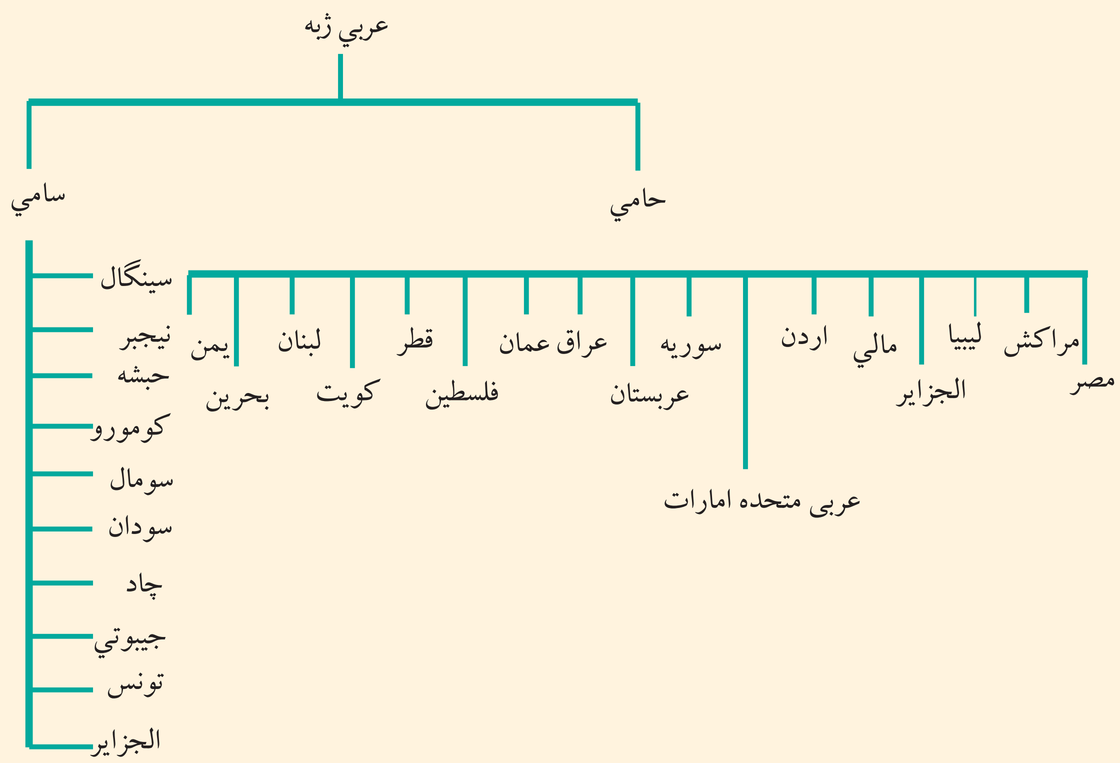

په (۱۳۷) مخ کې د نړۍ د ژبو نقشه ولولئ د حامي ژبې د نفوذ ساحه له سامي څخه بيله کړئ.

دا خبره څرګنده ده چې دهيوادونو ملتونو تر منځ اړيکي د ژبې د پراختيا او د اړيکو نه شتون د ژبې بيلوالي او محدوديت منځته راوړي. لکه عربي ژبه چې د اسلام د مقدس دين د خپريدو او نفوذ له مخې په ټوله نړۍ کې خپره شوې ده.

عربي ژبه د نړۍ د مسلمانانو د مقدس کتاب ژبه ده. نو له همدې امله ځانګړې ارزښت لري.

سره له دې چې قرآنکريم په ډيرو ژبو ژباړل شوی دی، خو د نړۍ ټول مسلمانان هغه په اصلي ژبه يعنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي تلاوت او زده کوي. نوله همدې امله ټولو مسلمانانوته په کارده چې د قرآنکريم او نبوي احاديثو د تلاوت او د الهي احکامو څخه دګټې اخېستنې له پاره د عربي ژبې قاعدې زده کړي.

هغه وخت دعربي ژبې زده کړې دقواعدو تدوين او وضع کولو ته اړتيا پېښه شوه، چې داسلام دين غير عرب هيوادونو او قومونو ته ورسيده او هغه هيوادونه او قومونه دعربي ژبې حوزې ته ورننوتل او په دوامدار ډول يوبل ته نژدې شول. لږ لږ يې د عربي په زده کړه پېل وکړ، خبرې او ليکل يې پرې کول. دد غو قواعدو ترتيب کولو دوه هدفونه درلودل.

۱- په قرآن، نبوي احاديثو او نورو شرعي حکمونو باندې د آسانه پوهېدلو له پاره .

۲- د نورو ژبو له تصرف څخه د عربي ژبې ساتنه.

په دې ډول عربي ژبې د اسلامي نړۍ په زياتو سيمو کې د محلي ژبو ځای ونيوه آن دا چې په منځنيو ميلادي پيړيو کې علمي او ادبي کتابونه چې پوهانو ليکل او راټولول، زياتره په عربي ژبه وو. نوله همدې امله عربي ژبه د خپل عصر علمي او نړيواله ژبه ګڼل کېده. اوس هم د نړيوالو ژبو په ډله کې ده.

عربي ژبه د آسيا او افريقا په لويو وچو سربېره دمسلمانانو دنفوذ په پايله کې د اروپا په جنوب کې تر پرتګال هم ورسيده. تر اوسه د عربي اصطلاحات د ادبي، نظامي، تجارتي، بېړۍ چلونې، ستورو پېژندنې او علومو (په کيميا، رياضي، بيالوژي، طب او درمل جوړولو)کې کارول کيږي. دغه اصطلاحات زياتره په فرانسوي، ايتالوي او اسپانوي ژبو کې رواج شوي دي.

دنړۍ له ۲۲ هيوادونو څخه چې رسمي ژبه يې عربي ده. لس هيوادونه په افريقا او ۱۲ هيوادنه يې په آسيا کې پراته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات:

د نړۍ هغه شمېر هیواونه چې رسمي ژبه یې عربي ده په لاندې ډول دي.

افریقایي هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده:

۱ـ الجزایر
۲ـ تونس
۳ـ جیبوتي (عربي او فرانسوی)
۴ـ چاد عربي او فرانسوی
۵ـ سودان
۶ـ سومالي
۷ـ کومورو
۸ـ لیبیا
۹ـ مصر
۱۰ـ مراکش

آسیایي هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده:

۱ـ اردن
۲ـ عربو متحده امارات
۳ـ سوریه
۴ـ عراق
۵ـ عربستان سعودي
۶ـ عمان
۷ـ فلسطین
۸ـ قطر
۹ـ کویت
۱۰ـ لبنان
۱۱ـ یمن
۱۲ـ بحرین

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځونو کې بحث وکړي. اوپایلې دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

• هغه هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده لست یې کړئ.
• ولې د اروپا په لویه وچه کې تر اوسه دعربي ژبې لغات او اصطلاحات په کیمیا، ریاضي، بیالوژي، طب او داسې نورو برخوکې استعمالیږي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- ولې عربي ژبه په زیاترو هېوادونوکې خپره شوې ده؟

۲- عربي ژبه د آسیا او افریقا په څو هیوادونو کې رسمي ژبه ده؟

۳- دعربي ژبې ریښه معرفي کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ولې د عربي ژبې زده کړه د نړۍ د ټولو مسلمانانو له پاره اړینه ده؟

تر دې سرلیک لاندې مضمون ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب – انګليسي ژبه

دهند او اروپايي ژبې جدول

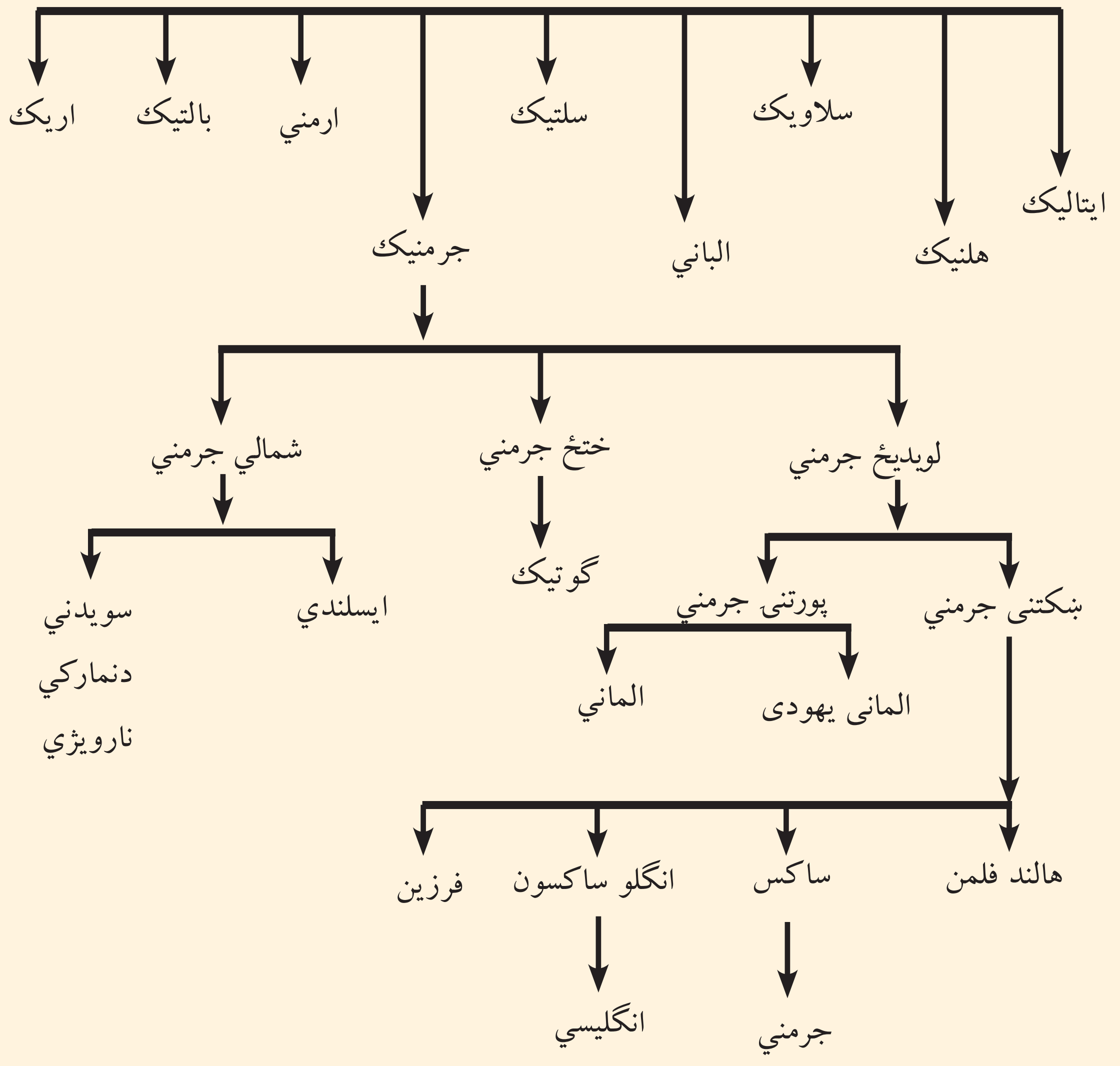

ولې دنړۍ زياتره خلک د انګليسي ژبې له يادونې سره مينه لري؟

پورتنی جدول په غور ولولئ او ووایاست چې انګليسي ژبه د اندو اروپايي ژبو له کومې ډلې څخه ده؟

د انګلو ساکسون د استعمار له دورې څخه د فرانسې د نور ماندي خلکو ترفتحې پورې يعنې له ۵۰۰

څخه تر ۱۰۶۶ میلادي کال پورې په انګلینډ کې ډېره پخوانی مروجه ژبه انګلیسي وه. دغه سوچه تو تیاني ژبه ډېره مشکله او له څولهجو څخه مرکبه وه دنور ماندیانو پواسطه د انګلینډ له فتحې څخه وروسته فرانسوي ژبه هم مروجه شوه او تر ۱۲۵۰ میلادي کا ل پورې انګلیسي او فرانسوی ژبه په انګلینډ کې استعمالیدې.

وروسته ددې دوو ژبو دیوځاي کېدو او ګډېدو پواسطه بالاخره یوه بله ژبه د سوچه انګلیسي ژبې په نوم منځته راغله. نوله همدې امله انګلیسي ژبه له توتانيTeutonie (پخوانی انګلیسي)، لاتیني او فرانسوي ژبي (نورماندي) څخه مرکبه ده. بیاهم انګلیسي ژبه د عمومي خصوصیاتو او دصرف او نحوې دجوړښت له مخې په بشپړ ډول توتاني شمیرل کیږي.

وروستنی سترتغیر چې په انګلیسي ژبه کې را منځته شو یوله بل پسي دبهرنیو کلماتوله داخلیدلوڅخه عبارت دی، چې د معاصرو علومو د پرمختګ او د عمومي افکارو د پراختیاپورې اړه لري. یو زیات شمېر کلمې په دې ژبې ورزیاتې شوي، چې ډیرې یې یوناني، فرانسوي او ځینی عبراني او لاتیني دي.

انګلستان په ۱۹ پیړۍ کې یوه پراخه مستعمراتي امپراطوري جوړه کړه، چې لمریه کې نه پریوته. په هغو مستعمروکې د اقتصادي منابعو د ښکیلاک سربیره دخپل فرهنګ په خپریدوېې هم پیل وکړ. چې غوره برخه یې انګلیسي ژبه او مذهب دی. هغه خلک چې مورنۍ ژبه یې انګلیسي ده.په نړۍ کې یې شمېر ۳۳۰ میلیونو ته رسیږي. دنړۍ د ۱۵۷ میلیونو نور نفوسو لپاره دویمه ارتباطی ژبه ده.

همدا رنګه انګلیسي د بریتاني په پخوانیو ۴۹ مستعمره هیوادونوکې چې اوس یې خپلواکي هم اخیستې ده او دهیواد اصلي ژبې یې ډیر انکشاف نه دی کړی، انګلیسي ژبه دلومړنۍ رسمي ژبې او په ځینو هیوادونوکې د دویمي رسمي ژبې په توګه منل شوې ده.

د انګلیسي ژبې ز ده کړه دیوې نړیوالې ژبې په توګه د نړیوال تفاهم سربېره په جغرافیه او نورو علموکې د معلوماتي منابعو او معتبرومأخذونوپه توګه په انټرنېټ، کتابونو او مجلوکې له انګلیسي څخه ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلوویشل شي او د انګلیسي ژبې د پرمختیا په لاملونو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د ډلې استازي دې دخپل بحث نتیجه خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دی د ډلې بحث له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې توضیح کړي.

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

۱- انګلیسي ژبه ولې دنړۍ په ٤٩ هیوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوېده؟

۲- انګلیسي ژبه له کومو پخوانیو ژبو څخه ترکیب شویده؟

۳- ولی زیاتره ځوانان غواړي انګلیسي یاده کړي؟

٤- دنړۍ ټولو لویو وچوته د انګلیسي ژبې د خپریدو لامل توضیح کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د انګلیسي ژبې د زده کړې د اړتیاپه هکله ځوکرښې ولیکئ او دجغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات

هغه هیوادونه چې په هغې کې انګلیسي درسمي ژبې په توګه منل شوې ده(له انګلستان پرته په ٤٩ هیوادونو کې رسمي ژبه ده)

د امریکا په لویه وچه کې	د افریقاپه لویه وچه کې	د اروپاپه لویه وچه	په اوقیانوسیه کې	د اسیا په لویه وچه کې
۱- انتیګوا اوباربودا	۱- اوګاندا	۱- انګلستان	۱- استرالیا	۱- سینګاپور
۲- دامریکا متحده ایالتونه	۲- بوتسوانا	۲- ایرلنډ	۲- تونګا	
۳- بهاما	۳- تانزانیا	۳- مالتا	۳- تو والو	
٤- باربادوس	٤- زیمبابوی		٤- ساموا	
٥- بلیز	٥- نامیبیا		دسلیمان ټاپوګان	
٦- ترینیداد او توباګو	٦- سوازیلنډ		٦- فیجي	
۷- جامیکا	۷- سرالیون		٦- کریپاتي	
۸- دومنیکا	۸- سیشل		۸- مارشال	
۹- سنټ کیتس او نویس	۹- ګانا		۹- میکونزي	
۱۰- سنټ لوسیا	۱۰- کامرون		۱۰- نائورو	
۱۱- سنټ وینسنټ او ګرنادین	۱۱- کینیا		۱۱- وانو آتو	
۱۲- کانادا	۱۲- ګامبیا		۱۲- پا پواګینې	
۱۳- ګرینادا	لیستو		۱۳- پالائو	
۱٤- ګویان	۱٤- لایبریا			
	۱٥- مالاوي			
	۱٦- موریس			
	۱۷- نایجریا			
	۱۸- زامبیا			
	۱۹- جنوبي افریقا			

ج-لاتيني ژبه (فرانسوي، اسپانوي اوپرتګالي)

دهند او اروپايي ژبې کورنۍ

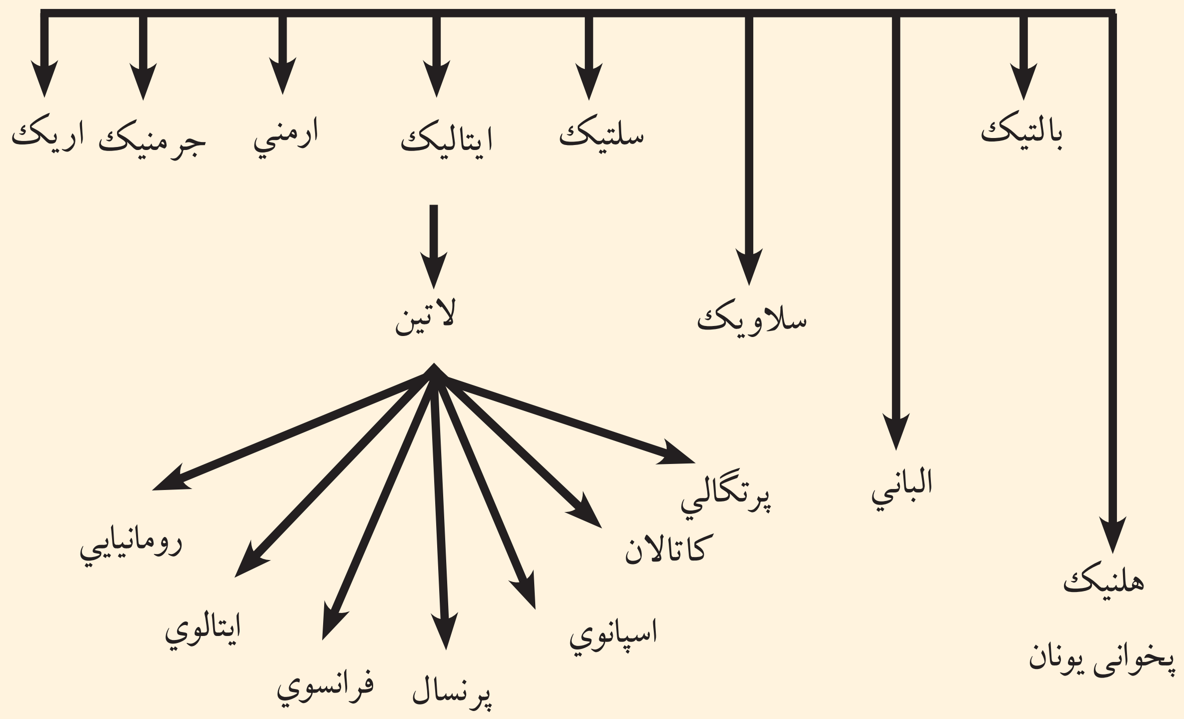

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی جدول ولولئ او ووایاست چې د لاتیني ژبې څخه کومې ژبې منځته راغلې دي.

رومي ژبه (د ايتاليايانو پخوانی ژبه) د اندو اروپايي ژبو د کورنۍ له ډلې څخه ده چې د پخواني روم د امپراتورۍ لاندې سيموکې پرې خبرې کېدلې. په لويديځه اروپاکې يې ورو ورو تغير وکړ او په محلي لهجو تبديله شوه لکه د اسپانيې، پرتګالي او فرانسې او په ختيځ کې د رومانيې او البانيې دځلکو ژبې د بېلګې په توګه يادولای شو. د روميانو پخواني آثار له ميلاد څخه مخکې په شپږمې پېړۍ پورې اړه لري، خو دلاتين ادبيات په دريمې پېړۍ کې پيل شول. فرانسوي،اسپانوي او پرتګالي ژبې د ژونديو ژبو له ډلې څخه دي چې د استعمار او

نورو لاملونوله مخې دژبې د اصلي ویونکو له حوزې څخه د باندې یې رواج و موندہ او پراخ گرامر لري. اسپانیه، پرتگا ل او فرانسه هغه هیوادونه دي چې د جغرافیایي اکتشافاتو ورسته یې وکولای شول چې د امریکا، افریقا، آسیا او اوقیانوسیه کې لوېې مستعمرې لاس ته راوړي په هغو سیموکې یې خپل کلتور او فرهنگ هم مروج کړ، چې ددغه کلتوری نفوذ یوه مهمه برخه ژبه گڼل کیږي.

د اروپا د استعمارلاندې هیوادونو کې د څوپېړیو دتسلط په پای کې د مستعمره هیوادونو محلي ژبو وده ونه کړه. سره له دې چې خپلواکه هیوادونه هم دي، خودپخوانیو استعماري ژبو د نفوذ له مخې یې خارجي استعماري ژبه دخپل هیواد د رسمي ژبې په توگه منلې ده. لکه فرانسوي ژبه د نړۍ په ۲۶ هیوادونوکې، اسپانوي ژبه د نړۍ په ۱۹ هیوادونوکې اوپرتگالي ژبه دنړۍ په ۶ هیوادونوکې رسمي او لومړنۍ ژبه او په ځینو هیوادونو کې دویمه رسمي ژبه ده.

د زیاتو معلوماتو له پاره هغه جدول چې ضمیمه دی ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لاتيني ژبې څانګې چې د ژبې د اصلي ټاټوبي څخه بهر په نورو هېوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوې دي

دلاتيني ژبو څانګي

پرتګالي: هېوادونه	پرتګالي: لويې وچې	اسپانوي: هېوادونه	اسپانوي: لويې وچې	فرانسوي: هېوادونه	فرانسوي: لويه وچې
انګولا	افريقا	اندورا	اروپا	موناکو	اروپا
برازيل	جنوبي امريکای	ګينه استوايي	افريقا	فلپين	آسيا
ختيځ تيمور	آسيا	ارجنتاين	جنوبي امريکا	منځني افريقا	افريقا
ساوتومه و ترنسيپ	افريقا	اکوادور	جنوبي امريکا	بنين	افريقا
کپ ورود	افريقا	االسلوادور	جنوبي امريکا	بروندی	افريقا
ګيني بيساو	افريقا	ا وروګوای	جنوبي امريکا	بورکينافاسو	افريقا
		بوليوی	جنوبي امريکا	توګو	افريقا
		پيرو	جنوبي امريکا	چاد	افريقا
		پاناما	جنوبي امريکا	جيبوتی	افريقا
		پاراګوی	جنوبي امريکا	روندا	افريقا
		دومنکين	جنوبي امريکا	ساحل عاج	افريقا
		چيلي	جنوبي امريکا	سينګال	افريقا
		کلمبيا	جنوبي امريکا	سيشل	افريقا
		کستاريکا	جنوبي امريکا	کومورو	افريقا
		کيوبا	جنوبي امريکا	ګا بون	افريقا
		ګو ايتيمالا	جنوبي امريکا	ګينه	افريقا
		نيکاراګوا	جنوبي امريکا	لوکزمبورک	اروپا
		ونزويلا	جنوبي امريکا	مادغسکر	افريقا
		هندوراس	جنوبي امريکا	موناکو	اروپا
				نيجريا	افريقا
				نيجر	افريقا
				کاميرون	افريقا
				کانګو برازويل	افريقا
				کانګو کنشاسا	افريقا
				هايتی	منځنی امريکا
				کانادا (انګليسی و فرانسوی)	شمالي امريکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دلاتیني ژبې د یوې څانګې (پرتګالي،اسپانوي، فرانسوي او نورو) په باره کې پخپلو منځو کې بحث وکړي. چې ولی دنړۍ په زیاتو هیوادونو کې نومورې ژبې تر اوسه پورې رسمي ژبې دي؟ دبحث پایلې دی د ډلې استازی ټولګي ته بیان کړي او ښوونکی دی د ډلې د بحث پایلې له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- دلاتیني ژبې دکورنی څانګې معرفي کړئ.

۲- فرانسوي ژبه، له فرانسې پرته دنړۍ په څو هیوادونوکې رسمي ژبه ده؟

۱- فرانسوي ژبه دلاندې ژبو د کورنی یوه څانګه ده

الف: جرمنیک ب: لاتین ج: سلاوي د: سانسکرت

۲- اسپانوي او پرتګالي ژبې د لاندې ژبو څانګه ده.

الف: سلاوي ب: پخواني یونان ج: لاتین د: جرمنیک

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هغه جدول په مرسته چې دهیوادونو رسمي ژبه پکې فرانسوي، پرتګالي او اسپانوي ده د نړۍ په نقشه کې تثبیت کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلو ټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- جرمني ژبه

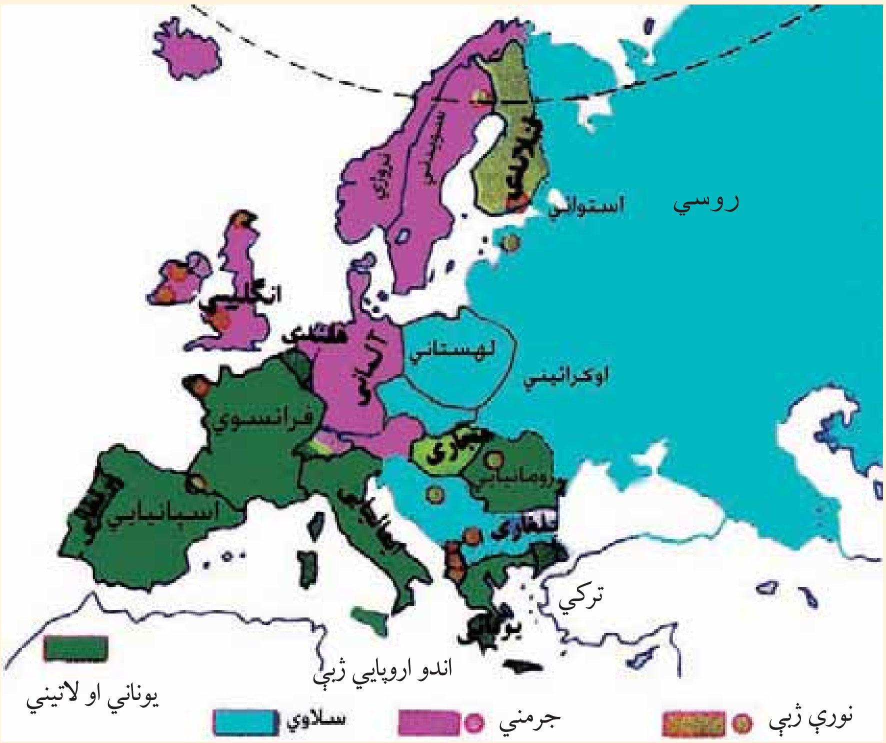

د جرمني ژبې د جغرافيايي ویش نقشه ولولئ او په نقشه کې د جرمني ژبې د نفوذ ساحه تثبیت کړئ. د زیاتو معلوماتو لپاره اړونده جدول هم ولولئ.

یوې قبیلې له میلاد څخه مخکې دلومړنۍ زرکلنې دورې په منځنۍ برخې کې د المان په شمال اود سکندیناوي دټاپووزمې په جنوب کې ژوند کاوه او له دویمې میلادي پیړۍ څخه وروسته یې نورو سیموته مهاجرت وکړ، چې اوس، هلته استوګن دي.

دجرمني ژبه د اندو اروپايي ژبو له ډلې څخه ده چې انګلو ساکسون ژبې (الماني، هالنډي او انګلیسي)، د ایسلینډ دخلکو ژبه او د سکندیناوي ژبې (دناروې، سویډن او ډنمارک د خلکو ژبې) اوګوتیک ژبه Gothic احتواکوي. د ګوتیک د ژبې اثار دمیلادي څلورمې پیړۍ را پدیخوا موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرمني ژبه په دوه محلي لهجو ویشل شوې ده:

۱- د لوړو سیمو جرمني ژبه، چې په جنوبي برخه کې پرې خلك خبرې کوي او د جرمني ژبې رسمي ادبیات جوړوي.

۲- د اوارو سیمو جرمني ژبه چې د هیواد په شمالي جلګو کې پرې خبرې کیږي. له دې ژبې څخه فلامندي او هالنډي ژبې مشتق شوي دي. الماني ژبه د المان دهېواد سربېره د اطریش، لختین شتین اوسویس (الماني، فرانسوي او ایتالوي رسمي ژبې دي). د لوکزمبورګ ۷۰ سلنه خلك او د هالنډ یوشمېر خلك په الماني ژبه خبرې کوي.

د یادنې وړده چې انګلیسي ژبه هم د جرمني د اوارو سیمو دخلکو د ژبې یوه څانګه ده چې د انګلو ساکسون Anglo Saxon د قبیلې د خلکو پواسطه په شپږ مه میلادي پېړۍ کې انګلستان ته یو وړل شوه او وروسته د فرانسوي تورو سره ګډه شوه. د انګلستان خلك او د ایرلینډ دیوې برخې خلك په هغې ګړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ټولګي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې د جرمني ژبې سيمې په نښه کړي او د ډلې استازی دې هغه هېوادونه چې په هغې کې الماني ژبه ډېره مروجه ده خپلو ټولګيوالو ته ور وپېژني.

د اندو اروپايي کورنۍ ژبې

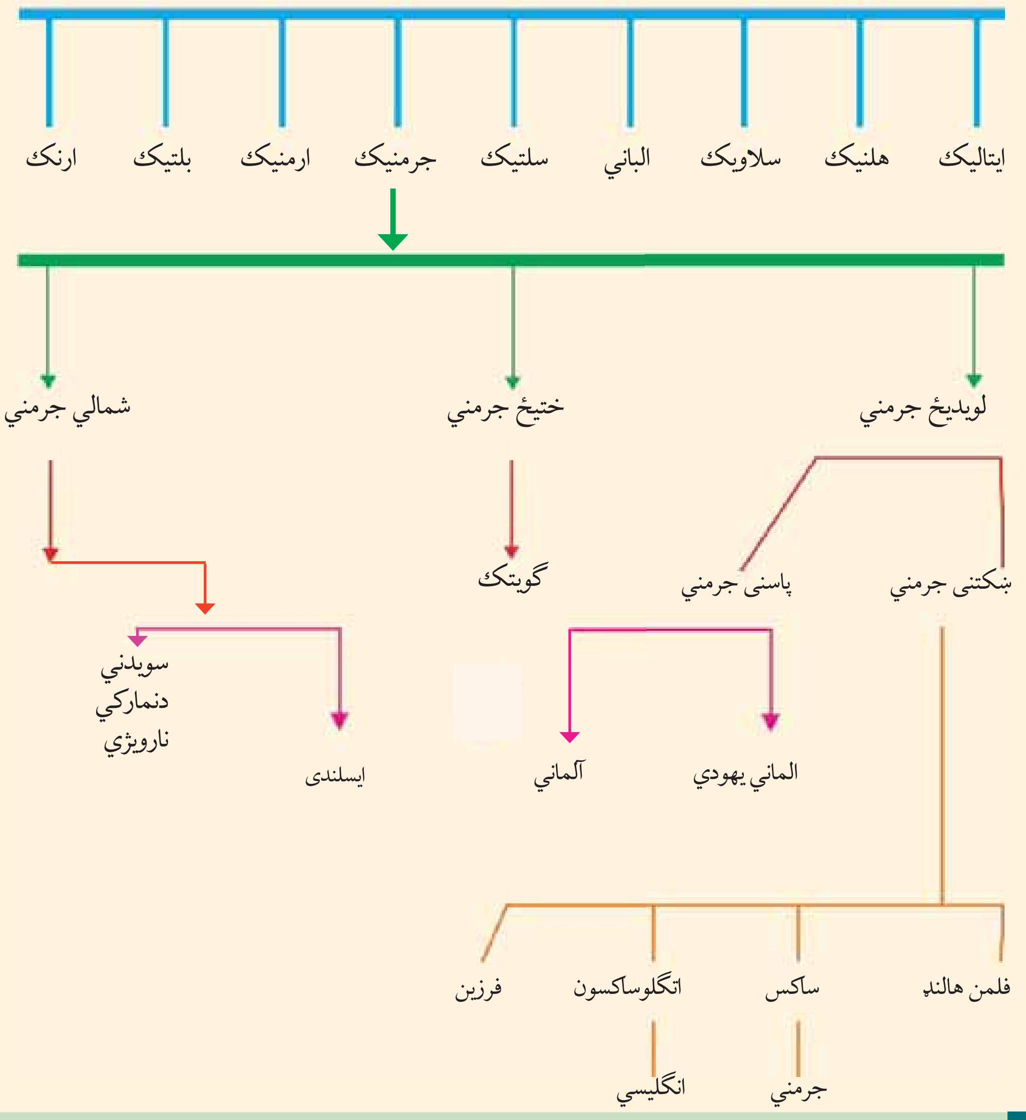

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

۱- د اروپا کومې ژبې د جرمني ژبې یوه برخه ده؟

۲- د جرمني ژبې څخه کومې ژبې را بیلې شوي دي؟

۳- د سکندنوي ټاپو وزمې هغه ژبې چې جرمني ریښه لري نوم واخلئ؟

٤- الماني ژبه د کومو هېوادونو رسمي ژبه ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اروپا د لویې و چې نقشه بې لیکنې رسمه کړئ. د ژبو د عمومي جدول په مرسته د جرمنیک (لویدیځ،ختیځ او شمالي جرمني) د هند او اروپایي ژبو د کورنۍ سیمې او څانګې په بیلابیلو رنګونو رنګ کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـ- د چينايي، جاپاني او اندونزيايي ژبو په باره کې څه پوهېږئ؟

د اسيا دلويو وچو ژبې

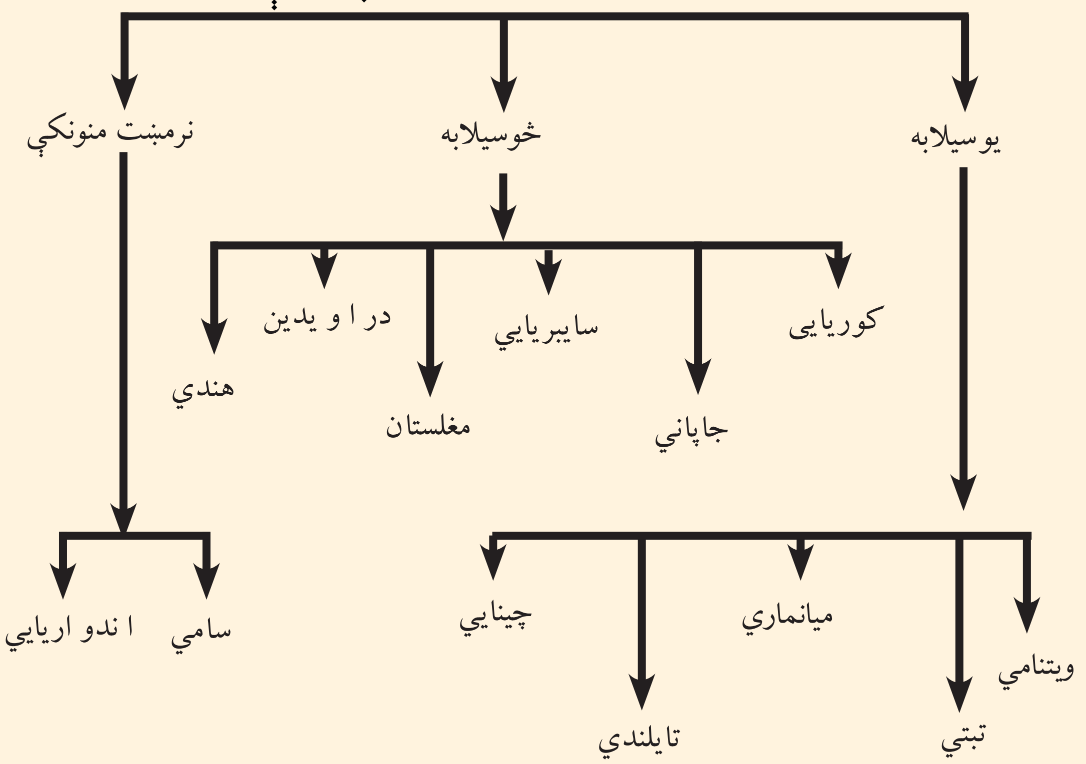

د (۱۳۷) مخ نقشه او چارت ولولئ او و واياست چې چينايي ژبه له جاپاني څخه څه توپيرلري؟

چينايي ماندرين ژبه لکه د ويتنامي (انامي)، تبتي، تايلنډي او ميانماري(برمايي) ژبو په څير د ژبپوهنې د اصطلاح له مخې يوهيجا يي (يوسيلابه) ژبو دي. د دې ژبې کلمې جلا سېلابونه لري. دکلماتو صرف ډېر لږ دهغو دتغير سبب گرځي.

چينايي ژبه ډېره پخوانۍ او د پراخو ادبياتو لرونکې ده. د دې ژبې الفبا څلور سوه توري لري او مصوره ده او خوسوه فرعي نښې هم لري. نو له همدې امله د هغې زده کړه ستونزمنه ده او هر څوک هغه نه شي ز ده کولای او د ولس د بېسوادۍ سبب گرځيدلې وه. له همدې امله دهغې د اسانولو له پاره هڅې شوې دي. ددې ژبې ويونکي پخپلو منځو کې نژادي اړيکې لري او دشمېر له مخې د آسيا د لويې وچې نيم نفوس جوړوي او دنفوذ ساحه يې د آسيا په ختيځ کې ده.

- په خو سيلابه ژبنۍ ډله کې کوريايي، جاپاني، د سايبريا د خلکو زياته برخه، منځنۍ آسيا، د راويډي او هندي ژبې شاملې دي. چې په دې ژبنۍ ډله کې د پسوند او پيشوند ډېرې پېچلې کلمې موجودې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• هغه ژبې چې نرمښت منونکې دي د جلا عنوانوتر سرليك لاندې مخکې معرفي شوي دي.

اندونزيايي ژبه: چې د مالايي ژبې(د ماليزيا د هېواد د جنوبي برخې) څخه بېله شوې ده د اندونزيا د هېواد رسمي ژبه ده. په ۱۹۲۸ ميلادي كال كې د ملي ژبې په توگه وټاکل شوه. د وخت په تيريدو د عربي، چيني، هالنډي، پرتگالي، سانسكريتي، تاميلي، فرانسوي او انگليسي ژبې کلمې په دې ژبې کې شاملې شوې دي. دېبلگې په توگه په دې ژبې کې تقريباً د هالنډي ژبې ۷۰۰۰ کلمې شته دي.

په ټولگي كې د ننه فعاليت:

زده كوونكي دې په مناسبو ډلو وويشل شي. د ژبو د كورنۍ نقشه دې په (۱۳۷) مخ كې په غور ولولي او بيا وروسته دې د زېرپو ستو خلكو ژبې د هغو د اړونده هېوادونو سره يو د بل په مرسته وټاكي ښوونكي دې د فعاليت پايله د خپلو معلوماتو سره را ټول كړي

پوښتني:

لنډ ځواب وركړئ

۱- د ماندرين چينايي ژبې ځانگړ تياوې و واياست.

۲- آسيايي يو سېلابه ژبې كومې دي؟

سم ځواب انتخاب كړئ

۱- چينايي ژبه په كومه كورنۍ پورې اړه لري:

الف: يوسېلابه ب: څوسېلابه ج: نرمښت منونكي د: ټول ځوابونه سم دي

سم ځوابونه غوره كړئ.

۱- اندونزيايي ژبه له مالايي ژبې څخه بېله شوې ده.

۲- ماندرين چينايي ژبه ۴۰۰ توري او څوسوه نښې لري؟

۳-د ويتنامي، تبتي، تايلنډي او برمايي ژبې څوسېلابه ژبې دي؟

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

د آسيا د لويې وچې نقشه بې ليكنې رسم كړئ او يو سېلابه او څوسېلابه ژبې په جلا رنگونو رنگ كړئ او په راتلونكي ساعت كې يې خپلو ټولگيوالو ته وړاندې كړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

و- دبالتیک- لیتواني او سلاوي ژبې

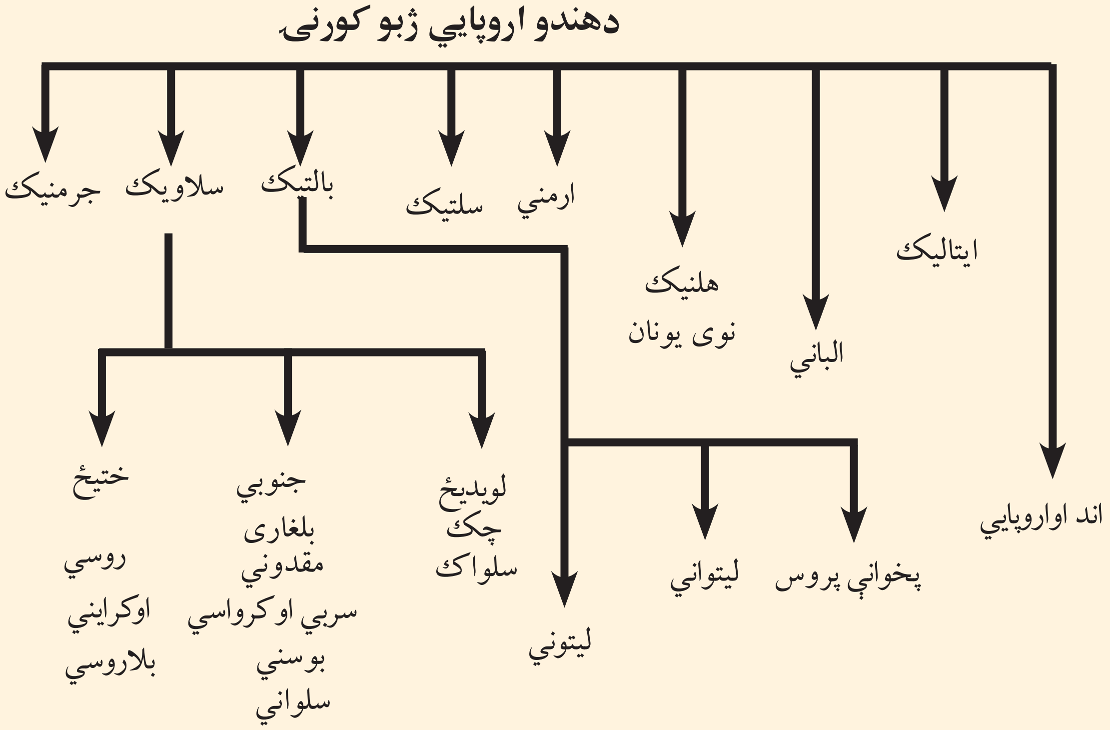

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی ګراف په غور ولولئ او ووایاست چې سلاوي ژبه په کومه ژبنی کورنی پورې تړلې او کومې څانګې لري؟

سلاوي ژبه د هندو اروپايي ژبو له څانګو څخه ده چې په ختیځه اروپا او د بالکان په نورو سلاوي هېوادونوکې مروجه ده.

د مسیحیت د لومړۍ پیړۍ پیل کې بالتیکې او سلاوي قبیلو د ختیځې اروپا لویه برخه نیولې وه، چې په لویدیځ کې یې د جرمني قبیلې او په جنوب کې یې ارياني قبیلو استوګنه درلوده د پنځمې پیړۍ څخه وروسته سلاویانو د خپل نفوذ سیمه په بېلابېلو خواوو کې پراخه کړه او اوس سلاوي ژبې د ختیځې اروپا په پراخه ساحه کې رواج لري.

سلاوي ژبه زیاتې محلي لهجې لري چې ډېره مهمه یې روسي ژبه ده، چې دسایبریا په ټایګا، د ترانس سایبریا د اوسپنې کرښې په دواړه اړخونو، آذربایجان او اوکراین کې مروجه ده.

سلاوي ژبه په څو محلي لهجو هم وېشل کېږي، چې د هنګري او بالکان یوځه خلک او همدارنګه چکیان، سلواکیان. پولنډیان، سربیان. بوسنیان. کرواتیان، بلغاریایان او دمقدونیې خلک په هغې خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبالتیک دسمندرګي د سواحلو د خلکو ژبه د سلاوي له ژبې سره ورته والی لري او لیتوانیایي ژبه هم د سلاوي ژبې د کورنۍ څانګه ګڼل کیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو وویشئ چې د سلاوي ژبې د غوره څانګو په باره کې پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث پایله دې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دې دبحث موضوع را ټوله او له خپلو معلوماتوسره یو ځای دې ټولګي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

١- سلاوي ژبه د کومې ژبنۍ لویې کورنۍ څانګه ګڼل کیږي؟

٢- سلاوي ژبه د اروپا په کومه برخه کې زیات ویونکي لري؟

٣- دسلاوي ژبې مهمې څانګې معرفي کړئ.

٤- د بالتیک ژبه په کومو څانګو ویشل شوې ده؟

سم ځوابونو په نښه کړئ

١- سلاوي ژبه د اندو اروپایي ژبو څانګه ده(   )

٢- سلاوي ژبه زیاتره په ختیځه اروپا او د بالکان په نورو هېوادونوکې مروجه ده؟

٣- د سلاوي ژبې مهمه څانګه روسي ژبه ده (   ).

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اروپا نقشه بې لیکنې رسم کړئ او د سلاوي ژبې د نفوذ سیمه په یورنګ په نښه کړئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ز-هندي او اردو ژبې

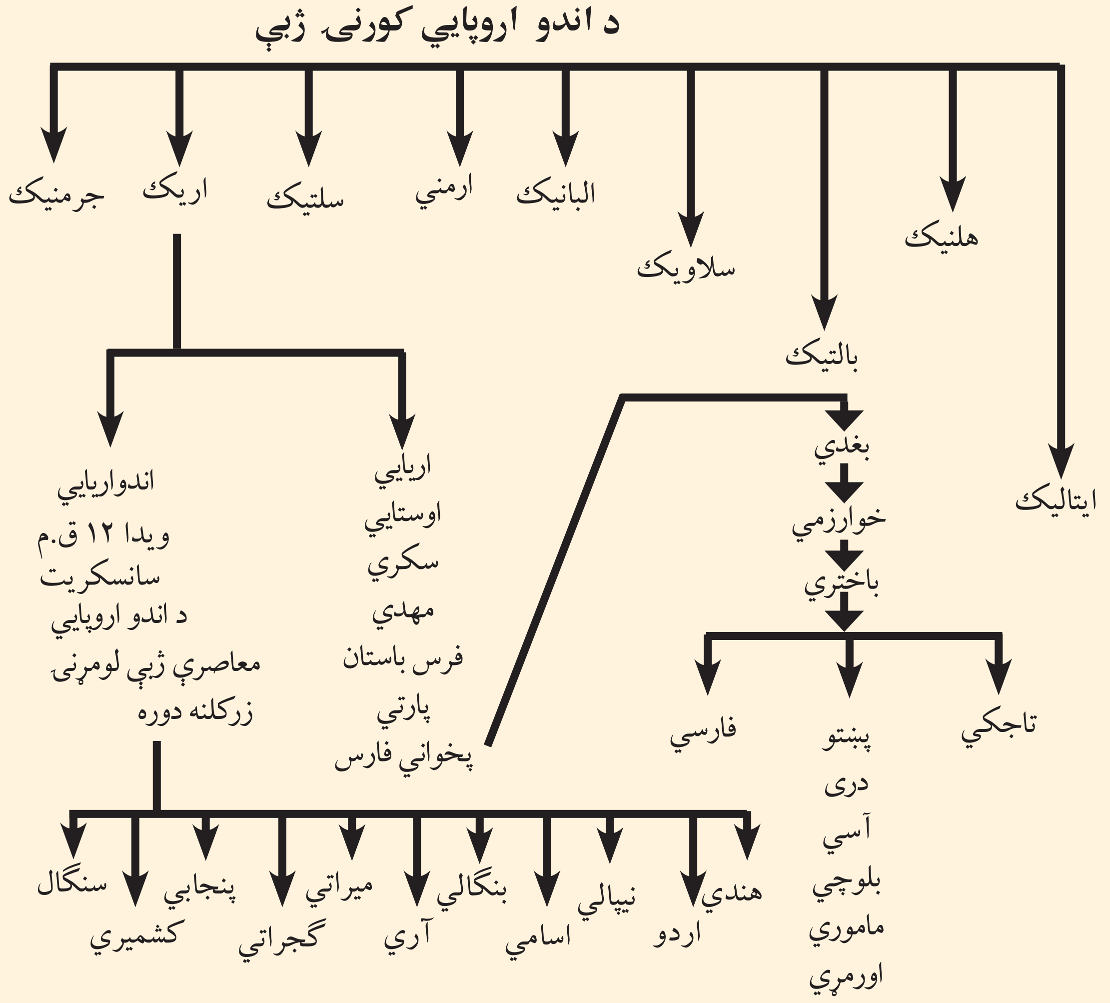

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی جدول په غور ولولئ او ووایاست چې د اردو ژبه د کومې ژبنۍ ډلې پورې اړه لري.

هندي ژبه د هند اصلي او رسمي ژبه ده. اردو د پاکستان او بنګالي د بنګله ديش اصلي او رسمي ژبې دي.

اردو په تاريخي لحاظ د سانسکريت څخه مشتق شوې ده له فارسي سره ګډه شوې او له هغې څخه يوه نوې ژبه د اردو په نوم جوړه شوې ده. په پای کې دبيلابيلو لاملونو له مخې د پاکستان، بنګله ديش او هند د يوې برخې ګډه ژبه ګڼل کيږي. دغه ژبه د شاه جهان د حکومت په دوره کې ۱۶۲۷- ۱۶۸۵ ميلادي کا ل پورې(په هند کې د تيموريانو دکورنۍ بنسټ ايښودونکي د ظهرالدين بابر لمسی چې دهند د مغلانو په نوم هم ياديږي) د اردو ژبې په نوم ونومول شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اردو ژبه د پخوانۍ فارسي، ترکي او هندي ژبو څخه جوړه شوې ده. لومړنۍ بنسټونه يې په هند کې د مسلمانو فاتحينو په راتلو سره ايښودل شوي دي.   څرنګه چې دسلطان محمود غزنوي او د هغه د زوی د سلطان مسعود د حکومتونو په دوره کې هند يانو ته د غزنويانو په دربارکې لوړې څوکۍ ورکړل شوې وې. په هند کې د غزنويانو د دربار ژبه هم فارسي (دری) او دهند مسلمانو حاکمانو په همدې ژبې خبرې کولې. نو له همدې امله ددری ژبې اغيزې په اردو ژبه کې را منځته شوې. د اردو اصطلاح ترکي ده او معنايې عسکر او د عسکرو قرارګاه ده.

څرنګه چې ترک، فارس او هنود عسکر په يوه عسکري غونډ ځای کې يوځای وو، نو د اردو ژبه له دريو ژبو ترکي، دري او هندي څخه جوړه شوه او د اردو په ژبه ياده شوه، چې وروسته د انګليسانو د څو پېړيو د واکمنی په واسطه انګليسي اصطلاحات پرې هم ور زيات شول.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

په ټولګي کې دننه فعاليت:

زده کوونکي په دوه نفري ډلو وويشئ هره ډله دې د اردو ژبې په تاريخچه پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث موضوع دې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړي. د مضمون ښوونکی دې د بحث موضوع را ټوله کړي او لاس ته راغلي معلومات دې له زده کوونکو سره شريک کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- د اندو ارپايي معاصرې ژبې کومې دي؟

۲- د اردو ژبه ولې په دې نوم ياديږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- د اردو ژبه د........................ د حکومت په دوره کې د اردو په نوم ياده شوه.

۲- د اردو ژبه له ______، ______   څخه جوړه شوې ده.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې د جنوب ختيځې آسيا نقشه بې ليکنې رسم کړي او اردو ژبې هېوادونه دې په جلا رنګ، رنګ کړي او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې په ټولګي کې زده کوونکو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

خلور څلویښتم لوست

۷-۱ اړيکي او نړيواله کيدنه Globalization

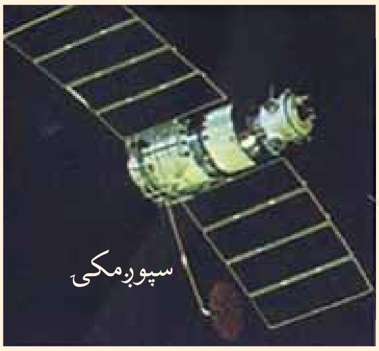

آيا د نړيوال کيدو له موضوع سره آشنايئ؟

هغه پرمختگونه چې د پوهنې په بيلابيلو برخوکې رامنځته شوي.

لکه مخابرات، په تيره بيا هغه معلومات چې د مصنوعي سپوږ مکيو، رادار او انترنېټ او داسې نورو څخه لاس ته راځي، نړی يې له پخوا څخه ډيره نژدې کړې ده دهېوادونو ترمنځ اړيکې يې ټينگې کړي دي. له ليرې څخه معلوماتو Remote sensing په سوداگرۍ، صنعت، ترانسپورت(ځمکني، هوايي اوسمندري)، فرهنگ او د هيوادونو او له يوې سيمې څخه بلې سيمې ته د مالونواو کاليو په لېږ دولوکې آسانتيا را منځته کړې ده. نو همدې ټولو مسألو نړيوال کيدنه، په تيره بيا په جغرافيه کې الکترونيکي مخابراتو او د مصنوعي سپوږ مکيو اړيکو خپل حقيقي اړخ غوره کړی دی. ديادونې وړ اسانتياوې يې د جغرافيې په بيلابيلو برخوکې برابر کړې دي او په دې اساس يې نړۍ په يوه لوړ مقياس د انسانانو گډکور جوړ کړ دساينس او تکنالوژۍ د پرمختگ، فضاته د انسان سفر، فضايي تم ځايونو شتون او مصنوعي سپوږمکيو ليږل دځمکې شاوخوا ته انسان وکولای شول چې د هغو په مرسته په بيلابيلو برخوکې اړيکې يوله بل سره نژدې کړي. دمثال په ډول د مصنوعي سپوږميو په مرسته انسان کولای شي له کابل څخه نيويارک، کاناډا او دنړۍ نورو لېريو سيمو ته، له مکاني واټن سره سره په ډيرلږ وخت کې تماس ونيسي. په دې سربېره په سوداگرۍ، بانکي چارو، د اسعارو دتبادلې او راکړې ورکړې، فرهنگي او ترانسپورتي چارو او نظامي چاروکې دنړۍ ټولې سيمې د معلوماتو د پوښښ لاندې راولې. نو زماني او مکاني واټن د تماس لپاره نژدې شوي دی، چې د نړيوالتوب Globalization مفهوم افاده کوي

د اړيکو پر مختگونه يا Telecommunication لکه پرمختللی رادار، تيلفونونه، موبايل، انترنېټ، فکس او د نړۍ د سپوږمکيو سيستمونه د نړۍ هيوادونه يوبل ته نژدې کړي او هغه واټن چې دنړۍ د هېوادونو ترمنځ موجود و، له منځه لاړ.

د ارتباطي او اطلاعاتي وسيلو چټکه وده لکه فکس، کمپيوټر، انټرنېټ، تيلېفون، تلويزيون او داسې نورو د هېوادونو د نژدې کولو لپاره زمينه برابره کړې ده د مثا ل په ډول که چېرې د وارداتي مالونو وارد وونکي وغواړي له جاپان څخه زيات سوداگريزمالونه اوکالي نيويارک او دوبی ته واردکړي. وارد وونکي د انټرنيټ

په مرسته د اړوند وکمپنیو څخه د مالونو دلېږ دولو غوښتنه کوي. په لومړي پړاوکې فرمایش اخیستل کیږي او وروسته صادر وونکې کمپنۍ د مالونو بیه، کرایه او د مالونود بیمه کولو اطلاع ورکوي.

واردوونکی د الکترونیکي اویز په واسطه د مالونو بیه د انترنېټ پواسطه مقابل لوري بانکی حساب ته استوي. او وخت پر وخت د انتقالاتي وسایلو خط السیر د مصنوعي سپوږ مکیو، انترنېټ، موبایل پواسطه کنترولیږي، ترڅوچې مالونه اخیستونکي ته ورسیږي.

دغه انتقالاتي پروسه د نوري فایبر یا الکترونیکي اسانتیا وو په مرسته اسانه شوي ده او د زرګونو کیلو مترو واټن په یوه دقیقه کې تنظیموي. دغه په نړۍ کې د ارتباطي مسایلو دنړیوالتوب ګټه ده.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ګران زده کوونکي په دریو ډلو له ویشلو څخه وروسته دنړۍ د دریوو مهمو وسیلو لکه رادیو، تلویزیون او تیلفون په باره کې بحث وکړي او دبحث پایله دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي او ښوونکی دی له خپل معلومات سره د فعالیت نتیجه را ټوله کړي.

پوښتنې:

له څلور ځوابونو څخه سم ځواب غوره کړئ

۱- ګلوبلایزیشن عبارت دي له:

الف: اړیکې ب: نړیوالتوب ج: سیاسی نظام د: د اړیکو نشتوالی

۲- تیلیفون دلاندي موضوعاتو لپاره کارول کیږي:

الف: دکالیوتبادله ب: دسوداګریزو کالیو تسلیمول ج: د موسسو او افرادو ترمنځ د اړیکو تامینول د: هیڅ یوسم نه دی

جمله بشپړ کړئ:

۳- انترنېټ په نړۍ کې .... ښه وسیله ده.

لنډ ځواب وواياست:

٤- د عصري پرمختللو ارتباطي وسایلو نومونه واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ارتباطي وسایل کوم مفهوم افاده کوي او ارزښت يې په کومه برخه کې دی؟ مهرباني وکړئ هغه په کتابچو کې ولیکئ او دجغرافې په راتلوونکي ساعت کې يې شرح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اړيکو دغوره وسيلو ډ ولونه:

د اړيکو څو ډوله وسيلې پېژنئ؟

د پيغام په انتقال کې د جغرافيايي حقايقو موندل، د نورو علومو په څير، د اړيکو د وسيلو پورې اړه لري. نوله همدې امله د اړيکو د وسايلو غوره ډولونو زده کړه د جغرافيايي څانګې د زده کوونکو لپاره حتمي او اړين کار دی. په تيره بيا د نن ورځې څېړنې د لمريز نظام، مصنوعي سپوږمکيو او د هغه تحولاتو او د حقايقو د موندلو په هکله لکه کانونه،کرنيز زيانونه ا وداسې نور او همدارنګه نوي پرمختګونه د کايناتو او دسيارو په هکله دحقايقو موندل او د هغو اړيکې له څمکې سره هغه اړينې مسألې دي چې د مخابراتي وسايلو پواسطه سرته رسيږي.

انسانانو د ژ وندانه له لومړيو وختونوڅخه په ځمکه کې له اشارو، نښو او ساده وسيلو څخه ګټه اخيستله. همدا رنګه ډول (دهل) او نغاره به يې وهله او بيا وروسته يې له اهلي حيواناتو څخه ګټه اخيستله او په پاي کې له موټر، سيم لرونکي تيليفون مونولوګ او بې سيم تيليفون، راديو، تلويزيون، انترنېټ او رادار څخه يې ګټه اخيستله.

ډيجيتل تيليفون او مونولوګ څخه ګټه اخيستنه په اوسني وخت کې مخابراتي ستونزې حل کړې او يوله بل سره يې اړيکې ټينګې کړې.

د تيلي کمونيکشن په برخه کې اختراعګانو دنړۍ څېره بدله کړه او د اړيکو په سيستم کې پرمختګونه په هوانوردۍ، سمندري ترانسپورټ او دحمل ونقل په ډيرو نورو برخه کې بنسټيز تغيرات رامنځته کړي. لوی بدلونونه په تيره بياله دويمې نړيوالې جګړې څخه وروسته اختراعګانې چټکې شوې. ډله ييزې اړيکې (ميډيا) په اروپا او امريکا کې د اړيکو معاصرې دستګاوې جوړې شوې.

د ارتباطي وسيلې په توګه د راډيو را منځته کيدلو، وکولای شول چې انسانان يوله بل سره نژدې کړي او د راديو منځنۍ، لنډې، اوږدې او FM څپې لېرې واټنونه د غږ د خپر ولو پواسطه نژدې کړي. دسوداګريز و مالونو اخبار خپرول، د توليدي، صناعتي او تخنيکي مالونو اعلانول، ورځپاڼې، تلويزيون، انترنېټ سپوږمکی د اړيکو ډېرې لويې وسيلې شمېرل شوي، چې په جغرافيايي څېړنوکې ورڅخه زياته ګټه اخيستل کېږي. د ګوګل Google د انترنېټ سايټ کې هغه پروګرام چې د (PC Glob) يا د نړۍ د اطلس په نوم ياديږي، ځاې پرځاې شوی دی چې اقتصادي او فزيکي، اوبو او هوا او داسې نورو په

باره کې معلومات انسان ته ورکوی. فضايي او کيهاني سفرونه او د مصنوعي سپوږمکيو او ځمکې تر منځ د اړيکو ټينګول په پرمختللي ډول بدل شوي دي او معاصرې کيهاني څېړنې وکولای شول چې د طبيعت د ځينو رازونو په پېژندلو او کشفولو کې له انسان سره په ډېره ښه طريقه مرسته وکړي. په مصنوعي سپوږميو کې د پرمختللو کمرو نصبول د ځمکې د کرې او سمندرو په باره کې د ځينو حقيقتونو د روښانه کولو سبب شوي دي او نوې موضوعګانې يې دځنګلونو، کانونو، سمندرونو او د ژوندانه د چاپېريال په هکله سپړلي دي.

د انسان د ژوندانه په ټوله موده کې د اړيکو عمده وسيلو پر مختګ کړی دی چې لاندې برخې لري:

۱- لومړنۍ وسيلې: لکه الوتونکي (هدهد او کوترې) او اهلي حيوانات لکه آس، اوښ، خر، قاطر.

۲- عصرى وسيلې: لکه د ميډيا د اړيکو وسيلي (راديوچې منځنۍ، لنډې، اوږدې او FM څپې لري)، تلويزيون، موبايل، کمپيوټر، انټرنېټ، مصنوعي سپوږمۍ چې پاس ورڅخه يادونه وشوه.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په بيلو ډلو وويشئ، چې د اړيکو د وسيلو نومونه واخلي او دسپوږمکيو نقش دفضآ او ځمکې په نوو کشفياتو کې بيان کړي.

پوښتنې:

سم ځواب وټاکئ:

۱- ميډيا عبارت دی له:

الف: اخبار ب: ډله ييزې اړيکي ج: راديو د: هيڅ يو

۲ – دسپوږ مکيو څخه د جغرافيې په کومو مسآلو کې ګټه اخېستل کيږي؟

۳- د اړيکو اصلي وسايل__،__،___، ___، او___،___، احتوکوي.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

ګرانو زده کوونکو د تيلي کمونيکيشن په باره کې لنډ معلومات ورکړئ او له موبايل څخه ګټه اخېستنه پخپلو کتابچو کې وليکئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې ټولګې ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: پُستpost په نړۍ کې.

ایا د پُست په باره کې معلومات لرئ؟

له ډېرې پخوا زمانې را هیسې په نړۍ کې پُستي شتون در لوده، چې نوموړي فعالیتونه په چین، مصر، یونان اود پخواني روم په امپراتورۍ کې له حیواناتو او الوتونکو څخه په ګټه اخېستنه لیکونه او پیغامونه انتقالیدل. کله چې په اقتصادکې مختلف شغولونه منځته را غلل نو د پُستي خدمتونو په واسطه یې خپلې اړتیاوې یې د اړیکو په برخه کې پوره کولې. په هغه وخت کې پُستي تشکیلات نیم دولتي وو، چې دغه حالت د منځنیو پېړیو ترنیمایي پورې دوام وکړ. خودغه کار ورو ورو تغیر موند. کله چې غوښتنې زیاتې شوې، پُست غوره پرمختګ وکړ.

همدا رنګه د امویانو او عباسیانو د امپراطورۍ په دوره کې د پُستي سیستم څخه ګټه اخیستل کیده او هغه یې د ښارونو او هېوادونو د امنیت لپاره ډېره ښه وسیله ګڼله. د هارون الرشید په زمانه کې خالد برمکي د امپراطورۍ د پُستي متصدي په توګه مقررشوچه د البرید په نوم یادیده.

د چاپ د ماشین اختراع او په بیلابیلو هېوادونوکې د لیک لوست او لومړنیو زده کړو زیاتیدل، دنوو لویو وچو کشفېدل، د حمل ونقل د وسایلو زیاتوالی دتګ او راتګ لپاره اسانتیاوې او دهغو تر منځه یې اړیکي زیاتې کړې چې په پای کې په اړیکو کې وده زیاته شوه.

په شپاړسمې میلادي پېړۍ کې پُست د هېوادونو له سرحدونو څخه بهر شو او د فرانسوا تاکسي په همت لومړي ځل لپاره پُستي خدمتونه رامنځته شول او په اروپاکې څو هېوادونه د پُستي موادو چې یوازې لیکونه یې احتواکول، په تبادلې لاس پورې کړ.

په ۱۸ مې پېړۍ کې پُستي ساحه پراخه شوه او وېې کولای شول چې د اړیکو د یوې باورې وسیلې په توګه خلکو ته وسپارل شوه. هېوادونو خپل منځې د پُستي تبادلې لپاره دوه اړخیزې سراسري موافقتنامې لاسلیک کړې. دبخار د بېړیو اختراع او د اوسپنې کرښې د منځته راتللو سره پُستي فعالیتونه چټک شول. نریواله پستي راکړه ورکړه د وخت دحمل و نقل له وسیلو څخه ګټه اخېستنه،د پُستي تشریفاتو د ساده کولو او د اجرتونو په باره کې د یوډول توب له را منځته کېدلو پرته ممکن نه وه . نوله همدې امله راولانډ هل انګلیسي Mr Rawland Hill په ۱۸٤۰ میلادي کا ل کې نرخنامه او د هیواد د سرحداتو په دننه کې یوېنې پُستي ټکټونه رواج کړل.

لومړي ځل د نړۍ د پستي اتحادیه د ټولومتمدنو هېوادونو ترمنځ په ۱۸٦۸ میلادي کا ل کې د المان د هیواد د پُست د اداري دکارکوونکي هانري پواسطه طرحه شوه او خپل دولت ته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیز وکړ چې په پورتنۍ طرحه په یو ه کنفرانس کې چې د دولتونو استازي په کې ګډون ولري بحث وشي. وروسته د ۱۸۷٤ میلادي کا ل د ستمبر په ۱۵نیټه د ۲۱ غړو هېوادونو ترمنځ د کنفرانس په پایله کې پریکړه چې د برن د معاهدې په نوم یادیږي لاسلیک شوه، نوموړې پریکړه په حقیقت کې دپُستې د اتحادیې بنسټ ګڼل کېږي. کله چه د پست دعمومي اتحادیې سره ډېر شمېر هیوادونه یو ځای شول د پست د جهاني اتحادیې په نوم ونومول شوه چه په ۱۹۹٦ م کا ل کې یې دغړو شمېر ۱۸۹ هیوادونوته ورسید.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې دُپست د اسانیتا وو په باره کې بحث وکړي او د خپل بحث پایلې دې منظمې کړي او تنظیم شوې معلومات دې په ټولګي کې وړاندې کړي

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. فرانسوا تاکسي څوک دی؟

۲-د بخار بېړیو او داوسپنې کرښې اختراع په نړیوالې پستې کې کوم تحولات را منځته کړل؟

لاندې جملې بشپړې کړئ

۳. دنړۍ پستي اتحادیه د لومړي ځل لپاره د ټولو هیوادونو تر منځ په___ کال کې د ___ له خوا په سویس کې جوړه شوه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د پستې رول د انسانانو په ژوند باندې تشریح کړئ، چې له یوه مخ څخه زیات نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: په نړۍ کې تیلیفون او موبایل Telphone and Mobil:

د نړۍ په سطحه د الکاتل (Alcatel) د سمندر لاندې د کیبلونو نقشه.

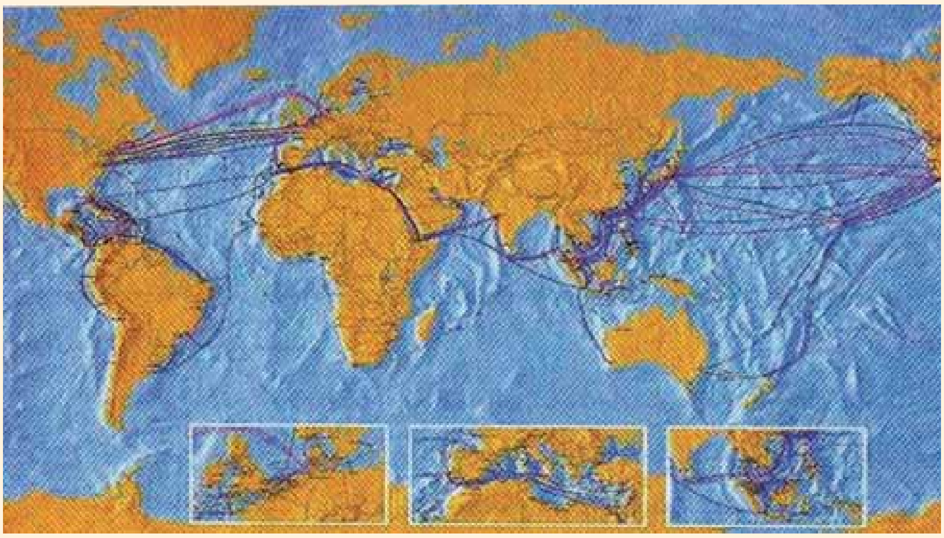

آیا کولایې شئ د تیلیفون او موبایل پواسط مختلف پیغامونه خپل د نظر ورشخص ته ولیږئ.

په عصري تکنالوژۍ کې تیلیفون Telphone او موبایل Mobil په ډله ییزو رسنیو کې د اړیکو ډیره مهمه برخه لري او له هغو څخه په جغرافیایي مسایلوکې د اړیکو دنیولوپه برخه کې دیوې وسیلي په توګه ګټه اخیستل کیږي لکه: (آب و هوا، زلزلې اورلګیدنې، د سوداګریزو او اقتصادي معلوماتو په برخه کې...)نو له همدې امله د تیلیفون او موبایل څخه ګټه اخیستنه په جغرافیایي موضوعګانوکې د ټولو زده کوونکو لپاره مهم او اړین دي. لکه چې مخکې ورڅخه یادونه وشوه، د لومړي ځل لپاره ګرام هام بل Gramham Bill تیلیفون اختراع کړ، چې د انسانان په ژوندکې لوی قدم وو. وروسته بې سیمه تیلیفون اختراع شو، چې په ۱۸۹۷ میلادي کال کې لومړنی پیغام د ګګلیمو مارکوني Gugliemo Marcone پواسطه له اروپا څخه د اطلس د سمندر څخه هغه خواته مخابره شو. دغه ازمایښت و ښودله چې د رادیوي څپو پواسطه د اړیکونیول امکان لري، چې دغه عمل د شفاهي پیغام د لیږلو پیل دی، چې له یوه سرې څخه بل سرې ته د کوچني ماشین پواسطه استول کیږي. نولسمه پیړۍ د اړیکواو رسنیو په برخه کې د ډیرو اختراعګانو شاهده ده، چې بې سیمه اړیکې د ملکي هوا نوردۍاو جوي څیړنو په برخه کې مهم تغیرات را منځته کړي دي.

د دویمې نړیوالي جګړې څخه وروسته ډیرې او چټکې اختراعګانې را منځته شوې او عصري تیلیفونونو د زړو تیلیفونونو ځای ونیوه. ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰ میلادي کال کې بې پرې مخابراتې مرکز جوړ کړ د ملګرو ملتونو نماینده (مک برایډ) لومړنی پیغام دپاریس له یونسکو څخه د ټولې نړۍ هیوادونو ته خپور کړ. په ۱۹٤۷ میلادي کا ل کې د تر انزیستور Transistor اختراع د نړۍ د مخابراتو په برخه کې زیاتې اسانتیا وې رامنځته کړې. د Mobile Radio Communication د لنډې تاریخچې

ښخه دا را څرګندېږي چې د مخابرې د انفرادي خدماتو پروګرام په ټولنيز ژوندانه کې د اړيکو د زياتوپر مختګونو سبب شوی دی. د انفرادي مخابرې له تخنيک ښخه ګټه اخېستنه چې په ۱۹۶۰ميلادي کال ۶۲ سلنه وه په ۱۹۷۰ ميلادي کال کې ۷۲ سلنې ته زياته شوه. اوس د شخصي مخابرې خدمات (Personal Communacation service) (P C S) په چټکۍ مخ په زياتيدو دي.

بې سيمه تيلېفون چې لاتين نوم يې سيلولر Cellular دی، هغه ډول پرمختللي تيلېفون ته ويل کيږي چې د دوه تنو تر منځ اړيکې ټينګوي او هرځای ته د انتقا ل وړ وي. دسيلولر کلمه دCells يا حجرې له کلمې ښخه اخيستل شوې ده، چې د موخو له مخې لويه يا کوچنی ساحه د موبايل ډېوښښ لاندې راولي. چې دغه کار د موبايل د کمپنی په ظرفيت پورې اړه لري او ټاکلې ساحه د پوښښ لاندې راولي. موبايل مخابراتي محرميت هم لري چې هره کمپنی په هر هېواد کې ځانګړی نمبر هم لري چې د کود نمبر د دايرولو پرته اړيکې نيول نا شوني دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

د لومړي ځل لپاره تيلېفون دکوم مخترع پواسطه رامنځته شو او په انسانانو کې دکومو تحولاتو لامل شو؟ مهرباني وکړئ په دې برخه کې خپل معلومات يوله بل سره شريک کړئ.

پوښتنې:

سم ځواب انتخاب کړئ.

۱- د تيلېفون مخترع له لاندنيو مخترعينو ښخه کوم يودی؟

الف:ګراهامبل ب: انتوني ج: ماريا د: ګګليمومارکوني

۲- سيلولر عبارت دی له:

الف:يو ډول پرمختللی تيلېفون دی چې د دوو کسانو تر منځ اړيکې ټينګوي

ب: انترنېټي ساحه ده ج: د انالاګ تيلېفون ساحه ده د: هيڅ يو

سم ځواب په نښه کړئ

۳-ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰م کال کې له تراو پرته مخابراتي مرکز جوړ کړ.

٤- ترانزيستور په نړۍ کې زياتې مخابراتي اسانتياوی منځته راوړې.

لنډځواب ورکړئ

۵- P C S اصطلاح تشريح کړئ

له ټولګي ښخه بهر فعاليت:

له مبايل ښخه ګټه اخېستنه په خپلو کتابچو کې وليکئ او د جغرافيې له ساعت کې يې په ټولګي کې بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- فکس Fax په نړۍ کې

د فکس ماشین په جغرافیایي موضوعګانو کې څه مهم نقش لري؟

د جغرافیې په ټولو څانګوکې یو له مهمو اړتیاوو څخه یوه له فکس څخه ګټه اخېستنه ده چې دهغې پواسطه پیغامونه لېږي اونږدې سیموته استول کېږي. له فکس څخه ګټې اخېستنې د اړتیاوړ حقیقتونو دمستند کولو لپاره په جغرافې او نورو برخوکې ډېرې آسانتیاوې رامنځته کړي دي، لکه صنعت، سوداګرۍ، تولیدي وسایل، صادرات، واردات او داسې نور.

فکس نوی تکنالوژي ده چې په ۱۹۲٤ میلادي کال کې چې د ریچارد رنجر *Rechard H Ringer* پواسطه اختراع شو او لومړنی پیغام یې له نیویارک څخه لندن ته واستوه.

په ۱۹۷۰ میلادي کال کې د ماشین په جوړښت او اجزاوکې دسمون لپاره بدلونونه رامنځته شول.

فکس د لیکلي پیغام د انتقال وسیله ده، چې د کاغذپرمخ لیکلي پیغامونه اوګذارشونه دې ماشین ته ننه باسي او په څو ثانیو کې ټاکلي ځای ته رسېږي.

فکس میخانیکې وسیله ده چې دهغې پواسطه اطلاعات او اسناد په لیکلي ډول د یوه سند په توګه انتقالېږي.

د فکس د ماشین له اختراع څخه وروسته تجارتي او صنعتي اسانتیاوې رامنځته شوې. د فکس دماشین په مرسته حقایق ثبتیږي، سوداګریز فرمایشو اخلي اسناد لیږدول کېږي، صادراتي او وارداتي اقلام او رسمي او شخصي اسناد استول کېږي فکس نه یوازې په سوداګریزو او صنعتي موضوعګانوکې په کار وړل کېږي. بلکې په مصنوعي سپوږ مکیوکې هم ورڅخه کار اخېستل کېږي. محرم اسناد اونوې کشفیات له ځمکې څخه فضاته او له فضأ څخه ځمکې ته لیږل کېږي.
نوله همدې امله فکس له ډېر رسنیوڅخه دی چې د هغه پواسطه شخصي او رسمي پیغامونه، سوداګریز، حقوقي او صنعتي معاملات او داسې نور په لنډ وخت کې لیږي او نژدې سیمو ته سملاسي استول کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په څو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د فکس د کار په څرنګوالي، فعالیت او اهمیت باندې د ژوندانه په بېلابېلو برخو کې کار وکړي. دهرې ډلې استازی دې د خپل بحث پایله په ټولګي کې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- فکس څه شي دی؟

۲- له فکس څخه دګټې اخېستې ځایونه په نښه کړئ.

سم ځواب غوره کړئ:

٤- د فکس پواسطه لاندې مهم مفاهیم استول کېږي.

الف: جغرافیایي ب: صنعتي ج: صادراتي او وارداتي د: ټول سم دي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د فکس د اسانتیاوو په باب لنډه مقاله ولیکي او د امکان په صورت کې دې په ټولګي وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د-انترنېټ او ایمیل: Internet and E-mail

له انترنېټ او ایمیل څخه څرنګه ګټه اخېستل کېږي؟

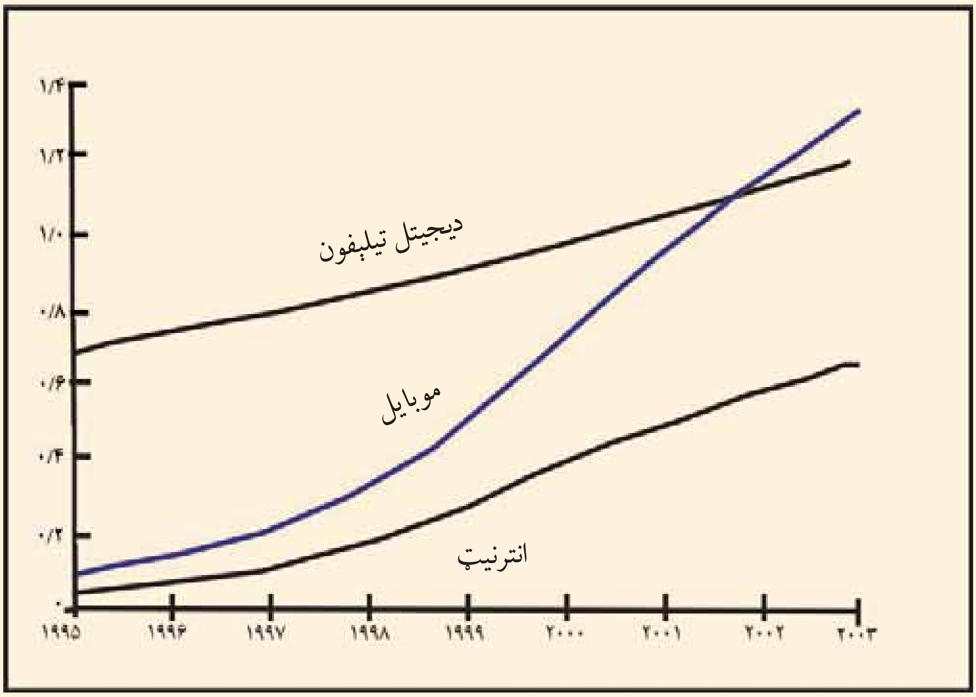

په نړۍ کې اړیکو او خبرتیاو ته د لاس رسي نسبت

د مخابراتو ډېره نوې وسیله انترنېټ او ایمیل دی، چې په جغرافیې او نورو علومو او د ژوندانه په نورو برخوکې ځانګړې دندې سرته رسوي. جغرافیه پوهان د خېړنو په ټولو مرکزونوکې د پیغامونو د انتقال لپاره له دوارو وسیلو څخه ګټه اخلي له ټولو مهمه خبره داده چې د پیغامونو اخېستل او په ځانګړې او محرمانه ډول د هغې لېږل، په هره اندزه چې و غواړو، په لنډ وخت کې سرته رسیږي. له دوارو وسیلو څخه ګټه اخېستنه په ټولو دولتي سوداګریزو مؤسسو او شخصي ډول سرته رسېږي.

کمپیوټر د نولسمې پېړۍ په نیمایي کې په کار پیل وکړ. له ۱۹۴٤ - ۱۹۵۱ میلادي کلونو کې یې زیاته وده وکړه. کله چې ویلیم شاګلي ډیجیټل Digital ماشین کشف کړ، کمپیوټر نوره هم وده وکړه. انترنېټ د کمپیوټر ځانګړی پروګرام دی، چې د یوې بېلې شبکې په واسطه د کمپیوټر سره نښلول کېږي او بیل بیل پروګرامونه لري. چې نه یوازې پیغامونه انتقالوي بلکې تصویرونه، علمي متنونه او نور تولنیز، سوداګریز،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي ۰۰۰ اوداسې نور د کمپیوتر له لارې د انترنت پواسطه د پام وړ شخص ته رسوي. هر څوک او هره موسسه کولای شي په بیلو ادرسونو خپل ځانګړي سایتونه پرانیزي او د هغو څخه ګټه واخلي.

انترنېټ یو تنظیم شوي سیستم دي چې د بشر په ننني تکنالوژۍ کې د پیغامونو او اطلاعاتو په انتقال کې د چټکې او ښې منبع په توګه کارول کېږي.

ټول اسناد چې د انترنېټ له لارې په کمپیوتر کې شامل شي، له چاپ وروسته لاس ته راځې.

انترنېټ ارتباطي ډېره ښه وسیله ده، چې د نړۍ ټول هېوادونه په دې پروګرام کې شامل دي. له ۱۹۹۰ میلادي کال څخه مخکې د کمپیوټر پواسطه هیڅ ډول اسانتیاوې نه وې لومړنی ځانګه یا دیپارټمنټ چې د کمپیوټرماشین پواسطه یې د مخابراتو اړیکې جوړې کړې د امریکا د متحده ایالتونو پوځې څړنیز مرکز وو (DOD) په ۱۹٦۷ م کال کې A C M د کمپیوټري ماشینرۍ مؤسسه د امریکا په متحده ایالتونوکې یاد A R P A دفتر و یو کوچنی ماشین یې جوړکړ چې له یو کمپیوټر څخه بل کمپیوټر ته معلومات انتقال کړي. له یوه کمپیوتر څخه بل کمپیوتر ته د پیغام انتقا ل په دې پورې اړه لري چې لومړی دغه پیغام د I M P (Interface Massage Process) پواسطه په کمپیوټر کې دا خل شي.

د کلیفورنیا اولاس انجلس پوهنتونو وکولای شول چې د انترنېټ پواسطه د یوتا Utah له پوهنتون سره اړیکې جوړې کړي. د انترنېټ پروګرام په ۱۹۹۰ میلادي کا ل کې دنړۍ په سطح په کار پیل وکړ. په کایناتو کې او سني فضایي پروګرامونه خبرې او د رازونو دکشفولو لپاره د انترنت پواسطه په ډېره آسانۍ له یوه ځای څخه بل ځاي ته لېږدول کېږي

په جغرافیه کې د انترنېټ نقش د جغرافیایي حقایقو موندل دی. په دې ډول د قطبونو د کنګلونو، دځمکې دکرې د تودوخې، د اوزون د طبقې نازک کیدل او د انرژۍ دسرچینو د موندلو لکه نفت، ګاز اوداسې نورو، طبیعي سرحدونو، په سمندرکې د کبانو د استوګنې د ځای د معلومولو، د ځنګلونو د ساتنې، د آب و هوا وړاندوینه، د تودوخي او سړو د درجې ټاکنه، د خاورې پېژندنه او داسې نورو برخوکې ورڅخه کار اخېستل کېږي. چې خبرورکوونکو په ویب سایټ کې اچولي دي او وروسته د انترنېټ، په مرسته هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلي. له انټرنېټ څخه معلومات د دوه تنو، يا دوه دولتي يا شخصي مؤسسو ترمنځ تبادله کېږي په دې شرط چې دهغه بل لوري د ایمیل کود ورته معلوم وي. دمثا ل په ډول (htt://www.google.Com).

د انټرنېټ اړيکې دسپوږمکيو اود نوري فايبر سره دي زياتره پيغامونه اوکرنيز، اقتصادي معلومات اوداسی نور په دقيق ډول د ځمکې څخه اخلي او دوهم ځل يي خپل اړوند مرکز ته مخابره کوي .

ايميل Electronic Mail هم نوې تکنالوژۍ شمېرل کېږي. چې د سوداګريزو، صنعتي، سياسي، فرهنګي او انفرادي پيغامونو په لېږلوکې ډېرې سترې دندې سرته رسوي او د همدې ماشين په مرسته سملاسي دلېږې او نژدې واټن ترمنځ ډېر ژر ارتباطات تامينېږي. لنډيزيې ايميل (e- mail) دی.

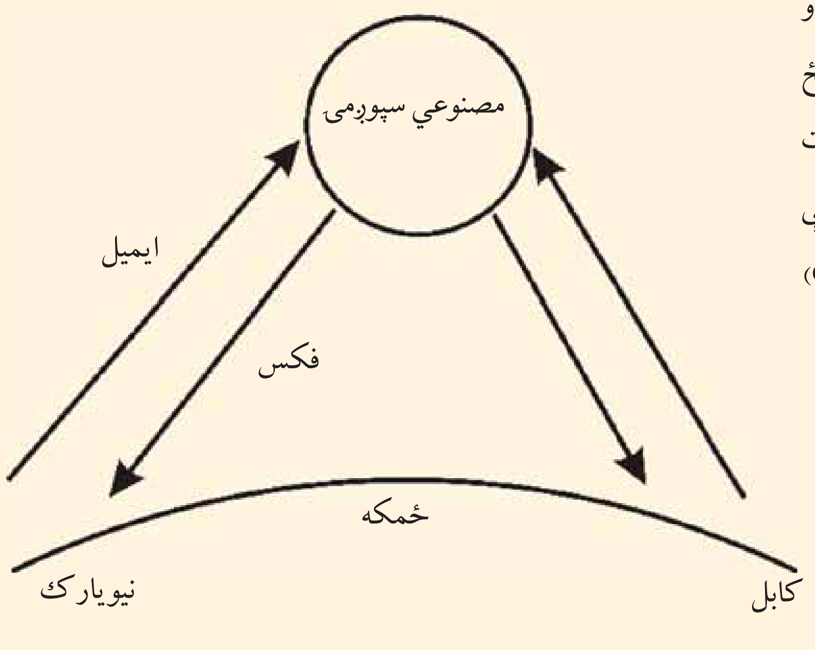

(c) ketabton.com: The Digital Library

یمیل پیغامونه رادیویي څپو په مرسته اخلي او لېږي چې د ایمیل دیوې دستګاه د مرکز څخه د بلې دستګاه په آدرس پیغام استول کېږي او په څو ثانیو کې اړونده آدرس ته رسیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د انترنت او د هغه د استعمال په هکله په خپلو منځو کې بحث وکړي د بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالو ته ووایي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د ډیجیتل د ماشین اختراع د کومو لویو تحولاتو سبب شوه؟

۲- د کمپیوتر پواسطه پیغامونه په څه ډول استول کېږي؟

۳- ایمیل څه ته وایي؟ تعریف یې کړئ

. جمله بشپړه کړئ:

٤- انترنېټ په لومړي ځل په(   )په کارېپل وکړ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له کمپیوټر څخه د ګټې اخېستنې ځرنګوالی ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په ساعت کې یې په ټولګي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځوسم لوست:

۲–۷ د سپوږمکیو شبکه Satellite Network

د نړیوالو سپوږمکیو د اړیکو سیستم

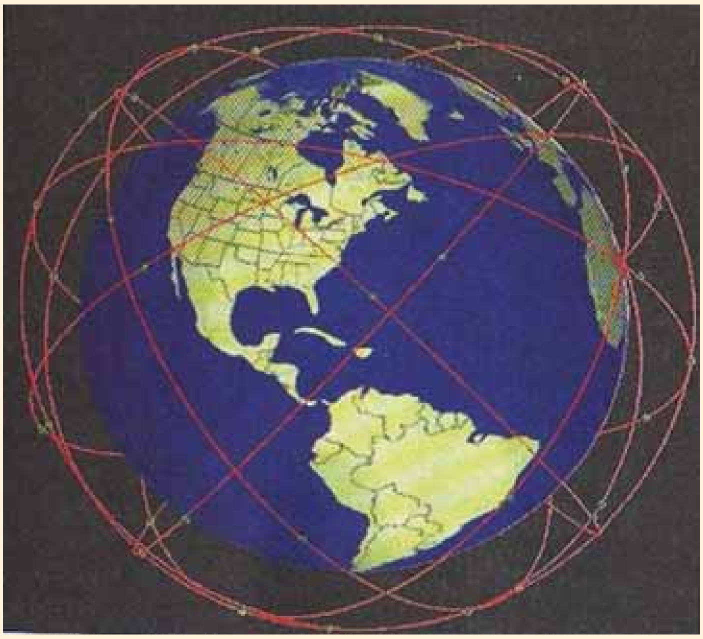

ایا د مصنوعي سپوږمۍ په باره کې معلومات لرئ؟

امصنوعي سپوږمۍ او ریموټ سنسنگ *Remote Sensing* د نوي تکنالوژۍ ډیره عصري وسیله ده، جغرافیه پوهان یې د دې وړکړي چې د جغرافیې اړونده ځمکې په کرې او فضاکې مسایل چې تر اوسه نه دي کشف شوي، کشف کړي او انسان وکولای شي هغه رازونه وپیژني چې تراوسه ندي کشف شوي.

د مصنوعي سپوږمکیو شبکه Satellite Network د ځمکې او فضا په هکله معلومات زیات کړي دي. د هغو رول په جغرافیه کې څرگند دی لکه دکرني،کانونو، طبیعي زیرمو په هکله څیړنې،د آب وهوا وړاند وینه، د ځنگلونو شتون، د کبانو ښکارسیمې د بیړیو لاړ ښوونه د سوداگریزومالونو انتقال اوداسې نور. همدارنگه د کیهان وردانو لپاره یې د فضایي مسافرت شرایط برابرکړي دي، چې د سپوږمکیو په مرسته فضا ته سفروکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د کمپیوټر او تیلیفون په مرسته سرته رسیږي، چې د سیلو لر تیلیفون cellular phone یا cell په نوم یادیږي. د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د نوي تکنالوژۍ پیچلي سیستم دي چې له فضا څخه ځمکې ته اطلاعات لېږي چه د Down Link اوهغه پیام چه له ځمکې څخه فضا ته لیږی Link up په نوم یادیږي. سپوږمکۍ په فضا کې د استوا په کرښې، عمود، مایل یا موازي په ټاکلو مدارونو کې د ځمکې په شاوخواځای پر ځای شوي دي. ځینې مصنوعي سپوږمکۍ د ځمکې څخه په یونقطه کې ثابتې ساتلې کېږي چې دا حالت د جیو ستشنري Geo Stationary په اصطلاح یادیږي.

انسانان کولای شي چې د سپوږمکیو په مرسته د لمریزنظام او دهغه اړونده سیارو او دهغو څخه د ځمکې په برخه کې زیات معلومات حاصل کړي لکه د ځمکې لوړې برخې، د ځمکې پر مخ رواني اوبه، د اور ښت اندازه او داسې نور. تازه څېړنو ښودلې ده چې سپوږمکیو انسان ته د دې وس ورکړی دی چې د طبیعت ځینې رازونه پیدا کړي او دزیاتو معلوماتو لپاره دغه ډول څیړنې په چټکۍ دوام لري هغه هیوادونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي سپوږمکۍ لري په لاندې ډول دي: د امریکا متحده ایالتونه، روسیه، چین، هند او داسې نور ځینې نورهیواد ونه هم غواړي چې دغه نوې تکنالوژي ولري.

ټول مخابراتي مسایل د سپوږمکیو له لارې تنظیمیږي لکه رادیو، تلویزیون او داسې نور. زیاتې سپوږمکۍ په فضاکې د پیغا مونود لیږلو او رادیویي څپو لپاره فعالیت کوي او ټولې نړۍ ته د رادیو ځانګړې څپې لیږدوي. په ځینو نورو مخابراتي برخو لکه نظامي، استخباراتي او داسې نوروکې هم فعالیت کوي.

یادونه:

سپوږمۍ په فضاکې د فعالیت پر وخت د دوه وزرو په واسطه چې دهغې دواړو خواوکې دي خپله د اړتیا وړ انرژي له لمرڅخه اخلي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وو یشئ او په جغرافیه کې دي د مصنوعي سپوږ مکیو د اهمیت دآب وهوا د وړاند وینې، د اقتصادي،کرنیزو او پوځي موضوعګاتو په هکله دې بحث وکړي او د بحث پایلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب و رکړئ

۱- جیو ستشنري Geo Stationary کوم حالت ته ویل کېږي؟

۲- Satelit Network په جغرافیه کې کوم خدمتونه سرته رسوي؟

لاندې جمله بشپړه کړئ:

۳-هغه پیغامونه چې له مصنوعي سپوږمۍ څخه ځمکې ته رسیږي .... او هغه پیغامونه چې له ځمکې څخه مصنوعي سپوږمۍ ته استول کېږي.................په نوم یادېږي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د مصنوعي سپوږ مکیو د ډولو نو او دهغو لپاره د اړتیا وړ انرژۍ په باره کې مقاله ولیکئ او د جغرافي د مضمون په راتلوونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څپرکی
د ژوندانه د چاپېريال نړيوالې ستونزې

۸-۱ د سون د مواد و لوګي او غازونه

په هغه ځاي کې چې اوسيږئ، آيا دکومې دستګاه لوګی او غازتاسې ربړوي؟

د بدن سلامتي او روغتيا د انسان لپاره د ژوندانه اصلي اړتياوې ګڼل کېږي. هر هغه لامل چې د انسان سلامتيا او روغتيا ته تا وان اړوي مضر دي. نو له همدې امله بايد د انسان د ژوندانه ځای له هر ډول ککړتيا او مضره مواد و خخه پاك وي. له دې پرته به زموږ د ژوندانه چاپېريال متضرر وي، بايد هغه ښه وپېژنو او د حل لاره ورته ولټوو. طبيعت په فطري ډول پاك دی او د څښتن تعالی له تحفو څخه دی نوله همدې امله د چاپېريال پېژندنه چې د جغرافيې لويه برخه ده بايد په بشپړ ډول وپېژنو.

د ژوندانه چاپېريال د ژوندانه د ټولو پديدو يوه ټولګه Complex ده چې انسان، حيوان او نبات لپاره يې د ژوندانه شرايط برابر کړي دي. مهمې برخې يې څمکه، داستوګنې ځاي، خاوره، اوبه، نباتي پوښښ، حيوانات او اتموسفير تشکيلوي.

د وخت په تیریدو سره انسانان په دې پوهيدلي چې همدغه چاپيريال کولای شي چې زموږ ټولې اړتياوې پوره کړي نو په چټکۍ له خپل چاپيريال سره اړیکې ټینګې کړې. په دې برخه کې يې زياتې تجربې لاس ته را وړلې، د طبيعت له ښکلا او ستونزو سره اشنا شول او د هغه له تهديدونو سره يې مقابله وکړه.

انسانانو پوهنه حاصل کړه چې هر چاپيريال کې بايد له طبيعت سره اړيکې ټينګې کړو چې د هغه له امکاناتو څخه ګټه واخلو. تودې او وچې سيمې د کرنې او د خوړو د برابرولو لپاره مناسبې نه وي. هغه شنې سيمې چې د سيندونو او جهيلونو په غاړوکې پرتې وی ټول شرايط يې د ژوندانه لپاره برابر کړي وو. نو د همدې سنيدونو په غاړو کې لوي تمدنو نه رامنځته شول.

په هر ځای کې انسان هڅه کوي چې د طبيعي چاپيريال شرايط و پېژني او خپل ژوند له هغو سره برابر کړي او يا چاپيريال ته د خپلو اړتيا وو له مخې بدلون ورکړي.

هغه چاپيريال چې موږ په کې ژوند کوو ځانګړی نظم او قانون لري چې د خدای(ج) له خوا تنظيم شوي دی، د باران اوريدل، د باد لګيدل، دنبا تاتو وده، ټول ديوه قانون د بنسټ له مخې فعاليت کوي. موږ بايد طبيعي قوانين وپېژنو او دهغورعايت وکړو او خپل چاپيريال پاک وساتو له هغې پرته زموږ طبيعي ژوند اغيزمن کوي او د ټولو موجوداتو لپاره ژوند ستونزمن کوي.

متاسفانه له صنعتي تاسيساتو، فابريکو، په ځمکې باندې صنعتي پاتې شونو او ګلخانه يې مضرو غازونو پورته کيدل د ځمکې اتموسفير ککړوي او دانسان، حيوان اونبات ژوند له خطر سره مخامخوي. د هوا د ککړ تيا په باره کې بايد ديوه ځای د آب و هوا په باره کې مستند او دقيق معلومات ولرو. اتموسفير د انسانانو، حيواناتو، او نباتاتو لپاره د ژوندانه يوه مهمه پديده ده. نو له همدې امله دغې حياتي سرچينې ته بايد پوره پاملرنه وشي اوله دې سرچينې څخه بايد په ښه توګه ګټه واخيستل شي. هغه لوګی او غازونه چې دسون له مواد و څخه پورته کيږي په ټوله نړۍ کې يې هوا ککړه کړيده ککړه فضاء د انسان اونورو حيواناتو پر تنفسي سيستم په مستقيم ډول ناوړه اغيزه کوي او د کاربن دای اکسايد او کاربو مونواکسايد، د متان غاز، کلور وفلوروکاربن او د نايتروجن اکسايد تعاملات دويني په دوران، او تنفسي جهاز او نورو باندې روغتيايي ناوړه اغيزه لري د ځمکې پر مخ د غازونو او دودونو سرچينه د ډېرو سکاره، نفت اورلګيدنې او صنعتي کارخانو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل د ښاري فضاءد حمل ونقل د وسیلو او د نفوسو د زیاتوالي او د ښاري ککړ تیا پواسط غیر صحي او ککړه شویده چې زموږ د ښاریا نو په روغتیایې نا وړه اغیزه کړې ده. هغه مواد چې په مجموعي ډول د هوا د ککړ تیا سبب گرځي په لاندې ډول دي:

۱. زهري مواد
۲. کیمیاوي مواد
۳. دغړونو خپریدل
۴. د اضافي غیرصحي مواد راتولېدل
۵. د مصنوعي او اتومي مواد وپاتې شوني
۶. د مضرو اجسامو له راټولېدل
۷. سوځیدنې
۸. د مناسب کانا لیزسیون نه شتون او داسې نور.

په تولگي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډ لو وویشئ. دمضرو غازونو په باره کې دي چې زموږ په روغتیا ناوړه اغیزه کوي بحث وکړي او دهغو پایلې دي خپلوتو لگیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د ژوندانه چاپېریال تعریف کړئ

۲. کوم مواد د ژوندانه د چاپېریال د ککړتیا سبب کرځي.

سمه جمله په نښه کړئ

۳. آیا په فضاکې مضره غازونه د وینې په دوران او تنفسي سیستمونو باندې مستقیمه اغیزه لري(   )

٤. د مضرو لوګیو اوغازونو اصلي منبع د ځمکې پر مخ اور لګېدنې ګڼل کېږي(   ).

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ز ده کوونکي دې د کابل د ښار د هوا د ککړ تیا او د هغې د ضرر په باره کې معلومات راټول کړي او په ټولګي کې دې وړاندې خبرې و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه پنځوسم لوست

الف- د وړلو- راوړلو (حمل ا ونقل وسیلې):

د ژوند پر چاپیریال باندې د نقلیه وسایلو غازونه او لوګی څه منفي اغیزې لري؟

نقلیه وسایل د انسان له اړتیاووڅخه ګڼل کیږي چې د کالیو او خلکو په انتقا ل کې ډېرې اسانتیاوې برابروي. خودلته نقلیه وسایل په ښارونوکې د هوا دککړ تیا د لامل په توګه څېړل کیږي.

نقلیه وسایل په فضاء، ځمکه او اوبوکې د انتقال لپاره کارول کیږي. انتقالاتي شبکې په ټوله نړۍ کې د حمل ونقل ستونزې حلوي. خو د دې ترڅنګ د لوګي او غازونو خپرول د ژوندانه چاپیریال ککړوي او د انسان، حیوان او نبات لپاره تنفس ستونزمن کوي.

د نقلیه وسایلو مضر لوګي او غازونه هواککړوي او د ټولو ژوندیو موجوداتو د روغتیا لپاره ناوړه هوا منځته راوړي د اوسنیو څېړنو له مخې نقلیه وسایل هوا ککړوي. د هوا دککړتیا غازونه، لوګي، کاربن ډاي اکساید، نایتروجن اوکساید، سلفر، سرب او داسې نور دي.

. نوهرلامل چې د چاپیریال دککړتیا سبب ګرځي د Pollution په نوم یادیږي.

په نړۍ کې د نفوسو زیاتوالی ډیرو ونقلیه وسیلو ته اړتیا لري. د دې وسایلو ککړو ونکي مواد د هوا د ککړتیا سبب ګرځي.

د وروسته پاتې هیواد ونو د ژوند چاپیریال په ښاري او صحي معیا رونو سمبال نه دي. پر مختللي هیواد ونه په دې توانیدلي دي چې ترېوې اندازې د نقلیه و سیلو د مضرو موادو مخه ونیسي،ځکه چې پدې هیواد ونو نوې تکنالوژۍ او دنقلیې ښې وسیلې د دې سبب شوې دي چې د مضرو غازونو مخه ونیول شي هغه نقلیه وسیلې چې د لوګي او غازونو لامل ګرځي، اجازه نه ورکول کیږي چې تګ او راتګ وکړي.

په دې ورستيو کالوکې زموږ گران هيواد افغانستان د زياتو نقليه وسيلو په لرلو په تيره بيا دکابل ښار چاپيريال دککړ تيا له مخې له ډيرو ستونزو سره مخامخ دی. دکابل دښار ښکلې فضا مضرو غازونو او د زرومو ترو لوگيو اودبې کيفيته تيلو په استعمال سره چې په هواکې د سلفرو او سرپو د زياتوالي سبب کيږي خرا به کړې ده. کولای شو د نقليه وسيلو ککړ تيا په ځمکني، سمندري او هوايي برخو ډلبندي او مطالعه کړو. چې هرې برخې پخپل وارسره ځمکه، سمندر او فضا ککړه کړې ده طبيعتاً صافه او طبيعي هوا ککړه نه وي خو دا انسان دی چې د نوې تکنالوژۍ څخه په گټه اخيستنې سره په ډېرو منطقو کې چاپيريال ککړ وي.

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

ټولگي په څوډ لو وويشۍ او هره ډ له دې د هوا د ککړ تيا Pollutin د لاملونو په باب يو له بل سره بحث وکړې او د بحث پايله دې د ډلې استازې خپلوټو لگيوا لو ته وړاندې کړې.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. پر مختللو هيواد ونو څرنگه د هوا د ککړتيا مخه نيولې ده؟

۲. د نقليه وسايلود افرازاتو ککړتيا په هواکې د کومو ستونزو لامل گرځي؟

جملې بشپړې کړئ:

۳. نقليه وسيلې............ د ککړتيا لامل گرځي.

۴. د انسان روغتيا مستقيماً له ....سره اړيکې لري.

۵. هغه لاملونه چې د ککړتيا سبب گرځي ....په نوم يادېږي.

د سم ځواب انتخاب کړئ:

۶. کوم غازونه د هوا د ککړتيا سبب گرځي:

الف: اوکسيجن ب: نايتروجن اکسايد ج: کاربن مونواکسايد د- ب او ج سم دي.

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

د نقليه وسيلو په هکله فکر وکړئ چې ولې چاپيريال ککړوي په دې هکله مقاله وليکئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لگيوا لو ته بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د ژوند په چاپيريال باندې د کارخانو اغيزې:

کله صنعتي فابريکې ته تللې یاست؟ کوم ډول مضر غازونه له فابريکې څخه خارجيږي او د ژوندانه چاپيريال ککړوي؟

د ژوندانه چاپيريال په مجموعي ډول د جغرافيه پوهانو پاملرنه ځانته جلب کړې ده.

اوسنی څېړنې ښيي چې د کارخانو په پراخه پيمانه جوړول د هوا،د ځمکې د روانو اود ځمکې لاندې اوبو د ککړولو لامل ګرځي.

صنعتي انقلاب له اروپا څخه پيل شو. چې اصلي زانګوېې د انګلستان هيواد دی او له هغه ځايه څخه نړۍ ته خپورشو او په شمالي امريکا په تيره بيا د امريکا په متحده ايالتو نوکې يې په پراخه پيمانه پرا ختيا ومونده او د موټرجوړولو، بېړۍ جوړولو، الوتکو جوړولو او په نورو برخو کې په سلونو فابريکو په کار پيل وکړ.

د آسیا د لویې وچې هیوادونو لکه جاپان، چین، هند او داسې نوروهم د بیلا بیلو کار خانو په جوړولو پیل وکړ او نورو زیاتره هیوادو نو لکه د افریقا لویې وچې او استرالیا هم لویې فابریکې په ځانګړو برخوکې جوړې کړی. دغو ټولو تاسسیات په بیلا بیلو ځا نګوکې د ژوندانه د چاپیریال په ککړو لوکې زیاتې ستونزې رامنځته کړې، لکه د کاربن ډای اکسایدCo_2، د متان cH_4، کلوروفلوروکاربن غاز cfc، نایتروجن ډای اکساید زهرجن غازونه، د اوبو بړاسونه او د اتومي زرو آیونونه او داسې نور په هواکې دا خلېږي چې د هوا فزیکي او کیماوي خواص تغیروي.

په مجموعي ډول مضر غازونه له فابریکو څخه خارجېږي ځېنې ډېر پورته ځي او هواککړ وي.

د مثا ل په ډول د کلوروفلورکاربن (choloro fluoro carbon) (C.F.C) غاز له فابریکو او سړوونکو سرچینوڅخه خارجېږي چې د هوا په لوړو پوړیو کې د اوزون په قشر کې کیماوي ترکیبونو سره تعامل کوي. د اوزون طبقې ویجا ړوي او په پاي کې د ځمکې د تودیدو سبب ګرځي.

مضر غازونه په تولیزه ډول د هوا دککړتیا لامل ګرځي او ژوند له خطر سره مخامخوي چې په پاي کې د بیلا بیلو ناروغیو سبب کېږي لکه د زړه، ریوي(تنفسي)، جلدي او داسې نورو.

په همدې ډول اتومي کارخانی رادیو اکتیف Radio Active waster پاتې شونې دلاندنیوستونزو لامل ګرځي.

- اتومي وړانګې (تشعشعات) د یو کیلومتر مربع په ساحه کې تخریبات کوي.
- په کرنه، کښت او کار منفي اغیزلري.
- فضا ته دا خلیږي.
- حیوانات، انسانان او نباتات په مرګ تهدیدوي.
- د چرنوبل اتومي چاودنې چې پراخه ساحه له منځه یوړه. د دې مطلب ښه بیلګه ده.
- د کاربن ډای اکساید د غاز دتولید سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د پوستکي سرطان رامنځته کوي.
- د خوړو موادو تاسیسات اغیزمن کوي.

دکارخانو ناوړه اغېزې، نه یوازې په ځمکه بلکې په فضا او سمندر کې هم د احساس وړ دي. د فابریکو ناوړه اغیزې د ځمکې اتموسفیر هم ککړه وي.

هغه سیندونه چې د فابریکوترڅنګ بهیږي، د فابریکو د اضافي موادو پواسط اغیزمن کېږي. اتومي اضافي مواد هم د سمندر اوبه ککړې کړې دي. د نفتو له بېړیو څخه په سمندر کې د نفتو تويیدلو هم د سمندر اوبه او سمندري ژوند يې متأثر کړی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ټولګي په مساوي ډ لو وويشئ او هره ډله دې د فابریکو د ضرريه باره کې فکر وکړي او د اتومي دستګاوو ناوړه اغېزې دې توضیح کړي او د ډلې استازی دې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سم ځوابونه انتخاب کړئ:

۱. له لاند نیو هیوادو نو څخه یو هیواد د صنعتي انقلاب زانګو وه.

الف: جرمني ب: انګلستان ج: فرانسه د: ایتالیا

۲. چرنوبل د برېښنا د تولید اتومي دستګاه په کوم یولاندني هیواد پورې اړه لري:

الف: اکراین ب: قزاقستان ج: ترکمنستان د: ارمنستان

۳. مضر غازونه کومې منفي اغېزې لري؟

الف: د اوزون طبقه ویجاړوي ب: د ژوندانه لپاره ګټوردي

ج: د تنفس لپاره ګټور دي   د: یوازې دنبا تاتو لپاره ګټور دي.

لنډځواب ورکړئ:

۱. کوم غازونه د ژوندانه چاپیریال ککړوي؟

۲. د فابریکو مضر غازونه د کومو ناروغیو لامل ګرځي؟

۳. د اتومي فابریکو تاسیسات کومې ستونزې رامنځته کوي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هغه مضر غازونو او مواد ولست ولیکئ چې په پخلنځي کې شته او دانسان په ژوندانه باندې د هغې نا وړه اغېزې واضح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ - ۲ د صنعتي مواد و پاتې شوني:

د ژوندانه دځاي د ککړتیا په هکله مو فکر کړی دی او د صنعتی پاتې شونو په ضرر پوهیږئ؟

د ژوندانه چاپیریال هغه ځای دی چې انسان په کې ژوند کوي او ټول صنایع او فابریکې د انسان د اړتیا وو د پوره کولو لپاره دي. خو د هغو تر څنګ روغتیا او پاکي اساسي اړتیا ده. چې د ژوندانه ځای په مجموع کې پاک وساتو نوله همدې امله هغه صنعتي پاتې شوني چې کار خانې او صنایع تولیدوي د هغو د ضرر مخنیوی وشي چې چاپیریا ل ککړنشی.پاتې شوني په لاندې برخو ویشل شوي دي.

۱ . فزیکي پاتې شوني:Physical state لاندې برخې لري: د کورونو پاتې شوني، ناولې اوبه او داسې نور.

۲ . حیاتي عضوي پاتې شوني.

۳ . خدماتي سکتورونه: چې ځمکني، هوايي او سمندري نقلیه وسیلې دي.

۴ . د خوړو پاتې شوني: د ډ وډۍ او پخلنځي پاتې شوني.

۵. ښاري پاتې شوني: چې معمولاً د وروستو مواد و پاتې شوني د متان غاز توليدوي.

۶. اتومي توليدي منابع: د هوا د اتومي ايونونو دترکيب ککړتيا.

۷-صنعتي توليدات: چې له هغو څخه د کلوروفلورو کاربن C.F.C غاز ورڅخه توليد يږي.

پاتې شونې معمولاً دکيمياوي او فزيکي تعاملاتو پواسط د چاپيريا ل اصلي خواصو ته تغيرورکوي او دغه تغيرات په وچه، اوبو او هوا ناوړه اغېزې لري. چې په فضاکې د اوزون طبقه ويجاړ وي او له بنفش څخه اخواته وړانگې مستقيماً په ځمکه لگېږي چې د انسانانو اونورو ژونديو موجوداتو په روغتيا اوپه همدې ډول د ځمکې دکرې د آب و هوا پرتغير منفي اغيزه کوي. د پاتې شونو شتون د انسان لپاره ستره ستونزه جوړه کړې ده چې د ټولو ژونديو ژوند تهديدوي. اوس وخت د انسان د ژوندانه چاپيريا ل غير صحي شوي دی او د زياتو ستونزو د رامنځته کولو لامل گرځيدلی دي. له بله پلوه صنعتي پاتې شونو سمندرونه ککړ کړي دي اوهغه حيوانات چې په سمندرونو او سيندونو کې ژوند کوي متضررکړي دي. لکه په اروپاکې تايمز او راين سيندونه. صنعتي او کيمياوي فابريکې چې ددې سيندونو په غاړوکې جوړې شوي دي، د دې فابريکو اضافي مواد سيندونو ته ځي او د

د الاسکا په سواحلو کې د نفتي ککړتياوو پاکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیواناتو د ژوندانه چاپیریال ککړ وي.

د راین سیند له سر چینې څخه ترمصب پورې ۱۳۰۰ کیلو متره اوږد دوالي لري. دغه سیند د سویس له هیواد څخه سرچینه اخلي او د فرانسې، المان او هالنډ څخه تیریږي. سمندرونه د اتومي او نفتي موادو پواسطه هم ککړیږي، چې د سمندري حیواناتو د له منځه تللو سبب ګرځي.انسانان د نفتي موادو پواسطه د سمندرونو د زیاتو ککړتیاوو شاهد دي، چې یوازې د امریکا په متحده ایالتونو کې ۷۰۰۰ واقعې ثبت شوي دي.

د راین دسند حوزه او د هغې د شاو خوا صنعتي مرکزنو

همدا رنګه په ډیرو نور و سیمو کې هم د نفتو بارورنکې بېړی د تخنیکي ستونزوپه سبب په سمندرکې د نفتو د انتقال پر وخت سمند رونه ککړوي.

نو له همدې امله د ځمکې په کره باندې صنعتي پر مختګونه که له یوې خوا د انسان د اړتیا وو د پوره کولو په برخه کې ګټور وو. په هغه اندازه یې ځمکه، سمندر او هواککړه کړې هم ده، چې مهمې نمونې مو مخکې وړاندې کړې، یعنی د انساني فعالیت پاتې شونو په ټوله نړۍ کې ستونزې رامنځته کړې دي، چې تر اوسه پورې موږ له دې ستونزو سره لاس او ګریوان یو.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډلو وویشئ او د فابریکو د تاسیساتو او دهغو د ضررونو په هکله دې د ژوندانه په چاپیریال باندې بحث وکړي او د بحث پایله دې د ډلې استازې خپلو ټولګیوالو ته بیان کړي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. صنعتي پاتې شوني په نړۍ‌کې د انسا نانولپاره ډیر لوی .... دی.

سم ځواب انتخاب کړئ:

۲. د اروپا کوم سیندونه ډیر ککړدي:

الف: راین ب: ټایمز ج: دنیوب د: الف او ب سم دی

لنډ ځواب ورکړئ

۱. ولې په ښار کې د ننه د فابریکو شتون ضرر لري؟

۲. پاتې شوني څه ته وایي؟

۳. په کوم هیواد کې صنعتي پاتې شوني زیاتې دي؟

۴. د سمندر د حیواناتو د ژوندانه چاپیریال کوم پاتې شوني تهدیدوي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ژوندانه د چاپیریال په باره کې معلومات ورکړئ او د مضرو پاتې شونو لاملونه ولیکئ اوبه ټولګي کې یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸–۳. د اوزون د طبقې د نړی کېدلوخطرونه:

ایا پخوا د اوزون د طبقې له کلمې سره اشنا وئ؟

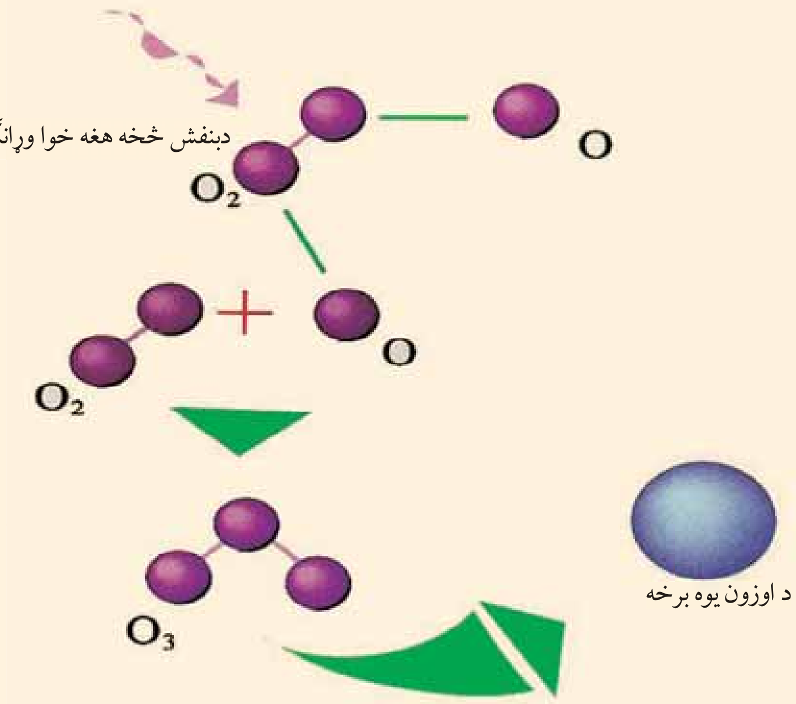

د اوزون O_3 طبقه د تروپو سفیر د طبقې له پا سه د سمندر له سطحې څخه د ۱۵ کیلو مترو په لوړ والي د بنفش څخه اخواته د وړانګو یا ULپه وړاندې د یو خنډ په توګه عمل کوي. دغه وړانګې ښايي دپوستکي د سرطان د سترګود عد سيې د نا بینايي او همدارنګه کرنیزو محصولاتو او دسمندر دکبانو د له منځه تللو او د نوري ترکیب د فوتوسنتز د عملیې دکمښت سبب ګر ځي د ژوند لپاره ډېره ضروري ده. له بنفش څخه اخواته وړانګې په دري ډوله دي:

۱. له بنفش څخه اخواته هغه وړانګې (uv-c) چې د څپو اوږ دوالي یې له ۲۰۰ – ۲۸۰ نانو متر په توان وي. (یومایکرون متر له زرو نانومترو سره او یو میلیون نانومتره د یو ملې مترو سره مساوي دی.)

د دې وړانګې اغیزې په ځمکه او دهغې په او سیدونکو باندې ډېرې ښې دي، چې ځمکه له بنفش څخه له اخواته وړانګو څخه ساتي. په تیره بیا هغه ژوندي موجودات چې انسان ورته اړتیا لري او انسان ته د خوړو په تولید کې ګټور دي. که چېرې د اوزون طبقه په بشپړ ډول تخریش شي دغه وړانګی(uv - c) بیا هم خپله دنده په ښه ډول سرته رسوي یعنې د اوزون د طبقې تخریب uv په اشعه او دندو اغیزه نلري.

۲. له بنفش څخه اخواته وړانګې(uv-A) چې د څپو اوږ دوالي یې ۲۸۰- ۳۲۰ نانو متره وي. هغې ته فعالې وړانګې هم وایي چې د تل لپاره د وخت په تیریدو سره ژوند تخریبوي یعنې د ځمکې د اوسید ونکو لپاره خطرناکې وي. اغېزې سملاسي نه وي، خو د وخت په تیریدو د هغې منفي اغیزې په ژوند باندې خطرناکې وي.

۳. له بنفش څخه اخواته وړانګې(uv- B) چې د څپو اوږ دوالي یې له ۳۲۰- ۴۰۰ نانو متره وي.

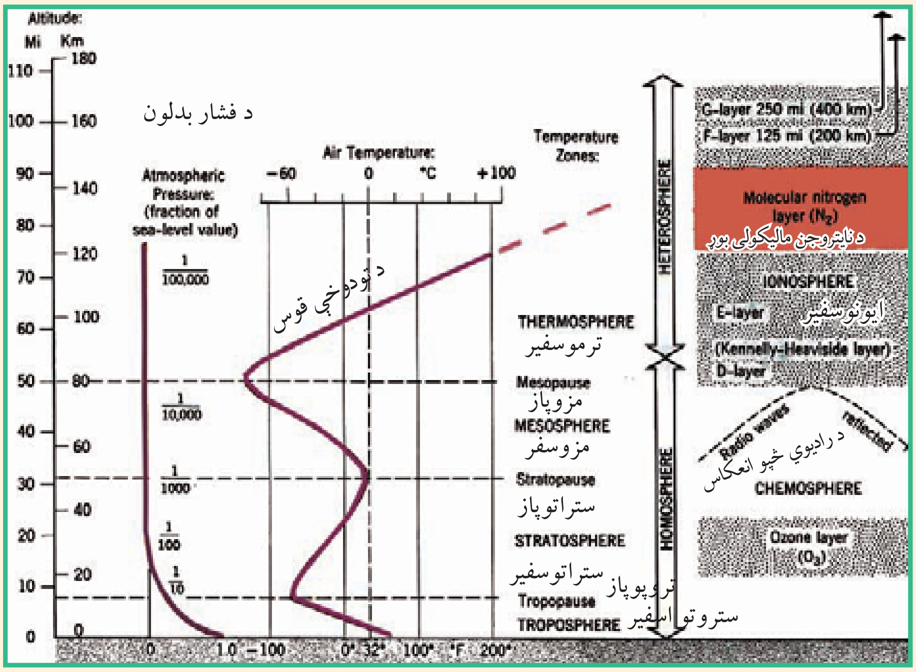

د اوزون پوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وړانګې د ځمکې د ټولو اوسیدونکو لپاره مضرې دي. د انسان او د ځمکې د نورو حیواناتو ژوند په مرګ تهدیدوي. لکه چې مخکې مو یادونه وکړه د سترګو د ړندیدو او د پوستکي د سرطان سبب ګرځي.

ځمکه د استوګنې د ګډې سیمې په توګه د ټولو ژوندیو موجوداتو د استوګنې ځای دی. باید له ټولو ککړتیا و وخخه وساتل شي. د تروپوسفیر په طبقه کې د اوزون ګډور غازچې ۱۱ کیلو متره پیروالی لري ځمکه چاپیره کړې ده.

د نایتروجن اواکسیجن غازونه په ژوند باندې مستقیمې اغېزې لري. په دې سر بېره د هغو ترکیب په ټولیز ډول د تروپوسفیر طبقه د بنفش څخه اخواته وړانګو څخه ساتي.

د اوزون طبقه O_3 د لمر د نور د وړانګو او دځمکې دتروپوسفیر Troposphere د هوایي طبقې ترمنځ یوه حایل طبقه ده چې د انسانانو،حیواناتو او نباتاتو د ژوند لپاره د هر ډول فعالیت زمینه برابروي او د ځمکې حیاتي کره یا بایوسفیر Biosphere تمثیلوي.

نو له همدې امله د اوزون د طبقې نرې کیدل او یا تخریب اوله منځه تلل، دځمکې پر مخ ژوند له تهدید سره مخامخ کوي.

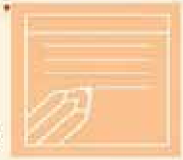

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ او په لاندې موضوګانو دې پخپل منځ کې بحث وکړي او د بحث پایله دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي:

۱. د اوزون طبقه څه حیاتي ارزښت لري؟

۲. له بنفش څخه اخواته C- uv وړانګې څه ارزښت لري؟

۳. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانګې څه ځانګړتیاوې لري؟

۴. له بنفش څخه اخواته uv-A وړانګو ضرر توضیح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. له بنفش څخه اخواته کومې وړانګې دپوستکي د سرطان او د سترګو د ړندیدو لامل ګرځي؟

۲. بایو سفیر څه معنا لري؟

له څلورو ځوابونو څخه سم ځواب په نښه کړئ:

۱. له بنفش څخه اخواته د uv-c د وړانګو ځانګړتیا وی څه دي.

الف: د ژوندیو ژوند تامینوي ب: د ځمکې پرمخ په ژوند باندې ناوړه اغېزه لري.

ج: هیڅ ډول اغېزنلري. د: د پوستکي د سرطان لامل ګرځي.

۲. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانګې:

الف: د ځمکې د مخ ګټورې وړانګې دي ب: هیڅ اغېزه نلري

ج: منفي اغېزې نلري د: د ځمکې پرمخ د ژوند لپاره ضرر لري.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له کتابتون او انټرنېټ څخه په ګټه اخیستنه د اوزون د طبقې د اهمیت تر سرلیک لاندې معلومات راټول کړئ اود جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ پنځوسم لوست:

د اوزون د طبقې زیانمن کیدل.

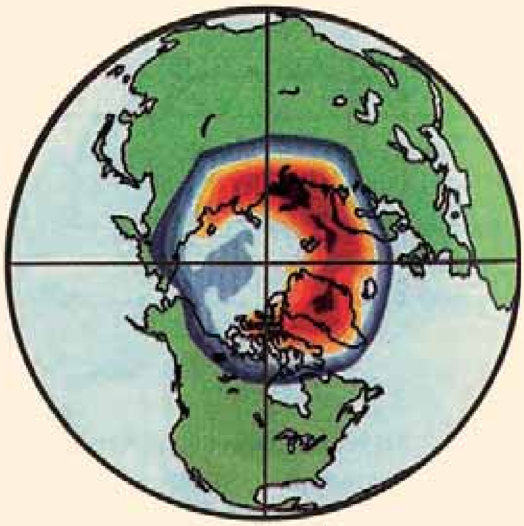

شمالي قطب

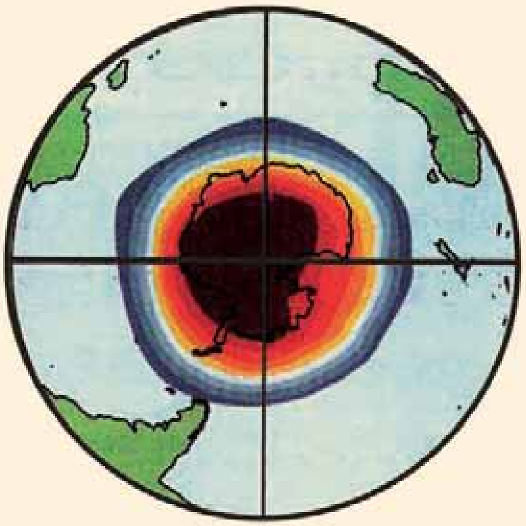

سویلي قطب

د اوزون طبقه د ځمکې په کره کې د ژوند د دوام لپاره څه ارزښت لري؟

فضا او د هوا طبقاتو په باره کې نوي مطالعات د ریموټ سنسنگ Remote sensing پواسط سرته رسیدلي دي. جغرافیه پوهانو ومونډله چې د ځمکې د مخ د ساتنې قشر د ګلخا نه اې او C.F.C غازونو د زیاتوالي پواسط په جنوب قطب کې زیانمنه شوی ده. د اوزون طبقه انسان له هغو وړانګو څخه چې له بنفش څخه اخواته دي ساتي او د هغو شتون لازم او اړین دی.

لکه چې په تېرلوست کې وربانديې بحث وشو، د اوزون طبقه د اتموسفیر Atmosphere د طبقې ساتونکی قشردی چې ژوندي موجودات د لمرد وړانګو څخه چې له بنفش څخه د اخواته وړانګو په نوم یادیږي، ساتي. په ۱۹۴۷ میلادي کال کې ځینو پوهانو و مونډله چې ګلخانه یي غازونه لکه(کاربن ډای اکساید، متان غازونه او د نایتروجن اکساید) او د کلورو فلورو کاربن غاز چې د اوزون د غاز د طبقې د زیانمن کیدلوسبب ګرځي، چې له سړوونکو دستګاوو لکه یخچالونه، ایرکنډیشن ، سړوونکي ماشینونو او داسې نور و څخه را Air condition

(c) ketabton.com: The Digital Library

وځي چې په پوره اندازه د فلوروکلورو کاربن غازو نه خارجوي او هوا ته پورته کيږی. دغه غاز داتموسفيرپه ټيټه طبقه کې د درند غازونو سره تعامل نکوي. کله چې د اوزون طبقي ته ورسيږي کيميايي تعامل کوي اود اوزون د طبقې د تخريب سبب گرځي. همدا رنګه پوهانو په ۱۹۸۷ ميلادي کال کې وموندله چې د جنوبي قطب ۵۰ سلنه د اوزون طبقه زيانمنه يا Depleteشوی ده ياله منځه تللې ده او پيړوالی يې لږشوی دی. چې پوهانو هيڅکله په دې اندازه د اوزون د طبقي د زيانمن کيدلو فکر نه کاوه. نوله همدې امله پوهانو په ۱۹۹۵ ميلادي کال کې د کاناډا مونتريال ښا رکې راټول شول چې د اوزون د طبقې د نور زيات زيان مخه ونيسي او همدغه موضوع د نړيوالو غور ته ورسوي. نوله همدې امله په دې لويه علمي غونډه کې پر يکړه وشوه چې د جنوب قطب د اوزون طبقي د نور لا زيات زيانمن کيدلو مخنوی وکړي او هغه ترميم کړي او د کلوروفلورو کاربن د غاز د نورزيات توليد مخه ونيسي. خو متاسفانه ټول ګډون کوونکي هيواد ونه د مونتريال پريکړې ته ژمن پاتې نشول.

په پای کې د نړۍ د ۱۲۴ هېواد ونو استازي د لندن په ښارکې راټول شول او دکلوروفلورو کاربن د زيات خطر او د توليد په باره کې يې بحث وکړ او په قاطع ډول يې پريکړه وکړه چې د مونتريال د غونډې په پيروي، په لندن کې دګلخا نه يي غازونو او دکلوو فلورو کاربن غاز د توليد څخه په جدی توګه مخه ونيسي. په ۱۹۹۸ ميلادي کال کې وښوول شوه چې په جنوبي قطب کې لوي سوری منځته راغلی دی چې پراخوالی يې ۲۶ ميليونه کيلومتر مربع دی چې دغه پراخوالی د شمالي امريکا له پراخوالي سره مساوی دی. Van Alan چينايي پوه د نوموړي په کشفولو بريالی شو. له ۱۹۹۹ څخه تر ۲۰۰۱ ميلادي کا ل پورې د امريکا د متحده ايالتونو پوهانو د NoAA او NASA ټولنو د فضايي څېړنويه مرکز کې وموندله چې دوان الن کشفيات په واقعي ډول صحيح دي. په ۲۰۰۳ ميلادي کال کې د اوزون د طبقي دزيانمن کېدلو اندازه ۲۸ ميليون کيلو متره مربعوپراخوالي ته ورسيده.

پوهان په دې لټه کې شول چې په ببړني ډول د O_3 د تخريب څخه وساتي. په پای کې په دی بريالي شول چې په جنوبي قطب کې د اوزون د طبقي د زيانمن کېدلو مخه ونيسي. ځکه چې د اوزون د

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبقي تخریب په ځمکه کې د لاندنیو زیانونو سبب ګرځي:

- په ځمکه کې د یخچالونو ویلې کیدل.
- د سمندرونو د اوبو د سطحې لوړیدل.
- دوچکالۍ رامنځته کیدل او په ځمکه کې د کرنیزو محصولاتو کمښت .
- له مخکینیو کلونوڅخه د تودوخې د درجې زیاتیدل.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ او د ځمکې پر مخ د ژوندیو اجسامو لپاره د اوزون د قشر د ارزښت اوکله چې د اوزون طبقه تخریب شي د هغې عواقب دي د ځمکې په کره کې تر بحث لاندې ونیسي او د بحث پایلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي. ښوونکي دې د بحث پایله د خپلو معلوماتو سره یو ځای کړي او زده کوونکي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱ . د اوزون د طبقې په باره کې لنډ معلومات وړاندې کړئ.

۲ . د کلورو فلورو کاربن CFC غاز په کومو صنا یعو کې کارول کېږي او د اوزون د طبقې لپاره څه ضرر لري؟

۳ . ولې د اوزون طبقه تخریبیږي؟

۴ . ګلخا نه یې غازونه کومو غاز ونو ته ویل کېږي او ولې په دې نوم یادیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- د لندن د ۱۹۹۵ میلادي کا ل په غونډه کې پریکړه وشوه چې د ـــــــ او ـــــــ غازونو مخنیوي دې وشي.

۲. په ۱۹۹۸ میلادي کال کې یو چینایي پوه چې............نومېږي وموندله چې د اوزون د طبقې زیانمن کېدل......... کیلو مترو مربعو ته رسیدلی ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ښوونځي له کتابتون، مجلو او نورو منابعو څخه د ګلخا نه یي غاز ونو اوهغه لاملونو په هیکله چې له هغو څخه یې سرچنه نېولي ده، څوکرښې ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه پنځوسم لوست:

۸–۴ د ځنګلونو ګټې:

ایا پوهیږئ چې د ځنګلونو ګټې د ژوندیو موجوداتو لپاره څه ارزښت لري؟

ځنګلونه اوږد هغو طبیعي وده د خدای (ج) د نعمتونو څخه ګڼل کېږي چې انسانانو ته یې ور بخښلي دي ځنګلونو دځمکې کرې ته ښکلا ، صحي او اقلیمي رونق ورکړی دي. ځکه چې د ځنګلونو شته والی د هوا په چاڼولو کې چې موږ یې تنفس کوو ځانګړی نقش لوبوي مضر غازونه لکه کاربن ډای اکساید جزبېږي او اکسیجن از اد وي. اکسیجن حیاتي ماده ده چې موږ یې تنفس کوو.

ځنګلونه د طبیعت د نظم په برابرولو، د ژوندانه د ښو شرایطو په ساتلو او د ځمکې دکړې د تودوخې د زیاتوالي د مخنیوي لپاره، ډیر اهمیت لري. په همدې ډول ځنګلونه د فوتوسنتیز photosynthesis په عملیې نباتات د ریښو په واسطه له ځمکې څخه اوبه او مالګې جذبوي او پاڼو ته یې انتقالوي، پاڼې کاربندای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکساید له هوا جذبوي اود لمر دروښنايي په شتون کې کاربو هايدريد توليدوي او د ورځې اوکسيجن ازاد وي. چې د ژونديو موجوداتو د تنفس لپاره حياتي ارزښت لري او برعکس د شپې له خواکاربندای اکساید خارجوي او اوکسيجن اخلي يعنې دکاربن او اوکسيجن د غازونو توازن تنظيموي.

د ځنگلونو موجوديت د انسان لپاره لاندې گټې لري:

• د ميوې او نباتاتو رېښې د ځينو انسانانو خوارۀ جوړ وي.

• د ونو لرگي په ودانيو، دکور د سامانونو او کاغذ په جوړولو کې استعماليږي.

• د ونو سيورى انسان له ډېرې تود وخې ښخه ساتي.

• ځنگلونه د سيلابونو مخه نيسي، ځکه چې باران دونو په پاڼو او څانگو لگېږي او چټکتيايې وروکوي. د ځنگلو نو خاوره په وښو، ښاخونواو پاڼو پوښلې وي چې اوبه جذبوي اوله اوبو ښخه ډکې وبالي جوړوي.

• د ځنگلونو له حاصلاتوښخه د درملو لپاره گټه اخلي.

• ځنگلونه د تفريح او ساعت تيرى لپاره مناسب ځاي گڼل کيږي.

• ونې د موټرو، فابريکو او الوتکو غږ ونه کموي.

• د وحشي ژوو د ژوند چاپېريال جوړوي.

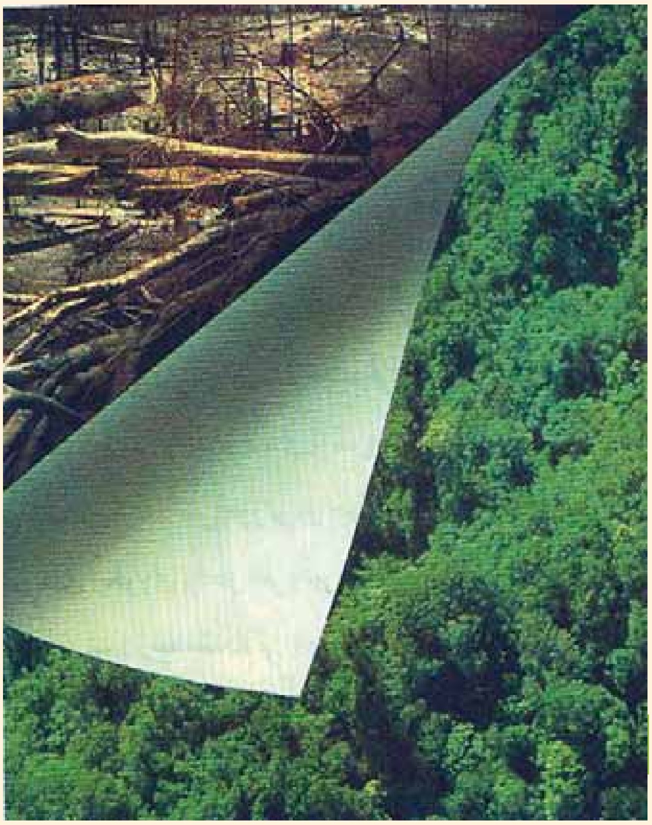

دځنگلونو له منځه ورل دژوند له منځه ورل دي

د نړۍ په زياترو سيموکي د خوړو، دکورونو د سامانو نو او سونگ توکو او نورو اړتياوو د پوره کولو لپاره ځنگلو نه پرې کوي د ۱۹۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال په لسیزه کې د نړۍ په زیاتو سیموکې د ځنګلونو ډېریکو لو شاهدیو. د احصایې له مخې یوازې د ځمکې په تودو استوایي سیموکې، هرکال د ۱۰۵ ملیونو هکتارو په اندازه ځمکه له ځنګلونو څخه پاکېږي. د ځنګلونو پرې کول د ځمکې په کره کې د ګتې پر ځای ډېر تاوان لري او اقلیم ګډوډ وي. ځکه چې د نفوسو زیاتوالي او د صنعت زیات پرمختګ او فابریکو په اروپا، امریکا، افریقا، آسیا او اوقیانوسیه کې ځنګلو نه محدود کړي. په دې وروستیو کلونو کې د ملګروملتونو شین سازمان جوړ شو.ددې خوځښت پلویان ددې ځنګلونو د پریکولو مخه نیسي، خو تر اوسه بریالي شوی نه دي.

د ځنګلونو پرې کول په شمالي اوسویلی دواړو کرو کې یو شانته دي. د ځنګلونوپرې کول دنړۍ په زیاتروهېوادونو کی لیدل کیږي چې د اورلګیدنې اوصنایعو لپاره قطع کیږي او د طبیعي زیرمویوه برخه له لاسه ورکوي په پایله کې صحرایي سیمې په چټکۍ پراخیږي.

لاندې لاملونه د ځنګلونو له منځه وړلوکې زیاته برخه لري:

۱. دکورونو جوړول اوپه نړۍ کې صنعتي پر مختیا.

۲. د ځنګلونه تبدیلول په کرنېزه ځمکه .

۳- اور لګیدنې.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو ووېشئ. یوه ډله دې د ځنګلونو د موجودیت په ګټو او بله ډله دې د ځنګلونو د پر یکولو په ضرر یوله یل سره بحث وکړي او نتیجه دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د فوتوسنتيزعمليه د هوا په پاکوالي کې څه اغېزې لري؟

۲. له ځنگلونو څخه کومه اقتصادي گټه اخېستل کېږي؟

۳-د ځنگلونو له منځه تلل د ژوندانه په چاپېريال څه اغېزلري؟

سم ځوابونه د (س) په توري او ناسم ځوابونه د (غ) په توري په نښه کړئ:

۱. ځنگلونه د اتموسفير دوړې او خاورې له منځه وړي.

۲. د اوکسيجن او کاربن توازن په هوا کې تنظيموي.

۳. د ځنگلونو پريکول زموږ د ژوندانه لپاره دومره گټورنه دي.

۴. د ځنگلونوتخريب په شمالي او جنوبي نيمه کره کې يو ډول دی

له ټولگي څخه بهر فعاليت:

په ډېرځيرسره د ځنگلونو د پرې کولو اغيزې دانسانانو د ژوند په آره وڅيړئ و پايله يې په کتابچو کې وليکئ او دجغرافيې په راتلونکی ساعت کې په ټولگي کې ولولئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصطلاحات

۱- اتموسفیر Atmosphere: هغه هوا چې ځمکه یې چاپیره کړې ده. اتموسفیر بیلا بیلې طبقې غازونه او مواد لري. د اتموسفیر عناصر O_2، N، Co_2، هیلوم He، میتان Ch_4 اوکریتون kr دي.

تروپوسفیر Troposphere له ۰-۱۲ کیلو متروپورې دی.

ستراتوسفیر Stratosphere ۱۲-٤٨ کیلو متروپورې دی.

میزوسفیر Mezosphere ۴۸- ۹۸ کیلو متروپورې دی.

ترموسفیر Thermosphere ۹۸- ۶۸۹ کیلو متروپورې دی.

اگزوسفیرد Exosphere ۶۸۹ کیلو مترو څخه زیات

۲- اجباري مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په خپله خوښه او رضا نه کېږي لکه د جگړو او طبیعي افتونو په سبب مهاجرت کول.

۳- استرو نومي Astronomy: د لمر، ستورو، سیارو او نورو اسماني اجرامو تحقیقي علم دي.

٤- اسناد Document: تحقیقي رسمي اوداسي نور اسناد.

۵- انټرنیټ Internet: تنظیم شوی سیستم دی چې د تجارتي، صنعتي، رسمي او تحقیقي اطلاعاتو او پیغامونو په چټکو لېږ دولو کې ورڅخه کار اخېستل کېږي او د اطلاعاتو د انتقال نوی سیستم گڼل کېږي.

٦- اقلیم Climate: په یوه اوږ ده موده کې (له ۳۰ څخه تر ۴۰ کلنو کې) د ځمکې د آب و هوا منځنۍ حالت ته ویل کېږي.

۷- اقتصادي فعاله نفوس: د یوه هېواد هغه نفوس ته ویل کېږي چې په تو لیدي او غیر تولیدي اقتصادي ساحو کې بوخت دي. (د ۱۵ څخه تر ۶۰ کلنی پورې)

۸- اکسیجن (O_2): کیمیایي غاز دی چې د ژوندیو موجوداتو لپاره گټور دی.

۹- ایکولوژي Ecology: چې د انسانانو نباتاتو او حیواناتو اړیکی د طبیعي چاپیریال سره مطالعه کوي.

۱۰- ایمیل E.mail یابرښنالیک: یوتنظیم شوی سیستم دی چې په اوسنی تکنالوژۍ کې دیوې بنې

منبع په توګه په چټکی د اطلاعاتو او پیغامونو په انتقال کې کارول کېږي.

۱۱- بهرني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونو ته ویل کېږي. چې خلك د یو هېواد څخه بل هېواد ته مهاجرت کوي.تر څو دهغه هېواد د شرایطو یا دنظر وړ هېواد د ټولنیزو مختلفو برخو د فعالیتونو څخه ګټه واخلي.

۱۲- ترانزیت: د Traitus کلمې څخه اخیستل شوي ده چې معناېې تیریدل دي یعنې د هېوادونو ترمنځ د یوه ستیشن څخه بل ستیشن ته د مالونو او مسافرینو انتقالیدل دي.

۱۳- ترانزیستور Transistor د نوې تکنالوژی لویه وسیله ده چې د مخابراتي وسیلو د نوو پر مختګونو سبب شوی دی.

۱٤-پست Post: د لیکونو او پارسلونو د لېږلو وسیله ده.

۱۵- پاتې شونې waster: دفابریکو اوصنایعو پاتې شوي توکي.

۱٦- جبې: هغه ټیټه سیمه چې زیات لنده بل ولري او معمولاً اوبېز بوټي او واښه په کې شنه شوي وي او د ډ نډونو بر خلاف په اوبو نه وي پوښل شوي.

۱۷- ځوړې slope: هغه سطحه چې مایله ده او ځوړې ولري.

۱۸- زیږونونه Birth Rate: په یوه ټولنه(ښار، سیمه او هیواد کې) په یوه کا ل کې د زیږونونو شمېر په هرو زرو تنوکې ټاکل کېږي.

$$\text{زیږو نونه په کال کې} = \frac{\text{زیږدنونه شمېر}}{\text{په هرو زرو تنوکې}}$$

۱۹- غازونه: د مادې یو حالت دي چې په طبیعت کې لیدل کیږي لکه اوبه د جامد په حالت کې د کنګل په څیر، د مایع په حالت د اوبو په شکل اوبړاس حالت د غاز په څېرلیدل کیږي.

۲۰- د اوزون قشر(O_3): د ځمکې محافظوي قشر دي چې تروپوسفیر د طبقې د پاسه موقعیت لري او ځمکه له بنفش څخه هغه خوا وړانګو څخه ساتي.

۲۱- دا و بو دوران Hydro cycle: د سمندر اوبه د تبخیر پواسطه په بخار بدلېږي او هوا ته پورته کېږي او د سوړ والي پواسطه بیا د باران په شکل ځمکې ته راځي او د سیندونو پواسطه سمندرته ځي.

۲۲- د نقلیې وسیلې Transportation: هغه وسیلې چې د تجارتي کالیو او خلکو د انتقا ل لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارول کېږي.

۲۳- د نفوسو گڼوالی: په یوه ټاکلي ساحه کې د هغو اوسیدونکوته ویل کیږي

$$\text{د یوې سیمې د نفوسو منځنی گڼوالی} = \frac{\text{د یوې سیمې ټول نفوس}}{\text{د سیمې پر ټول پراخوالي}}$$

۲٤- د نفوسو طبيعي وده: د زیږیدنو اومړینو دواړو لاملونو پورې اړه لري په یو هېواد یا یو ه سیمه کې د نفوسو دطبیعي ودې دشمېرنې لپاره باید د پام وړکال کې د زیږیدونو دودې او د مړینو اندازه و شمېرل شي او پایله یې په سلنو اعلان شي.

$$\text{نفوسو طبیعي وده} = \frac{\text{د زیږیدونو شمېر} - \text{د مړینو شمېر}}{\text{په ټول نفوس}}$$

په هغه صورت کې چې د زیږیدنو شمېر د مړینو څخه زیات وي د نفوسو طبیعي وده شتون لري.

۲۵- د نفوسو میخانیکي حرکت:هغه حرکتونه چې سیاسي، اقتصادي او مذهبي او نورو لاملونو په سبب دهېواد څخه بهر ته کېږي د نفوسو د مخانیکي حرکت څخه عبارت دي.د ننني مهاجرتونو دنفوسو د دوهم ځلي ځاي پر ځاي کېدنې سبب کېږي د نفوسو په شمېر اغیزه نه لري.خو بهرني مهاجرتونه د نفوسو په شمير مهمه اغیزه لري. که مهاجرتونه هېواد ته دبهر څخه نسبت هغو مهاجرتونو ته چې د هېواد څخه بهر ته کېږي ډېر وي د نفوسو میخانیکي وده منځته راغلې ده.

۲٦- د نفوسو چاودېدنه: دنفوسو دشمېر چټک زیاتوالي په وروسته پاتې هېوادونو کې د مړینې د سطحې را ټیټیدل او دزیږونونو شمېر په لوړه سطحه ساتلو ته د لویدیځ پوهان د نفوسو چاودېدنه وایي.

۲۷- دایمي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرین یې خپل لومړني ټاټوبي ته د ببرته راتللو نیت ونه لري.

۲۸- د ننني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په دایمي یا موقتي (موسمي) توگه دهېواد په دننه کې عملي کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹- ديموگرافي: د يوناني کلمې دموس Demos (خلك) او گراف Graph (ترسيم) څخه ترکيب شوي. چې د نفوسو د طبيعي زياتوالي، هجرت، جنس،عمر،کسب او کار او نورو ځانگړتيا وو د مطالعې څخه عبارت دي

۳۰- ډله ييزې اړيکي يا Telecommunication لکه راديو، تيليفون، موبايل، انترنيت، دسپوږمکيو سيستم او داسې نور.

۳۱- کلورو فلورو کاربن مخفف C. F. C دی.

۳۲-. ککړتيا Pollution: هغه پروسه ده چې په مستقيم يا غير مستقيم ډول د هغې پواسط د چاپيريال يوه برخه د ژوند لپاره نا مساعده کيږي يا خطرناکه گرځي. ککړتيا په چاپيريا ل کې د يوه يا څو عناصرو، لکه لوگي او غازونه په هواکې او يا په سمندرکې د نفتي مواد و زياتوالی د نفت وړونکو ټانکرونو دسوري کولو پواسط ککړيږي. تيزابي با رانونه او داسې نور.

۳۳- کنگلونه: د يخ ټوټې چې د غرونو په لوړو برخو او قطبينو کې شتون لري.

۳٤- لويې لارې High way: د ځمکني ترانسپورت عمومي سړکونه.

۳۵- ناساNASA: د امريکا د متحده ايالتونو د فضايي تحقيقاتو مؤسسه

مړينه: په زرو تنو کې د مړينې اندازې ته ويل کيږي .

$$\text{په يوه کال کې مړينه} = \frac{\text{د مړو شمېر}}{\text{په هرو زروتنو کې}}$$

۳٦- مهاجرت immigration د استوگنې د ځاې بدلون ديوې سيمې څخه بلې سيمې ته مهاجرت ويل کيږي که دا مهاجرت دهېواد په دننه کې وي د Internal Displacement په نو م ا و که د يوه هېواد څخه بل هېواد ته وي د immigration په نوم ياديږي.

۳۷- ميډياMedia ياډله ييزه اړيکې چې تلويزيون، راديو او چاپ شوي مطبوعات او داسې نور احتواکوي.

۳۸- مصنوعي سپوږمکی Satellite: د نوي تکنالوژۍ ډېره عصري وسيله ده چې د ځمکې او سيارو

مطالعه کوي.

۳۹- مگنتوسفیرMagnetosphere: د ځمکې به شاوخواکې د مقنا طیسي کري ځخه عبارت دي

۴۰- نړیوال توب Globalization

۴۱- موقتي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرين خپل لومړني ټاټوبي ته بېرته د راتگ نيت لري. لکه د دکوچيانو موسمي مهاجرتونه

۴۲- سلولر Celleular: مخابرې نوې وسيله ده چې کوچنی او لوېې سيمې د مخابرې تر پوښښ لاندې راولي.

۴۳- فکس Fax: ميخانيکي جوړښت دی چې دهغه پواسطه اطلاعات او اسناد لکه اقتصادي، تجارتي، دفتري او تحقيقي ليرې او نژدې واټن ته په لږ وخت کې له يوه ځايه بل ځای ته انتقالوي.

۴۴- هایدروسفیر Hydrosphere: او بلني کرې ته ويل کېږي. ځمکه د سمندرونو او نورو او بلنو عناصرو پواسط احاط شوې ده.

۴۵- Remote Sensing: د اوسني وخت عصري تکنالوژي ده چې له ليرې واټن ځخه معلومات ورکوي.

۴۶-I M P(Interface Message Processor): له يوکمپيوټر ځخه بل کمپيوټر ته د پيغامونو انتقالول دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library